

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА РАДА

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра політології, історії і філософії

ПОЛТАВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І ПРАВА ЗВО "ВІДКРИТИЙ
МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ "УКРАЇНА"

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА АСОЦІАЦІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю

27 лютого 2025 р.
Полтава

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам(ів) і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Виконавчого агентства з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (ЕАСЕА). Ні Європейський Союз, ні ЕАСЕА не можуть нести за них відповідальність

Із 2022 по 2025 рік в Полтавському державному аграрному університеті на кафедрі політології, історії і філософії виконується проєкт Еразмус+ напрямку Жан Моне «Участь громадян та соціальний діалог як ключові фактори у розбудові сталих територіальних громад: успішні практики ЄС для України». У результаті виконання проєкту науковці відвідали різні громади Польщі, переймали досвід розвитку громад у Гробніках, Глубчице, Ополе, Щецині, Степніці, активно ділилися ним із усіма, хто також прагне розвивати свої громади. Це стало можливим також завдяки активній позиції польських колег, які не лише приймали українську делегацію, а й детально розповіли про особливості функціонування органів самоврядування у Польщі, їхні проблеми, способи подолання та налагодження діалогу з місцевим населенням.

Від імені Полтавського державного аграрного університету висловлюємо щиро вдячність пану *Павлу Бучеку* депутату Глубчицького повіту, солтису м. Гробнікі (Республіка Польща) та пану *Томашу Коваліку* експерту проєкту Еразмус + напрямку Жан Моне «Участь громадян та соціальний діалог як ключові фактори в розбудові сталих територіальних громад: успішні практики ЄС для України» / «Citizen participation and social dialogue as key factors in the development of sustainable territorial communities: EU best practices for Ukraine» / № 101085535 — SuTCom — ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH, головному спеціалісту з польсько-української співпраці неурядової організації «Конвент Самоврядної Співпраці Польща–Україна» (м. Щецин, Республіка Польща)

УДК 342.25(477+4)(062)
М 65

Редакційна колегія:

Шаравара Тамара, завідувач кафедри політології, історії і філософії Полтавського державного аграрного університету доктор історичних наук, професор;

Макарець Світлана, доцент кафедри політології, історії і філософії Полтавського державного аграрного університету, кандидат історичних наук, доцент;

Приходько Сергій, доцент кафедри політології, історії і філософії Полтавського державного аграрного університету, кандидат політичних наук, доцент;

Усанов Ігор, доцент кафедри політології, історії і філософії Полтавського державного аграрного університету, кандидат філософських наук, доцент.

Затверджено до друку і поширення в мережі Інтернет вченою радою факультету обліку та фінансів Полтавського державного аграрного університету (протокол № 6 від 19.03.2025 р.).

УДК 342.25(477+4)(062)
М 65

Місцеве самоврядування: вітчизняний і європейський досвід: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю (м. Полтава, 27 лютого 2025 р.).
Полтава : ПДАУ, 2025. 310 с.

На основі міждисциплінарного підходу розглянуто кардинальні суспільно-політичні зрушення на глобальному та локальному рівнях, проаналізовано соціально-економічні, культурні, освітні, правові, трансформаційні процеси й безпекові аспекти модернізації системи місцевого самоврядування на місцевому рівні.

Для науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти, тих, хто цікавиться проблемами політичного життя в Україні та за кордоном.

Тези публікуються в авторській редакції. За науковий зміст і якість поданих матеріалів, наведені факти та статистичні дані відповідають автори, а також наукові керівники (для здобувачів вищої освіти).

© ПДАУ, 2025

© Автори статей, 2025

Заклади вищої освіти – учасники конференції

Білоцерківський національний аграрний університет
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Державний податковий університет
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Запорізький національний університет
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України
Інститут соціальних наук Гданського університету
Київський кооперативний інститут бізнесу і права
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Київський національний торговельно-економічний університет
Київський національний університет будівництва і архітектури
Київський національний університет культури і мистецтв
Коледж Нової Європи – Інститут перспективних досліджень
(м. Бухарест, Румунія)
Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»
Маріупольський державний університет
Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна»
Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Національної академії
правових наук України
Національна академія державної прикордонної служби України
імені Б. Хмельницького
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
Національний університет «Одеська політехніка»
Національний університет цивільного захисту України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Полтавський державний аграрний університет
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»
Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Херсонський національний технічний університет
Центральноукраїнський інститут розвитку людини Університету «Україна»
Чернігівський інститут інформації, бізнесу і права ЗВО «Міжнародний науково-
технічний університет імені академіка Юрія Бугая»
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ТА ФІНАНСОВО-МАТЕРІАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ	12
Бацман Ольга	
ОСОБЛИВОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЄС З ОГЛЯДУ НА ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ, ШВЕЦІЇ ТА ІТАЛІЇ	12
Войтенко Юрій	
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПОТОЧНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ	16
Дорогань Андрій	
Доля Валерій	
ЦЕНТРИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	20
Загородня Альона	
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ЗАПОРУКА МІЦНОЇ ДЕРЖАВИ І МІЦНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	23
Косаревич Назар	
БАЗОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	25
Лісний Іван	
СПЕЦИФІКА ОБІГУ ОБЛІГАЦІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	29
Логовський Ігор	
ВИЗНАЧЕННЯ КОРДОНІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ	32
Лозинська Тамара	
ОСНОВНІ НОВАЦІЇ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО СЛУЖБУ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ» ВІД 2 ТРАВНЯ 2023 Р.....	35
Лопушинський Іван	
НАРОДОВЛАДДЯ НА РІВНІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: НОВАЦІЇ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	40
Макарець Світлана	
Сидоренко Федір	
МЕХАНІЗМИ ВИРІВНЮВАННЯ МУНІЦИПАЛЬНИХ БЮДЖЕТІВ: ДОСВІД КРАЇН БАЛТІЇ	43
Паланиця Микола	
ПАРТНЕРСТВО БІЗНЕСУ І ВЛАДИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ.....	46
Примуш Микола	
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	50
Приходько Сергій	
Шейко Сергій	
МІСЦЕВІ ВИБОРИ: ПОШУКИ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ	53

Проць Олександра МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ У СИСТЕМІ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	58
Пулінець Анастасія НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	62
Рихлік Володимир Чубур Наталія ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ГОЛОВНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ.....	65
Хомінець Тетяна ФІНАНСОВА АВТОНОМІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	69
Шабалін Андрій ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ, ЯК ОДНЕ ІЗ ДЖЕРЕЛ НАПОВНЕННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД.....	72
СЕКЦІЯ 2. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	
У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ.....	75
Афанасьєв Олександр ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ І КУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ	75
Барановський Фелікс КОНЦЕПТ СУБСИДАРНOSTІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УПРАВЛІННІ МІСЦЕВИМИ СПРАВАМИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ	78
Бевз Тетяна МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УТВЕРДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ВІТЧИЗНЯНІ ПІДХОДИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ	81
Бундак Олена СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ» В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 029 «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА».	85
Гавриленко Ліана ПОЛІТИКА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ	87
Делятинчук Андрій МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО ВРІВНОВАЖЕНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ТА МІСЦЕВОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ДОРОЖНЯ КАРТА ДЛЯ УКРАЇНИ.....	90

Дорофєєв Олександр Дубинка Олег	
ПРІОРИТЕТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІО-ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	95
Лаврентій Дмитро	
ВИБРАНІ КЕЙСИ В НАДАННІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ НА РІВНІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ЄС ЯК ПРИКЛАДИ ДЛЯ ПОВОЄННОЇ УКРАЇНИ.....	98
Лагутін Микита	
ДИСКУРСИВНИЙ ВИМІР ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ.....	101
Лисенко Юлія	
Забредовська Уляна	
МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПАРАДИГМИ І ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ	105
Малишко Інна	
ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СУБ'ЄКТ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД.....	109
Ніколаєва Тетяна	
Богославець Оксана	
ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ВИКЛИКИ, ТА СТАТЕГІЧНА ПЕРСПЕКТИВА	112
Правіленко Кирило	
Кравченко Олена	
КОМУНІКАЦІЙНА ПОЛІТИКА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	116
Пшенична Тетяна	
ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ У РАМКАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	120
Радченко Олександр	
Довгань Валерій	
НАПРЯМИ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТУ ТА ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ	130
Семенченко Федір	
НАЦІОНАЛЬНО КУЛЬТУРНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.....	134
Сокур Олексій	
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ТА ЦІННІСНИЙ ВИМІРИ	138
Стефанів Андрій	
ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ «ВЕРТИКАЛЬНОЇ» ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ВІД НАДДЕРЖАВНОГО ДО МІСЦЕВОГО РІВНІВ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	140
Стеценко Світлана	
ПРАВО НА ВЛАДУ В МІСТІ ЯК ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ІДЕНТИТЕТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	144

Тимощук Олеся	
ЗАПОБІГАННЯ СТРАХОВОМУ ШАХРАЙСТВУ В ЄС: АНТИКОРУПЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В НАЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМАХ СТРАХУВАННЯ	146
Токуєва Наталія	
ІНІЦІАТИВНІСТЬ ГРОМАДЯН У СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	150
Шаравара Тамара	
ДОСВІД ПОЛЬСЬКИХ ОРГАНІВ САМОВРЯДУВАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАД.....	153
Щетініна Тетяна	
СТАН РОЗВИТКУ АРХІВНОЇ СПРАВИ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	157
СЕКЦІЯ 3. ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ УЧАСТІ ГРОМАДЯН В УПРАВЛІННІ МІСЦЕВИМИ СПРАВАМИ: ВІТЧИЗНЯНА ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАКТИКА	161
Андріяш Вікторія	
Громадська Наталя	
СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	161
Калініченко Зоя	
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ФОРМИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ У КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЯХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	164
Кочубей Лариса	
ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ УЧАСТІ ГРОМАДЯН В УПРАВЛІННІ МІСЦЕВИМИ СПРАВАМИ: ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ...	168
Манелюк Юрій	
ВЗАЄМОДІЯ ВЛАДИ ТА ГРОМАДЯН У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	172
Наумкіна Світлана	
Даріченко Дар'я	
КРАУСОРСІНГ ЯК НОВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ СУСПІЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТА ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКИХ ІНІЦІАТИВ	176
Наумкіна Світлана	
Свекла Костянтин	
НОВІ ПОЛІТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ ГРОМАДЯН	179
Сенько Інна	
Недоборенко Микола	
ІННОВАЦІЙНІ КОМУНІКАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ: ЯК БУДУВАТИ ДОВІРУ ЧЕРЕЗ СОЦІАЛЬНІ ПЛАТФОРМИ	182
Некряч Анастасія	
Макарець Максим	
ІНТЕГРОВАННИЙ РОЗВИТОК ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ІНКЛЮЗИВНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС.....	186

Pronoza Inna DIGITAL PLATFORMS AS A TOOL FOR PUBLIC PARTICIPATION IN LOCAL GOVERNMENT	191
Ростецька Світлана Наумкін Ігор КОНСТРУКТИВІЗМ ЯК БАЗОВА ПОЗИЦІЯ В РОЗУМІННІ ГЕНЕЗИСУ І ПРИРОДИ СОЦІАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЇЇ РОЛІ В ЕПОХУ МОДЕРНА ТА ПОСТМОДЕРНА	195
Семенов Геннадій ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ ІНТЕГРАЦІЇ МІГРАНТІВ У БЕРЛІНІ: РОЛЬ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАД.....	200
Степаненко Сергій Китриш Олексій МАРКЕТИНГ ІМІДЖУ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ	203
Усанов Ігор Антонюк Марина ПАРТИЦИПАТОРНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ У ПОЛТАВІ: МІЖ ДЕМОКРАТІЄЮ УЧАСТІ ТА ВИКЛИКАМИ РЕАЛІЗАЦІЇ.....	206
Феденко Дмитро ЦИФРОВІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ВІЗУАЛЬНИХ КОНФІГУРАТОРІВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ	209
Філіппова Вікторія ДЕКОНЦЕНТРАЦІЯ ДЕЛІБЕРАЦІЙНИХ ПРАКТИК У СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	212
Ярощук Інна ПАРТИЦИПАЦІЯ У СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ГРОМАД	215
СЕКЦІЯ 4. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	219
Бабарикіна Надія ЛОКАЛЬНА ДЕМОКРАТІЯ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	219
Бережна Тетяна НАДАННЯ ПОСЛУГИ СТАЦІОНАРНОГО ДОГЛЯДУ В ГОРБАНІВСЬКОМУ ГЕРІАТРИЧНОМУ ПАНСІОНАТІ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ ТА ПРАЦІ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ЛЮДЬМИ ЛІТНЬОГО ВІКУ ЗА ПІДТРИМКИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ ..	222
Бульбенюк Світлана ТРЕТЯ МІСІЯ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ТА ВЗАЄМОДІЯ З ГРОМАДОЮ: КРИТЕРІЇ АНАЛІЗУ	225
Василенко Денис РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ СИСТЕМ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	228

Воробйова Людмила ВНЕСОК НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМЕНІ М. В. ДОВНАР-ЗАПОЛЬСЬКОГО КНЕУ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА В ДІЯЛЬНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	232
Горло Наталя ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ЗАПОРІЗЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ).....	239
Demianenko Oleksandra DECENTRALISATION OF THE SOCIAL PROTECTION SYSTEM IN UKRAINE: NEW REALITIES AND PROSPECTS	242
Зіньова Ольга МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ: ПРОБЕМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	245
Іванов Євгеній МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	248
Ковальова Дар'я АНАЛІЗ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДА-ГРОМАДА НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	251
Красилюк Віктор ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	255
Лахач Тамара Лукашов Віталій ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ У РОБОТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	258
Лукін Владислав РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СТОЛИЦІ УКРАЇНИ – МІСТА КИЄВА ВІДНОСНО МЕШКАНЦІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ – ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЕМПІРИЧНИЙ ДОСВІД, ЗДОБУТКИ, ПОТОЧНИЙ СТАН	261
Мамонтов Ігор УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ФОНДІВ ЖИТЛА ДЛЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	265
Matsuka Viktoriia Horbashevska Maryna PUBLIC ADMINISTRATION IN RESTORING SERVICES IN DEOCCUPIED COMMUNITIES: CHALLENGES AND PROSPECTS	269
Мельник Людмила МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ГРОМАДИ У ВОЄННИЙ ЧАС	272
Науменко Ольга РОЗВИТОК ЛІДЕРСТВА В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ	274

Піддубний Сергій	
ДОСТУП ДО ОСВІТИ ЯК ВИКЛИК СТАБІЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ В ДЕОКУПОВАНИХ ГРОМАДАХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ.....	277
Пушишева Валентина	
МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	281
Синянський Олег	
МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	285
Старєва Анна	
РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ГРОМАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	289
Ткаченко Ірина	
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ПРАВОВОМУ РЕЖИМІ ВОЄННОГО СТАНУ.....	294
Цурканова Ірина	
РОЛЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ.....	300
Черняк Ніна	
ОРГАНІЗАЦІЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	303
Шупта Ірина	
ЦЕНТРИ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ЯК ОСЕРЕДКИ ВЗАЄМОПІДТРИМКИ В ГРОМАДІ	307

СЕКЦІЯ 1. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ТА ФІНАНСОВО-МАТЕРІАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

ОСОБЛИВОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЄС З ОГЛЯДУ НА ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ, ШВЕЦІЇ ТА ІТАЛІЇ

Бацман Ольга,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти
Полтавського інституту економіки і права
Університету «Україна»
м. Полтава

Місцеве самоврядування в країнах Європейського Союзу (ЄС) має велике значення для забезпечення демократії, ефективності управління та розвитку громад. Воно базується на принципах децентралізації, автономії місцевих органів влади та участі громадян у прийнятті рішень.

Питання місцевого самоврядування в країнах ЄС досліджували такі вітчизняні науковці як І. Бухало, О. Лавринович, А. Ткачук, С. Мельник, Т. Мала та закордонні, зокрема: Л. Штейгер, А. Кіршнер, П. Коцан, Дж. Кент, Д. Розенштейн, К. Ланж.

Місцеве самоврядування в країнах ЄС є важливою складовою демократичної системи та управління. Основною метою місцевого самоврядування є забезпечення громадян правом самостійно вирішувати питання, що стосуються їхнього життя на місцевому рівні.

Кожна країна ЄС має свою специфічну модель місцевого самоврядування, однак всі вони дотримуються основних принципів, закріплених у Європейській хартії місцевого самоврядування, що визначає мінімальні стандарти для місцевого самоврядування [1].

Виклики місцевого самоврядування в ЄС включають кілька важливих аспектів, які можуть варіюватися в залежності від конкретної країни, але в загальному можна виділити декілька основних проблем, зокрема: фінансова

автономія та бюджетні обмеження; децентралізація влади; зміни в демографії та урбанізація.

Вищезазначені виклики вимагають інноваційних рішень, тісної співпраці між урядами на різних рівнях і постійних зусиль для забезпечення стійкості та розвитку місцевих громад в рамках ЄС.

Проаналізуємо особливості та розвиток місцевого самоврядування в окремих країнах, що входять до Європейського Союзу, а саме в Німеччині, Швеції та Італії.

Місьцеве самоврядування в Німеччині є багаторівневим і включає три основні рівні органів влади: муніципалітети, краї, округи. Муніципалітети відповідають за широке коло питань, таких як освіта, культура, місцеві дороги, громадський транспорт, соціальні послуги тощо.

Місьцеві органи влади в Німеччині здійснюють багато важливих функцій, серед яких: відповідальність за місцеві школи, дитячі садки, культурні заходи та установи; організація місцевих транспортних мереж, управління автомобільними дорогами та місцевими залізничними лініями; надання соціальної допомоги та підтримки різних категорій населення, надання житла для біженців з України; управління водопостачанням, електропостачанням, утилізацією сміття та іншими важливими послугами [2]. Регіональні уряди виконують адміністративні функції, контролюючи та координуючи роботу місцевих органів влади. Округи займаються питаннями, які не під силу окремим громадам, такими як організація загальних лікарень, інфраструктури або регіональних транспортних мереж.

Місьцеві органи влади активно залучають громадян до процесу прийняття рішень. Існують місцеві референдуми та консультації з громадянами щодо важливих проектів і змін та громадські слухання та інші форми безпосередньої участі громадян у процесах прийняття рішень, що сприяє розвитку місцевої демократії та підвищує відповідальність місцевих органів влади перед населенням.

Місцеві органи влади в Німеччині фінансуються через комбінацію місцевих податків, державних трансфертів та кредитування. Податок на нерухомість є основним джерелом доходів місцевих органів.

Загалом, система місцевого самоврядування в Німеччині є дуже розвинутою і стабільною, що забезпечує ефективне управління на місцевому рівні та дозволяє враховувати особливості кожної громади чи регіону [3].

Місцеве самоврядування в Швеції базується на принципах, закріплених у Шведській конституції та в Законі про місцеві органи влади. Це дозволяє органам місцевого самоврядування здійснювати свої функції незалежно від центральної влади, хоча вони повинні дотримуватися національних законів і стандартів.

Місцеве самоврядування в Швеції має три основні рівні, а саме: Муніципалітети, які відповідають за організацію і надання більшості соціальних послуг, таких як: світа; охорона здоров'я; соціальні послуги; інфраструктура. Лен – одиниці, що включають кілька муніципалітетів, вони контролюють реалізацію державної політики на місцях, координують роботу місцевих органів, відповідають за охорону навколишнього середовища, підтримують місцеву економіку та виконують інші регіональні функції. Центральний уряд здійснює загальнонаціональні функції, але значна частина управлінських повноважень перекладена на місцеві органи влади.

Основними принципами місцевого самоврядування в Швеції є: децентралізація та автономія, фінансова автономія, прозорість і підзвітність. Швеція є однією з країн, де рівень участі громадян у політичному житті є високим. Громадяни мають змогу брати участь у місцевих виборах (раз на чотири роки) для обрання представників місцевих органів влади. Це включає вибори до муніципальних рад, які складаються з депутатів, що представляють інтереси громадян на місцях. Крім того, громадяни можуть брати участь у громадських слуханнях, звертатися до місцевих органів влади з пропозиціями чи запитамі.

Місцеве самоврядування в Швеції є високорозвиненим і ефективним інститутом, який активно підтримує демократичні принципи та забезпечує

громадян соціальними послугами та благополуччям. Децентралізована система дає місцевим органам влади значну автономію для прийняття рішень, а також забезпечує активну участь громадян у політичних процесах.

Місьцеве самоврядування в Італії є важливою частиною державної організації країни. Італія має розвинену систему децентралізації, де місцеві органи влади відіграють значну роль у забезпеченні громадських послуг і розвитку місцевих громад. В Італії існує кілька рівнів місцевого самоврядування, що мають різні повноваження та функції. Ось основні аспекти місцевого самоврядування в Італії.

Італія має трирівневу систему місцевого самоврядування, що має наступні одиниці, зокрема: Муніципалітети – є основними одиницями місцевого самоврядування в Італії. Провінції – адміністративні одиниці, що об'єднують кілька муніципалітетів. Провінції займаються питаннями, що виходять за межі повноважень окремих муніципалітетів, такими як управління транспортом, планування розвитку інфраструктури, управління природними ресурсами. Регіони мають значні повноваження у таких сферах, як охорона здоров'я, освіта, транспорт, сільське господарство та економічний розвиток. Регіональні уряди приймають закони, що стосуються питань, які не входять до компетенції центрального уряду [3].

В Італії функціонує 5 автономних регіонів Італії (Сицилія, Сардинія, Трентіно-Альто-Адідже, Фріулі-Венеція-Джулія та Валле-д'Аоста) мають додаткові повноваження у порівнянні з іншими регіонами. Це включає право на прийняття законів, що стосуються таких питань, як культура, мовні права, охорона навколишнього середовища, сільське господарство. Вони також мають більший рівень фінансової автономії і можуть приймати свої власні бюджети.

Місьцеве самоврядування в Італії має складну і багаторівневу структуру, що дозволяє місцевим органам влади виконувати багато важливих функцій для громадян. Система децентралізації дає можливість враховувати специфіку місцевих потреб, хоча водночас країна стикається з викликами у сфері фінансування та регіональних нерівностей.

Місцеве самоврядування в країнах ЄС відіграє важливу роль у демократичному управлінні та розвитку громад, базуючись на принципах децентралізації, автономії та громадської участі. Хоча існують спільні принципи, закріплені у Європейській хартії місцевого самоврядування, кожна країна має власну модель управління. Варто підкреслити, що розвиток системи місцевого самоврядування в країнах Європейського Союзу є динамічним та багатоаспектним процесом, з якого Україна може взяти низку цінних аспектів.

Джерела і література

1. Європейська хартія місцевого самоврядування : Хартія Ради Європи від 15.10.1985 : станом на 16 листоп. 2009 р. URL: <https://surl.li/knwtwo> (дата звернення: 16.02.2025).

2. Вюртенбергер Т. Організаційна структура регіонального рівня в Німеччині. URL: <https://surl.li/jqbsp> (дата звернення: 12.02.2025).

3. Кобець Ю. В. Нормативно-правова база реформи місцевого самоврядування і конституювання політики децентралізації: досвід країн Європи. *Гілея: наук. вісник*. 2022. Вип.12 (179). С. 25–31.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПОТОЧНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ

Войтенко Юрій,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політології

Університету Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав

Згідно зі статтею 1 Конституції, Україна є демократичною і правовою державою. Відсилаючись на наступні положення Основного Закону, а саме: владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.» (стаття 5); «В Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування» (стаття 7); «Місцеве самоврядування є правом територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів

кількох сіл, селища та міста - самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» (стаття 140); «Територіальні громади на основі загального, рівного, прямого виборчого права обирають шляхом таємного голосування відповідно сільського, селищного, міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на її засіданнях... Голова районної та голова обласної ради обираються відповідною радою і очолюють виконавчий апарат ради» (стаття 141). При цьому, у інших положеннях Конституції зазначається що: «Виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі здійснюють місцеві державні адміністрації... Голови місцевих державних адміністрацій при здійсненні своїх повноважень відповідальні перед Президентом України і Кабінетом Міністрів України, підзвітні та підконтрольні органам виконавчої влади вищого рівня. » (стаття 118), ну і досить нечітко: «Органи місцевого самоврядування з питань здійснення ними повноважень органів виконавчої влади підконтрольні відповідним органам виконавчої влади» (стаття 143) [3].

Тобто, з цього видно, що в Україні є державна влада (центральна і місцева), яка тісно діє по всій вертикалі у частині виконавчої гілки зверху до низу (від уряду до області і далі – до районів), а також місцеве самоврядування як форма самоорганізації мешканців у відповідних населених пунктах. При цьому, як зазначає Конституція, що і місцева державна влада і місцеве самоврядування мають свої виконавчі органи. То у чому ж їх особливість для такої місцевої влади та місцевого самоврядування і чи дійсно останнє є врядує собою?

Так, згідно зі статтею 11 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»: «Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи. Виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад є підконтрольними і підзвітними відповідним радам, а з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольними відповідним органам виконавчої влади» [2]. І знову як видно «...з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольними відповідним органам

виконавчої влади» (що відповідає вищенаведеній статті 143 Конституції). При цьому, згідно з чинним законом: «Сільський, селищний, міський голова очолює виконавчий комітет відповідної сільської, селищної, міської ради, головує на її засіданнях» (стаття 12) [2].

Перелік повноважень виконавчого комітету місцевого самоврядування який очолює відповідний голова є досить значним, що відображено по всьому тексту закону, проте чи є це реальним самоврядуванням місцевої громади стосовно незалежності від місцевої державної влади у частині децентралізації (у правовій площині, якої і маю дотримуватися відповідні посадові особи з урахуванням вищенаведеної Ч. 2. ст. 19 Конституції України)? Для цього варто звернутися до закону який регулює діяльність органів місцевої влади у формі державної адміністрації. Так, згідно з чинним Законом України «Про місцеві державні адміністрації»: «Місцева державна адміністрація в межах своїх повноважень здійснює виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, а також реалізує повноваження, делеговані їй відповідною радою» (стаття 1); «Місцеві державні адміністрації в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці забезпечують: ... взаємодію з органами місцевого самоврядування ...» (стаття 2) [1].

То у чому ж полягає така взаємодія місцевої державної влади у формі адміністрації і (зокрема – районної) та місцевого самоврядування? І тут є свої особливості, зокрема – згідно з вищевказаним законом: Місцеві державні адміністрації: «...здійснюють повноваження місцевого самоврядування, делеговані їм відповідними радами» (стаття 14); «вносить пропозиції відповідним органам місцевого самоврядування щодо організації територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення» (стаття 21); «забезпечує розгляд звернень громадян та їх об'єднань, контролює стан цієї роботи в органах місцевого самоврядування...» (стаття 25); «контролює мобілізаційну підготовку та перевіряє стан мобілізаційної готовності місцевих державних адміністрацій нижчого рівня, органів місцевого самоврядування...» (стаття 27); «...має право проводити перевірки стану додержання Конституції

України та законів України, інших актів законодавства органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами»; «...взаємодіють з сільськими, селищними і міськими радами, їх виконавчими органами та сільськими, селищними і міськими головами, сприяють у здійсненні ними власних повноважень місцевого самоврядування, зокрема у вирішенні питань економічного, соціального та культурного розвитку відповідних територій, зміцнення матеріальної та фінансової бази місцевого самоврядування, контролюють виконання наданих їм законом повноважень органів виконавчої влади» (стаття 35) тощо [1].

Таким чином, враховуючи те, що Україна є демократичною державою у якій чітко розмежовано вертикальний поділ органів влади на державні та самоврядування, то згідно чинного законодавства (Конституції і законів), зокрема у частині «поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади», то воно відбувається на користь централізації, ніж децентралізації (навіть після проведення відповідної реформи), зокрема щодо способів правового впливу з центру на місця, передусім через існуючу на законодавчому рівні структуру виконавчої влади, згідно з якою державна (у формі місцевих державних адміністрацій – області і району) превалює над відповідною у місцевого самоврядування.

Джерела і література

1. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV : станом на 8 січ. 2025 р. URL: <https://surl.li/xzmaae> (дата звернення: 12.02.2025).
2. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 8 січ. 2025 р. URL: <https://surl.li/jvwuoh> (дата звернення: 12.02.2025).
3. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://surl.li/pmvzpy> (дата звернення: 12.02.2025).

ЦЕНТРИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Дорогань Андрій,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування Полтавського державного аграрного університету м. Полтава

Науковий керівник – **Олександр Дорофєєв,**
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування Полтавського державного аграрного університету м. Полтава

Доля Валерій,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування Полтавського державного аграрного університету м. Полтава

Науковий керівник – **Ольга Мирна,**
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування Полтавського державного аграрного університету м. Полтава

У сучасних умовах після завершення воєнних дій питання відновлення економіки регіонів набуває надзвичайно важливого значення, оскільки забезпечення сталого місцевого розвитку є необхідною передумовою для відновлення загальнонаціональної економіки, підвищення рівня зайнятості населення та створення нових можливостей для підприємницької діяльності. Одним із ефективних інструментів реалізації цих завдань виступають центри залучення інвестицій, які сприяють налагодженню взаємодії між державним і приватним секторами, забезпеченню фінансування проектів відновлення та модернізації інфраструктури, створенню нових робочих місць і розвитку місцевих громад. Центри залучення інвестицій є спеціалізованими установами або структурними підрозділами органів місцевого самоврядування, основною метою діяльності яких є залучення фінансових ресурсів для реалізації інфраструктурних, соціально-економічних та бізнес-проектів, що спрямовані на відновлення економічного потенціалу територіальних громад. Основним завданням таких центрів є не лише пошук та залучення інвесторів, а й створення

сприятливого інвестиційного клімату, формування позитивного іміджу регіону, а також забезпечення підтримки інвестиційних ініціатив на всіх етапах їх реалізації [1].

Значення центрів залучення інвестицій особливо зростає у повоєнний період, коли гостро постає питання відновлення зруйнованих об'єктів інфраструктури, покращення умов життя населення та створення умов для відродження підприємницької активності. Вони виконують функцію посередника між місцевими органами влади, бізнесом та потенційними інвесторами, що дозволяє прискорити процес відновлення економіки та сприяти залученню додаткових фінансових ресурсів.

Центри залучення інвестицій виконують низку ключових функцій, що спрямовані на забезпечення ефективного економічного розвитку територій у повоєнний період. До основних функцій таких центрів належать:

- аналіз інвестиційних можливостей регіону – проведення оцінки наявного економічного потенціалу території, визначення найбільш перспективних галузей для залучення інвестицій, а також аналіз ринкових тенденцій та потреб місцевих громад.

- підготовка інвестиційних пропозицій – розробка детальних бізнес-планів, проектів та інвестиційних пропозицій, що можуть зацікавити потенційних інвесторів і сприяти залученню фінансування у різні сфери економіки, зокрема в інфраструктуру, енергетику, будівництво, сільське господарство та соціальні послуги.

- промоція регіону – проведення маркетингових заходів, спрямованих на популяризацію інвестиційного потенціалу регіону, участь у міжнародних виставках, форумах, конференціях, організація презентацій та інформаційних кампаній.

- супровід інвесторів – забезпечення підтримки інвестиційних проектів на всіх етапах реалізації, починаючи від пошуку фінансування і завершуючи контролем за виконанням проектів, а також надання юридичної, консультативної та адміністративної підтримки інвесторам.

– створення партнерських відносин – налагодження співпраці з місцевими та міжнародними фінансовими установами, фондами, бізнес-асоціаціями та іншими суб'єктами, що можуть сприяти залученню додаткових ресурсів для реалізації проектів розвитку [1; 2, с. 26].

Діяльність центрів залучення інвестицій має значний позитивний вплив на місцевий економічний розвиток, оскільки сприяє підвищенню інвестиційної привабливості регіону, розвитку підприємництва та створенню нових робочих місць. Завдяки залученню інвестицій створюються умови для модернізації інфраструктури, розвитку соціальної сфери, а також підвищення рівня добробуту населення. У повоєнний період центри залучення інвестицій відіграють особливо важливу роль, оскільки їх діяльність дозволяє пришвидшити процеси відбудови, відновлення економічної активності, стимулювати розвиток нових галузей і підтримати ініціативи, спрямовані на вирішення соціально-економічних проблем, що виникли внаслідок воєнних дій.

Отже, центри залучення інвестицій є важливим інструментом місцевого економічного розвитку у повоєнний період, оскільки сприяють залученню фінансових ресурсів, модернізації інфраструктури, створенню робочих місць та покращенню умов життя населення. Їх діяльність дозволяє активізувати процеси відновлення регіонів, забезпечити сталий розвиток місцевих громад та сприяти досягненню загальнонаціональних економічних цілей.

Джерела і література

1. Федюк В. Секрети місцевого економічного розвитку або як громаді досягнути стійкого економічного зростання. *Децентралізація* : веб-сайт. URL: <https://surl.li/smhmjd> (дата звернення 27.02.2025).

2. Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: антикризові інструменти у воєнний і післявоєнний період : посібник для органів місцевого самоврядування. Львів, 2022. 75 с. URL: <https://surl.li/kvhzra> (дата звернення 27.02.2025).

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ЗАПОРУКА МІЦНОЇ ДЕРЖАВИ І МІЦНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Загородня Альона,

доктор філософії,
доцент кафедри міжнародних відносин
та політичного консалтингу
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна»
м. Київ

Сучасний світ характеризується високою динамікою глобалізаційних процесів, геополітичними зрушеннями, зростанням технологічної конкуренції та постійними викликами економічного, соціального і безпекового характеру.

У таких умовах економічна безпека набуває ключового значення як основа стабільності держави та ефективності її влади. Вона визначає здатність країни протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, забезпечувати стале економічне зростання, підтримувати добробут громадян і сприяти національним інтересам.

Економічна безпека – це стан національної економіки, за якого забезпечується її стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, можливість самодостатнього розвитку, збереження критичних ресурсів та стратегічних галузей. Вона є невід'ємним компонентом загальної системи національної безпеки, адже економічна нестабільність послаблює владу, провокує соціальні кризи та підвищує рівень зовнішніх загроз.

Загрозами економічної безпеки є явища і процеси, що впливають негативно на господарство країни, що утискають економічні інтереси особи, суспільства і держави. Постійне відстеження і визначення основних загроз економічній безпеці значно полегшує її підтримання на належному рівні, а також дає можливість своєчасно розробляти і здійснювати практичні заходи щодо зниження негативного впливу загроз чи їх повної ліквідації [1].

Основними загрозами економічній безпеці в сучасних умовах є:

- Глобальні економічні кризи (висока інфляція, рецесія, фінансові потрясіння).
- Енергетична нестабільність (залежність від імпорту енергоресурсів, вразливість до санкцій).

- Технологічна відсталість (недостатній розвиток інновацій, цифровий розрив).
- Корупція та низька ефективність державного управління.
- Зовнішній борг та фінансова залежність від міжнародних кредиторів.
- Кібератаки та інформаційна війна як інструмент економічного тиску.
- Геополітичні ризики (санкції, торгові війни, військові конфлікти).

Державна влада є ефективною лише за умов економічної стабільності. Нестача ресурсів, економічні кризи та соціальні заворушення послаблюють легітимність влади, підвищують рівень політичної нестабільності та загострюють внутрішні конфлікти. Успішні держави забезпечують економічну безпеку через:

- Диверсифікацію економіки (розвиток високотехнологічних галузей, підтримка підприємництва).
- Фінансову стійкість (контроль за рівнем державного боргу, зменшення дефіциту бюджету).
- Інвестиції в інновації та цифрову трансформацію.
- Захист стратегічних ресурсів та критичної інфраструктури.
- Розвиток людського капіталу (якісна освіта, підтримка науки, сприяння трудовій мобільності).

Для формування ефективною системи економічної безпеки необхідно:

- Створювати антикризові стратегії для реагування на глобальні виклики.
- Впроваджувати економічну дипломатію для зниження санкційного впливу.
- Зміцнювати економічну самодостатність, розвиваючи власне виробництво та енергетичну незалежність.
- Посилювати антикорупційні механізми та підвищувати прозорість державного управління.
- Інвестувати у цифрову економіку, розвивати штучний інтелект, автоматизацію та кібербезпеку.

Економічна безпека є базисом для стабільності державної влади та національного розвитку. В умовах сучасних викликів вона потребує комплексного підходу, що включає диверсифікацію економіки, інноваційний

розвиток, ефективну фінансову політику та захист критичних ресурсів. Лише сильна економіка може гарантувати незалежність держави, її конкурентоспроможність та довіру громадян до влади.

Зміцнення економічної безпеки є комплексним завданням, яке охоплює фінансову стабільність, інвестиційну привабливість, розвиток стратегічних галузей економіки, захист критичної інфраструктури та адаптацію до новітніх технологічних викликів.

Джерела і література

1. Акімова Л. М. Сутнісна характеристика основних загроз в економічній безпеці держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 10. URL: <https://surl.li/scbcwo> (дата звернення: 07.02.2025).

БАЗОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Косаревич Назар,
кандидат економічних наук,
докторант кафедри публічного
управління та адміністрування
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу
м. Івано-Франківськ

Розвиток місцевих фінансів є ключовим аспектом удосконалення загальної фінансової політики держави, оскільки саме від ефективності управління публічними фінансами на місцевому рівні залежить стійкість економічної системи країни. Основними принципами, на яких має ґрунтуватися процес розбудови місцевих фінансів, є: демократичність, що передбачає широке залучення місцевих громад до процесу прийняття рішень; незалежність, яка гарантує фінансову автономію органів місцевого самоврядування у визначенні пріоритетів розвитку територій; а також правове підґрунтя, що забезпечує чітке регулювання фінансових відносин на всіх рівнях управління.

Україна, як суверенна, демократична, соціальна і правова держава, активно розвиває та зміцнює фінансові основи місцевого самоврядування, усвідомлюючи

його значення у забезпеченні сталого розвитку територіальних громад та підвищенні рівня добробуту населення [4]. Протягом багатьох років впроваджуються комплексні реформи, спрямовані на децентралізацію влади, розширення фінансової автономії регіонів та створення умов для ефективного управління бюджетними ресурсами на місцях. Важливими досягненнями в цьому напрямі стали суттєві зміни в управлінні власними доходами місцевих бюджетів, а також удосконалення механізмів розподілу коштів між різними рівнями бюджетної системи, запровадження прозорих фінансових інструментів і стимулювання громад до залучення інвестицій. Одним із показних результатів є надання органам місцевого самоврядування ширших повноважень у розпорядженні фінансовими ресурсами, що сприяє більш ефективному плануванню розвитку територій та вирішенню нагальних соціально-економічних потреб [1].

Важливим аспектом ефективного функціонування місцевих фінансів є законодавче закріплення прав, обов'язків та повноважень учасників фінансових взаємовідносин на усіх рівнях державного регулювання, що отримало підтвердження у ратифікації нашою державою Європейської хартії місцевого самоврядування (далі – Хартія), яка визначає, що найбільш прагматичним кроком до матеріалізації гарантій суверенітету та побудови демократичної системи влади є достатнє і стабільне фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування. Центральне місце в Хартії займають норми і положення, що стосуються принципів організації місцевих фінансів, на яких будуються фінансові відносини на місцевому рівні. Ключовим чинником у налагодженні соціально-економічного життя в регіонах має стати ефективне формування системи місцевих фінансів – основи управління економікою регіону, яка здатна перетворити територіальні громади на суб'єкти, які можуть самостійно забезпечити суспільний добробут їхніх мешканців [3].

Отже, надзвичайно важливо виокремити базові принципи, що лежать в основі управління публічними фінансами, оскільки саме на них повинні будуватися взаємозв'язки між усіма суб'єктами цієї системи. Власне, на нашу

думку, найбільш чітко вираженими ознаками є три взаємозалежні принципи, що формують ефективну та збалансовану модель фінансових відносин: децентралізація, яка сприяє передаванню частини повноважень та ресурсів на місцевий рівень; субсидіарність, що гарантує вирішення проблем на найнижчому рівні управління, де це можливо і доцільно; еквівалентність, що передбачає справедливий розподіл фінансових ресурсів відповідно до потреб та внеску кожної одиниці адміністративно-територіального поділу. Ці принципи взаємно доповнюють один одного, забезпечуючи ефективне, справедливе і раціональне управління публічними фінансами.

Головним у формуванні місцевих фінансів має виступати децентралізація, що передбачає передачу частини повноважень і відповідальності від центральних органів влади до органів місцевого самоврядування. Цей підхід визначає їхню роль як важливого інституту публічної влади та громадянського суспільства в регулюванні фінансових процесів на місцевому рівні. У межах встановлених бюджетних обмежень розширення фінансової автономії місцевого самоврядування має сприяти підвищенню ефективності механізмів надання суспільно значущих благ і послуг. Крім того, децентралізація виконує додаткові функції, зокрема стимулює інноваційний розвиток та підвищує конкурентоспроможність регіонів.

Не менш важливою є субсидіарність, яка передбачає максимально наближене надання суспільно значущих благ і послуг до їх безпосередніх споживачів – мешканців територіальних громад. Її можливо досягнути через оптимальний розподіл видатків між різними рівнями бюджетної системи. Реалізація цього принципу вимагає проведення комплексу заходів, спрямованих на деконцентрацію державної влади та надання органам місцевого самоврядування необхідних інструментів впливу, що сприятимуть зміцненню їхньої фінансової спроможності та сталому розвитку регіонів.

Заслуговує на увагу принцип еквівалентності у розвитку базових засад фінансів місцевого самоврядування, позаяк його основу складає ідея податкової справедливості, що стосується платників податків. Згідно з цим принципом,

фінансові ресурси місцевого рівня повинні бути пропорційними до податкового навантаження, яке несуть мешканці територіальних громад. Водночас обсяг і якість суспільно значущих благ та послуг, що надаються населенню, мають зростати відповідно до збільшення податкових надходжень [2].

Крім того, правове врегулювання організації управління місцевими фінансами має базуватися на демократичних засадах, передбачати відкритість фінансових процесів, дотримання принципів бюджетної дисципліни та стимулювання залучення інвестицій. У межах удосконалення національної системи публічних фінансів доцільним є проведення систематизації, глибокого аналізу та адаптації міжнародного досвіду щодо механізмів підвищення ефективності управління місцевими бюджетами, що сприятиме забезпеченню стійкого внутрішнього економічного зростання. Особливу цінність у цьому контексті має вивчення процесів бюджетної децентралізації, зважаючи на багаторічний успішний досвід їх впровадження в країнах Європи.

Впровадження вищенаведених базових засад функціонування публічних фінансів на місцевому рівні сприятиме створенню збалансованої системи фінансового управління публічними фінансами, яка дозволить оптимально розподіляти ресурси, підвищувати ефективність місцевих бюджетів і забезпечувати сталий соціально-економічний розвиток регіонів. Такі заходи не лише зміцнюють фінансову спроможність громад, а й сприяють розбудові стійкої та самодостатньої системи місцевого управління, що відповідає європейським принципам та сприяє подальшій інтеграції України у міжнародну спільноту.

Джерела і література

1. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://surl.li/breif> (дата звернення: 06.02.2025).
2. Демченко О. П., Яковенко К. А. Європейський досвід бюджетної децентралізації та перспективи для України. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 16. С. 724–730.

3. Європейська хартія місцевого самоврядування : Хартія Ради Європи від 15.10.1985 : станом на 16 листоп. 2009 р. URL: <https://surl.li/knwtwo> (дата звернення: 06.02.2025).

4. Канєва Т., Дрепін А. Європейський досвід формування місцевих бюджетів. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. № 2. С. 119–134. URL: <https://surl.li/lvgdvg> (дата звернення: 12.02.2025).

5. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://surl.li/pmvezpy> (дата звернення: 12.02.2025).

6. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 8 січ. 2025 р. URL: <https://surl.li/jvwuoh> (дата звернення: 12.02.2025).

СПЕЦИФІКА ОБІГУ ОБЛІГАЦІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Лісний Іван,

старший викладач кафедри правознавства та фінансів
Полтавського інституту економіки і права
Університету «Україна»
м. Полтава

Облігації як форма залучення коштів мають суттєве значення для розвитку місцевого самоврядування. Завдяки цій фінансовій споруді місцеві органи влади здатні доступніше фінансувати їх соціальні та економічні програми. Дослідження покликане висвітлити поняття та специфіку обігу облігацій, а також визначити їх вплив на економічний та соціальний розвиток територіальних громад.

Облігація як цінний папір визначає право власника на отримання номінальної суми в обумовлений строк, а також доходу у формі відсотків або дисконту. Залежно від емітента, облігації поділяються на три основні види: державні, корпоративні та муніципальні [1, с. 68].

Особливої уваги заслуговують муніципальні облігації, які є фінансовим інструментом, що дозволяє місцевим органам влади залучати додаткові ресурси для фінансування інфраструктурних проектів, соціальних програм та інших

статутних завдань. Вони можуть випускатися у формі облігацій загального призначення або проектного фінансування, залежно від цілей та умов випуску.

Обіг облігацій здійснюється за допомогою ринку цінних паперів, а також спеціалізованих електронних платформ для торгівлі в режимі онлайн, що забезпечують оперативність та доступність операцій. Ключовими елементами обігу є:

Регулювання ринку облігацій. Державні органи та фінансові наглядачі встановлюють нормативи, спрямовані на забезпечення стабільності, захист прав інвесторів і прозорість операцій. Важливу роль відіграє моніторинг дотримання цих правил.

Мінімізація ризиків. Для інвесторів створюються інструменти захисту, такі як рейтингові оцінки облігацій, страхування та аудит фінансової звітності емітентів. Це сприяє підвищенню довіри до ринку [3, с. 249].

Фінансове планування місцевими органами влади. Складання детального розкладу погашення облігацій, обліку витрат і доходів дозволяє уникати фінансових труднощів, забезпечуючи стабільність бюджету. У цьому контексті важливою є інтеграція фінансових стратегій у загальний план розвитку регіону.

Завдяки цим механізмам забезпечується ефективне функціонування ринку облігацій і досягається баланс інтересів усіх його учасників.

Муніципальні облігації мають значний вплив на розвиток місцевого самоврядування завдяки їх здатності забезпечувати фінансування критично важливих проектів. Зокрема, вони сприяють створенню нових робочих місць під час реалізації інфраструктурних проектів, таких як будівництво доріг, шкіл, лікарень та інших об'єктів громадського значення. Підвищення якості інфраструктури, у свою чергу, залучає нові інвестиції, сприяє економічному зростанню регіону та поліпшенню умов життя місцевого населення [2, с. 363].

Крім того, випуск облігацій може підвищувати фінансову незалежність місцевих органів влади, зменшуючи їх залежність від державних субвенцій. Завдяки цьому місцеві громади отримують більше можливостей для

самостійного управління своїми ресурсами та реалізації довгострокових стратегій розвитку.

У країнах ЄС муніципальні облігації стали ключовим інструментом розвитку локальних територій. Наприклад, у Німеччині муніципальні облігації активно використовуються для модернізації транспортної інфраструктури та розвитку «зелених» проектів, таких як відновлювальні джерела енергії. У Польщі за рахунок муніципальних облігацій було реалізовано низку проектів у сфері освіти та охорони здоров'я, що значно підвищило якість надання послуг населенню [1, с. 76–77].

В Україні ж практика випуску муніципальних облігацій поки залишається обмеженою. Основними причинами є низька обізнаність органів місцевого самоврядування щодо цього інструменту, недостатній рівень розвитку фінансової інфраструктури, а також високі вимоги до прозорості та відповідальності емітентів. Крім того, нестабільна економічна ситуація та обмежений доступ до кредитного рейтингу для багатьох муніципалітетів ускладнюють залучення інвесторів. Попри це, у деяких містах, таких як Львів та Київ, вже зроблено перші кроки у випуску облігацій для фінансування локальних проектів, зокрема у сфері транспорту та житлово-комунального господарства.

Отже, важливим є ефект мультиплікатора: гроші, залучені через облігації, стимулюють розвиток суміжних галузей економіки, таких як будівництво, транспорт та послуги. Таким чином, муніципальні облігації стають каталізатором для всебічного соціально-економічного розвитку територій.

Джерела і література

1. Брус С. І. Муніципальні облігації в Україні у контексті перспективи використання. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2017. № 2. С. 67–85.

2. Григораш Т. Ф., Мягков О. С., Воеводський Г. Ю. Облігації як інструмент залучення грошових ресурсів. *Приазовський економічний вісник*. 2019. №3(14). С. 362–368.

3. Лісний І. А. Військові облигації як один з видів боргових цінних паперів. *Правові, економічні та соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., м. Полтава, 8–9 груд. 2022 р. Полтава : ПЕП, 2023. С. 248–250.

ВИЗНАЧЕННЯ КОРДОНІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ

Логовський Ігор,

кандидат історичних наук, доцент,
викладач кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін
Національного університету цивільного захисту України
м. Черкаси

Адміністративно-територіальний устрій – це скелет будь-якої держави. І від того, наскільки вдало він скомпонований, залежить ефективність діяльності державної машини та органів місцевого самоврядування. Відсутність офіційно визначених кордонів територіальних громад негативно впливає як на ефективне управління земельними ресурсами громади, так й на адміністрування та контроль за надходженнями до місцевих бюджетів. Саме кордони населених пунктів дозволяють громаді вибудувувати стратегію розвитку та визначають територію юрисдикції місцевої влади. Проте на сьогодні в Україні тільки 62 громади з 1500 мають визначені кордони на Державній кадастровій мапі [1]. Головною причиною є те, що розробляти відповідну документацію вкрай дорого. На нашу думку, всім громадам робити її відповідно чинному законодавству, тобто як роблять приватним та юридичним особам – з точністю до 20 см, просто недоцільно. У відповідності до міжнародного права, делімітація, інакше кажучи, затвердження кордонів на мапі, здійснюється відповідно до масштабу 1:50 000. А демаркація, тобто вже реальне розміщення їх на землі, як раз може бути предметом домовленостей між громадами. Держава об'єднала низку громад адміністративним шляхом у 2020 році, після п'яти років добровільного об'єднання [2]. Після виникнення нових районів уряд та обласні державні адміністрації показували мапи з кордонами районів та населених пунктів, проте, реальне визначення кордонів здійснити неможливо, поки вони відсутні на

кадастровій мапі. Це призводить до судових суперечок між громадами щодо кордонів, позови стосуються не десятків метрів, а тисяч гектарів. Але, навіть якщо рішення суди приймають на користь позивачів, фактично виконати їх неможливо, тому що порядок внесення змін в адміністративно-територіальний устрій не врегульований у формі відповідного закону. Як результат, відволікаються ресурси правоохоронної та судової систем, а розвиток громад гальмується. На наш погляд, вирішення цієї проблеми залежить від злагодженої роботи уряду, а конкретно – Міністерства розвитку громад та територій з парламентським Комітетом з питань організації державної влади та місцевого самоврядування. По-перше, Міністерство повинно визначити масштаб точності встановлення координат кордонів громад, відмінний від вимог до приватних чи юридичних осіб. По-друге, Кабінет Міністрів вносить в Комітет пропозиції прийняти Верховною Радою зміни до закону «Про землеустрій», з метою здешевити громадам процес оформлення земельної документації через збільшення масштабу точності. Це дасть змогу громадам заощадити величезні кошти, в масштабах країни мова йде про мільярди гривень. Але після цього постановою Кабінету Міністрів зобов'язати місцеві громади розробити, наприклад, протягом трьох років, проекти землеустрою щодо розмежування кордонів. Безумовно, величезну технічну роботу треба буде зробити Державній службі з питань геодезії, картографії та кадастру [3].

Але в питанні кордонів громад є ще один аспект: частину громад, вочевидь, потрібно розділити чи, навпаки, об'єднати. Певна кількість громад створювалась як компроміс між інтересами місцевих еліт, значні корективи також внесла війна. Виникають ситуації, коли для отримання послуг мешканці однієї громади вимушені їхати до іншої, тобто члени однієї громади користуються соціальною інфраструктурою не своєї громади. Деякі громади мають невелику територію або чисельність мешканців, і в них або неможливо впровадити повноцінне функціонування виконавчих органів місцевої ради, або відсутня соціальна інфраструктура. Так, станом на 2024 рік більше 90 громад так і не створили власні Центри надання адміністративних послуг, з іншого боку – є занадто великі

громади, де якісно надавати такі послуги важко, а деякі громади втратили потенціал розвитку внаслідок війни. На нашу думку, головну роль у вирішенні цієї низки проблем має відігравати політична ініціатива виконавчої влади: Міністерства розвитку громад та територій та Кабінету Міністрів. Ми вважаємо можливим ініціювання процесу злиття чи розділення громад двома шляхами – або рішенням самих громад, без залучення обласних чи районних рад, або Міністерством розвитку громад та територій. Після цього виключно Кабінет міністрів вносить проєкт постанови на розгляд Верховної Ради. Далі парламент приймає постанову про ліквідацію та створення нової громади як органу публічної влади. Новий закон при цьому не потрібен, оскільки такі установчі процедури є разовими. Можливий також спосіб, коли Верховна Рада просто вносить відповідні зміни до постанови «Про утворення та ліквідацію районів» [4].

Джерела і література

1. Кадастрова мапа України. URL : <https://surl.li/iilwkn> (дата звернення: 01.02.2025).
2. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII : станом на 14 трав. 2020 р. URL: <https://surl.li/yitjcf> (дата звернення: 01.02.2025).
3. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 № 858-IV : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://surl.li/rzfqug> (дата звернення: 01.02.2025).
4. Про утворення та ліквідацію районів : Постанова Верхов. Ради України від 17.07.2020 № 807-IX : станом на 7 верес. 2023 р. URL: <https://surl.lu/yzlryl> (дата звернення: 01.02.2025).

ОСНОВНІ НОВАЦІЇ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО СЛУЖБУ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ» ВІД 2 ТРАВНЯ 2023 Р.

Лозинська Тамара,

доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава

Стаття 6 Європейської хартії місцевого самоврядування (далі – Хартія) визначає, що «умови служби найманих працівників органів місцевого самоврядування повинні дозволяти добір висококваліфікованого персоналу з урахуванням особистих якостей та компетентності...» [1], тобто у європейському середовищі склалася єдність поглядів щодо важливості людських ресурсів у забезпеченні спроможності місцевої влади. В Україні, яка ратифікувала Хартію в 1997 р. (набула чинності з 01.01.1998 р.), нормативно-правові основи служби в органах місцевого самоврядування (ОМС) як окремого інституту публічної служби були закладені в Законі України «Про службу в органах місцевого самоврядування 2001 р. [2]. Не зважаючи на специфіку самоврядної влади, унормування концептуальних, організаційних, адміністративних, фінансових та інших аспектів служби в ОМС мало відрізнялося від законодавства про державну службу. Однак із початком реформування місцевого самоврядування у 2015 р. та проведенням у 2020 р. адміністративно-територіальної реформи повноваження місцевих рад, умови їх реалізації, межі юрисдикції, економічна основа забезпечення життєдіяльності громад суттєво змінилися, а разом із цим змінилися і зони відповідальності службовців ОМС та зросли вимоги до їх професійного рівня.

Очевидно, що адміністративне зміцнення місцевого самоврядування потребувало відповідного законодавчого забезпечення, розроблення якого почалося вже з 2015 р. Однак, через сукупність різноманітних причин, у першу чергу політичних, новий закон «Про службу в органах місцевого самоврядування» був прийнятий лише в травні 2023 р. із застереженням про те, що він «...набирає чинності через 6 місяців з дня його опублікування, але не

раніше ніж через 6 місяців з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні» [3]. Закон містить багато нових нововведень, а основні з них представлені нижче.

1. Розмежування посад в ОМС:

- посади службовців ОМС;
- виборні посади;
- посади працівників патронатної служби;
- посади працівників, які виконують функції обслуговування.

2. Введення принципу політичної неупередженості – *«недопущення впливу політичних поглядів на дії та рішення, а також утримання від демонстрації свого ставлення до політичних партій, демонстрації власних політичних поглядів під час виконання посадових обов'язків»* (ст. 12) [3].

3. Створення інституту керівника служби в органі місцевого самоврядування (ст. 15, 16, 17).

4. Унормування питань конкурсного відбору на посади і забезпечення прозорості відбору кандидатів (у старому законі ці питання регулювалися законодавством України про державну службу).

5. Чітке визначення умов і можливостей побудови службової кар'єри, зокрема передбачення можливості переведення службовця ОМС на посаду в іншій ОМС або на посаду державної служби, або з посади державної служби на посаду в ОМС без конкурсу (Розділ V).

6. Управління результативністю службової діяльності, що передбачає визначення завдань та встановлення показників *«...результативності, ефективності, якості їх виконання на відповідний звітний період»* [3], а також управління професійним розвитком (ст. 39).

7. Оновлення системи фінансового забезпечення служби в ОМС: оплати праці, надбавок, доплат, преміювання, заохочення та соціально-побутового заохочення службовців ОМС.

Безпосередньо Законом, а не похідними від нього підзаконними актами, встановлені категорії (3), підкатегорії (7) і ранги (9) служби в ОМС. Зважаючи

на важливість організаційного, документального, інформаційного та матеріально-технічного забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування, Законом передбачено створення апарату ради – організаційно поєднаної сукупності виборних посадових осіб місцевого самоврядування, патронатної служби та структурних підрозділів.

Впровадження положень нового Закону потребує відповідної підготовки, а саме:

- розроблення та ухвалення ряду типових положень і примірних порядків, методичних рекомендацій тощо, які стануть у нагоді фахівцям ОМС при розробленні місцевих нормативно-правових актів;

- проведення інформаційних кампаній і навчання посадових осіб ОМС, насамперед керівників кадрових служб або служб управління персоналом;

- формування ОМС кадрової політики, розроблення й прийняття значної кількості положень щодо вступу та проходження служби в ОМС, регулювання трудових відносин.

Зараз Національне агентство України з питань державної служби (НАДС), яке опікується імплементацією даного Закону, уже здійснило велику підготовчу роботу, яку можна розділити на три частини (табл. 1). Важливо, що між чинним і новим законами збережено певну термінологічну спадкоємність, і це дозволило уникнути необхідності внесення відповідних змін до інших законів та великої кількості підзаконних актів. Так, термін «посадова особа місцевого самоврядування» використовується в новому Законі як загальний термін, що об'єднує такі категорії, як «службовець місцевого самоврядування» та «виборна посадова особа». Певною новацією є і те, що термін «службовець» використовується до працівників ОМС, які виконують функції з обслуговування, та технічних службовців. Дія нового Закону поширюється як на відносини служби в ОМС, що складаються між посадовими особами місцевого самоврядування, так і на трудові відносини, що складаються з працівниками патронатної служби. Однак, Закон не стосується депутатів місцевих рад, працівників ОМС, які виконують функції з обслуговування; працівників

комунальних підприємств, установ або організацій, що засновані радою та належать до сфери її управління.

Таблиця 1

**Підготовка до впровадження Закону України
«Про службу в органах місцевого самоврядування»**

Розроблення типових документів та методичних рекомендацій	Інформаційно-роз'яснювальні заходи	Розроблення програм підвищення кваліфікації
Типове положення про службу управління персоналом в органі місцевого самоврядування [4]	Новації закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 2 травня 2023 року: коментарі та порівняльний аналіз: посібник [8]	Для сільських, селищних і міських голів
Типовий порядок оцінювання результатів службової діяльності службовців місцевого самоврядування [5]	Роз'яснювальні кампанії у соціальних мережах	Для керуючих справами виконавчих комітетів
Типовий порядок складання індивідуальної програми професійного розвитку службовця місцевого самоврядування [6]	Відеоролики	Для керівників і фахівців служб управління персоналом
Типовий порядок ведення та зберігання особових справ службовців місцевого самоврядування та форми Особової карти [7]	Конференції та круглі столи	Для службовців органів місцевого самоврядування

Джерело: складено автором за [3–8].

Таким чином очікується, що запровадження нового Закону сприятиме професіоналізації службовців місцевого самоврядування та забезпечуватиме якісне надання послуг в територіальних громадах.

Джерела і література

1. Європейська хартія місцевого самоврядування : Хартія Ради Європи від 15.10.1985 : станом на 16 листоп. 2009 р. URL: <https://surl.li/knwtwo> (дата звернення: 19.02.2025).

2. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 № 2493-III : станом на 1 серп. 2021 р. URL: <https://surli.cc/memusl> – втрата чинності (дата звернення: 19.02.2025).

3. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 02.05.2023 № 3077-IX. URL: <https://surl.li/aojlpr> – набуває чинність (дата звернення: 19.02.2025).

4. Про затвердження Типового положення про службу управління персоналом в органі місцевого самоврядування : Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 19.02.2024 № 26-24. URL: <https://surl.li/kjpryy> (дата звернення: 19.02.2025).

5. Про затвердження Типового порядку оцінювання результатів службової діяльності службовців місцевого самоврядування : Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 20.03.2024 № 51-24. URL: <https://surl.gd/pikidu> (дата звернення: 19.02.2025).

6. Про затвердження Типового порядку складання індивідуальної програми професійного розвитку службовця місцевого самоврядування : Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 28.03.2024 № 56-24. URL: <https://surl.li/yoxuss> (дата звернення: 19.02.2025).

7. Про затвердження Типового порядку ведення та зберігання особових справ службовців місцевого самоврядування та форми Особової карти : Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05.04.2024 № 62-24. URL: <https://surl.li/zmxvtt> (дата звернення: 19.02.2025).

8. Новації закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 2 травня 2023 року: коментарі та порівняльний аналіз : посіб. Харків : ТОВ «ІМПРЕСС ПРИНТ», 2024. 184 с.

НАРОДОВЛАДДЯ НА РІВНІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: НОВАЦІЇ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Лопушинський Іван,

доктор наук з державного управління,
професор, завідувач кафедри
публічного управління та адміністрування
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу,
заслужений працівник освіти України
м. Івано-Франківськ

Як відомо, народовладдя означає належність усієї повноти влади в межах території держави народів та здійснення ним цієї влади як безпосередньо, так і через своїх представників в органах державної влади та органах місцевого самоврядування. Відповідно до частини другої статті 5 Конституції України народ є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні.

За визначенням Енциклопедії сучасної України народовладдя – це приналежність усієї повноти суспільної влади, зокрема державної, народу; вільне здійснення цієї влади народом відповідно до його суверенної волі в інтересах як усього суспільства, так і кожної людини та громадянина. Народовладдя в Україні здійснюють у 2-х формах: прямої (безпосередньої) демократії, коли народ виражає свою волю у визначених Конституцією та законами процесуальних нормах, і представницької демократії – через представників, яких народ обирає до органів державної влади та органів місцевого самоврядування [1].

Як відомо, Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» [4] було ухвалено ще далекого 1997 року, а Закон України «Про статус депутатів місцевих рад» [5] – 2002 року. Саме тому, зважаючи на сучасні реалії, 9 травня 2024 року Верховна Рада України, 317 голосами ухвалила в другому читанні та в цілому Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування» (реєстр. №7283) [3], яким внесено зміни до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [4] та Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» [5].

06 січня 2025 року Президент України Володимир Зеленський підписав названий Закон [3] і він набув чинності 08 січня 2025 року. Основною авторкою законопроекту стала Лариса Білозір – народний депутат, голова підкомітету з питань адміністративних послуг та адміністративних процедур Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування.

Документом [3] вносяться зміни до законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» [4] та «Про статус депутатів місцевих рад» [5], завдяки яким визначаються основні механізми реалізації прав громадян України на безпосередню участь у місцевому самоврядуванні, своєчасне і повне отримання інформації про діяльність органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Закон [3] передбачає визначення основних форм участі територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення. Крім того, деталізується порядок реалізації таких форм громадської участі, як загальні збори (конференція) жителів, місцева ініціатива, громадські слухання, громадське оцінювання діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Водночас регламентується обов'язковість затвердження статутів територіальних громад та визначення основних питань, що регламентуються статутами. Передбачається створення умов для залучення жителів до планування та розподілу коштів місцевого бюджету, проведення публічних консультацій, діяльності консультативно-дорадчих органів при органах та посадових особах місцевого самоврядування.

Окрім того, деталізуються процедури звітування сільських, селищних, міських голів та депутатів місцевих рад [2].

Таким чином, основними новаціями законопроекту є такі опції:

– Установлюється обов'язковість затвердження статутів територіальних громад (з 1 січня 2027 року).

– Внутрішньо переміщені особи (ВПО) інтегруються в життя громад, де вони проживають.

- Деталізується порядок проведення загальних зборів, громадських слухань, громадського оцінювання, внесення місцевої ініціативи.
- Створюються механізми для залучення молоді до вирішення питань місцевого значення.
- Надається визначення терміна «житель».
- Надається можливість жителям брати участь у плануванні та розподілі коштів місцевого бюджету.
- Визначається порядок участі жителів у публічних консультаціях, консультативно-дорадчих органах при органах та посадових особах місцевого самоврядування.
- Деталізується процедура звітування голів громад та депутатів місцевих рад.

Отже, як видно, реалізація Закону [3] сприятиме розвитку громадянського суспільства та участі жителів у процесах ухвалення рішень на місцевому рівні, підвищить відкритість та прозорість діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування у сферах, де на сьогодні виникають проблеми, забезпечить ефективну співпрацю органів місцевого самоврядування та жителів територіальних громад, що сприятиме збільшенню довіри до органів влади з боку громадян, сприятиме ефективному витрачання ресурсів територіальних громад.

Джерела і література

1. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://surl.li/ltkivp> (дата звернення: 23.01.2025).
2. Зеленський підписав Закон щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування. Укрінформ, 23 січня 2025. URL: <https://surl.li/vvecmi> (дата звернення: 23.01.2025).
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування : Закон України від 09.05.2024 № 3703-IX. URL: <https://surl.li/rkxkrx> (дата звернення: 23.01.2025).

4. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 8 січ. 2025 р. URL: <https://surl.li/jvwuoh> (дата звернення: 23.01.2025).

5. Про статус депутатів місцевих рад : Закон України від 11.07.2002 № 93-IV : станом на 8 січ. 2025 р. URL: <https://surl.li/nrdkhd> (дата звернення: 26.03.2025). (дата звернення: 23.01.2025).

МЕХАНІЗМИ ВИРІВНЮВАННЯ МУНІЦИПАЛЬНИХ БЮДЖЕТІВ: ДОСВІД КРАЇН БАЛТІЇ

Макарець Світлана,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політології, історії і філософії
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава

Сидоренко Федір,

магістр політології
м. Полтава

Однією з передумовою ефективного функціонування місцевого самоврядування, забезпечення якісних публічних послуг та збалансованого розвитку територій є фінансова стійкість місцевих бюджетів. Однак на практиці спостерігається суттєва диференціація у фінансових можливостях різних громад, що зумовлено неоднорідністю економічного потенціалу, рівнем податкових надходжень, демографічними факторами тощо. Як наслідок, виникають ризики нерівномірного розвитку територій та обмежуються можливості окремих громад у виконанні ними власних і делегованих повноважень.

З метою згладжування цих дисбалансів уряди багатьох країн застосовують механізми бюджетного вирівнювання. Вирівнювання бюджетів передбачає використання системи міжбюджетних трансфертів, субвенцій та дотацій, що дозволяє перерозподіляти фінансові ресурси між територіальними громадами залежно від їхніх потреб та можливостей, надавати додаткові кошти тим місцевим органам влади, чиї доходи менші за необхідний рівень для забезпечення виконання їхніх функцій.

Окремі механізми фінансового вирівнювання вперше з'явилися у 1940-х – 1950-х роках у низці федеративних країн. Сьогодні більшість європейських країн мають програми перерозподілу ресурсів, спрямовані на зменшення фінансових диспропорцій.

В Естонії фіскальне вирівнювання здійснюється через фонд вирівнювання, який спрямований на надання місцевим органам влади рівних умов для виконання завдань місцевого самоврядування без встановлення умов щодо використання цих ресурсів. В країні понад половину місцевих органів влади отримують кошти з фонду вирівнювання.

Точна сума, що перераховується з фонду кожному муніципалітету, визначається під час щорічних переговорів щодо державного бюджету та базується на трьох основних показниках: середньому необхідному рівні витрат залежно від чисельності населення та його вікової структури, коефіцієнтові сільської місцевості/віддаленості та скоригованих з урахуванням затримки облікових доходах кожної місцевої адміністрації. Фонд дозволяє органам місцевого самоврядування самостійно визначати, як вони розподіляють кошти у межах власних сфер відповідальності.

Дотація вирівнювання ґрунтується на різниці між оціненими середніми експлуатаційними витратами муніципалітету та його розрахунковими власними доходами. Очікувані доходи складаються з муніципальної частки податку на доходи фізичних осіб і земельного податку, а кошторис видатків ґрунтується на розрахунках з використанням даних про прогнозовані потреби у витратах. Наразі враховується 90% цієї різниці. Формула вирівнювання також бере до уваги статус «острівного муніципалітету» [1, с. 30].

У Литві, відповідно до Закону про методику визначення доходів муніципальних бюджетів [2], передбачене вирівнювання податку на доходи фізичних осіб. Відповідно до процедури, встановленої законом, частина доходів від податку на доходи фізичних осіб у муніципалітетах, чиї заплановані доходи в наступному фінансовому році перевищують національний середній рівень (муніципалітети-донори), накопичується у «фонді перерозподілу». Ці кошти

розподіляються на: 1) вирівнювання податку на доходи фізичних осіб для тих муніципалітетів, чії доходи від цього податку є нижчими за національний середній рівень (таким муніципалітетам надаються додаткові кошти, щоб загальний дохід від податку на доходи фізичних осіб становив 90% від національного середнього рівня); 2) вирівнювання відмінностей у структурі витрат муніципалітетів з урахуванням їхніх демографічних, соціальних та інших показників (кількість дітей, школярів, осіб пенсійного віку, площа території тощо) та значущості цих показників. Ця частина коштів розподіляється між усіма муніципалітетами, включаючи донорів [3, с. 34].

Система фінансового вирівнювання в Латвії була запроваджена в 1995 році й до цього часу практично не зазнала ніяких змін. Фіскальне вирівнювання здійснюється через Фонд вирівнювання фінансів місцевого самоврядування, який виконує функцію перерозподілу доходів від заможніших муніципалітетів до бідніших. Юридична основа цього інструменту – Закон про фінансове вирівнювання органів місцевого самоврядування [4], відповідно до якого оцінені доходи муніципалітету складаються з прогнозованих доходів від податку на нерухомість і частки доходів від податку на доходи фізичних осіб, визначеної для місцевих бюджетів у щорічному законі про державний бюджет. Для розрахунку механізму вирівнювання для кожного органу місцевого самоврядування система використовує складну формулу, яка враховує кілька змінних і коефіцієнтів, переважно демографічного характеру, що дозволяють визначити суму, яку має отримати кожен муніципалітет: кількість жителів; кількість дітей до 6 років; кількість дітей і молоді від 7 до 18 років; кількість осіб пенсійного віку; розмір території муніципалітету, виражений у квадратних кілометрах [5, с. 275; 6, с. 34]

Отже, впровадження механізмів фіскального вирівнювання має на меті забезпечення стабільності місцевих бюджетів, їхньої здатності фінансувати основні соціальні та інфраструктурні програми, сприяння більш справедливому розподілу ресурсів та створення рівних умов для виконання обов'язків на місцевому рівні. Однак, ефективними ці механізми будуть лише за умови чіткого

розподілу повноважень і доходів між центральною та місцевою владою, наявності прозорих, об'єктивних критеріїв визначення дотацій та методики їх розрахунку.

Джерела і література

1. Monitoring of the application of the European Charter of Local SelfGovernment in Estonia : Report CPL(2023)45-03final 25 October 2023. URL: <https://surl.li/ggtfig> (дата звернення: 10.02.2025).

2. Law of the Republic of Lithuania on the Methodology for Determining Municipal Budget Revenues. № VIII-385. 02.07.1997. URL: <https://surl.li/uccqgp> (дата звернення: 10.02.2025).

3. Local democracy in Lithuania : Report CPL35(2018)02final 6 November 2018. URL: <https://surl.li/scnsfv> (дата звернення: 10.02.2025).

4. Law on the Equalisation of Local Government Finances. № 2015/118.2. 04.06.2015. URL: <https://surl.li/dnhedz> (дата звернення: 10.02.2025).

5. Local and regional democracy in Latvia : Report CG34(2018)11prov 16 February 2018. URL: <https://surl.li/dcqula> (дата звернення: 10.02.2025).

6. Monitoring of the application of the European Charter of Local SelfGovernment in Latvia : Report CPL(2024)47-03 16 October 2024. URL: <https://surl.li/zsyuty> (дата звернення: 10.02.2025).

ПАРТНЕРСТВО БІЗНЕСУ І ВЛАДИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Паланиця Микола,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

Херсонського національного технічного університету

м. Херсон

Науковий керівник – **Марина Губа,**

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування

Херсонського національного технічного університету

м. Херсон

Запорука розквіту та сталого розвитку громади залежить від ефективної взаємодії влади і бізнесу. Задача органів місцевого самоврядування проводити

круглі столи, мотиваційні та плідні зустрічі влади із підприємництвом регіону. Партнерство повинно бути взаємовигідне, ефективне та стратегічне для кожної сторони, де тісно переплітаються соціальні, економічні та демографічні інтереси регіону, що в кінцевому результаті призводить до зростання довіри з боку громадськості. За даними сайту децентралізація, держава допомагає бізнесу грантами, ваучерами, відшкодовує кредити, надає безповоротну та поворотну фінансову допомогу, займається співфінансуванням державних програм. Бізнес відіграє ключову роль в економіці регіону, бо він не лише створює робочі місця, але й є джерелом наповнення місцевих бюджетів. За час військових дій дві третини малого та середнього бізнесу суттєво скоротили або й зовсім припинили свою діяльність, саме тому завдання місцевої влади сприяти рестарту занедбаного бізнесу, шляхом інновацій, доступних програм розвитку та сприятливих умов кредитування [1].

Економіко-організаційним забезпеченням реалізації партнерських відносин влади і бізнесу займалися такі вітчизняні вчені, як В. Варнавський, О. Головка, Т. Єфіменко, М. Клінова, Я. Жаліло, С. Дрига та інші. Відомо, що бізнес до 50% свого часу втрачає на вирішення питань, які пов'язані з місцевою владою. Тому деякі компанії створюють цілі відділи для зв'язків із органами місцевого самоврядування, продовжуючи шукати дієві шляхи партнерства з владою. Виділяють три форми партнерства: організаційне, економічне та правове. Економічна форма взаємодії – це здійснення спільної діяльності бізнесу та органів влади з метою отримання неподаткового доходу за рахунок використання ресурсів бізнес-сектору. Правове партнерство пов'язане у спільній організації процесу регулювання бізнес-процесів з боку влади. Це коли підприємці приймають участь в групах по розробці законодавства чи внесення змін до вже існуючих нормативних актів. Організаційне партнерство – участь органів влади в корпоративному управлінні бізнесу, а також підприємців в органах місцевої влади, від яких залежить прийняття відповідного рішення. Досить перспективною формою економічного партнерства виступає довірче управління, або траст. При такій формі разом із передачею майна в управління

не відбувається автоматичний перехід власності. Задля досягнення своїх цілей, місцевий бізнес групується та кооперується в різні об'єднання, до прикладу, Український союз промисловців і підприємців, Спілка орендарів і підприємців України та інші, а також утворюють кластери та індустріальні парки [2].

Досягнути стратегічних цілей розвитку місцевості не можливо без ефективної взаємодії бізнес-спільнот, органів влади та населення, яке проживає на певній території та зацікавлене в сталому розвитку громади. Адміністративно-територіальні одиниці, щоб отримати інвестиції в свій регіон особливу увагу приділяють соціальному та економічному розвитку певної території. Задача місцевої влади дослідити та визначити перспективні напрями інвестицій в громади з подальшим створенням умов для конкурентоспроможності регіону. Окрім цього, місцевий бізнес повинен займатися корпоративною соціальною відповідальністю, а саме, вкладати кошти в розвиток місцевої спільноти (стадіони, школи, благодійні акції), дбайливо ставитися до природних ресурсів і виділяти кошти на природоохоронну діяльність, працювати над реалізацію спільних програм із місцевою владою [3].

Ряд представників місцевого бізнесу опікуються адресною допомогою незахищених верств населення, займаються проектним фінансуванням (виділення коштів для проведення ярмарків некомерційним організаціям та інше). Особливо зацікавлений в розвитку місцевості малий та середній бізнес, але владі потрібно знаходити паритет в партнерстві з підприємцями, щоб з одного боку – розвивати території, а з іншого боку не перетворити ресурси громади на сировинний придаток, проводячи при цьому контрольовану політику «невтручання» в справи бізнесу. Багато громад активно підтримують розвиток підприємництва в регіоні, створюючи при цьому цілий комплекс інформаційних порталів, завдяки яким бізнес має доступ до грантів і програм підтримки, виробничому туризму, навчальним заходам і робочим зустрічам із потенційними інвесторами. Саме в умовах обмеженого доступу до фінансових ресурсів, використання власності муніципалітету є ключовим фактором накопичення

«ресурсу надлишку», що і є основою вигідного партнерства між бізнесом і владою [3].

В рамках європейської ініціативи для громад були створені практичні поради та дієві інструменти підтримки бізнесу в умовах військових дій, які складаються з чотирьох блоків: 1) промоція і збут, 2) співпраця між підприємцями, 3) навчання та консалтинг, 4) бізнес-інфраструктура. Група «промоція та збут» включає в себе наступні заходи: виставки та ярмарки, фестивалі, рекомендації клієнтів, інформація про закупівлі громади. Блок «співпраця між підприємцями» – це кластери, бізнес-форуми, локальні бізнес-об'єднання, рекомендації експертів. Група «навчання та консалтинг» включає консультації для бізнесу, бізнес-курси, бізнес-ідеї, центри підтримки бізнесу, доступ до інновацій, ваучери, шкільне підприємництво. Блок «бізнес-інфраструктура» – це створення поштових і логістичних відділень, різноманітні бізнес-хаби, підведення доріг і комунікацій до бізнес-об'єктів, розвиток мережі банків і банкоматів. Інвестиційна привабливість певної громади залежить від місця розташування, наявного людського капіталу, розвитку локального бізнесу, стану інфраструктури, наявних інвестиційних об'єктів, інструментів сприяння в розвитку бізнесу, культурної спадщини та іміджу самої громади [4].

Джерела і література

1. Сайт «Децентралізація». Як місцева влада може допомогти бізнесу. URL: <https://surl.li/ybcpta> (дата звернення: 09.02.2025).
2. Коваль Я. Форми реалізації партнерських відносин бізнесу і влади в умовах розвитку ринкової економіки. *Вчені записки університету «КРОК»*. 2021. №3(63). URL: <https://surli.cc/omydjl> (дата звернення: 09.02.2025).
3. Якубів В., Бурик М. Взаємодія бізнесу та місцевої влади в контексті формування корпоративної соціальної відповідальності. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2024. Вип. 1. URL: <https://surl.li/bkkerm> (дата звернення: 09.02.2025).
4. Сайт «Децентралізація». Підтримка бізнесу в умовах війни: практичні рекомендації для громад. URL: <https://surl.li/jisdtn> (дата звернення: 09.02.2025).

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Примуш Микола,
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології та державного управління
Донецького національного університету імені Василя Стуса
м. Вінниця

Принцип місцевого самоврядування є однією з найважливіших ознак будь-якої демократичної держави. Він закріплений Європейською хартією про місцеве самоврядування, Всесвітньою декларацією про місцеве самоврядування та іншими міжнародними документами. Приєднавшись до Хартії, кожна держава зобов'язана дотримуватись загальноєвропейських стандартів, але при цьому має право виробити національну модель самоврядування на основі власних потреб і традицій.

Передумовою для становлення і функціонування місцевого самоврядування є інституційно-правові засади, сформовані на національному та регіональному – у випадку федеративних чи унітарних держав, які й визначають функціонування місцевого самоврядування, забезпечують його автономію від держави чи інших джерел влади, визначають порядок формування органів влади, їхні повноваження, форми безпосередньої участі громадян.

У країнах з федеральним політико-територіальним устроєм національні конституції можуть регламентувати місцеве управління досить детально, містити лише згадки про нього в стислих формулюваннях або й взагалі не порушувати цього питання, залишаючи правове регулювання місцевого самоврядування суто на розгляд суб'єктів федерації.

У Конституції Індії, наприклад, закріплено статус муніципалітетів, визначено основні принципи організації і діяльності місцевих представницьких органів, головним з яких є регулярне проведення прямих виборів до цих органів за територіальними округами.

Обсяг конституційних повноважень регулювання місцевого самоврядування в унітарних державах також не однаковий. Так, в основному законі низки країн (наприклад, Данії, Норвегії) про місцеве управління взагалі нічого не мовиться. У

французькій Конституції зазначено, що територіальними колективами Республіки є комуни, департаменти, заморські території, які вільно управляються виборними радами за дотримання умов, передбачених законом [1, с. 78].

Конституційні положення про місцеве самоврядування конкретизовано в поточному законодавстві передовсім нормами конституційно-адміністративного і муніципального права. Водночас можуть прийматись і загальні закони про місцеве управління, і закони, які регулюють діяльність органів в окремих ланках адміністративно-територіального поділу.

У країнах з сильною виконавчою владою місцеве управління може регулюватись, особливо на перехідних етапах в умовах конституційних реформ і актами голови держави.

Плюралізм місцевої демократії забезпечують хартії самоуправління, які будуються на розгалуженому законодавстві штатів, конкретизуючи норми останнього. В США, до прикладу, місцеві органи в праві здійснювати лише дії прямо дозволені їм законами, а сам спектр місцевих справ точно не визначений, муніципалітети прагнуть зафіксувати в хартіях свої повноваження найбільш детально, що часто їх перетворює на об'ємні збірники. Муніципалітети не можуть вносити у свої хартії положення, які суперечать конституційним законам відповідного штату, бо це є підставою для винесення судами рішень про недійсність таких положень через перевищення муніципалітетами своїх повноважень.

Оцінюючи роль хартій самоуправління, варто зазначити, що вони дають право муніципалітетам самим обирати структуру свого управління, чим і забезпечують плюралізм форм місцевої демократії. Такі хартії не тільки відображають суть самоуправління як можливості самоорганізації і саморегуляції, але й адаптують до місцевих умов численні законоположення, подають їх в упорядкованому логічному вигляді.

В англомовних країнах, перш за все в Британії, поряд із загальнонормативними актами можуть прийматись також місцеві чи часткові приватні парламентські акти, адресовані конкретним муніципалітетам і прийняті

за ініціативою зацікавленого муніципалітету. Діяльність місцевих органів в Англії та низці інших країн може регулюватись адаптивними законами. Такі закони чи їх окремі норми вводяться в дію не автоматично, а лише на прохання рад муніципалітетів, шляхом прийняття відповідної резолюції. Кожна країна впродовж своєї історії методом спроб і помилок творить свою нормативну базу, яка регулює діяльність органів місцевої влади. Не є винятком і наша держава.

В Україні зі здобуттям незалежності місцеве самоврядування функціонує на основі міжнародно-правових документів, які здебільшого мають рекомендаційний характер, а саме: Європейська хартія місцевого самоврядування, Всесвітня декларація місцевого самоврядування, Європейська декларація прав міст, Хартія Конгресу місцевих і регіональних влад Європи, Європейська хартія міст та українського законодавства про місцеве самоврядування – Конституція України.

У Всесвітній декларації місцевого самоврядування визначено концепцію органів місцевого самоврядування і зазначено, що місцеве самоврядування – це право та обов'язок місцевих органів влади регулювати і вести державні справи, під свою особисту відповідальність і в інтересах місцевого населення.

Вагоме значення має також Хартія Конгресу місцевих і регіональних влад Європи, яка представляє місцеві і регіональні органи. Одним з ключових напрямів цієї організації є захист та зміцнення органів місцевої і регіональної влади та місцевого самоврядування загалом. Вона дає можливість урядам обмінюватись досвідом у сфері розвитку місцевої демократії, досліджує стан місцевої і регіональної демократії, ступінь реальної участі громадян в реалізації влади, а також створення єврорегіонів [2].

Щодо вітчизняного законодавства, то основним джерелом є чинна Конституція України, в якій зазначено, що місцеве самоврядування «є правом територіальної громади – жителів села, чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селищ та міст – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [3, с. 160].

У законі «Про місцеве самоврядування» детально визначено і форми безпосереднього здійснення територіальними громадами місцевого самоврядування, повноваження представницьких органів місцевого самоврядування, матеріальну та фінансову основи місцевого самоврядування.

Серед джерел місцевого самоврядування важливими є і нормативні акти органів державної влади, тобто укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, місцевих державних адміністрацій. Ще одним джерелом є нормативно-правові акти територіальних громад, акти місцевих референдумів, статuti територіальних громад міст та інших адміністративно-територіальних одиниць, а також численні закони та підзаконні акти нашої держави, що регламентують здійснення тих чи інших процедур демократії в державі.

Джерела і література

1. Місцеве самоврядування: оглядовий курс : навч. посіб. / Л. І. Старецька, О. Е. Томнюк, З. М. Луценко, М. М. Юрченко. Київ, 2006. 78 с.
2. Хартія Конгресу місцевих і регіональних влад Європи. URL: <https://surli.cc/ufcbju> (дата звернення: 30.0.2025).
3. Конституція України: офіц. вид. Київ : Парламентське вид-во. 2006. 160 с.

МІСЦЕВІ ВИБОРИ: ПОШУКИ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ

Приходько Сергій,

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології, історії і філософії
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава

Шейко Сергій,

кандидат філософських наук, доцент,
професор кафедри політології, історії і філософії
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава

Вибори є важливим показником рівня розвиненості демократії у будь якій країні. Вибори виступають визначальним механізмом легітимації влади. Тому проблемам розроблення виборчих процедур налається досить серйозна увага. Ця проблема безпосередньо пов'язана з формуванням оптимальної моделі виборчої

системи. Зрозуміло, що універсального підходу тут немає. Виборча система відповідає особливостям політичного життя конкретної країни. Зрештою в країнах розвинутої демократії цілком абсолютно різні типи виборчих систем функціонують цілком адекватно і повністю вписуються у політичний контекст цих країн.

Існують різні типи виборів: президентські, парламентські, місцеві. Кожному з них відповідає свій тип виборчих систем. У різних країнах його формування пройшло певну історію перед тим як було створено її оптимальний варіант. В Україні сучасного періоду паралельно з розбудовою державної системи відбувався процес складання найбільш доцільної моделі виборчої системи. На сьогодні його певним підсумком стало ухвалення Виборчого кодексу у 2019 році. Для парламентських і місцевих виборів була обрана пропорційна система з відкритими списками. Здавалося, що є найбільш оптимальною і доцільною, оскільки поєднує можливості обирати одночасно партію та її персональних представників. Але вже місцеві вибори 2020 року виявили певні проблеми зазначеної системи. Тому є нагальна потреба певного перегляду її принципів з метою вдосконалення механізму представництва мешканців територіальних громад в представницьких органах місцевого самоврядування.

Протягом усієї сучасної історії Україні були використані усі можливі типи виборчих систем на виборах органів місцевого самоврядування: мажоритарні, пропорційні змішані. Жодна з них не довела як своєї досконалості, так і зрештою не виявила абсолютних недоліків. На місцевих виборах 2015 та 2020 років була вперше застосована пропорційна система із закритими списками. Докладний аналіз місцевих виборчих систем зумовлюється тим, що він стосується визначення персонального складу тих органів публічної влади, які максимально наближені до суспільства. Депутати представницьких органів місцевого самоврядування у своїй діяльності стикаються з повсякденними проблемами місцевого життя та комунального господарства. Тому актуальним є питання

фахової підготовки майбутніх депутатів, а не їхня партійна приналежність і ідейні уподобання.

Всі розглянуті види виборчих систем, які застосовуватися в Україні, протягом періоду незалежності продемонстрували свою недосконалість щодо подальшого функціонування представницьких органів влади різного рівня. Особливо показово це позначилося на виборах органів місцевого самоврядування. Ні чиста мажоритарна система, ні чиста пропорційна із закритими списками, ні навіть змішана не довели своєї ефективності щодо їх формування з їх подальшим функціонуванням на належному рівні. Здавалося, змішана система дасть змогу подолати негативні властивості двох «чистих» моделей. Проте все відбулося з точністю до навпаки. «Такий поєднання двох виборчих систем, зокрема, призводило до того, що негативні аспекти цих систем тільки посилювались. Тож давно вже назрівала необхідність виборчої реформи. Зрештою, експертне середовище дійшло згоди, що найкраще в Україні може спрацювати пропорційна виборча система з відкритими списками, яка акумулює в собі кращі практики тих виборчих систем, що міксували у змішаній: і відповідальність партій за своїх кандидатів, і можливість зберегти зв'язок із виборцями як у мажоритарці за рахунок формування територіальних партійних списків та голосування за кандидатів від обраної партії поіменно» [1]. Вибори 2020 року хоча і продемонстрували певні проблеми, проте не можна не відзначити більш ефективне забезпечення виборчих прав громадян та вдосконалення виборчих процедур.

Оцінки самої запропонованої системи з відкритими списками також оцінюються неоднозначно. У загальному розумінні проведені вибори підтверджують розвиненість демократія в Україні, оскільки вони цілком були конкурентними і відповідали чинному виборчому законодавству. Негатив більше пов'язаний з недосконалою технологією голосування та підрахунку голосів. Склалася дещо парадоксальна ситуація, коли «ідею «відкритих списків» було повністю дискредитовано. По факту ми отримали не відкриті списки, а ускладнену звичайну пропорційну систему. Виборець не обирає кандидатів, він

вибирав політичну силу, і мандати отримали передусім кандидати, які мали прохідні місця у єдиному виборчому списку. Кандидати, які обійшли лідерів списків, призначених партійними босами, були швидше виключенням із правил, і результати більшості таких кандидатів були отримані через роботу «сіток» і підкуп виборців, який при низькій явці мав вирішальне значення» [2].

Використана на місцевих виборах 2020 року пропорційна система з відкритими списками загалом є більш демократична. Оскільки партії не просто висувують своїх кандидатів, а намагаються здійснювати спілкування з виборцями для з'ясування справді рейтингових кандидатів. Певна проблема пов'язана з тим, що голосування за відкриті списки надає можливість проголосувати виключно за партію, без обрання конкретних персоналій. Тому у представницький орган можуть зайти кандидати із загального списку, складеного у закритому режимі.

Вдосконалення існуючого типу виборчої системи потребує певного поєднання пропорційного з відкритими списками та мажоритарного варіантів. Тобто, територія громади має бути поділена на відповідну кількість округів, в яких можуть висуватися як партійні, так і позапартійні кандидати. Тобто, округ має представляти конкретний депутат. Тому партіям варто проводити довиборчу діяльність, щоб з'ясувати, який їхній представник має найкращі шанси на перемогу. Можливо, для цього варто застосовувати процедури «праймеріз».

Інший напрям стосується безпосередньо передвиборчої кампанії. На місцевих виборах 2020 року, кандидати в депутати та посади голів територіальних громад фактично не займалися передвиборчою діяльністю. Вони не пропонували програми розвитку громад, шляхи вирішення найбільш актуальних проблем, підвищення ефективності діяльності влади тощо. Натомість проводилися численні розважальні заходи, безкоштовне надання певних послуг, безкоштовна роздача продуктових наборів і таке інше.

Отже, є потреба законодавчої регламентації передвиборчої агітації. В нинішньому варіанті встановлюються так звані «рамкові правила» проведення відповідних заходів. Передбачені заборони стосовно окремих форм. Але

кандидати навчилися їх легко обходити. Якщо захід не можна провести від імені конкретного кандидата чи політичної партії, яку він представляє, то легко зробити «під патронатом» громадської організації чи благодійного фонду. Їхній зв'язок з кандидатом встановити майже неможливо.

Тому необхідно заборонити на законодавчому рівні таку активізацію «благодійної» діяльності. Кандидати мають обов'язково проводити зустрічі з виборцями. На цих зустрічах кандидати мають інформувати людей про свої програми, заходи, які буде здійснювати під час перебування на посаді. Кандидати обов'язково мають представляти виборчі програми для публічного ознайомлення. Тобто, вибори мають бути не лише змаганнями особистостей, а також їхніх програм. Програма теж повинна мати чітку структуру. Вона має містити бачення кандидатом шляхів подальшого розвитку територіальної громади чи регіону. Важливо забезпечити механізми постійно діючої комунікації між кандидатами і виборцями. Сучасні інформаційно-комунікативні технології надають таку можливість. Такі прозорі в передвиборчі процедури забезпечать демократичний характер виборів.

Джерела і література

1. Жемчужнікова К. Історія виборів: виборчі системи в Україні. URL: <https://surl.li/bcvdmh> (дата звернення: 24.02.2025).
2. Перші місцеві вибори в Україні в умовах пандемії та децентралізації пройшли з рекордно низькою явкою та без абсолютних переможців. URL: <https://surl.li/lrbtdo> (дата звернення: 24.02.2025).

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ У СИСТЕМІ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Проць Олександра,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри історії України та правознавства
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка
м. Дрогобич

У системі інститутів громадянського суспільства особливе місце займає місцеве самоврядування, що зумовлено, зокрема, його дуалістичною природою. З одного боку, місцеве самоврядування виступає «ефективною формою самоорганізації людей, їхнього руху в напрямі людської солідарності», а, з іншого, – це «самостійний рівень здійснення народом належної йому влади» [1, с. 21–22]. На нашу думку, в сучасних умовах зростає роль місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства, і пояснюється це низкою причин. По-перше, первинним суб'єктом місцевого самоврядування виступає територіальна громада – соціальна спільнота, об'єднана спільністю інтересів і потреб людей, що входять до неї. По-друге, самоврядність є не лише основною формою функціонування територіальної громади, а й принципом організації громадянського суспільства. По-третє, місцеве самоврядування має широкий спектр організаційно-правових форм залучення населення до управління суспільними справами локального характеру. Саме тому становлення громадянського суспільства в Україні об'єктивно потребує «утвердження й удосконалення інститутів прямого волевиявлення, особливо у місцевому самоврядуванні та на мікролокальному рівні – безпосередньо за місцем проживання населення» [2, с. 85]. Інакше кажучи, процеси розвитку місцевого самоврядування й громадянського суспільства – взаємозумовлені. Через активну участь у вирішенні питань місцевого значення громадяни приходять до розуміння того, що вони в змозі суттєво впливати і на життя суспільства загалом; а зрілість громадянського суспільства визначається здатністю і готовністю людини брати на себе відповідальність за діяльність державних і суспільних інститутів.

Сьогодні нормативну основу місцевого самоврядування утворює ст. 7 Конституції України та її окремих Розділ XI [3], Закон України «Про місцеве самоврядування» 1997 р. [4] та Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р., ратифікована Україною 1997 р. [5], а також низка інших правових актів. Варто погодитися із твердженням Н. Ю. Кантор про те, що «відповідність між положеннями Хартії та нормами національного законодавства досягнута на концептуальному рівні, водночас існує гостра потреба внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади та зміцнення місцевого самоврядування» [6, с. 17].

Дійсно, реформа децентралізації в Україні розпочалася 2014 року – після ухвалення Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [7]. За останнє десятиліття було прийнято багато нормативно-правових актів стосовно місцевого самоврядування, але для переходу кількісних змін у якісні необхідно систематизувати законодавство у цій сфері, ухвалити нову редакцію базового закону про місцеве самоврядування та Закону України «Про органи самоорганізації населення», який був прийнятий ще 2001 року. На жаль, внесенню відповідних змін до Основного Закону наразі перешкоджає російська збройна агресія проти України, адже Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 158) [3].

Роль місцевого самоврядування полягає у тому, щоб якомога більше людей долучалися до вирішення локальних проблем, а відтак – і до управління загальнодержавними справами. Як сила територіальної громади залежить від активності її членів, так і міць держави – від дієвості її громадян. Не випадково місцеве самоврядування визнається важливим чинником стійкості України під час російсько-української війни: громади, «що опинились у тимчасовій окупації, зберігають потенціал спротиву і здатність відновитися після звільнення; а громади в тилу забезпечують соціально-економічну основу перемоги України» [8]. З наведеного випливає, що ідея децентралізації є продуктивною й потребує подальшого розвитку під час повоєнної розбудови України.

Варто наголосити на відсутності в Україні законодавчої основи для місцевих референдумів як пріоритетної форми безпосереднього волевиявлення територіальної громади. Для належного законодавчого регулювання місцевих референдумів варто орієнтуватися на документи Ради Європи. Наприклад, Парламентська асамблея Ради Європи в Рекомендації № 1704 (2005) «Референдуми: до кращих практик в Європі» підкреслила, що референдуми істотно впливають на розвиток організованого громадянського суспільства в рамках демократії участі і наголосила на необхідності розробки у кожній державі чіткої національної правової основи для проведення референдумів [9]. Аналіз сучасної референдної практики розвинутих європейських держав, зокрема, Швейцарії, виявляє активне використання досягнень науково-технічного прогресу під час організації і проведення референдумів. Вітчизняному законодавцю варто взяти до уваги цей досвід і розглянути можливість запровадження «дистанційної форми ініціювання та голосування на референдумі» [10, с. 50].

Отже, можна зробити висновок, що місцеве самоврядування – це специфічний інститут громадянського суспільства. Він забезпечує право громадян України, об'єднаних у територіальні громади, брати участь у вирішенні питань місцевого значення, діючи у своїх інтересах. Водночас він визначає рівень розвитку громадянського суспільства, оскільки спроможний якісно змінювати суспільні відносини, підвищуючи роль людського чинника у розв'язанні загальносуспільних проблем.

Джерела і література

1. Батанов О. В. Деякі теоретичні проблеми співвідношення місцевого самоврядування та державної влади. *Часопис Київського університету права*. 2002. № 2. С. 21–30.

2. Магновський І. Й. Правове осмислення розвитку місцевого самоврядування в Україні в контексті становлення громадянського суспільства. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Одеса : ВД «Гельветика», 2021. Т. XXVIII. С. 80–88.

3. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://surl.li/pmvzpy> (дата звернення: 12.02.2025).

4. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 8 січ. 2025 р. URL: <https://surl.li/jvwuoh> (дата звернення: 12.02.2025).

5. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування : Закон України від 15.07.1997 № 452/97-ВР. URL: <https://surl.li/yxbvrk> (дата звернення: 12.02.2025).

6. Кантор Н. Ю. Роль Європейської хартії місцевого самоврядування як стандарту локальної демократії: українські реалії та перспективи. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023. Т. 34(73), № 6. С. 12–19. DOI: <https://surl.li/qvpign> (дата звернення: 12.02.2025).

7. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. URL: <https://surl.li/kuhokk> (дата звернення: 12.02.2025).

8. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп. / [В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін.] ; за ред. В. Г. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 54 с. DOI: <https://surl.li/quuzpo> (дата звернення: 12.02.2025).

9. Recommendation № 1704(2005) «Referendums: towards good practices in Europe» (2005). URL: <https://surl.li/anplsn> (дата звернення: 12.02.2025).

10. Ставнійчук А. П. Місцевий референдум як форма безпосереднього здійснення муніципальної влади територіальною громадою : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.2. Київ, 2017. 240 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Пулінець Анастасія

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 Право

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
м. Ніжин

Науковий керівник – **Городецька Ірина**,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри політології, права та філософії

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
м. Ніжин

Протягом останніх років в Україні зросли значення та роль місцевого самоврядування. У 2014 році було розпочате реформування даної сфери, взято курс на децентралізацію. На жаль, у зв'язку з повномасштабним вторгненням цей процес так і не був завершений. Проте потреба у вдосконаленні нормативно-правового регулювання місцевого самоврядування лише збільшилася, оскільки обраний Україною європейський вектор розвитку вимагає підвищення відповідності національного законодавства, зокрема адміністративного права, європейським стандартам.

Теоретико-правові проблеми діяльності органів місцевого самоврядування, їх функції та повноваження були предметом дослідження таких учених, як В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяк, В. І. Борденюк, І. А. Городецька, О. М. Іщенко, Н. В. Камінська, А. М. Коваленко, В. К. Колпаков, В. В. Копейчиков, В. В. Кравченко, А. Р. Крусян, Ю. О. Куц, П. М. Любченко, Ю. В. Мельник, Н. Р. Нижник, О. І. Остапенко, Н. Г. Плахотнюк, А. О. Селіванов, В. М. Селіванов, О. І. Сушинський, А. Ф. Ткачук, М. К. Якимчук та ін.

Місьцеве самоврядування в Україні регулюється Конституцією України, Європейською хартією про місцеве самоврядування, Виборчим кодексом України, а також законами України, зокрема «Про місцеве самоврядування», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про службу в органах місцевого самоврядування» та іншими нормативно-правовими актами.

Конституція України створила правові передумови утвердження місцевого самоврядування в Україні, окреслила загальні засади конституційної моделі територіальної організації влади на місцях, визначила концептуальні напрями діяльності виконавчих органів місцевого самоврядування [1, с. 154]. Це знайшло своє вираження у статтях 5, 7, 38, а також в окремому розділі IX під назвою «Місцеве самоврядування» Основного Закону.

Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 року містить стандарти організації управління на місцях, які є обов'язковими для держав-членів цієї міжнародної організації. А Україна, яка є членом Ради Європи, взяла на себе зобов'язання здійснювати розробку будь-якого законодавства у сфері місцевого самоврядування та регіонального розвитку з обов'язковим урахуванням відповідних правових актів цієї міжнародної організації [1, с. 154].

Виборчий кодекс України відповідно до Конституції України визначає гарантії права громадян на участь у виборах, регулює підготовку та проведення виборів Президента України, народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, сільських, селищних, міських, районних у містах рад, сільських, селищних, міських голів [2].

Закон України «Про місцеве самоврядування» визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування [3]. Відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, а також добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад [4], регулює Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад».

Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» регулює правові, організаційні, матеріальні та соціальні умови реалізації громадянами України права на службу в органах місцевого самоврядування, визначає загальні засади діяльності посадових осіб місцевого самоврядування, їх правовий статус, порядок та правові гарантії перебування на службі в органах місцевого самоврядування [5].

Проаналізувавши основні нормативно-правові акти, що регулюють місцеве самоврядування в Україні, варто відмітити суттєвий поступ за останнє десятиріччя у даній сфері. Проте, неодмінно існують проблеми, що можуть гальмувати прогрес і потребують ґрунтовного вирішення.

Це, перш за все, незбалансованість норм Конституції України, Європейської хартії та законів України. Через існування у них різних підходів до розуміння місцевого самоврядування відсутнє загальне концептуальне бачення, що призводить до дезінтеграції законотворчого процесу, безсистемного напрацювання законодавчих актів, неузгодженості щодо їх розробки та прийняття, різні визначення статусу, компетенції та відповідальності суб'єктів місцевого самоврядування, що регулюють функціонування місцевого самоврядування. Існує також негативна практика дублювання повноважень органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій, яка, крім внесення заплутаності у діяльність цих органів, спричиняє додаткові витрати бюджетних коштів.

Не варто забувати і про вплив людського фактору на існуючі проблеми. Як влучно відмітила І. А. Городецька, головними причинами неефективності суспільних змін є різке падіння рівня державного управління, тотальна професійна некомпетентність посадових осіб органів публічної влади, деградація державної служби та високий рівень корупції, що охопила всі ланки органів державної влади та органів місцевого самоврядування [6; 7].

Таким чином, сучасний стан муніципального законодавства в Україні потребує суттєвого вдосконалення та доопрацювання задля того, щоб місцеве самоврядування стало однією з головних підвалин реальної демократії, а не причиною її занепаду.

Джерела і література

1. Золотоноша О. Правове регулювання місцевих органів влади. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2020. №3. С. 153–156. URL: <https://surl.li/vpimyf> (дата звернення: 11.02.2025).

2. Виборчий кодекс України : Кодекс України від 19.12.2019 № 396-IX : станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://surl.li/hsdgvh> (дата звернення: 11.02.2025).

3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 8 січ. 2025 р. URL: <https://surl.li/feoovv> (дата звернення: 11.02.2025).

4. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII : станом на 14 трав. 2020 р. URL: <https://surl.li/nhtodk> (дата звернення: 11.02.2025).

5. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 № 2493-III : станом на 1 серп. 2021 р. URL: <https://surl.li/fwldny> (дата звернення: 11.02.2025).

6. Городецька І. А. Корупційні ризики в діяльності органів публічної влади: поняття, ідентифікація, заходи усунення. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Юридичні науки». 2020. № 8 (30). С. 7–12.

7. Городецька І. Корупціогенні фактори в системі державного контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 157–162.

ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ГОЛОВНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ

Рихлік Володимир,

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних технологій
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
м. Київ

Чубур Наталія,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри політичних технологій
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
м. Київ

В сучасних суспільно-політичних процесах місцеве самоврядування слід розглядати з точки зору важливого елемента громадянського суспільства. В будь-якій державі – це провідна ознака демократії, реалізація на практиці конституційних прав і свобод громадян.

Тема дослідження є досить актуальною для України в політико-прикладному аспекті, враховуючи сучасні політичні реалії держави та тенденції подальшого формування і розвитку громадянського суспільства.

В нашій державі впровадження принципів місцевого самоврядування регулюється законодавством. Слід виділити Конституцію України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про місцеві державні адміністрації» та інші закони та нормативно-правові акти. У статті 7 Конституції України був закріплений принцип місцевого самоврядування. Згідно з Конституцією (стаття 140), суть місцевого самоврядування зводиться до гарантованого державою права територіальних громад (жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста) та їх виборчих органів самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України [3]. Також органи місцевого самоврядування є самостійним елементом системи управління суспільними справами на територіальному рівні та не входять до системи державної влади [3].

Важливою віхою стало прийняття 21 травня 1997 року Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». За цим законом, місцеве самоврядування є формою влади на місцевому рівні і передбачає створення органів місцевого самоврядування, які обираються народом на підставі загального, рівного та прямого виборчого права шляхом таємного голосування [6]. 15 липня 1997 року відбулася ратифікація Європейської Хартії місцевого самоврядування. Ця подія стала показником подальшої демократизації українського суспільства та наближення українського законодавства до європейських стандартів [2].

Переломним в історії становлення і розвитку місцевого самоврядування в нашій державі став 2014 рік. Саме в цей період була розпочата реформа місцевого самоврядування та децентралізації влади, яка мала потужний вплив на подальшу діяльність місцевих рад і виконавчих органів влади. Низка українських дослідників вважають цю реформу однією з найуспішніших в Україні [4, с. 102].

Головним детонатором децентралізації влади стає саме громадянське суспільство, являючи певну соціальну спільність населення, воно здобуває для себе нові можливості для реалізації свого потенціалу в політичній сфері [1, с. 223].

Реформа була спрямована на децентралізацію влади, розпочато процес створення нових територіальних громад. За мету розробники ставили ліквідацію диспропорцій у функціонуванні регіонів та створення умов для збалансованого розвитку всіх регіонів країни. Органи влади місцевого рівня отримали більшу кількість повноважень і фінансових ресурсів. Було розпочато процес створення об'єднаних територіальних громад. Останні об'єднували в собі кілька міст і сіл. Інтереси громадян на території об'єднаної громади мали представляти обраний голова, депутатський корпус та старости. У населених пунктах, які стали частиною об'єднаної громади, право жителів на місцеве самоврядування та надання послуг громадянам забезпечують обрані ними старости [5, с. 134].

Громади мали власний бюджет. На практиці це означало самостійні кроки щодо прийняття рішень та використання коштів, планування стратегії розвитку власної території. З метою економії коштів реформа передбачала зменшення кількості районних рад. Результатами започаткованої реформою децентралізації стало розширення повноважень місцевих рад. Це стосувалося сфери охорони здоров'я, соціального захисту населення, благоустрою території громади, розвитку освіти та культури, підтримка малого і середнього бізнесу тощо [5, с. 145]. Зазначені нововведення були закріплені на законодавчому рівні. Зокрема, був прийнятий Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» в новій редакції [6].

На думку дослідниці Садикової Є., існуючу систему місцевого самоврядування правильніше розглядати як динамічну систему, що породжена політичними і соціальними конфліктами інтересів та знаходиться в стані перманентної кризи. На сучасному етапі, на жаль, вона досить далека від стабільного стану та функціональної досконалості [7, с. 23]. Відповідальність за ефективність системи місцевого самоврядування несуть не лише органи

управління, які утворюють відповідну систему, але і члени територіальної громади. За таких умов необхідною вимогою є забезпечення тісної взаємодії між владними інститутами на місцях та громадянами.

У підсумку слід зазначити, що на сучасному етапі існує низка проблем, які пов'язані з функціональністю системи місцевого самоврядування. Зокрема, це недостатня фінансова підтримка, необхідно продовжити роботу щодо підвищення рівня участі громади у прийнятті рішень, відкритим залишається питання взаємодії з іншими суб'єктами влади та громадськими організаціями. Рішення цих проблем може допомогти покращити ефективність цієї системи та на практиці зробити більш функціональною роботу місцевих органів влади з метою забезпечення задоволення потреб громади.

Джерела і література:

1. Гройсман В. Б. Структурно-функціональна роль децентралізації влади у процесах становлення громадянського суспільства. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 44(1). С. 221–229.

2. Європейська хартія місцевого самоврядування : Хартія Ради Європи від 15.10.1985 : станом на 16 листоп. 2009 р. URL: <https://surl.li/knwtwo> (дата звернення: 16.02.2025).

3. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://surl.li/pmvzpy> (дата звернення: 16.02.2025).

4. Ключевський В. І. Органи місцевого самоврядування в Україні: історичний аспект та нагальні проблеми сьогодення. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2019. Т. 30 (69), № 6. С. 102–108.

5. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні : колективна монографія / кол. авт. ; за заг. ред. Р. М. Плюща. Київ : РІДНА МОВА, 2016. 744 с.

6. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 8 січ. 2025 р. URL: <https://surl.li/feooov> (дата звернення 16.02.2025 р.).

7. Садикова Є. О. Інститут представництва на місцях в умовах трансформації системи місцевого самоврядування в Україні : дис... канд. політ. наук : 23.00.02. Одеса, 2016. 205 с. URL: <https://surl.li/mkfkil> (дата звернення 16.02.2025 р.).

ФІНАНСОВА АВТОНОМІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Хомінець Тетяна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 Право
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
м. Ніжин
Науковий керівник – **Ірина Гесць,**
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри політології, права та філософії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
м. Ніжин

Мануела Золлер-Вінклер зауважує, що фінансова автономія є вирішальним фактором для зміцнення органів місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування у розумінні Європейської хартії місцевого самоврядування можливе лише за умови надання органам місцевого самоврядування фінансової автономії в юридично обов'язковому порядку. Ключовими є два аспекти: з одного боку – гарантія наявності достатніх власних фінансових ресурсів, а з іншого боку – здатність незалежно приймати рішення щодо їх використання [1]. В Україні з цього приводу діяльність місцевого самоврядування регулюється потужною нормативно-правовою базою, а саме: Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування України», ратифікованою Європейською Хартією місцевого самоврядування та іншими законами та підзаконними актами [5].

У законодавстві України чіткого визначення поняття «фінансова автономія» не існує, тому науковці по-різному визначають поняття фінансової автономії. В. Кравченко вважає, що фінансова автономія – це самоврядування у сфері фінансів та основна форма реалізації принципів місцевого самоврядування

[2, с. 89]. Нестеренко А. зазначає, що фінансова автономія – це мета, яку прагнуть досягти органи місцевого самоврядування в процесі здійснення їх діяльності, пов'язаної з фінансовим забезпеченням соціально-економічних програм розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Фінансова автономія органів місцевого самоврядування – це їх можливість самостійно здійснювати фінансове забезпечення власних повноважень за рахунок власних доходних джерел [3, с. 92].

Наявність фінансової автономії в межах повноважень, визначених законами України є одним з принципів функціонування місцевого самоврядування в Україні. Також фінансова автономія наділяє органи місцевого самоврядування правом діяти на власний розсуд, розробляти та затверджувати програми економічного, культурного, соціального, житлово-комунального, інфраструктурного та іншого розвитку території, покращення якості надання публічних послуг, створює умови конкуренції між територіальними громадами щодо якості життя населення [5].

Європейською хартією місцевого самоврядування передбачено, що формування фінансової автономії місцевого самоврядування повинно відбуватися за наступними ключовими аспектами: 1) частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується за рахунок місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону; 2) фінансові системи, які складають підґрунтя ресурсів органів місцевого самоврядування, мають достатньо диверсифікований і гнучкий характер і повинні забезпечувати можливість приводити наявні ресурси, наскільки це практично можливо, у відповідність до реального зростання вартості виконуваних ними завдань; 3) захист більш слабких у фінансовому відношенні органів місцевого самоврядування передбачає запровадження процедур бюджетного вирівнювання або аналогічних заходів з метою подолання наслідків нерівного розподілу потенційних джерел фінансування і фінансового тягара, який вони повинні нести. Такі процедури або заходи не повинні звужувати свободу дій органів місцевого самоврядування в межах власної

відповідальності; 4) з органами місцевого самоврядування повинні належним чином проводитись консультації про порядок передачі їм перерозподілених ресурсів; 5) у міру можливості, дотації органам місцевого самоврядування призначаються не для фінансування конкретних проектів. Надання дотацій не скасовує основоположну свободу органів місцевого самоврядування проводити свою політику в межах власної компетенції [4].

Таким чином, фінансова автономія є ключовим фактором для ефективного функціонування органів місцевого самоврядування, що підтверджується як європейськими стандартами, так і нормативно-правовою базою України. Відсутність чіткого визначення поняття фінансової автономії у вітчизняному законодавстві зумовлює його різні трактування науковцями, проте всі вони стверджують, що фінансова автономія передбачає наявність достатніх власних ресурсів та можливість самостійно розпоряджатися ними.

Джерела і література

1. Фінансова автономія – основа місцевого самоврядування. URL: <https://surl.li/tfybsb> (дата звернення: 27.01.2025).
2. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України : навч. посіб. Київ : Т-во «Знання», КОО, 1999. 487 с.
3. Нестеренко А. С. Фінансова самостійність місцевого самоврядування та її забезпечення. *Митна справа*. 2002. № 6. С. 88–92.
4. Європейська хартія місцевого самоврядування : Хартія Ради Європи від 15.10.1985 : станом на 16 листоп. 2009 р. URL: <https://surl.li/knwtwo> (дата звернення: 27.01.2025).
5. Корнєєв М. В. Фінансова автономія органів місцевого самоврядування : thesis. 2009. URL: <https://surl.li/hrozky> (дата звернення: 27.01.2025).

ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ, ЯК ОДНЕ ІЗ ДЖЕРЕЛ НАПОВНЕННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Шабалін Андрій,

кандидат юридичних наук, старший дослідник,
завідувач відділу питань захисту прав інтелектуальної власності
Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України,
доцент кафедри державно-правових і гуманітарних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ

З моменту оголошення Україною єдиного європейського курсу розвитку, одним із пріоритетних завдань стало необхідність втілення основних принципів та стандартів організації суспільного життя. Такі процеси стосуються практично всіх аспектів життя країни.

Одним із важливих чинників побудови справжньої європейської держави – є розбудова місцевого самоврядування, забезпечення розвитку кожної територіальної громади є запорукою розвитку країни в цілому. Особливого значення це набуло після отримання Україною статусу держави-кандидата в члени Європейського Союзу (надалі – ЄС).

Зрозуміло, що реалізація основних європейських стандартів на рівні громади – це відправна точка для втілення означених стандартів на рівні держави, оскільки саме місцева влада є найбільш наближеною до простої людини. У Європі сформована потужна правова база, яка є основою формування та функціонування регіональної влади – Європейська хартія місцевого самоврядування (ратифікована Верховною Радою України 15 липня 1997 р.) [1].

Справжнє європейське самоврядування є неможливим без наявності самостійної фінансової бази. Реалії нашого часу значно змінили підходи центральної влади щодо бюджетної політики місцевих громад. Так, у зв'язку із збройною агресією проти нашої держави, фінансові пріоритети було змінено не на користь місцевих бюджетів. Втім, нам вже зараз необхідно виробляти нові підходи щодо формування нової політики щодо фінансування місцевої громади,

особливо це набуде своєї актуальності у період післявоєнного відновлення країни.

Одним із таких джерел наповнення може стати інститут права інтелектуальної власності. Так, відповідно до положень ст. 60 Закону України «Про місцеве самоврядування»: *«територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, підприємства, установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, а також пенсійні фонди, частку в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, визначені відповідно до закону як об'єкти права комунальної власності, а також кошти, отримані від їх відчуження. Спадщина, визнана судом відмерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини»* [2].

Отже, як бачимо, територіальні громади можуть мати у своїй власності не тільки майнові активи, а й немайнові (майнові права). До таких активів можна віднести і об'єкти права інтелектуальної власності, наприклад, фото об'єктів культурної спадщини, які належать громаді, образотворчі твори, регіональні торгівельні марки (ТМ) тощо. Все це корелюється із положеннями зі ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [3].

Також право на об'єкти права інтелектуальної власності можуть бути набуті регіональною громадою у порядку визнання спадщини відмерлою або у порядку спадкування. Варто зазначити, що в Європі є дуже поширеною практика отримання муніципалітетом доходів від використання належних останньому об'єктів права інтелектуальної власності. У той же час існує необхідність у законодавчому стимулюванні розвитку вищезначеного використання належних територіальної громаді об'єктів права інтелектуальної власності.

До таких кроків можна віднести:

- пільговий режим щодо оплати за реєстрацію об'єктів права інтелектуальної власності за територіальною громадою;
- пільги щодо оподаткування подібного використання;
- пільги щодо судового збору, у разі звернення органу місцевого самоврядування до суду щодо порушення права інтелектуальної власності.

На нашу думку вказані міри дозволять стимулювати місцеву владу більш уважно придивитися до власної інтелектуальної власності, що стане не тільки ще одним джерелом наповнення місцевого бюджету, а і стимулює розвиток місцевої культури, за прикладом Європи [4].

Джерела і література

1. Європейська хартія місцевого самоврядування : Хартія Ради Європи від 15.10.1985 : станом на 16 листоп. 2009 р. URL: <https://surl.li/knwtwo> (дата звернення: 17.02.2025).
2. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 8 січ. 2025 р. URL: <https://surl.li/feooov> (дата звернення: 17.02.2025).
3. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: <https://surl.li/cmmorg> (дата звернення: 17.02.2025).
4. Шабалін А. В. Цивільне судочинство Естонії: законодавчий огляд, порівняльний аналіз : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2021. 196 с.

СЕКЦІЯ 2. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ

ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ І КУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Афанасьєв Олександр,

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії, історії та політології
Національного університету «Одеська політехніка»
м. Одеса

Культура є основою духовного та соціального розвитку суспільства. Вона не лише формує цінності та світогляд громадян, а й сприяє соціальній згуртованості, розвитку креативної економіки та зміцненню національної ідентичності. У сучасному світі культура все більше інтегрується в економічні та соціальні процеси, стаючи важливим фактором сталого розвитку.

У формуванні та підтримці культурного середовища органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль. Вони відповідають за фінансування, розвиток інфраструктури, організацію заходів, підтримку митців та культурних ініціатив. Розвинене культурне середовище сприяє залученню туристів, створенню нових робочих місць, розвитку малого бізнесу та покращенню якості життя населення. В умовах глобалізації та урбанізації місцева культура може стати потужним ресурсом для збереження самобутності громади. Тому органи місцевого самоврядування мають докладати максимальних зусиль для підтримки та розвитку культури в регіонах.

На перший погляд, розвиток культурного середовища в умовах воєнного стану, коли руйнуються інфраструктурні об'єкти і навіть стають складними елементарні життєві процеси, не є актуальним завданням. Але це не так.

По-перше, війна не може продовжуватись вічно, і коли наступить мир, треба бути готовим до відродження зруйнованих і занедбаних об'єктів і територій. Тут постане питання, з чого починати і як саме відновлюватись. Адже, зрозуміло, що державне фінансування, закордонні інвестиції, резерви малого і середнього бізнесу будуть задіяні у великих масштабах. Справа не тільки в тому,

що треба буде готовими до подолання безлічі старих і нових корупційних схем. Не менш важливим є питання про першочергові завдання і їхню послідовність. З точки зору бізнесу пріоритетом має бути швидкий і максимальний прибуток. Саме тут органи місцевого самоврядування мають мати чіткий план відновлення, щоб інтереси прибутку і першочергових завдань не перекреслили культурну складову навколишнього середовища. Адже, коли на місці зруйнованого або занедбаного старовинного будинку швидко виросте величезний житловий комплекс, то це буде доробком чи втратою? З огляду на першочергові завдання, це доробок. Але з огляду на перспективу, це величезна втрата. Бо дисгармонія навколишнього середовища, архітектурний дисбаланс, зневага до естетизації будуть дорого коштувати в культурному сенсі. Саме органи місцевого самоврядування повинні запобігати витисненню культури комерцією. Навіть в умовах ринкової економіки традиційні і новітні культурні заходи не повинні поступатися місцем розважальним форматам, що орієнтовані на прибуток.

По друге, навіть під час війни не можна забувати про культурне середовище. Це стосується багатьох складових, насамперед, меморіалізації. Загалом меморіалізація – це процес збереження історичної пам'яті шляхом створення пам'ятників, меморіальних комплексів, музеїв, встановлення меморіальних дошок і проведення пам'ятних заходів. Це важлива складова розвитку культурного середовища, оскільки вона сприяє збереженню історичної свідомості та формуванню національної ідентичності. Цей процес актуалізує політика деколонізації, декомунізації та сучасна гібридна війна: як вшановувати героїв, які вулиці і як перейменовувати, які культурні споруди минулого зберігати тощо. Тут не завжди вдається віднайти баланс між емоціями і розумом, історичною наукою і історичною пам'яттю, між державними інтересами, ідеологічними чинниками, рішеннями місцевих органів і прагненнями громадян.

Багато питань виникає, наприклад, стосовно історії Одеси. З якої дати, скажімо, починати відлік історії міста. З 1315 року, тобто першої письмової згадки про місто Кочубіїв, яке потім стало Хаджибеєм і врешті Одесою, чи з 1794 року, коли російська імператриця Катерина Друга видала наказ про будівництво

порту. Скільки красивих легенд пов'язано з обома датами! Тут історична наука стикається з ідеологією, національною ідентичністю, розколом історичної пам'яті одеситів, з болісним процесом деколонізації.

Для прийняття продуманих і ефективних рішень необхідна тісна співпраця органів місцевого самоврядування з науковими інституціями, громадськими організаціями, творчими спілками, ініціативними групами та бізнесом. Без активної участі громади культурні проекти можуть виявитися малоефективними, не відповідати реальним потребам мешканців і навіть сіяти невдоволення, розбрат тощо. Тут виникає додаткова проблема: низька зацікавленість населення у багатьох культурних проектах, погана поінформованість, відсутність популяризації культурних заходів. Тому перед органами місцевого самоврядування постають такі відповідальні і складні завдання, де державна політика, ідеологія, війна, культура, потреби населення пов'язуються в єдиний вузол.

Вітчизняна та зарубіжна практика розробила чимало форм і методів розробки і розвитку культурного середовища. Серед них і програми підтримки громадських ініціатив, що сприяють розвитку культурного простору, і інтеграція культури у міське середовище шляхом впровадження елементів урбаністичної культури (стріт-арт, відкриті сцени, парки культури), і популяризація національної і місцевої культурної спадщини шляхом організації свят, фестивалів, виставок, що відображають традиції регіону, і створення умов для розвитку креативної економіки шляхом сприяння розвитку арт-просторів, креативних хабів, студій дизайну та інших сфер, що поєднують культуру та бізнес, і організація партисипативних бюджетів, які дозволяють жителям самостійно визначати, на які культурні ініціативи спрямовувати частину місцевого бюджету, і організація відкритих конкурсів грантів, що стимулюють активність громадян та сприяють реалізації новаторських проектів у сфері культури, і створення культурно-туристичних кластерів заради поєднання культури та туризму, що сприяє економічному розвитку та популяризації

місцевої спадщини, і залучення приватного сектору до фінансування культурних проєктів через державно-приватне партнерство.

Розвиток культурного середовища є одним із ключових завдань органів місцевого самоврядування. Для успішної реалізації культурної політики важливо враховувати інтереси громади та використовувати сучасні підходи до розвитку культури. Тільки так можна створити міцний фундамент для гармонійного розвитку суспільства.

КОНЦЕПТ СУБСИДАРНOSTІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УПРАВЛІННІ МІСЦЕВИМИ СПРАВАМИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Барановський Фелікс,

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри філософії, соціології та політології
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Київ

Вперше концепція субсидіарності з'явилася під час прийняття Маастрихтського договору. Субсидіарність – це свого роду взаємодоповнюваність влад, у відповідності з якою до кола повноважень верхнього рівня влади виведено обмежену кількість функцій, котрі вони можуть виконати найкращим чином, не втручаючись при цьому у повноваження нижчих рівнів, безумовно, більш компетентних і вирішенні місцевих питань. Головним завданням загальноєвропейських структур є збереження національних і регіональних відмінностей, кожна з яких розкриває сутнісну сторону європейської цивілізації.

Ця концепція була уже відома у федеральних державах, однак була зовсім неактуальною в більш централізованих державах. Із самого початку субсидіарність трактувалася по-різному. Деякі держави розглядали її як спосіб здійснення публічної політики на найбільш адекватному рівні, інші на найбільш низькому рівні, або навіть як зняття державою із себе зобов'язань на користь більш децентралізованих органів.

Історично термін «субсидіарність» з'явився незабаром після другої світової війни. Він бере свій початок у християнській, і в першу чергу

католицькій, думці і надає кожному суб'єктові, кожному громадянину більшу свободу дій, ніж централізована адміністрація. Це найбільш демократична інтерпретація субсидіарності, що припускає дійсну участь громадян і асоціацій, що представляють їх інтереси.

У контексті створення ЄС концепція субсидіарності виникла в той час, коли традиційна модель держави піддавалася сумніву, що накладалося на труднощі європейського будівництва, а особливо на побоювання, породжені зростанням централізації ЄС без відповідної демократичної участі.

Посилення інтернаціоналізації відносин і створення наднаціональних структур також спонукали органи влади нижчого рівня вважати, що вони також можуть здійснювати повноваження у сферах, які раніше належали національній державі. Відповідно, принцип може служити орієнтиром не тільки під час визначення та виділення повноважень, а й при їхній реалізації.

Якщо розглядати принцип субсидіарності у рамках інституційного підходу, то він діє на трьох рівнях:

1. Інституційна організація (передбачає розподіл публічних повноважень загалом, а не тільки місцевих органів влади, тобто між різними рівнями, наділеними правоздатністю та такими, які мають засоби, що дозволяють їм використовувати цю здатність у своїй відповідній сфері компетенції).

2. Критерій формування політики.

3. Критерій реалізації політики.

Тематика аналізу передбачає приділення більшої уваги першому рівню, що є актуальним з точки зору того, як відбуваються відносини між центром і периферією. Отже було зрозуміло що, концепт субсидіарності постане з серйозною силою, оскільки він вже певним чином містився в Європейській хартії місцевого самоврядування.

Зокрема, йдеться про п. 3 Статті 4, яка має назву «Сфера повноважень місцевого самоврядування»: «Публічні повноваження, як правило, здійснюються переважно тими органами публічної влади, які мають найтісніший контакт з громадянином. Наділяючи тими чи іншими повноваженнями інший орган,

необхідно враховувати обсяг і характер завдання, а також вимоги досягнення ефективності та економії» [1].

Останнім часом концепт субсидіарності став невід'ємним складником політичного, економічного і адміністративного розуміння децентралізації. Деякі дослідники поєднують нормативний принцип із теорією децентралізації та вважають, що принцип субсидіарності та децентралізації має виробляти оптимальний розподіл ресурсів і, отже, максимізувати добробут [2, с. 11].

Говорячи про європейський кейс загалом, треба зазначити, що принцип субсидіарності заохочує різноманітність як у структурах, так і в політиці. Це означає, що головною метою на різних рівнях політики виступає необхідність вироблення балансу між певною свободою організації на місцевому рівні та розумінням центральними інституціями важливості врахування місцевих ситуацій та проведення більш прийнятної політики. У підсумку це має сприяти кращому балансу рівня життя громадян. У даному випадку принцип субсидіарності полягає більше в обстоюванні методу дії, ніж у введенні конкурентного елемента.

Отже, можна зазначити, що ідея субсидіарності охоплює свого роду спадщину, спільну для держав Західної Європи, і цю спадщину можна транспонувати та використовувати як орієнтир у нових демократіях Центральної та Східної Європи.

Джерела і література

1. Європейська хартія місцевого самоврядування : Хартія Ради Європи від 15.10.1985 : станом на 16 листоп. 2009 р. URL: <https://surl.li/knwtwo> (дата звернення: 14.02.2025).

2. Kim A. Decentralization and the Provision of Public Services: Framework and implementation. Policy Research Working Paper 4503, World Bank Capacity Building, Partnership and Outreach Team. Washington DC : World Bank, 2008. 27 p.

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УТВЕРДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ВІТЧИЗНЯНІ ПІДХОДИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Бевз Тетяна,

доктор історичних наук, професор,
головний науковий співробітник

Інституту політичних і етнонаціональних досліджень
імені І. Ф. Кураса НАН України
м. Київ

В умовах агресії Росії, яка намагається знищити українську ідентичність через культурні атаки, дезінформацію, пропаганду та обмеження свободи вираження думок, питання збереження національної ідентичності на всіх рівнях є вкрай важливим. Місцеве самоврядування здатне стати одним із основних інструментів, через який національна ідентичність зміцнюється не лише в столиці чи великих містах, а й на рівні малих громад, де важливо зберегти українські традиції, мову, культуру. Стратегічний курс України на євроінтеграцію вимагає адаптації до європейських стандартів місцевого управління, зокрема щодо прав людини, культурного різноманіття, толерантності та рівності. Для успішної інтеграції важливо зберегти національну ідентичність, водночас сприяючи розвитку демократичних інститутів на місцевому рівні, що дозволяє гармонійно поєднувати національні цінності з європейськими стандартами.

Реформи в сфері місцевого самоврядування, зокрема децентралізація, зробили місцеві громади більш автономними і важливими в управлінні національною ідентичністю. Місцеві органи влади отримали більшу відповідальність за соціально-культурний розвиток, підтримку національних традицій, мовної політики та громадянської активності. Місцеве самоврядування є важливим інструментом для формування ідентичності, зокрема через участь у громадських обговореннях, місцеві ініціативи; організацію культурних заходів, підтримку місцевих традицій, освітні програми; сприяння розвитку ідентичності в умовах поліетнічних і полікультурних суспільств, де важливу роль відіграють такі питання, як мовна політика, права меншин, рівність.

Розвиток громадянської та національної ідентичності через національно-патріотичне виховання закріплений у цільових програмах національно-патріотичного виховання майже всіх областей України. Водночас не всі обласні центри затвердили окремі програми національно-патріотичного виховання на період, який би охоплював 2023–2024 рр. (Житомир, Івано-Франківськ, Сєверодонецьк, Ужгород, Херсон, Чернігів) [1]. Зазначимо, що більшість областей також мають «Регіональні цільові програми сприяння розвитку громадянського суспільства», які містять положення, дотичні до розвитку національної ідентичності молоді. Серед пріоритетних напрямів (завдань) обласних програм формування української громадянської ідентичності: здійснення заходів, спрямованих на утвердження патріотизму та інших суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність тощо), громадянської свідомості й активної громадянської позиції дітей та молоді [1].

Зупинимося на особливостях окремих програм. Так, «Регіональна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2023–2027 роки» Дніпропетровської області спрямована на зміцнення української громадянської ідентичності шляхом залучення громадян до суспільно-політичного життя та активізації їхньої участі в державотворчих процесах та покликана сприяти утвердженню суспільно-державних цінностей, таких як самобутність, воля, соборність і гідність. Меншою мірою, програма згадує збільшення готовності до захисту Вітчизни та престижу військової служби [1]. У «Програмі національно-патріотичного виховання на 2022–2025 роки» Київської області у частині визначення проблеми наводяться ціннісні орієнтири, зокрема героїзм та свобода, які мали б сформуватись в українців після різних історичних періодів української держави [1]. Незважаючи на особливості цих обласних програм, усі вони спрямовані на зміцнення національної ідентичності через залучення молоді до суспільно-політичного життя, підвищення патріотичних почуттів та поширення цінностей, таких як героїзм, свобода, соборність і гідність, з акцентом на військово-патріотичне виховання,

культуру та історичну спадщину, зокрема в контексті участі ветеранів та історичних подій.

Фінансування обласних програм здійснюється з обласних бюджетів. Крім того, деякі області передбачають використання коштів бюджетів територіальних громад і ресурсів установ-виконавців певних заходів. У 2023 р. цей показник був найбільшим для Полтавської області (55%), а найменшим для Вінницької, де було виділено лише 4% від затребуваних коштів [2]. У 2024 р. обласним бюджетом Закарпатської області було зарезервовано 90% затребуваних програмою національно-патріотичного виховання коштів, коли Вінницька область знову є “антилідером”, запланувавши лише 4% [2]. Це свідчить про значні регіональні диспропорції у фінансуванні обласних програм. Така варіативність вказує на різні рівні ефективності та стратегії управління місцевими ресурсами в різних областях, а також на різні пріоритети в залежності від економічних і соціальних умов регіону.

Органи місцевого самоврядування громад співпрацюють з різноманітними громадськими організаціями та громадськими ініціативами для утвердження та розвитку національної ідентичності серед населення – через проведення заходів та інформаційних кампаній: 30% – волонтерські; 17% – ветеранські (АТО/ООС, великої війни, Афганістану); 13% – пласт; 13% – спортивні; 13% – культурні; 13% – підтримка ВПО та інших вразливих груп; 9% – військово-патріотичні; 9% – молодіжні [2]. Різноманітність організацій, з якими співпрацюють органи місцевого самоврядування, свідчить про комплексний підхід до формування національної ідентичності. Це вказує на те, що для цього процесу необхідно враховувати не лише культурні та патріотичні аспекти, а й інші сфери життя громади, такі як волонтерство, підтримка ветеранів та молоді, соціальна інтеграція ВПО. Волонтерські організації займають найбільшу частку, що вказує на їх важливу роль у побудові національної ідентичності в умовах війни та викликів, пов’язаних з агресією. Це свідчить про те, що саме волонтерський рух став невід’ємною частиною українського патріотизму, де громада активно долучається до допомоги армії, цивільним, постраждалим від війни. Волонтери

вносять значний внесок у зміцнення національної єдності та відчуття солідарності. Ветеранські організації та військово-патріотичні заходи підкреслюють важливість пошанування ветеранів і військових, які є важливою складовою частиною національної пам'яті та ідентичності. Луцька міська влада проводить та підтримує різноманітні заходи для утворення української ідентичності шляхом національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання та активно залучає військові формування (зокрема бригаду 100 ТрО) до вишколів та підготовки цивільного населення до оборони. Активно залучають місцеві ГО (Тернове поле, Вовки Волині, Пласт, Національний Альянс, Клуб бойового мистецтва Герць, Військова пошта) до заходів НПВ та волонтерів [2]. Це є свідченням того як громади підтримують військових і ветеранів, вважаючи їх символами боротьби за незалежність і цілісність України, підвищуючи рівень національної гордості і єдності серед населення.

Підсумовуючи зазначимо, що місцеве самоврядування є важливим інструментом утворення національної ідентичності, оскільки через активну участь громад у суспільно-політичних процесах, підтримку культурних, патріотичних ініціатив та військово-патріотичного виховання, місцеві органи влади сприяють формуванню почуття єдності та належності до нації. Вітчизняні підходи можуть бути вдосконалені через використання європейського досвіду інтеграції національних ідентичностей на місцевому рівні, враховуючи різноманітність та інклюзивність.

Джерела і література

1. Фінальний звіт. Сприяння безпеці людини в Україні через реагування на багатовимірну кризу, спричинену війною. Аудит національної та громадянської ідентичності. URL: <https://surl.li/ozuhrx> (дата звернення: 20.02.2025).

2. Розвиток національної та громадянської ідентичності в Україні. Березень 2024. URL: <https://surli.cc/rkbyfr> (дата звернення: 20.02.2025).

**СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МІСЦЕВЕ
САМОВРЯДУВАННЯ ТА СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ» В ПРОЦЕСІ
ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 029 «ІНФОРМАЦІЙНА,
БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»**

Бундак Олена,

кандидат історичних наук, доцент,
заступник директора з науково-методичної роботи
Луцького інституту розвитку людини
Університету «Україна»
м. Луцьк

У сучасному суспільстві, яке характеризується швидкими темпами розвитку цифрових технологій та зростанням значення інформації, підготовка магістрів за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», вимагає вдосконалення навчальних програм. Однією з ключових дисциплін у цьому контексті є «Місцеве самоврядування та суспільні комунікації», яка спрямована на формування у здобувачів освіти компетентностей для роботи з органами місцевого самоврядування, інформаційними потоками, організації комунікацій у суспільстві.

Ці знання важливі для фахівців, що працюватимуть в інформаційних установах, таких як: бібліотеки, архіви, територіальні громади, центри інформаційних послуг тощо. Адже саме ці установи часто виконують роль посередників між громадою та органами влади.

Серед основних завдань дисципліни: ознайомлення з основними концепціями місцевого самоврядування, його принципами та правовою базою; розвиток навичок організації суспільних комунікацій на різних рівнях; формування вмінь аналізу й управління інформаційними потоками; підготовка інформаційних стратегій вдосконалення місцевих громад; розробка стратегій прозорості та публічності у діяльності органів місцевого самоврядування.

Суспільні комунікації в умовах демократизації та цифровізації стають основою для забезпечення ефективного функціонування суспільства. Бібліотекарі, архівісти, адміністратори, прес-секретарі, які займаються обслуговуванням мешканців громад, повинні вміти адаптувати комунікацію під

різні цільові аудиторії, відстежувати потреби громади та створювати надійні інформаційні платформи.

Дисципліна сприяє формуванню таких навичок, як: аналіз запитів громадян і формування баз даних для прийняття управлінських рішень; підвищення рівня цифрової грамотності населення; популяризація культури відкритих даних через організацію публічних заходів.

Для досягнення навчальних цілей у викладанні дисципліни застосовуються сучасні методи, орієнтовані на активну участь магістрів у освітньому процесі:

Проблемно-орієнтоване навчання. Здобувачі вищої освіти аналізують реальні кейси з практики місцевого самоврядування та суспільних комунікацій, розробляють власні пропозиції щодо їх вирішення.

Інтерактивні лекції. Викладачі використовують мультимедійні презентації, відеоматеріали, дискусії та рольові ігри для залучення здобувачів вищої освіти до обговорення ключових тем.

Проектна робота. Магістри виконують групові проекти, що передбачають розробку комунікаційних стратегій для конкретних органів місцевого самоврядування або громадських організацій.

Практичні заняття. Залучення магістрів до аналізу документів, створення інформаційних бюлетенів та організації заходів для місцевих громад.

Залучення стейкхолдерів до освітнього процесу. Під час проведення лекційних та практичних занять залучаються представники місцевого самоврядування, депутати обласної та міської рад, працівники закладів культури і громадськості.

Вивчення цієї дисципліни охоплює використання цифрових інструментів для роботи з великими обсягами даних, забезпечення прозорості в діяльності органів місцевого самоврядування та організації ефективної взаємодії з громадянським суспільством. У контексті інформаційної, архівної та бібліотечної справи особливо актуальними є знання про цифрові платформи для зберігання і пошуку даних.

Проте викладання цієї дисципліни вимагає необхідність постійного оновлення змісту курсу з урахуванням змін у законодавстві, розвитку цифрових технологій та потреб суспільства. Крім того, важливо розвивати партнерство з

органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями для залучення магістрантів до реальних практичних завдань з питань соціалізації.

Перспективи дисципліни включають інтеграцію інноваційних освітніх технологій, зокрема використання симуляційних платформ і онлайн-інструментів для моделювання суспільних комунікацій. Це сприятиме підвищенню практичної значущості курсу та рівня підготовки магістрів.

Адже реформа децентралізації в нашій державі вимагає підготовки фахівців, здатних працювати зі специфікою місцевого самоврядування. Бібліотекарі та архівісти стають ключовими фігурами у створенні інформаційної інфраструктури для територіальних громад. Дисципліна допомагає зрозуміти процеси прийняття рішень на регіональному рівні, принципи взаємодії з іншими структурами та розвивати стратегічне мислення.

Отже, навчальна дисципліна «Місьцеве самоврядування та суспільні комунікації» дозволяє сформувати ключові компетентності, необхідні для ефективної професійної діяльності в умовах сучасного інформаційного суспільства, сприяючи розвитку прозорості, доступності інформації та активної участі громадян у житті громади.

ПОЛІТИКА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ

Гавриленко Ліана,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування Полтавського державного аграрного університету м. Полтава

Науковий керівник – **Тетяна Щетініна,**
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування Полтавського державного аграрного університету м. Полтава

Одним із проявів порушення прав людини і громадянина є домашнє насильство, що, на жаль, має місце і в нашій державі.

Домашнє насильство в сім'ї – це акт (дія чи бездіяльність) фізичного,

сексуального, психологічного чи економічного насильства, вчинений у сім'ї чи за місцем проживання, або між родичами, або між колишнім чи нинішнім подружжям, або між іншими особами, які проживають разом однією сім'єю, але не перебувають у сімейних відносинах чи шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає особа, яка вчинила домашнє насильство, в одному місці з постраждалою особою, а також погрози вчинення таких дій (ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству») [1].

Чинне законодавство відносить до спеціально уповноважених органів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, крім загальнодержавних, органи місцевого самоврядування, зокрема: «сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення) ради, їх виконавчі органи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству» (п.2.4 ст. 6) [1].

З метою допомоги особам, які стали жертвами домашнього насильства, у територіальних громадах створюються різноманітні центри соціально-психологічної підтримки. На сьогодні в Україні діє: 59 притулків для постраждалих від насильства, що забезпечують цілодобове перебування (до 90 днів); 101 денний центр соціально-психологічної допомоги; 100 кризових кімнат, що забезпечують цілодобове перебування (до 10 днів); 110 спеціалізованих служб первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та / або насильства за ознакою статі; 715 мобільних бригад соціально-психологічної допомоги; 29 кол-центрів та гарячих ліній; 25 інших закладів та установ, призначених для надання допомоги постраждалим особам (соціальні квартири, центри соціально-психологічної допомоги, ресурсний центр примирення та корекційно-відновлювальних програм, пункти невідкладної анонімної медико-психологічної допомоги) [2].

У наслідок реформи децентралізації в Україні органам місцевого самоврядування державою було делеговано вирішення цілого ряду проблем соціального характеру, у тому числі у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Також на даний час в територіальних громадах більшість лідерів

громад, посадовців виконавчих комітетів органів місцевого самоврядування недостатньо ознайомлені з положеннями чинного законодавства щодо запобігання та протидії насильству в сім'ї, яке налічує понад 15 нормативно-правових актів. У зв'язку з цим ще тривалий час актуальною буде необхідність забезпечення навчання посадових осіб органів місцевого самоврядування з питань протидії та запобігання домашньому насильству. Ознайомлення із нормами чинного законодавства та практикою запровадження заходів із протидії та запобігання домашньому насильству необхідно здійснювати для: сільських, селищних, міських голів, старост, депутатів місцевих рад, працівників управлінь соціального захисту населення, спеціалізованих служб супроводу осіб, які постраждали від насильства в сім'ї. Відповідне навчання для посадових осіб органів державного управління та органів місцевого самоврядування вже не один рік реалізується у вигляді короткострокових програм, програм для самоосвіти посадовців центрами підвищення кваліфікації для посадових осіб публічної служби. Але, враховуючи зміни в чинному законодавстві, впровадження українських та зарубіжних успішних практик протидії та запобігання домашньому насильству, то необхідність відповідного оновлення знань не втрачатиме своєї актуальності ще тривалий час.

Крім необхідності постійного ознайомлення із новаціями у чинному законодавстві з питань протидії та запобігання домашньому насильству, перед керівниками територіальних громад постають численні виклики та додаткові потреби, викликані цілим рядом факторів:

- більшість із посадовців органів місцевого самоврядування, включно із очільниками територіальних громад, не мають досвіду роботи із запобігання та протидії домашньому насильству, надання допомоги представникам окремих вразливих груп (мами із малолітніми дітьми, люди похилого віку, тяжко хворі особи тощо);
- лише невелика кількість громад має відділ у складі виконавчого органу, який відповідає за організацію планування та надання відповідних соціальних послуг;
- обмежені можливості для фінансування заходів із запобігання та протидії домашньому насильству.

Отже, серед завдань, які необхідно реалізувати на рівні територіальних громад у протидії та недопущенню домашнього насильства, є сприяння налагодженню співпраці відповідних установ, взаємодії між окремими територіальними громадами, створення спільної інституційної системи психологічної та медичної підтримки постраждалих осіб, організація просвітницьких кампаній для населення і, в першу чергу, для молоді. Система соціально-правових заходів захисту жертв домашнього насильства є важливим елементом захисту та безпеки не лише мешканців окремої територіальної громади, але й суспільства в цілому.

Джерела і література

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII : станом на 19.12.2024. URL: <https://surli.li/myvbjj> (дата звернення: 14.02.2025).

2. В Україні діє понад тисяча спеціалізованих служб для протидії насильству. URL: <https://surli.cc/vhvmzn> (дата звернення: 14.02.2025).

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО ВРІВНОВАЖЕНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ТА МІСЦЕВОЇ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ДОРОЖНЯ КАРТА ДЛЯ УКРАЇНИ

Делятинчук Андрій,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу м. Івано-Франківськ

Науковий керівник – **Дмитро Дзвінчук,**
доктор філософських наук, професор, директор Інституту гуманітарної підготовки та державного управління, професор кафедри публічного управління та адміністрування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, заслужений працівник освіти України м. Івано-Франківськ

Сучасні глобальні виклики, пов'язані зі зміною клімату, виснаженням природних ресурсів і зростанням нерівності, потребують нових підходів до формування регіональної та місцевої соціально-економічної політики. У даному контексті особливу увагу привертає досвід західних країн, які успішно

інтегрували екологічні принципи в процес соціально-економічного розвитку держави, регіонів та місцевих територіальних громад. Україна, як держава, що потребує відновлення національної економіки й трансформації державної та регіональної соціально-економічної політики, може адаптувати ці практики для формування ефективної власної стратегії сталого розвитку.

Насамперед, для нас важливим є досвід Європейського Союзу та його країн-членів, оскільки євроінтеграційний курс є закріпленим в українській Конституції. Проведений джерельний аналіз публічного дискурсу проблематики формування регіональної та місцевої соціально-економічної політики надає змогу стверджувати, що основними компонентами такої політики в Європейському Союзі та інших розвинених демократичних країнах є інтеграція екологічної складової в соціальну політику; децентралізоване управління та екологічні інновації; формування «циркулярної економіки» та застосування різнорівневих фінансових механізмів підтримки місцевого розвитку.

Ефективність інтеграції соціальних і екологічних політик демонструють скандинавські країни, зокрема, шведські муніципалітети широко впроваджують програми «зелених міст» («Green Walkable City»), які поєднують розвиток інфраструктури, доступної для всіх верств населення, із заходами для підвищення енергоефективності й адаптації до змін клімату. Зразковим в цьому плані є столичний Стокгольм – перше шведське місто, яке отримало титул «Зеленої столиці Європи» ще у далекому 2010 році. Слідом за столицею та відповідно до стратегії «Green Walkable City» інші муніципалітети реалізують місцеві політики збалансування між розвитком інфраструктури та збереженням зелених зон. Як зазначає Гокан Літке, програми спрямовані на підвищення якості життя мешканців через розвиток зелених просторів, сприяючи сталості та урбаністичній гармонії [5, с. 11311].

У більшості країн Європейського Союзу впровадження екологічно зрівноваженої політики на рівні територіальних громад здійснюється через децентралізовані механізми, наприклад, такі як «фонди згуртованості», що сприяють одночасному досягненню екологічних і соціально-економічних цілей,

забезпечуючи скорочення викидів CO₂ та створення нових робочих місць. Згідно з аналітичними викладками Дагмари Коцюби та Мацея Янчака, між 2014 і 2020 роками Польща та Німеччина реалізували понад 7000 проєктів у сфері термомодернізації житлового фонду та стимулювання відновлюваної енергетики, що дозволило значно зменшити енергоємність будівель і скоротити викиди парникових газів [4]. Крім того, польські громади активно співпрацюють з Фондом «Справедливого переходу» ЄС, який забезпечує фінансування проєктів у регіонах, залежних від викопних палив. Польща активно використовує ці кошти для трансформації вугільних регіонів у центри зеленої енергетики, створюючи умови для економічної диверсифікації. Усі ці ініціативи доводять важливість взаємодії органів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування за участю місцевих громад у впровадженні змін.

Формуванням так званої «циркулярної економіки» або «ресурсного ренесансу», спрямованих на максимізацію повторного використання матеріалів та мінімізацію відходів славиться Японія, демонструючи тенденцію до дематеріалізації, тобто зменшення використання матеріалів завдяки технологічним досягненням і ефективному управлінню ресурсами. Впровадження такої політики сприяло зменшенню ресурсної інтенсивності, включаючи зростання попиту на технологічну продукцію та зниження попиту на будівельні матеріали, сприяючи економічній ефективності [3, с. 1167].

Досвід Канади є прикладом того, як громади можуть відігравати центральну роль у збереженні довкілля. Ключовим елементом канадської екологічної політики є запровадження механізмів співуправління природними ресурсами з залученням корінних народів. Як зазначають Райян Буллок, Морріса Борчерсі та Деніс Кірхгофф, такі партнерства сприяють соціальній стабільності та сталості ресурсів [3, с. 87].

Наведений досвід передових демократичних країн є надзвичайно важливий для формування регіональної та місцевої соціально-економічної політики в Україні, де внаслідок як недбалого господарювання минулих років,

перманентного браку фінансування та низького рівня екологічної свідомості громадян так і особливо внаслідок військових дій російських окупантів.

Серед застарілих українських проблем вирізняється критичний стан управління місцевими відходами. Так, ми добре пам'ятаємо скандали навколо вивезення львівського сміття, проте саме Львів, за визначенням Віктора Поповича, Іванни Петрушки, Катерини Степової та інших, є одним з небагатьох українських міст, що демонструють приклади успішної реалізації локальних ініціатив із переробки твердих побутових відходів. Ці проєкти включають розвиток логістичних систем для транспортування відходів, їх сортування та біологічну рекультивацію полігонів [6, с. 14–15].

Не менш застарілі проблеми загострюються в такому непростому регіоні, як українські Карпати з їх давніми складними географічно-природничими, соціально-економічними, транспортно-логістичними умовами, периферійним статусом та складними умовами життєдіяльності місцевих громад.

Таким чином, міжнародний досвід демонструє, що інтеграція екологічних принципів у регіональну та місцеву політику є дієвим інструментом для сталого розвитку й може стати для нашої країни відповідної «дорожньої карти» у повоєнному відродженні. Україна має всі можливості для адаптації цих підходів, що сприятиме екологічній, соціальній та економічній стабільності. Розвиток програм енергоефективності, циркулярної економіки та переробної інфраструктури, впровадження програм «зелених міст» на місцевому рівні, стимулювання локальних ініціатив і громадської участі через грантові програми та субсидії створить умови для екологічного майбутнього країни. Так само очевидно, що повоєнна відбудова України серед першочергових завдань і урядових рішень має містити прийняття деталізованої Стратегії розвитку гірських територій України, з чіткими пріоритетами й завданнями, підкріпленими ресурсним забезпеченням, ефективними механізмами і засобами впливу безпосередньо у сферах екології, природокористування, соціальної рівності і стабільності, поєднанням соціальних потреб місцевого населення із

економічними вигодами цих територій, якості життя територіальних громад в цілому [1, с. 66].

Джерела і література

1. Криштанович С. В. Публічний менеджмент соціально-економічного розвитку гірських територій Карпатського регіону : монографія. Львів : ЛДУФК, 2017. 207 с.

2. Bullock R. C. L., Boerchers M., Kirchhoff D. Analyzing control, capacities, and benefits in Indigenous natural resource partnerships in Canada. *Environmental Practice*. 2019. Vol. 21(2). P. 85–99. DOI: <https://surl.li/bwyvkk> (дата звернення: 07.02.2025).

3. Dong L., Dai M., Liang H., Zhang N., Mancheri N., Ren J., Dou Y., Hu M. Material flows and resource productivity in China, South Korea and Japan from 1970 to 2008: A transitional perspective. *Journal of Cleaner Production*. 2017. Vol. 141. P. 1164–1177.

4. Kociuba D., Janczak M. Effects of the Disbursement of EU Cohesion Policy 2014–2020 Funds on Improving the Energy Efficiency of Buildings in Poland and Germany. *Energies*. 2024. Vol. 17(17). DOI: <https://surl.li/prfaeh> (дата звернення: 07.02.2025).

5. Littke H. Planning the Green Walkable City: Conceptualizing Values and Conflicts for Urban Green Space Strategies in Stockholm. *Sustainability*. 2015. Vol. 7(8). P. 11306–11320. DOI: <https://surl.li/avtjdc> (дата звернення: 07.02.2025).

6. Popovych V., Petrushka I., Stepova K., Korol K., Popovych N. Solid Waste Management as Part of Sustainable Development of Lviv (Ukraine). *Ecological Engineering & Environmental Technology*. 2021. Vol. 22(5). P. 12–17. DOI: <https://surl.li/qthekl> (дата звернення: 07.02.2025).

ПРІОРИТЕТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІО-ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Дорофєєв Олександр,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава

Дубинка Олег,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава

У сучасному суспільстві, де динамічні соціальні трансформації вимагають нових підходів до управління соціальною сферою, особливого значення набуває розробка та впровадження ефективної соціо-гуманітарної політики, яка здатна забезпечити не лише належний рівень добробуту громадян, а й створити умови для стійкого розвитку суспільства через модернізацію освітніх, наукових, культурних та соціальних інституцій, що формують інтелектуальний потенціал нації та її конкурентоспроможність у глобальному середовищі. Головною метою соціо-гуманітарної політики на місцевому рівні є не лише реалізація загальнодержавних соціальних ініціатив, а й адаптація їх до специфіки окремих територій, що передбачає врахування регіональних особливостей, рівня розвитку економіки, культурного середовища та соціальної структури населення, а також забезпечення умов для активного залучення громадян до процесів формування та реалізації місцевих стратегій розвитку, що сприятиме підвищенню ефективності політики та рівня суспільної довіри до органів державної влади.

Одним із найважливіших завдань соціо-гуманітарної політики є створення належних умов для реалізації потенціалу кожної людини, що передбачає не лише забезпечення доступу до якісної освіти та охорони здоров'я, а й підтримку ініціатив, спрямованих на всебічний розвиток особистості, формування активної громадянської позиції та зміцнення соціальних зв'язків, які є необхідною передумовою гармонійного розвитку суспільства [1, с. 220–221]. У зв'язку з цим

ключовими напрямками державної політики щодо формування нової якості життя населення є:

- *модернізація системи охорони здоров'я* шляхом запровадження сучасних технологій діагностики та лікування, вдосконалення механізмів фінансування медичних закладів, розширення доступу до медичних послуг та популяризації здорового способу життя як невід'ємної складової загальнодержавної стратегії підвищення добробуту громадян;
- *розвиток освітньої сфери*, який передбачає не лише підвищення якості навчального процесу, а й забезпечення рівних можливостей для здобуття освіти незалежно від соціального статусу, матеріального становища або місця проживання, що є запорукою сталого розвитку суспільства та його конкурентоспроможності на світовій арені;
- *формування сприятливого середовища для соціальної інтеграції громадян*, що передбачає створення механізмів підтримки вразливих категорій населення, стимулювання розвитку сім'ї, підвищення рівня соціального захисту та забезпечення доступу до базових соціальних послуг на місцевому рівні;
- *гармонізація взаємодії людини та природного середовища*, яка передбачає впровадження екологічних стандартів, підтримку ініціатив, спрямованих на збереження довкілля, розвиток сталої урбаністики та екологічно безпечної інфраструктури, що є важливим чинником підвищення якості життя населення [2, с. 291–293].

Освіта та наука відіграють ключову роль у процесах гуманітарного розвитку, адже саме вони забезпечують суспільство необхідними знаннями, навичками та технологіями, що сприяють зростанню економіки, зміцненню демократичних інститутів та підвищенню рівня культури громадян. Сучасна система освіти має бути спрямована не лише на передачу знань, а й на формування критичного мислення, соціальної відповідальності та адаптивності до швидких змін у суспільстві, що вимагає докорінної модернізації навчальних програм, розширення доступу до цифрових технологій, впровадження інноваційних методик навчання та розвитку партнерства між навчальними закладами, бізнесом і державними структурами. Науковий розвиток, у свою чергу, має стати основою для формування високотехнологічної економіки, що

передбачає не лише фінансування фундаментальних і прикладних досліджень, а й створення механізмів для впровадження наукових розробок у реальний сектор економіки, стимулювання розвитку стартапів, технологічних парків та інноваційних кластерів, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності країни у глобальному вимірі.

Культура є важливим елементом соціальної стабільності та розвитку національної ідентичності, тому політика в цій сфері має бути спрямована на збереження культурної спадщини, підтримку творчих ініціатив, розвиток культурно-мистецьких інституцій, а також створення умов для інтеграції культури у всі сфери суспільного життя. Зокрема, необхідно забезпечити фінансування програм з популяризації національної культури, підтримку діяльності незалежних творчих об'єднань, розвиток сучасних форм мистецтва та створення культурних платформ для міжнародної співпраці, що сприятиме зміцненню позитивного іміджу країни у світі та розширенню можливостей для міжкультурного діалогу.

Отже, соціо-гуманітарна політика є комплексною системою заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для всебічного розвитку особистості, забезпечення соціальної справедливості, підтримку культурної та освітньої сфери, розвиток науки та технологій, що є запорукою стабільного економічного зростання та національної безпеки. Реалізація пріоритетних напрямів соціо-гуманітарної політики потребує не лише фінансування та адміністративної підтримки з боку держави, а й активного залучення громадськості, бізнесу та міжнародних партнерів до процесів формування та впровадження ініціатив, спрямованих на забезпечення високого рівня життя населення та зміцнення соціальної стабільності в умовах глобальних викликів і невизначеності.

Джерела і література

1. Штиршов О. М., Жовнірчик Я. Ф., Коссе А. Є. Соціо-гуманітарна політика держави як основа сталого розвитку: проблеми та перспективи.

Інвестиції: практика та досвід. Серія Державне управління. 2024. № 12. С. 218–223. DOI: 10.32702/2306-6814.2024.12.218 (дата звернення 26.02.2025).

2. Мельничук Д., Войналович І. Сучасні виклики та пріоритети соціально-гуманітарної політики України. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія Економічні науки. 2023. № 2. С. 290–295. DOI: <https://surl.li/ggoxfr> (дата звернення 26.02.2025).*

ВИБРАНІ КЕЙСИ В НАДАННІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ НА РІВНІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ЄС ЯК ПРИКЛАДИ ДЛЯ ПОВОЄННОЇ УКРАЇНИ

Лаврентій Дмитро,

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри менеджменту
та публічного адміністрування
Чернігівського інституту інформації, бізнесу
і права ЗВО «Міжнародний науково-технічний
університет імені академіка Юрія Бугая»
м. Чернігів

Охороноздоровча політика Європейського Союзу на регіональному та місцевому рівнях зосереджується на кількох ключових напрямках, серед яких головними є: профілактика захворювань і промоція здорового способу життя; забезпечення доступності медичних послуг; охорона психічного здоров'я громадян; боротьба з пандеміями та інфекційними хворобами; взаємодія навколишнього середовища та здоров'я; реабілітаційні програми й центри для інвалідів та ветеранів; інтеграція послуг для людей, що потребують постійної медичної допомоги через місцеві ініціативи; розвиток телемедицини для віддалених місцевостей. Кожен із цих аспектів спрямований на створення умов для сталого збереження здоров'я населення, особливо в умовах викликів, які постають перед європейськими громадами.

Насамперед, слід зазначити, що профілактика захворювань і промоція здорового способу життя залишаються визначальними компонентами як загальноєвропейської, так і місцевої охороноздоровчої політики. Цей напрямок базується на принципах, закладених у Європейській стратегії «Health 2020»,

спрямованій на забезпечення сталого здоров'я населення шляхом підвищення обізнаності щодо факторів ризику та формування свідомого ставлення до власного здоров'я [4]. Заходи, що реалізуються в рамках цього напрямку, спрямовані на зниження поширеності хронічних та інфекційних захворювань через підвищення обізнаності населення щодо факторів ризику, таких як нездорове харчування, низька фізична активність чи шкідливі звички. У цьому контексті важливу роль відіграють ініціативи місцевих органів самоврядування, спрямовані на розвиток освітніх програм, популяризацію вакцинації та формування свідомого ставлення до здоров'я.

Доступність медичних послуг на місцевому рівні є одним із ключових пріоритетів європейської політики громадського здоров'я, що базується на принципах рівності та усунення бар'єрів, які ускладнюють доступ до якісної медичної допомоги. Особлива увага приділяється вирішенню проблем нерівності між сільськими та міськими громадами через розвиток телемедицини, мобільних клінік і цифрових рішень, які дозволяють охоплювати найвіддаленіші регіони. Крім того, охорона психічного здоров'я на рівні місцевого самоврядування є важливим аспектом загальної політики, спрямованої на інтеграцію психічного здоров'я в систему первинної медико-санітарної допомоги, боротьбу зі стигматизацією та впровадження програм раннього втручання.

У межах цих напрямків політики Європейського Союзу були реалізовані численні успішні кейси, які можуть бути адаптовані до потреб повоєнної України. Зокрема, у Польщі місцеве самоврядування відіграє провідну роль у створенні центрів реабілітації для ветеранів і людей з обмеженими можливостями. Як зазначають Януш Іваницький та Барбара Нерадко-Іваницька, ці центри надають не лише фізичну, а й психологічну допомогу, використовуючи комплексний підхід, що включає індивідуальні консультації, групові терапії та підтримку для інтеграції ветеранів у суспільство. Фінансування таких ініціатив здійснюється через поєднання місцевих бюджетів і фондів ЄС, що дозволяє забезпечувати сталість програм навіть у складних соціально-економічних умовах [2].

Іспанія є прикладом інтеграції послуг для людей з інвалідністю через місцеві ініціативи, які поєднують зусилля муніципальних органів, громадських організацій та приватного сектору. Такі програми дозволяють забезпечувати доступ до реабілітаційних центрів, створювати соціальні платформи для підтримки та надавати цифрові інструменти для самостійного управління здоров'ям. Цей підхід спрямований на формування більш інклюзивного середовища, яке сприяє соціальній інтеграції людей з обмеженими можливостями. Зокрема, цікавим є досвід Каталонії, де на муніципальному рівні здійснюється міждисциплінарна координація співпраця між різними рівнями медичної й соціальної допомоги, в ході якої відбувається включення соціальних працівників і медичних фахівців у плани лікування [1].

Франція демонструє ефективність використання телемедицини для забезпечення доступу до медичних послуг у віддалених регіонах. Завдяки розвитку цифрових платформ, які дозволяють проводити консультації онлайн, пацієнти у віддалених громадах отримують можливість доступу до спеціалізованої допомоги без необхідності подорожувати до медичних закладів. Розвиток мобільних клінік і субсидування послуг для малозабезпечених категорій населення допомагають зменшити соціальну нерівність у сфері охорони здоров'я. Крім того, як зазначають Еженія Мадейрос Де Бустос, Ерік Берт'є, Дідьє Шаво, Бенуа Буамра та Тьєррі Мулен, 14 років функціонування французької регіональної телемедичної мережі, яка обслуговує неврологічні надзвичайні ситуації у сільській місцевості довели її ефективність у зменшенні міжлікарняних перевезень, покращенні доступу до неврологічної експертизи та зниженні витрат на транспортування [3, с. 4].

Досвід цих країн свідчить про важливість системного підходу до реалізації політики охорони здоров'я на місцевому рівні, що включає як фізичний доступ до послуг, так і створення середовища, яке сприяє збереженню здоров'я. Для України, яка знаходиться на порозі повоєнного відновлення, такі практики можуть стати основою для формування стійкої та ефективної системи охорони

здоров'я як на рівні місцевого самоврядування, так і в загальнодержавному вимірі.

Джерела і література

1. Barbaglia G., Carrion C., Robles N., Domingo L., Albi N., Espauella J., Espallargues M. Understanding first to improve later: Integrated care initiatives for older people living at home in Europe (SUSTAIN Project) – Baseline assessments of two experiences from Catalonia. *International Journal of Integrated Care*. 2016. №16(210). DOI: [10.5334/ijic.2758](https://doi.org/10.5334/ijic.2758) (дата звернення: 19.02.2025).

2. Iwanicki J., Nieradko-Iwanicka B. Implementation of Self-Government Tasks in the Field of Social and Vocational Rehabilitation of Disabled People in the Lubelskie Voivodeship in 2008–2017. *Polish Hyperbaric Research*. 2021. № 77(3). P. 89–102. DOI: [10.2478/phr-2021-0024](https://doi.org/10.2478/phr-2021-0024) (дата звернення: 19.02.2025).

3. Medeiros De Bustos E., Berthier E., Chavot D., Bouamra B., Moulin T. Evaluation of a French Regional Telemedicine Network Dedicated to Neurological Emergencies: A 14-Year Study. *Telemedicine Journal and E-Health: The Official Journal of the American Telemedicine Association*. 2018. № 24(2). P. 155–160. DOI: [10.1089/tmj.2017.0035](https://doi.org/10.1089/tmj.2017.0035) (дата звернення: 19.02.2025).

4. World Health Organization (WHO). (2013). *Health 2020: A European Policy Framework and Strategy for the 21st Century*. Copenhagen : WHO Regional Office for Europe, 2013. 182 p. URL: <https://surl.li/uiqkqf> (дата звернення: 19.02.2025).

ДИСКУРСИВНИЙ ВИМІР ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ

Лагутін Микита,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 052 Політологія

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

м. Одеса

Дискурсивний вимір формування національного інтересу визначається комунікативною взаємодією у публічному просторі як державних інститутів так і неурядових акторів. Держава втрачає монополію на визначення та реалізацію

національного інтересу. У формуванні дискурсивного виміру національного інтересу активізуються організації громадянського суспільства та групи інтересів. Останнім часом досить потужним також стає голос транснаціональних корпорацій, які впливають за допомогою глобальної мережі на дискурс щодо національного інтересу.

Методологічною основою дослідження дискурсивного виміру формування національного інтересу є дискурсивний та історичний інституціоналізм, а також метод дискурс-аналізу. Дискурсивний та історичний інституціоналізм визначають еволюцію дискурсу щодо національного інтересу, його історичну обумовленість та комунікативну сутність. Завдяки дискурс-аналізу, який охоплює як безпосередньо «текст» щодо національного інтересу, так і широкий соціально-політичний контекст, визначаються елементи маніпуляції, латентні сенси, ідеологічні нашарування тощо.

Дослідження дискурсивного виміру формування національного інтересу набувають особливої актуальності у зв'язку із процесом європейської інтеграції України, гібридною війною та широкомасштабною російською збройною агресією.

Відзначимо: «Україна опинилася в епіцентрі великої геополітичної гри і стала чи не ключовим фактором зміни світопорядку. Відправною точкою прискорення регіональних трансформацій на пострадянському просторі стали суспільно-політичні події 2014 р. в Україні, відомі як Революція гідності. Крах авторитарного проросійського режиму спровокував агресивну реакцію Росії, яка розпочала гібридну агресію. Дев'ятирічний період війни спричинив різке підвищення загроз національній безпеці України. Геополітичні виклики, як і виклики нацбезпеці України, значно зросли з окупацією Криму та частини Донецької й Луганської областей у 2014 р. Водночас відкрита агресія Росії проти України 24 лютого 2022 р. стала не просто неспровокованою війною, а й фактором руйнування транзитивного світопорядку, встановленого в 1991 р. після краху СРСР як одного з полюсів геополітичного протистояння часів холодної війни» [3, с. 36].

Руйнування глобального світового порядку та демократизація політичної системи України створили нові умови для дискурсивного формування національного інтересу. На сучасному етапі розвитку дискурсивне формування національного інтересу необхідно розглядати у контексті європейського вибору України.

Слід безумовно погодитись із тим, що «Дискурс є водночас простором та інструментом політичної конкуренції. З одного боку, це простір боротьби за владу, місце перетину візій минулого, сучасного та майбутнього політичних відносин, який надає певне значення практикам. З іншого боку, дискурс є досить ефективним інструментом політики, завдяки якому суспільству нав'язується воля правлячого класу... Раціональний дискурс щодо майбутнього, реальних перспектив європейської та євроатлантичної інтеграції об'єднує громадян. Дозволяє кожному індивіду побачити суспільний інтерес, ба більше – взяти участь у його конструюванні» [2, с. 82].

Водночас, не можна недооцінювати загрозу того, що «під маскою» національного інтересу будуть ховатись приватні, або олігархічні інтереси. Звернемось до визначення сутності національного інтересу. Тоді властивий демократії політичний плюралізм перетворюється на інформаційне протистояння олігархічних кланів з метою впливу на дискурсивний вимір формування національного інтересу.

Як зазначає О. Матета, «Національні інтереси є синтезом різноманітних інтересів певної національної спільноти. Індивідуальні та групові інтереси викристалізуються, проходять витримку часом, узгоджуються та зводяться до загального, а потім на їх основі й формуються національні інтереси... Серцевиною національних інтересів є збереження і зміцнення національного суверенітету... Тому національні інтереси не можуть зводитись лише до якихось соціально-економічних, культурних та інших потреб. Вони повинні виступати як органічний синтез, а не механічна сума приватних і корпоративних інтересів... Отож, головним суб'єктом національних інтересів в Україні має бути певна соціокультурна спільнота, яка охоплює більшість населення України,

усвідомлює свої інтереси та відповідальність, розуміє своє значення в історії, готова захищати свою ідентичність. Такою спільнотою, вочевидь, і є українська нація. Визначення та реалізація національних інтересів являє собою складний, тривалий, багатоетапний процес, в якому беруть участь різні суб'єкти соціальної системи. Найкраще реалізація національних інтересів відбувається у взаємозв'язку нації, громадянського суспільства й держави. Порушення цієї взаємодії, гегемонія одного з начал і слабкість, пригніченість іншого завдають збитку національним інтересам, ставлячи під загрозу національну безпеку України» [1, с. 315].

Відтак, дослідження дискурсу щодо національного інтересу дозволяє не лише визначити дискурсивні позиції різних акторів, а й відокремити штучні втручання у процесі формування національного інтересу з метою його конструювання задля лобіювання приватних чи корпоративних потреб. У такому випадку відбувається спроба підмінити національний інтерес егоїстичними інтересами політичних чи економічних акторів.

Джерела і література

1. Матета О. Категорія «національні інтереси» як складова національної безпеки України. *Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ)* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 листоп. 2020 р.) / [редкол.: Д. В. Швець (голова), О. М. Бандурка, С. М. Гусаров та ін.]. Харків : ХНУВС, 2020. С. 315–317. URL: <https://surl.li/sltrwo> (дата звернення: 08.02.2025).

2. Яковлев Д. В. Дискурс вітчизняних медіа щодо країн Балтії: минуле/майбутнє, policy/politics. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2020. Вип. 26. С. 82–87.

3. Rafalskiy O. O. Threats to Ukraine in new geopolitical conditions: risks and ways to overcome them. *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.* 2023. №8. P. 36–48. URL: <https://surl.li/eaejzr> (дата звернення: 08.02.2025).

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПАРАДИГМИ І ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ

Лисенко Юлія,

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних технологій
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
м. Київ

Забредовська Уляна,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 052 Політологія
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
м. Київ

Сучасна політична наука формує кілька теорій щодо формування й функціонування місцевого самоврядування та його ролі у процесах державотворення. Процеси євроінтеграції України, збереження нею демократичних цінностей політичного розвитку, зокрема, децентралізації в державному управлінні вимагають нових підходів у функціонуванні політичних інститутів. Особливої актуальності в контексті європейського вектору розвитку набуває питання дослідження змін у формуванні і функціонуванні такого політичного інституту в Україні як місцеве самоврядування.

У контексті аналізу особливостей формування і функціонування місцевого самоврядування як політичного інституту, прийнято виходити з наукового обґрунтування основних парадигм місцевого самоврядування: громадської і державницької. Українська науковиця О. Яцунська зазначає, що прибічники громадської парадигми місцевого самоврядування схильні розглядати територіальний колектив (громаду) та його органи як джерело і суб'єкти такої публічної влади, яка не належить державі, а є самостійною («муніципальною владою») і визнаною державою [1, с. 19]. На думку дослідниці, теоретики, зокрема Є. Мейєр, О. Ресслер та ін., сформувавши теорію «вільної громади» до поняття самоврядування включали такі елементи, як: управління особистими справами громади; громади є суб'єктами, яким належать права; службові особи громадського управління – органи не державні, а громади. Таким чином,

прихильники «громадської» парадигми протиставляли діяльність органів самоврядування державному управлінню.

Державницька парадигма набула поширення у науці й практиці державотворення, починаючи з минулого століття. Ця концепція трактує місцеве самоврядування як інституційну складову держави. Самоврядування зводилося до покладання на місцеву громаду, як виборні органи, завдань державного керування. Зміст місцевого самоврядування в трактуванні державницької концепції, як вважає О. Яцунська, полягає не у відокремленні від держави, а в службі її інтересам і цілям. Зокрема, дослідниця зауважує, що теоретики парадигми державницького самоврядування, зокрема Л. Штейн та Р. Гнейст, доводили державний характер самоврядування через здійснення місцевими виборними об'єднаннями централізованої волі держави [1, с. 20–21].

Крім зазначених парадигм, варто зважати на існування у науковій літературі громадсько-державницької парадигми, яка трактується українськими дослідниками [1, с. 21] як така, в межах якої місцеві органи влади не залежні від держави лише у суто громадських справах, які не належать до сфери державних інтересів. На відміну, у політичній сфері вони виступають, як органи держави, що виконують її функції й наділені її повноваженнями. Окремо варто виділити теорію «муніципального дуалізму», згідно з якою виборні місцеві органи влади поєднують у собі самоврядні функції з функціями державного управління на місцевому рівні. У 60-х р. ХХ ст. в США, в рамках доктрини ліберально-демократичних інтерпретацій держави, «муніципальні концепції» ролі місцевого самоврядування органічно еволюціонували в теорію «соціальної держави», особливе місце в якій відводилося місцевому самоврядуванню. У практиці державотворення західних країн досить поширена «концепція позаполітичного місцевого самоврядування», що зводиться до функцій надання послуг громадянам. Загалом, сучасні тенденції демократичного розвитку цивілізованого світу вказують на поширення поглядів на місцеве самоврядування як на автономну сферу управління, де органи місцевої влади мають високий рівень самоврядування, переважно діють за принципом децентралізації

На етапі проголошення і становлення незалежної України, зокрема на початку 90-х. р. ХХ ст., відбувся перехід від моделі радянського державотворення до втілення демократичних моделей, з урахуванням реалізації сучасних теорій місцевого самоврядування. У цей період місцеве самоврядування формувалося і функціонувало в рамках концепту поєднання елементів державницької і громадської парадигм. На думку українських науковців, її можна визначити як «громадсько-господарську» чи «дуалістичну» [1, с. 23]. Таким чином, тривалий час Україна мала досвід виконання місцевими виконавчими органами влади функцій місцевого самоврядування. Проте, місцеве самоврядування в Україні має глибоке коріння і розлогу періодизацію у процесі державотворення [1, с. 26]. Сучасними історичними передумовами для переосмислення ролі місцевого самоврядування в Україні можемо визнати окреслені європейські вектори розвитку нашої держави. Євроінтеграційні орієнтири України визначають основні тенденції розвитку і реформування діяльності місцевого самоврядування. Європейська Хартія місцевого самоврядування [2] проголошує за мету сприяти урядам демократичних держав при виробленні загальних норм взаємодії державних органів влади і місцевих. Базова ідея Хартії полягає в тому, що місцеві територіальні утворення являють собою одну з найбільш важливих основ будь якої демократичної форми держави. Тому демократичний принцип права громадян на участь у керівництві громадськими справами може бути реалізований саме на місцевому рівні.

Основні принципи функціонування місцевого самоврядування в Україні визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 1997 р. До них відносять такі принципи: законності; гласності; колегіальності; виборності; поєднання державних і місцевих інтересів; правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених цим та іншими законами; підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб; державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування; судового захисту місцевого самоврядування [3].

Окрему увагу варто звернути на аналіз реформи децентралізації місцевого самоврядування і оцінки ставлення населення до інституційних змін політичної системи України в контексті євроінтеграційних процесів.

Окреслюючи сучасні тенденції формування і функціонування місцевого самоврядування в Україні, зауважимо, що першочерговим фактором, який окреслює пріоритети і функції місцевого самоврядування є його діяльність в умовах воєнного стану, починаючи з лютого, 2022 р. Українські науковці стверджують, що під час військового вторгнення на територію суверенної України певні процеси конституціоналізації результатів децентралізації були призупинені [4] і зазначають, що місцеве самоврядування виконує різноманітні функції для подолання наслідків повномасштабного вторгнення. В умовах воєнного стану місцеві громади виступають головними суб'єктами у питаннях організації і забезпечення надання гуманітарної допомоги, забезпечення тимчасового житла та соціальних послуг для переміщених осіб. Крім того, внаслідок зростання потреби у відновленні інфраструктури, місцеві органи влади стають відповідальними за швидке реагування на руйнування та організацію відбудови в межах своїх територій. Цей процес потребує значної гнучкості в управлінні та адаптації до змінюваних умов, що визначає однією з ключових тенденцій мобільність місцевого самоврядування. Зниження економічної активності та скорочення доходів місцевих бюджетів ставлять під загрозу виконання основних функцій місцевого самоврядування. Громади змушені шукати альтернативні джерела фінансування, зокрема залучати міжнародну допомогу, гранти, а також розширювати повноваження на місцевому рівні. Крім того, існує тенденція до посилення автономії місцевих бюджетів, що дозволяє громадам мати більше свободи у розподілі ресурсів та впровадженні місцевих проєктів розвитку [5]. Варто відмітити тенденції відкритості діяльності органів місцевого самоврядування та їхню підзвітність громадянам України; мобільності і гнучкості у діяльності за кризових умов; адаптації до європейських стандартів, що сприяє зміцненню місцевого самоврядування як основи для стабільності та

розвитку громади в контексті забезпечення сталого розвитку України в контексті європейського вибору.

Джерела і література

1. Яцунська О. О. Місцеве самоврядування: світовий досвід та Україна : навч.-метод. посіб. Миколаїв-Одеса : «ТОВ ВіД», 2003. 150 с.

2. Європейська хартія місцевого самоврядування : Хартія Ради Європи від 15.10.1985 : станом на 16 листоп. 2009 р. URL: <https://surl.li/knwtwo> (дата звернення: 16.02.2025).

3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 8 січ. 2025 р. URL: <https://surl.li/jvwuoh> (дата звернення: 12.02.2025).

4. Okunovska Yu., Prymush M. Local Self-Government in Ukraine in the Context of a Full-Scale Invasion. *Evropsky Politicky a Pravni Diskurz*. 2024. №11, 3. P. 43–50. URL: <https://surl.li/intdbq> (дата звернення: 12.02.2025).

5. Литвинчук О., Гришина Н. Міжнародний досвід комунікації державних органів, місцевого самоврядування та громадськості. *Сучасні вектори відновлення та розвитку України на засадах сталості та безпеки* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. Чернігів, 2023. URL: <https://surl.li/daoobj> (дата звернення: 12.02.2025).

ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СУБ'ЄКТ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

Малишко Інна,
старший викладач
кафедри публічно-правових дисциплін
Білоцерківського національного аграрного університету
м. Біла Церква

Захист прав та інтересів дітей є пріоритетним напрямом державної політики України. Органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у реалізації державної політики в сфері соціального захисту дітей, що передбачено ст. 34 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Законом

України «Про охорону дитинства» оскільки саме вони найближче взаємодіють з населенням та забезпечують виконання соціальних програм на місцевому рівні. Зокрема Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає повноваження органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту, зокрема організацію соціальної допомоги дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування та дітям, що опинилися у складних життєвих обставинах» [1].

Основними функціями органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту дітей є:

- забезпечення виконання державних програм із захисту прав дітей;
- організація соціальних послуг для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування та дітей із вразливих категорій;
- сприяння усиновленню та підтримка сімейних форм виховання;
- контроль за умовами утримання дітей у спеціалізованих установах;
- захист прав дітей у разі загрози життю, здоров'ю чи соціальному благополуччю.

Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», органи місцевого самоврядування здійснюють організацію та надання соціальних послуг дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах. Вони співпрацюють із центрами соціальних служб, службами у справах дітей, громадськими організаціями та благодійними фондами.

Органи місцевого самоврядування також створюють та фінансують муніципальні програми допомоги дітям, зокрема:

- центри соціально-психологічної реабілітації;
- притулки для дітей, які опинилися у складних умовах;
- програми підтримки прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу;
- проекти раннього втручання для дітей із особливими потребами.

Особливу увагу заслуговує досвід європейських країн та інших розвинених держав, де органи місцевого самоврядування забезпечують широкий спектр соціальних послуг для дітей.

Європейські країни мають розвинену систему місцевого самоврядування у сфері захисту дітей. Відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування, органи місцевого рівня відіграють вирішальну роль у забезпеченні соціальних гарантій для дітей.

Аналізуючи успішні практики Європейських країн необхідно відмітити зокрема досвід:

- Німеччина – реалізується концепція «Jugendamt» (молодіжних відомств), які контролюють дотримання прав дітей на місцевому рівні та координують підтримку сімей у кризових ситуаціях.

- Франція – органи місцевого самоврядування активно співпрацюють із громадськими організаціями та приватними установами для надання комплексних соціальних послуг дітям.

- Швеція – широко розвинені муніципальні програми підтримки сімей, які перебувають у кризових ситуаціях, із залученням соціальних працівників.

- США – соціальний захист дітей здійснюється через мережу місцевих департаментів соціальних служб. Програми, такі як Head Start, забезпечують ранню освіту та соціальну підтримку дітям із малозабезпечених сімей. Органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у запобіганні насильству в сім'ї, підтримці прийомних сімей та реалізації програм допомоги дітям-сиротам.

Органи місцевого самоврядування в Україні відіграють важливу роль у забезпеченні прав дітей на соціальний захист. Впровадження європейських практик, таких як муніципальні соціальні програми, посилення міжвідомчої співпраці та розвиток сімейних форм виховання, сприятиме ефективнішому захисту прав дітей в Україні.

Джерела і література

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 8 січ. 2025 р. URL: <https://surl.li/jvwuoh> (дата звернення:

Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://surl.li/uaslxt> (дата звернення: 11.02.2025).

Європейська хартія місцевого самоврядування : Хартія Ради Європи від 15.10.1985 : станом на 16 листоп. 2009 р. URL: <https://surl.li/knwtwo> (дата звернення: 11.02.2025).

ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ВИКЛИКИ, ТА СТАТЕГІЧНА ПЕРСПЕКТИВА

Ніколаєва Тетяна,
кандидат історичних наук, доцент,
професор кафедри політичних технологій
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ

Богославець Оксана,
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри регіоналістики і туризму
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ

Душа України живе у наших славетних традиціях, які мешканці різних громад бережуть і передають з покоління в покоління. Кожен регіон, з відродженням української державності, намагається відтворити і донести до нащадків власну культурно-історичну спадщину, яка довгий час нівелювалась як національна або ж подавалась (у радянські часи) як культура радянської спільноти. Російсько-українська війна завдала великого лиха українському суспільству, шкоди вітчизняній та світовій економіці. Негативний вплив війни на сферу туризму, а також можливостям розвитку туристичної індустрії, навіть в умовах війни, приділено у дослідженнях Н. Барвінок, Л. Демчук, А. Моца, Н. Середи, Е. Сіра, Н. Федорченко, О. Шевченко, С. Шевчук [1]

Відомо, що станом на 01.01.2022 в Україні утворено 1469 громад [2]. Саме впровадження реформи децентралізації сприяло зацікавленості українських науковців теоретичним дослідженням розвитку територіальних громад. В результаті їх досліджень було аргументовано, що туризм може відігравати важливу роль у соціально-економічному розвитку громад. Розвиток туристичних дестинацій не лише сприяє збереженню культурної спадщини, але й створює нові робочі місця, залучає інвестиції та підвищує якість життя місцевого населення. В умовах глобалізації та євроінтеграційних прагнень України громадам важливо розробляти стратегії сталого розвитку туризму.

Звісно, в умовах повномасштабної війни, коли частина працездатного населення пішла на захист країни, а частина – вимушено переселена, розвивати туризм непросто. Проте навіть в умовах війни, в окремих регіонах (західних та центральних), що перебувають далі від постійних обстрілів за три квартали 2024 року до бюджету громад надійшло майже 173 мільйони гривень туристичного збору, що на 21% більше в порівнянні з аналогічним періодом торік – трохи більше 143 мільйонів гривень [3]. Отже, процес відновлення туристичного потенціалу в Україні вже почався, і його потрібно активно розвивати, залучаючи територіальні громади та міжнародних партнерів.

Для того, щоб сприяти розвитку туризму в регіонах, важливо знати виклики та проблеми. Це, перш за все: слабкість туристичної інфраструктури; недосконала маркетингова стратегія популяризації регіону; низька мотивація місцевого населення до розвитку туризму; нестача інвестицій для розвитку туристичних об'єктів. А головне – це відсутність комплексної політики сталого розвитку.

Практичний досвід: «Шляхами Трипільської Праматері»

Враховуючи виклики часу та з метою допомоги у розвитку в громадах туристичного бізнесу, а також залучити студентів до практичної діяльності за спеціальністю «Туризм», експерти (викладачі) КНЕУ імені Вадима Гетьмана, кафедр регіоналістики і туризму та політичних технологій, провели роботу з

дослідження «Візії SMART-спеціалізації туристичної дестинації Шляхами Трипільської Праматері» [4].

Ініціатором проекту агротуристичного кластера «Шляхами Трипільської Праматері», що об'єднав територіальні громади Вінницької, Черкаської, Кіровоградської областей, став Павло Ярмій. Павло Олексійович – бізнесмен, депутат міської ради Нової Каховки, голова громадської організації «Агенція регіонального розвитку». Він працював над ідеєю агрокластера «Соляна дорога», проте змушений був виїхати з рідної окупованої Нової Каховки. Нині живе і працює в Умані, де заснував «Агентство розвитку громад», що допомагає внутрішньо переміщеним особам з працевлаштуванням, консультує, сприяє розвитку туризму в громадах, організував кілька економічних форумів.

Науковці КНЕУ та представники 18 громад упродовж 6 місяців напруженої роботи сформували туристичну спеціалізацію дестинації, пропозиції для розширення її туристичного продукту та перспективи розвитку галузі у конкретних громадах. У тісній співпраці науковців і представників громад було проаналізовано туристичний ресурс та історичні довідки культурно-історичної спадщини громад-учасниць. Було сформовано профіль дестинації (громади отримали рекомендації щодо розвитку певних видів туризму); визначено місії та візії дестинації, здійснено опис необхідних ресурсів, визначено потенційних партнерів і споживачів туристичного продукту; проведено оцінювання туристичного ресурсу громад, надано рекомендації щодо формування туристичних продуктів.

Дослідження було представлено на кількох етапах, зокрема: на хакатоні «Міфологізація Трипільля» в м. Умань, де були розглянуті історичні довідки про дестинацію та проведений аналіз туристичних ресурсів. Під час туристично-економічного форуму «Туризм в Україні: вимоги сьогодення» було презентовано профіль дестинації, її місію та візію, а також маркетингові стратегії розвитку громад. Фінальні результати дослідження були оприлюднені на Міжнародному форумі «Туристичними шляхами Українського Поділля» в м. Ямпіль (Вінниччина), де було представлено рекомендації щодо розширення

туристичних продуктів громад та їх популяризації. Це сприяло можливості об'єднати зусилля та ентузіазм науковців, влади, бізнесу та майстрів-умільців задля збереження культурних цінностей регіону [5]. А присутність партнерів з Молдови підтвердила життєздатність міжнародного європейського туристичного культурного проекту «Шлях Трипільської Праматері Кукутень-Трипілля», що має пройти територією Румунії, Молдови та України.

Отже, робота експертів з громадами показала можливості та перспективи для успішної реалізації туристичного потенціалу, а також спонукала представників громад зосередитися на аспектах:

- Важливість створення туристичних кластерів як можливості об'єднання громад у межах однієї дестинації, що дозволяє більш ефективно використовувати ресурси та залучати туристів.

- Сприяння розвитку інфраструктури – якісні дороги, зручні транспортні розв'язки, сучасні готельні комплекси та зони відпочинку значно підвищують привабливість регіону.

- Потреба у збереженні та популяризації історико-культурної спадщини – інтеграція місцевих традицій у туристичні продукти, проведення фестивалів, реконструкцій історичних подій.

- Цифровізація туристичного продукту – використання мобільних додатків, VR-окулярів, онлайн-гайдів та інтерактивних карт дозволяє покращити навігацію та залучити більше відвідувачів.

- Популяризація екотуризму та зеленого туризму в громадах

Таким чином, сподіваємось, що реалізація SMART-спеціалізації туристичної дестинації «Шляхами Трипільської Праматері» сприятиме сталому розвитку регіону, посиленню економічного потенціалу досліджених громад та інтеграції їх в європейський туристичний простір. Туризм сприятиме збільшенню доходів місцевих бюджетів, створенню робочих місць, залученню малого та середнього бізнесу до туристичної сфери, формуванню туристичних маршрутів на основі історичних пам'яток, популяризації фестивалів та етнічних свят. Це також сприятиме формуванню бренду громади через туристичну

дестинацію, просуванню туристичних продуктів через цифрові канали та інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нове середовище, а також збереженню культурної спадщини громад, як основи що нас єднає і дає сил для боротьби за свободу.

Джерела і література

1. Машіка Г. Особливості функціонування суб'єктів туристичної індустрії в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. URL: <https://surl.li/xeqezb> (дата звернення: 03.02.2025).

2. Офіційний сайт Міністерства розвитку громад та територій України. Дані про територіальні громади. URL: <https://surl.li/wrqlrp> (дата звернення: 03.02.2025).

3. До бюджету громад за I півріччя 2024 року надійшло понад 107 млн грн туристичного збору // Державне Агентство Розвитку Туризму України. URL: <https://surl.li/larifu> (дата звернення: 03.02.2025).

4. «Візія SMART-спеціалізації туристичної дестинації Шляхами Трипільської Праматері» – Дослідження КНЕУ імені Вадима Гетьмана // Міжнародний форум: Ямпіль 18–20 жовтня 2024. URL: <https://surl.li/laniux> (дата звернення: 03.02.2025).

5. В Ямполі відбувся міжнародний туристично-економічний форум. *Вінниця-24*. URL: <https://surl.li/udajzn> (дата звернення: 03.02.2025).

КОМУНІКАЦІЙНА ПОЛІТИКА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Правіленко Кирило,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
Центральноукраїнського інституту розвитку людини
Університету «Україна»
м. Кропивницький

Кравченко Олена,
кандидат філологічних наук,
начальник відділу наукової та виховної роботи,
Центральноукраїнського інституту розвитку людини
Університету «Україна»
м. Кропивницький

Проблема комунікаційної політики органів місцевого самоврядування ґрунтується на необхідності забезпечення ефективної інформаційної взаємодії між владою та громадськістю, що є визначальним чинником у процесах демократичного врядування. В умовах децентралізації постає завдання створення дієвих механізмів комунікації, які б сприяли підвищенню рівня інформованості населення, залученню громадян до процесів прийняття управлінських рішень і формуванню довіри до діяльності органів місцевої влади. Водночас реалізація цих завдань ускладнюється низкою факторів, серед яких слід виокремити недосконалість механізмів зворотного зв'язку, обмеженість доступу громадян до офіційних інформаційних ресурсів, недостатній рівень цифровізації комунікаційних процесів, а також брак комунікативної компетентності серед посадових осіб місцевого самоврядування.

Сутність проблеми полягає у тому, що неефективність існуючих комунікаційних механізмів спричиняє низький рівень обізнаності населення щодо діяльності місцевої влади, послаблює громадську активність та призводить до зниження рівня довіри до органів самоврядування. Відсутність єдиних стандартів інформаційної взаємодії, недостатнє використання сучасних цифрових технологій та брак системного підходу до організації публічних комунікацій унеможливають своєчасне реагування на суспільні запити, що негативно впливає на ефективність ухвалення та реалізації управлінських рішень. Подолання цих проблем потребує впровадження комплексної комунікаційної політики, що базується на принципах відкритості, прозорості та двостороннього діалогу між владою і громадянами, що дозволить оптимізувати

процеси самоврядування та сприятиме демократичному розвитку територіальних громад.

Рубцов В. П. стверджує, що «у компетенції виконавчих органів рад, що функціонують на рівні сільських, селищних та міських громад, знаходяться повноваження, які мають як власний (самоврядний), так і делегований характер» [3, с. 22]. Відсутність попереднього аналізу громадської думки, а також невикористання інструментів консультативного діалогу з представниками громадянського суспільства у процесі формування політичних рішень нерідко призводить до зниження їхньої ефективності та сприйняття серед населення.

Актуальність встановлення двостороннього зв'язку з громадянами, формування відкритого суспільного дискурсу, побудови довірчих та взаємовигідних відносин між представниками владних структур та суб'єктами громадянського суспільства, а також підвищення дієвості та результативності механізмів, спрямованих на залучення громадськості до процесу розроблення, впровадження та реалізації державної політики, набуває особливого значення в умовах трансформації суспільно-політичного простору. Не менш вагомим завданням у цьому контексті постає забезпечення системності та послідовності в реалізації політичних комунікацій, що, своєю чергою, передбачає необхідність нормативного врегулювання даного процесу, закріплення відповідних норм і положень у законодавчому полі.

Регулювання процесів комунікації між владними інституціями та громадянським суспільством здійснюється на основі засад державної інформаційної політики, що має законодавче підґрунтя та закріплена у значній кількості нормативно-правових актів, які визначають зміст, напрями та механізми її реалізації. Водночас існуюче законодавство, яке встановлює нормативні рамки інформаційної політики держави, спрямоване переважно на врегулювання питань, пов'язаних із «процесами збереження та односторонньої передачі інформації, а не забезпечує симетричну двобічну суб'єкт-суб'єктну взаємодію, зворотний зв'язок» [2, с. 29–30], що, у свою чергу, обмежує можливості побудови конструктивного діалогу між владою та суспільством.

В умовах демократичних трансформацій та зростаючого запиту на відкритість і прозорість діяльності органів державної влади, постає об'єктивна необхідність у розробленні концептуальних підходів до формування комунікативної політики, яка сприятиме налагодженню ефективної взаємодії між державними інституціями та громадянами, що передбачає створення механізмів для забезпечення суспільного порозуміння, підвищення рівня довіри до владних рішень, а також активного залучення громадян до процесу прийняття управлінських рішень та безпосередньої участі в державному управлінні.

Державна комунікативна політика характеризується багатовекторністю та комплексністю завдань, що виходять за межі звичайного продукування і трансляції інформаційних потоків, орієнтованих на населення. Її сутність полягає у створенні цілісної системи комунікацій, що сприятиме не лише поширенню інформації, а й проведенню масштабної роз'яснювальної роботи, спрямованої на формування сприятливого інформаційного простору, у межах якого можливим стане глибоке вивчення суспільних потреб та тенденцій громадської думки. Важливим аспектом є розширення можливостей громадськості щодо залучення до відкритого діалогу з органами влади, що дозволить підвищити рівень активної участі населення у процесах формування, ухвалення та подальшої імплементації управлінських рішень, забезпечуючи таким чином їхню суспільну легітимність та сприяючи критичному осмисленню державної політики широкими верствами населення».

«Особлива увага має бути зосереджена на питаннях інформаційної відкритості, рівня доступності даних для громадськості, а також адекватності механізмів, що гарантують повноцінне та неупереджене інформування населення про дії владних структур. Високий рівень інформаційної прозорості у взаємодії держави та суспільства створює умови, за яких «забезпечуватиме особливості характеру зворотного зв'язку, сприятиме свідомій участі громадян в процесах управління в цілому, надаватиме можливості для обґрунтованої відповіді й раціонального впливу громадськості на прийняття відповідних управлінських рішень» [1, с. 31].

Таким чином, наявність ефективних комунікаційних механізмів є необхідною передумовою підвищення рівня громадянської активності та формування культури політичної участі, що ґрунтується на принципах прозорості, відповідальності та співпраці між державою та суспільством.

Джерела і література

1. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділового спілкування : навч. посіб. Київ : АртЕк, 2012. 206 с.
2. Брайченко О. Д., Васькова І. В., Загороднюк С. В. Інформаційно-комунікаційне забезпечення діяльності посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування : навч.-метод. матеріали. Київ : НАДУ, 2010. 72 с.
3. Рубцов В. П. Засоби громадської участі : наук.-практ. зб. модельних місцевих нормативних актів. Київ : Екософія, 2023. 100 с.

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ У РАМКАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Пшенична Тетяна,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування Запорізького національного університету м. Запоріжжя

Науковий керівник – **Олександр Краснокутський,**
доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя

Штучний інтелект, який стрімко розвивається і застосування якого вже зараз масштабується та відкриває нові перспективи в різноманітних сферах життя людини, зумовлює як нові можливості, так і нові виклики для суспільства. Українці звикли до щоденного використання та присутності технологій ШІ у своєму житті. Зазначене стає нормою для громадян багатьох держав. Надійність інформації, захист основних прав, доступність, законодавче підґрунтя та регламентовані правила – це те, над чим вже протягом останніх років працює

багато країн світу, щоб забезпечити баланс між інноваційністю та безпекою, мінімізуючи при цьому потенційні ризики, пов'язані з використанням ШІ.

Про своє долучення до прогресивної світової спільноти та міжнародних тенденцій запровадження та використання технологій штучного інтелекту Україна, будучи членом Спеціального комітету зі штучного інтелекту при Раді Європи, заявила ще у 2020 році, схваливши Концепцію розвитку штучного інтелекту [3]. Документом визначається мета, принципи та завдання розвитку технологій ШІ в Україні як одного з пріоритетних напрямів у сфері науково-технологічних досліджень. Концепцією зокрема декларується, що впровадження інформаційних технологій, частиною яких є технології штучного інтелекту, є невід'ємною складовою розвитку соціально-економічної, науково-технічної, оборонної, правової та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення. Результатами реалізації Концепції спрогнозовано позитивний вплив на бізнес, органи держави та місцевого самоврядування, а також громадян в частині створення правового підґрунтя функціонування технологій ШІ, визначення основних сфер та правил їх застосування.

Подальшими кроками на державному рівні стала презентація у жовтні 2023 року Міністерством цифрової трансформації України Дорожньої карти з регулювання штучного інтелекту в Україні Bottom-Up Підхід [2]. Картою декларується обов'язковість імплементації AI Act Європейського Союзу, яка в цифровій сфері стала однією з умов для України на шляху до інтеграції в ЄС. Концепція Дорожньої карти полягає в поетапному русі від меншого до більшого, від підготовки галузі до впровадження відповідного закону. В червні 2024 року Мінцифра оприлюднила аналітичний матеріал – Білу книгу з регулювання ШІ в Україні, мета якої корелює з Дорожньою картою, наголошуючи на важливості захисту прав українців, не зупиняючи розвиток інновацій [1].

Разом з тим, провідними країнами світу, такими як: США, ОАЕ, Китай, Канада, Японія, Німеччина, Сінгапур, Південна Корея, Індія, з 2017 року ухвалюються стратегії та плани розвитку ШІ [4, с. 36]. До прикладу, Національну стратегію федерального уряду Німеччині щодо ШІ було ухвалено у 2018 році,

зробивши її центральним компонентом стратегії Німеччини щодо впровадження цифровізації [10].

У контексті викладеного матеріалу, вважаємо за доцільним надати визначення терміну «штучний інтелект» в розумінні законотворців та управлінців різних держав.

Відповідно до Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, штучний інтелект – це організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [3].

Одним з визначень ШІ в німецькій Національній стратегії є те, що ШІ зосереджується на вирішенні конкретних прикладних завдань на основі методів математики та комп'ютерних наук, при цьому розроблені системи здатні до самооптимізації [10].

Згідно з Законом США про Національну ініціативу зі штучного інтелекту від 2020 року, під терміном «штучний інтелект» розуміється машинна система, яка може, для певного набору визначених людиною цілей, робити прогнози, рекомендації або рішення, що впливають на реальне чи віртуальне середовище. Системи штучного інтелекту використовують вхідні дані від машини та людини, щоб: сприймати реальне та віртуальне середовище; абстрагувати таке сприйняття в моделі за допомогою аналізу в автоматизований спосіб; і використовувати модельний висновок для формулювання варіантів інформації або дії [8].

Ба більше, 1 серпня 2024 року в Європейському союзі набрав чинності Закон про штучний інтелект (Регламент (ЄС) 2024/1689), яким визначено єдині правила, чіткі вимоги та обов'язки для запровадження ШІ для розробників та користувачів, забезпечуючи дотримання основних прав, безпеки та етичних

стандартів, а також мінімізуючи ризики, пов'язані з потужними й впливовими моделями ШІ [9].

10–11 лютого 2025 року у Парижі відбувся міжнародний захід AI Action Summit, у якому взяли участь голови держав та урядів, міжнародних організацій та компаній усіх розмірів, представників наукових кіл, дослідників, неурядових організацій, митців та інших членів громадянського суспільства з усього світу. Саміт, який було організовано за ініціативи урядів Франції та Індії, мав на меті колективне встановлення наукових основ, рішень та стандартів для більш сталого ШІ, який би працював на колективний прогрес та в інтересах суспільства загалом [5]. За результатами саміту опубліковано Заяву про інклюзивний та сталий штучний інтелект для людей та планети (заява стосується лише цивільного застосування та використання ШІ), якою учасники з понад 100 країн світу (Україна є країною-підписантом) серед основних пріоритетів для просування суспільних інтересів та подолання цифрових розривів визначили у тому числі:

- сприяння доступності штучного інтелекту для зменшення цифрового розриву;
- забезпечення відкритості, інклюзивності, прозорості, етичності, безпеки, надійності та довіри до ШІ з урахуванням міжнародних рамок для всіх [6].

Таким чином, неминучість впровадження та інтеграція технологій ШІ в різноманітні сфери нашого життя та функціонування держави загалом, зокрема й в публічне управління, включаючи місцеве самоврядування, стає короткостроковою перспективою. Зазначене може стати викликом та зумовлює вже зараз органи місцевого самоврядування України (в унісон з загальнодержавною політикою запровадження ШІ) готуватися до інновацій та подальшої цифровізації, а, може, й ребрендингу. Адже їхня роль в цьому процесі є важливою – саме вони можуть стати рушіями цифрової трансформації громад та процесів управління їх територіями.

Використовуючи Піраміду Ділтса (піраміду логічних рівнів) для розуміння сенсу запровадження ШІ в місцевому самоврядуванні як інноваційного елементу

розвитку, відбудови, творення територіальної громади, дамо опис кожного з 6 її рівнів, який допоможе ОМС в інтеграції ІІІ. Зазначимо, що використання цієї системи логічних рівнів зумовлено: універсальністю та структурованістю підходу (його структура дозволяє підходити системно до впровадження технологій ІІІ), адаптованістю до контексту місцевого самоврядування (допомагає враховувати як технологічні зміни, так і соціокультурні, організаційні аспекти), гнучкістю для стратегічного планування (піраміда дає змогу створити цілісну картину цифрової трансформації територіальної громади, врахувати основні потенційні ризики і переваги в процесі її запровадження), комплексністю підходу (дозволяє досягти оптимальних результатів цифровізації громади та більшого взаєморозуміння й довіри мешканців громади до органу місцевого самоврядування).

Рівень 1. «Оточення». На цьому рівні ОМС мають проаналізувати чисельність та структуру населення територіальної громади, її природні ресурси, географічні та культурні особливості, наявні об'єкти нерухомого майна комунальної форми власності тощо.

Рівень 2. «Поведінка, дії». Тут публічним службовцям ОМС доречно визначити (повторно проаналізувати) свої посадові обов'язки та наявний функціонал згідно з чинним законодавством та нормативно-правовими актами місцевої ради, рамки цифрової компетентності працівників, які допоможуть запровадити ІІІ у громаді, розробити методичні рекомендації щодо застосування зазначених рамок компетентностей, створити системи індикаторів моніторингу розвитку цифрових навичок та компетентностей працівників. У разі відсутності – затвердити концепцію розвитку запровадження цифрових інструментів таких як системи ІІІ.

Рівень 3. «Здібності». Результати аналізу на цьому рівні можуть ґрунтуватися на результатах щорічного оцінювання публічних службовців або атестації, вивчення основних досягнень працівників за останні декілька років, їх здібностей, основних напрямків підвищення кваліфікації, а також причин доган, інших дисциплінарних стягнень, причин звільнення (за наявності); перегляді

ефективності використання робочого часу та дотримання етичних норм поведінки.

Рівень 4. «Цінності та переконання (у т.ч. переконання, що обмежують)». На цьому рівні слід зосередитися на аналізі можливості (неможливості) запровадження ІІІ як інноваційного елементу розвитку, відбудови, творення територіальної громади, чи є зазначене у пріоритетах діяльності та розвитку ОМС як органу управління, у стратегіях розвитку самої тергромади.

Рівень 5. «Ідентичність, особистість, роль». Дається характеристика функціонування органу місцевого самоврядування, його організаційної структури, використовуючи не тільки внутрішні дані, але й результати опитувань мешканців громади, громадських організацій, представників бізнесу, асоціацій тощо.

Рівень 6. «Місія». Найвищий рівень піраміди, де визначається місія органу місцевого самоврядування у запровадженні ІІІ як інноваційного елементу розвитку, відбудови, творення територіальної громади, формується візія кінцевого результату такого запровадження. Цей рівень допомагає усвідомити важливість ролі ОМС у запровадженні технологій та систем ІІІ в громаді.

Надалі готовність ОМС до запровадження ІІІ на місцевому рівні може, серед іншого, допомогти в:

- управлінні взаємодією з мешканцями громади, адже ОМС часто відстають в цьому контексті, цифрова доступність при цьому здебільшого зводиться до надання інформації. Використання ІІІ під час такої взаємодії може запроваджуватися через, до прикладу: чат-боти, персональні голосові та реальні асистенти, підтримку автоматичної подачі заяв тощо.

- управлінні для обробки справ, концентруючись на працівника та його розвантаженні, на прийнятності для нього застосування алгоритмів ІІІ. Як приклад, інформація та документи, які отримано електронною поштою, за допомогою сканування та текстового розпізнавання на основі ІІІ швидко оцінюються на їх вміст, електронно направляються до відповідального працівника чи структурного підрозділу через системи обробки справ, знижуючи

тим самим трудові витрати. Також підтримка та часткова автоматизація процесу рекрутингу (порівняння навичок кандидатів з вимогами конкретної вакансії в різних аспектах, формування рекомендації для уповноважених за прийняття остаточного рішення публічних службовців) та інтеграції новопризначених фахівців (формування пакета законодавчої бази та внутрішніх регламентуючих правових актів тощо).

– підтримці прийняття рішень та прогнозування наслідків також рішень. Роль публічного службовця не зводиться виключно до підтвердження рішення, яке запропоновано ШІ, адже головним елементом системи підтримки рішень є ясність ухвалення рішення самим публічним службовцем, технічна система застосовується винятково як допоміжний інструмент, а не як заміна людському судженню. Системою при цьому можуть надаватися прогнози щодо короткострокових та довгострокових наслідків прийнятих рішень, які презентуються у вигляді очікуваних показників чи візуалізації, що сприятиме більш комплексному підходу до розгляду ситуації та можливості корегування прийнятих рішень, підходячи більш індивідуально до складних випадків.

– управлінні критичними ситуаціями в режимі реального часу. Для аналізу ситуації можна використовувати алгоритми ШІ разом з отриманими через сенсори, датчики чи камери відеоспостереження, сигнали тривоги або отримані екстрені виклики, інтегровані кіберфізичні системи чи смартоб'єкти. Системи ШІ є швидшими за людей, навіть попри можливу незначну тимчасову затримку, яка вимірюється секундами чи декількома хвилинами. Зазначене дозволить реагувати та приймати рішення не лише на видимі наслідки зі значним часовим запізненням, але й майже миттєво впливати на причини подій (основна ціль), захищаючи людські життя або об'єкти інфраструктури. При цьому відповідальність та контроль все одно залишаються за людиною (відповідальними особами).

Погоджуючись з думкою німецьких вчених Етсхайда Я., Люке Й. та Штро Ф. [7, с. 49], зазначимо, що результатами запровадження ШІ на місцевому

рівні можуть стати декілька варіантів, які ОМС також повинні передбачити, а в деяких ситуаціях, й попереджати. Зокрема:

Варіант 1. Управління, в якому домінують системи ІІІ, а людський елемент набуває допоміжного характеру. Процес прийняття рішення базується здебільшого на ефективно оброблених та проаналізованих фактах та цифрах без врахування поведінкового людського елементу, загроза зростання процента прийнятих рішень системами ІІІ. Перевагою для мешканців громади при цьому є доступність адміністративних послуг та швидкість обробки рішень без лімітованих годин роботи, застосування електронних каналів комунікації між громадянами та ОМС (відсутність потреби у фізичній присутності). Це загрожує «знелюдненістю» для мешканців громади самого органу місцевого самоврядування, формується його образ як складної та непрозорої структури. Радикальних змін зазнає функціонал публічного службовця, переважну більшість рутинної роботи здійснює система ІІІ, що може призвести до вивільнення частини співробітників, людина залишається там, де ситуацію неможливо вирішити автоматично. Вимоги до професійних вмінь та цифрових навичок також зазнають змін, коло необхідних знань (зокрема в ІТ-сфері) розширюється. ОМС може втратити привабливість на ринку праці як роботодавець.

Варіант 2. Ризик безперервного та суцільного спостереження. Зокрема смартоб'єкти надають величезні обсяги даних про мешканців громади, їх контакти та поведінку, місця відвідування тощо, на відміну від попереднього «нецифровізованого» світу. Системи ІІІ швидко продукують результати обробки масивів інформації, з можливістю проведення скорингу та створення профілю людини. Зазначене може розглядатися як обмеження свободи мешканців, а отримані дані – використані проти них у разі потрапляння даних до некваліфікованих або невідповідних осіб, виникає загроза захисту особистих даних та чутливих даних громади.

Варіант 3. Поєднання переваг людини та штучного інтелекту для постійного створення суспільної цінності. Об'єктивно ІІІ вже зараз широко

використовується, він не втомлюється, його помилки можна скорегувати. Однак людина наразі здатна краще вирішувати складні та «незапрограмовані» ситуації. Тому здається доцільним сформуванню недоліки та переваги кооперації першого та другого компонентів цієї співпраці, окресливши та розподіливши завдання кожного згідно з його можливостями. ШІ залишається допоміжним інструментом для публічного службовця, а не його заміником чи конкурентом. Перекладання рутинної роботи на системи ШІ, орієнтація на мешканців та потреби громади, можливість отримання громадянами висновку (відповіді, заявки, дозволу) в режимі реального часу – залишаються значущими перевагами використання алгоритмів ШІ та зумовлюють формування позитивного іміджу самого ОМС. Для довіри до рішень систем ШІ проводиться інформування мешканців громади з роз'ясненнями щодо прозорості процесів прийняття рішень та використання персональних даних (надійності та безпеки їх зберігання, обробки, використання). Попередньо на державному рівні має бути напрацьовано та запроваджено відповідний законодавчий фундамент.

З огляду на вищевикладене, доходимо висновку, що роль застосування штучного інтелекту на державному, регіональному та місцевому рівнях, в умовах світової цифровізації з кожним роком набуває більшого значення, допомагаючи оптимізувати управлінські процеси, підвищити якість надання послуг та залучити громадян до прийняття рішень. Використання цифрових технологій також створює можливості для зростання рівня прозорості та відкритості влади. Інтеграція технологій ШІ в публічне управління та місцеве самоврядування зокрема – це те майбутнє, яке пришвидшеними темпами за декілька років може стати реальністю. Україна вже зараз показує значні результати цифровізації з надання державних послуг, попри війну та зумовлені нею надскладні обставини (інфраструктурні проблеми, обмеженість фінансових ресурсів, загрози кібербезпеці, недопрацьовані регуляторні законодавчі механізми та неадаптована до європейських і світових стандартів нормативна база, неможливість проведення повноцінного відкритого діалогу між владою, бізнесом, науковою спільнотою тощо). Попри це, вже зараз місцеве

самоврядування в Україні, на нашу думку, має готувати свою візію цифровізації в перспективі відбудови/творення територіальних громад, розробляючи власні цифрові стратегії та ефективно використовуючи наявні можливості, які надають сучасні технології, передбачаючи потенційні ризики та можливості для своїх територій.

Тож на сьогодні, в сучасних умовах використання штучного інтелекту в місцевому управлінні має усі можливості стати потужним інструментом для побудови сталих, інноваційних та орієнтованих на мешканців територіальних громад. Однак зазначене потребує від органів місцевого самоврядування збалансованого підходу та стратегічного планування, які враховуватимуть як технологічні, так і соціальні аспекти цифрової трансформації на місцевому рівні.

Джерела і література

1. Біла книга з регулювання ШІ в Україні: бачення Мінцифри. Версія для консультацій. URL: <https://surl.li/ieerxb> (дата звернення: 13.02.2025).
2. Дорожня карта з регулювання штучного інтелекту в Україні. Bottom-up підхід. URL: <https://surl.li/krcozx> (дата звернення: 13.02.2025).
3. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р : станом на 29 груд. 2021 р. URL: <https://surl.li/trykeg> (дата звернення: 15.02.2025).
4. Цифрове врядування : монографія / О. Карпенко та ін. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. 336 с. URL: <https://surl.li/tvddiy> (дата звернення: 13.02.2025).
5. AI action summit (10 & 11 feb. 2025). France Diplomacy – Ministry for Europe and Foreign Affairs. URL: <https://surli.cc/nfsbbo> (date of access: 16.02.2025).
6. Elysee. Statement on inclusive and sustainable artificial intelligence for people and the planet. Elysee.fr. URL: <https://surl.li/dclqky> (date of access: 16.02.2025).
7. Etscheid J., von Lucke J., Stroh F. Künstliche Intelligenz in der öffentlichen Verwaltung. Stuttgart : Digitalakademie@bw, Ministerium für Inneres, Digitalisierung und Migration Baden-Württemberg und Fraunhofer IAO, 2020. 72 p. URL: <https://surl.li/bnecoo> (date of access: 13.02.2025).

8. National Artificial Intelligence Initiative Act of 2020 : of 03.12.2020 no. H. R. 6216. URL: <https://surl.li/uxuoud> (date of access: 16.02.2025).

9. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council : as of 13 June 2024. URL: <https://surl.li/uzzhiy> (date of access: 16.02.2025).

10. Strategie Künstliche Intelligenz der Bundesregierung. Die Bundesregierung informiert | Startseite. URL: <https://surl.gd/Indulb> (date of access: 16.02.2025).

НАПРЯМИ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТУ ТА ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Радченко Олександр,

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри політичної географії
Інституту соціальних наук Гданського університету,
заслужений працівник освіти України
м. Гданьск, Польща

Довгань Валерій,

доктор наук з державного управління, професор,
провідний науковий співробітник
науково-дослідного відділу
Національної академії державної прикордонної
служби України імені Б. Хмельницького,
заслужений діяч науки і техніки України
м. Хмельницький

Транспорт і транспортні мережі визнаються кровоносною системою національної економіки й однією з передумов сталого соціально-політичного життя будь-якої держави, транспортна доступність обумовлює формування регіонів та міст, розміщення промислових підприємств та освітньо-культурних центрів. Транспортні коридори забезпечують ефективні міжнародні стосунки й взаємодію. Не випадково ворог постійно завдає ракетні удари по транспортній інфраструктурі України, завдаючи значних руйнувань транспортним шляхам, аеропортам, залізничним вузлам та портовим комплексам, що створило нові виклики для логістичної сфери та міжнародної торгівлі нашої країни. Відтак, відновлення та розвиток транспортної інфраструктури з одночасною її транспортної інфраструктури відповідно до стандартів Європейського Союзу

стає одним із ключових факторів відновлення економіки України у повоєнний період.

Повномасштабна війна в Україні спричинила значні руйнування транспортної інфраструктури, що негативно вплинуло на всі види транспорту та внутрішні логістичні ланцюги країни й міжнародну логістику. За оцінками Міністерства інфраструктури України, понад 25 000 км доріг та 500 мостів зазнали ушкоджень або повного знищення [1]. Окрім дорожньої мережі, значної шкоди зазнали залізничні станції, аеропорти та портові комплекси, що суттєво ускладнило транспортне сполучення між регіонами та знизило ефективність внутрішніх перевезень. Станом на початок 2024 року, загальна сума прямих збитків, завданих транспортній інфраструктурі України, перевищила \$40,88 млрд. Ці втрати охоплюють усі види транспорту: автомобільний, залізничний, морський, річковий та авіаційний [5].

В цілому масштаби руйнувань транспортної інфраструктури України визначаються як безпрецедентні, відновлення яких потребуватиме значних фінансових ресурсів, міжнародної підтримки та впровадження сучасних технологій для забезпечення стійкості та ефективності транспортної системи в майбутньому. Експерти галузі вважають, що «відбудова транспортної інфраструктури повинна враховувати не лише повернення до довоєнного стану, а й адаптацію до нових геополітичних і економічних умов» [4, с. 12]. Це означає, що поряд із фізичним відновленням необхідно впроваджувати сучасні технологічні рішення, що дозволять підвищити стійкість транспортної мережі.

На наше переконання, повоєнні процеси європейської інтеграції України значною мірою визначатимуться темпами й напрямками відновлення й розвитку транспортного сектору країни. Дороговицям цьому слугуватиме Угода про асоціацію між Україною та ЄС, що набула чинності у 2017 році. Ця Угода передбачає адаптацію транспортної політики України до стандартів Європейського Союзу, зокрема, гармонізацію законодавчої бази, вдосконалення інфраструктури та розвиток транспортних коридорів, що інтегрують Україну в європейську транспортну систему [2, с. 53].

Повоєнне відродження транспортної галузі й транспортної інфраструктури України потребує комплексного підходу, що включає фізичну реконструкцію та модернізацію дорожньої інфраструктури відповідно до європейських стандартів, повну адміністративно-управлінську та технологічну модернізацію залізничного транспорту на основі впровадження нових технологій і повному переходу на європейський розмір залізничної колії. Першою чергою тут цілком закономірно буде дорожня інфраструктура як критична складова транспортної системи України, що відіграє ключову роль у забезпеченні економічного зростання. Повоєнне відновлення дорожньої інфраструктури має здійснюватися з урахуванням європейських екологічних та технічних стандартів, зокрема: використання сучасних матеріалів для підвищення довговічності доріг та мостів; розширення мережі швидкісних автомагістралей та інтеграція з європейськими транспортними коридорами; розвиток інтелектуальних транспортних систем (ITS) для оптимізації руху та зменшення заторів тощо [3, с. 49].

Ключовим змістом другого етапу стане цифрова трансформація транспортної інфраструктури України. Впровадження сучасних інформаційних систем сприятиме покращенню контролю над транспортними потоками та швидшій обробці даних про перевезення завдяки автоматизації управління рухом (ITS) [4, с. 14]; впровадженню цифрових технологій у диспетчеризацію, що дозволить ефективно контролювати трафік та зменшувати затори; запровадженню GPS-моніторингу транспорту, який покращує логістику та знижує витрати на перевезення; розвиток інтелектуальних транспортних хабів для швидшого розподілу вантажів; повсюдний перехід на електротранспорт (трамваї, тролейбуси) та інші види екологічно чистих видів транспорту.

Повоєнний розвиток транспортної інфраструктури України є критично важливим для економічного відновлення країни та її інтеграції до європейської транспортної системи. Відродження транспортної галузі й транспортної інфраструктури нашої країни на повоєнному етапі має базуватися на залученні інвестицій, проведення цифрової трансформації галузі, підвищення ефективності управління, дотримання європейських стандартів та впровадження

інноваційних рішень, що сприятимуть створенню сучасної та стійкої транспортної мережі, яка повною мірою відповідатиме як внутрішнім потребам країни, так і міжнародним викликам.

Широкомасштабна адаптація до стандартів ЄС та залучення міжнародних інвестицій визначатиме стратегічний напрям реформування галузі. Це відкриє для України нові можливості у сфері транспорту, насамперед: доступ до європейських фінансових механізмів для фінансування інфраструктурних проєктів; спрощення транспортних перевезень через участь у Транс'європейській транспортній мережі (TEN-T); підвищення конкурентоспроможності українських транспортних компаній завдяки адаптації до європейських стандартів.

Джерела і література

1. Міністерство інфраструктури України. Відновлення транспортної інфраструктури України: виклики та перспективи. *Офіційний звіт Міністерства інфраструктури України*. 2024. URL: <https://surl.li/bqcbzs> (дата звернення: 18.02.2025).

2. Поліщук І. В., Ткачук С. Р. Інтеграція глобальних транспортних тенденцій ЄС в Україні: актуалізація нормативно-правової бази. *Юридичний вісник*. 2023. № 3(68). С. 44–54. DOI: <https://surl.li/wnrxjp> (дата звернення: 18.02.2025).

3. Чаркіна Т. Ю., Задоя В. О., Юрчик О. А. Сучасний стан та перспективи розвитку відновлення і розбудови транспортної інфраструктури в Україні. *Агросвіт*. 2024. № 6. С. 45–50. DOI: <https://surl.li/reqipk> (дата звернення: 18.02.2025).

4. Radchenko O., Kuczabski A., Boychuk A., Klimovych S. Transport and transport infrastructure of Ukraine in the pre-war period (2010–2021). *Prace Komisji Geografii Komunikacji PTG*. 2023 № 25(2). P. 7–17. DOI: <https://surl.li/rxsgml> (дата звернення: 18.02.2025).

5. REICST.COM.UA. Масштаби руйнувань транспортної інфраструктури України. *Аналітичний звіт*. 2024. URL: <https://surl.lu/fxibof> (дата звернення: 18.02.2025).

НАЦІОНАЛЬНО КУЛЬТУРНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Семенченко Федір,

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політичних наук та історії
Київського національного університету будівництва і архітектури
м. Київ

Європейські орієнтири політичної й духовної консолідації ставлять на порядок денний необхідність культурної ідентифікації українського суспільства. Сьогоднішнє українське суспільство давно поділяється на різні ментально-культурні та етнолінгвістичні частини, які умовно можна звести до двох основних. Перша об'єднує українськомовних і тимчасово російськомовних українців, а також росіян та представників інших етнічних меншин, які свідомі того (або принаймні «не проти категорично»), що коли не вони, то принаймні їхні ще ненароджені, або нещодавно народженні діти, онуки чи правнуки відповідно спілкуватимуться українською та розірвуть залишки зв'язку з російськомовним світом. Друга – представники російської та інших русифікованих меншин, але також і частина українців, які з певних причин категорично відкидають українську, та свідомо обирають російську ідентичність, переважно орієнтуючись на відновлення імперського політичного простору на пострадянських теренах у тій чи іншій формі (Євразійство, «русский мир» тощо). Вони таким чином відкидають право на існування сучасної української політичної нації та повноцінної держави.

За даними соціологічних досліджень перші давно складають основну масу не лише в межах країни, а й у більшості її регіонів. Хоча насправді, ця категорія громадян неоднорідна, не завжди достатньо свідомо власної української ідентичності, але не противиться їй.

Тому сьогоднішній владі потрібно чітко визначитися, чиї і відповідно які інтереси вона має намір обстоювати: української політичної нації та держави чи російської національної меншини. Чим швидше відбудеться таке самовизначення тим краще буде і для влади і для суспільства. Сьогодні у країні, яка перебуває в стані широкомасштабної, нічим не спровокованої війни Росії проти України, не може бути компромісів щодо питань ідентичності. Зробити потрібно ставку саме на українську ідентичність і сприяти її консолідації та зміцненню. Для влади це єдиний шанс сформуванню надійну ідеологічну основу на майбутнє і зберегти українську державу.

Національна ідентифікація українського суспільства розпочинається з прийняттям декларації про державний суверенітет. Прийняття Декларації засвідчує, що національні та національно-демократичні сили змогли вибороти незалежність, але проявили неспроможність до реальної результативної і організованої політичної боротьби та стати на чолі процесу побудови нової України. Головною причиною нереалізованості положень Декларацій було те, що для більшості представників партноменклатури, які опинилися біля керма Української держави після проголошення незалежності, її незалежність була використана для власного збагачення за рахунок народу. А тих, хто посправжньому дорожив українською незалежністю, відсунули від управління державою.

Внаслідок викривленого здійснення приватизації утворився могутній клан олігархів, який прибрав до рук значну частину колишньої загальнонародної власності й політичний вплив у державі. Фактично для цих людей Україна виявилася лише місцем для обгородок, лихварства, розкрадання національних багатств і набивання доларами своїх бездонних кишень. Лєвова частка преси, радіо, телебачення опинилася в руках олігархічних кланів та проросійських сил і використовується ними для дискредитації української ідеї, мови, культури, моралі, маніпуляції свідомістю громадян, нав'язування їм чужих цінностей [1, с. 4].

Після Революції гідності коли Москва не могла кардинально впливати на українські справи, Росія здійснила воєнну агресію проти України – окупувала Крим і частину Донбасу, розпочавши широкомасштабну війну проти України. І метою Москви є не Крим і не Донбас – вона прагне заволодіти всією Україною. Боротьба за незалежність, територіальну цілісність, економічний розвиток та життя, гідного людини закладені в Декларації про державний суверенітет України продовжується і на сьогодні. Ми маємо нарешті усвідомити, що глибинна причина постійно провокованого з зовні суспільного напруження в Україні та наші тимчасові територіальні втрати криються не лише в руйнуванні обороноздатності України, а й у не спроможності найвищого керівництва держави здійснювати системну україноцентричну гуманітарну політику спрямовану на забезпечення національної єдності та міцності української держави.

І сьогоднішня гібридна, а тепер уже глобальна війна, яку розв'язана Російська Федерація проти України. Свідчить про те, що українська держава матиме надійні перспективи існування, тільки тоді, коли буде спиратись не тільки на допомогу союзників, а насамперед, на власні сили, коли українська ідентичність стане головною рушійною силою в суспільстві. У консолідуючому засадою українського суспільства, як справедливо зауважує М. Степико, є «загальнонаціональна ідентичність – ототожнення себе людиною з певною спільнотою, її символами, цінностями, історією, територією, культурою, державою та правовими інституціями, політичними й економічними інтересами. Причому йдеться про прийняття цієї ідентичності не лише на суто раціональному рівні, а й на емоційному, семантико-міфологічному» [2, с. 171–172].

Таким чином, зміцнення національно-культурної і громадянської ідентичності є одним із важливих фронтів цієї глобальної війни цивілізації проти варварства і дикунства, демократії проти тоталітаризму. Історія свідчить, що на ідентичності тримається держава. «В часи бездержавності, як слушно зауважує В. Крисаченко, саме здатність українського народу до самоорганізації та

спротиву стала гарантом збереження його ідентичності та втілення в життя визвольних стратегій» [3, с. 162]. Без національної культурної визначеності людська маса може швидко й легко змінювати свою політичну та громадську лояльність, свій статус, свої геополітичні орієнтації та ін. Ідентичність – це своєрідний якір держави що не дає її народу розпорошуватись між різними інодержавними прагненнями і центрами сили.

Джерела і література

1. Семенченко Ф. Г. Проблеми національної самоідентифікації сучасного українського суспільства. *Ціннісний вимір політичної діяльності* : зб. наук. праць / редколегія : Ю. М. Бардачов та ін. Херсон : Вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2020. 132 с.

2. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування. Київ : НІСД, 2011. 336 с.

3. Крисаченко В. С. Консолідаційний потенціал громадянського суспільства в Україні: синергія самоорганізації. *Політологічний вісник* : зб. наук. праць. Київ : ТОВ «Вадекс», 2021. Вип. 87. 420 с.

4. Семенченко Ф. Г. Національно-культурна ідентифікація Українського суспільства. *Європейські орієнтири політичної й духовної консолідації українського суспільства* : матер. міжнар. наук.-практ. конф., 1–2 червня 2023 р. Переяслав : Домбровська Я. М., 2023. 360 с.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ТА ЦІННІСНИЙ ВИМІРИ

Сокур Олексій,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 052 Політологія
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса

У процесі реалізації європейського вибору України особливої ваги набувають інституційний та ціннісний виміри інтеграції. У першому – інституційному – вимірі йдеться про взаємодію із інститутами Європейського Союзу. Точніше, про впровадження стандартів ЄС у інституційний дизайн та інституційну взаємодію в Україні. Наголос робиться на процесі «європеїзації». Вона передбачає акцент на публічній політиці, розуміння якої, за Г. Колбечем, «ґрунтується на трьох загальноприйнятих характеристиках... Це – когерентність, ієрархія й інструментальність. Когерентність передбачає, що всі окремі дії узгоджуються між собою, що вони утворюють частину організованого цілого, єдину систему, і політика має справу з тим, яким є (чи має бути) управління цією системою... Друге положення стосується ієрархії, тобто процес здійснення політики точиться навколо людей з вищих ешелонів влади, які віддають накази... Третє положення – інструментальність: політика уявляється як процес досягнення конкретних цілей («цілей політики»)» [1, с. 16–17].

Щодо ціннісного виміру європейського вибору, то варто погодитись із тим, що цінності є основою будь-якого політичного вибору. Відповідно, європейський вибір означає необхідність залучення українського суспільства до певної системи цінностей. Їх можна назвати «європейськими цінностями», або «цінностями модернізації».

Наголосимо: «... термінальним критерієм модернізації слід вважати підвищення спроможності людей у здійсненні ними вибору. В основі будь-якої культурної програми є цінності. Цінності, які задовольняють такому критерію, є емансипаційними... Оскільки спроможність вибору є універсальною людською

характеристикою, емансипаційні цінності не є винятково притаманними «західній моделі». Відповідно, різноманітні форми участі соціальних агентів – їхнього залучення до повноцінного життя у суспільстві (тобто соціального включення – social inclusion), є ключовими модусами здійснення вибору і збільшення їхньої спроможності. В решті-решт, таке залучення є «засобом забезпечення людського розвитку» [2, с. 37].

У цьому контексті важливим є визначення зв'язку між інституційним та ціннісним вимірами європейського вибору України. Адже, ціннісний вимір «ідеї Європи», яка сформувалась у епоху античності, є фундаментом «європейської ідентичності». Без «європейських цінностей» та «європейської ідентичності» (ідеалів і принципів) неможливо уявити сучасну демократичну державу.

Вже відзначалось, що «Дискурс щодо європейської інтеграції не тотожний осмисленню політичної, правової чи економічної взаємодії з інститутами Європейського Союзу та не обмежується ним. Високі стандарти демократії та економічна потужність ЄС ґрунтуються на спільних європейських цінностях. Саме тому, дискурс щодо європейської інтеграції України містить широке коло проблем, які охоплюють поля історії та культури, релігії та моралі, ідеології та політики. Дискурс щодо європейської інтеграції, як простір символічної боротьби, має не лише сприяти інституціоналізації демократичних практик у політичному просторі (від електоральних змагань до впровадження публічних політик), але й сам підлягає «європеїзації». Вона полягає у реалізації європейських дискурсивних практик комунікативної взаємодії між владою та громадянами, раціональних дебатів відносно політичного курсу, поширенню «культури діалогу» [3, с. 221].

Отже, наповнення процесу європейської інтеграції реальним змістом потребує підвищення уваги до ціннісного виміру європейського вибору, поступового впровадження європейських цінностей (передусім – «культури діалогу») у повсякденні практики. Подальший розвиток інституційної складової європейського вибору вбачається неможливим без європейських цінностей, усвідомленого вибору громадянами європейської ідентичності.

Джерела і література

1. Колбеч Г. К. Політика: основні концепції в суспільних науках / пер. з англ. О. Дем'янчука. Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2004. 127 с.

2. Савельєв Ю. Б. Ціннісний вимір суспільного розвитку: суперечності змін цінностей в процесі модернізації. *Проблеми розвитку соціологічної теорії: концептуалізація ціннісних змін в сучасному суспільстві* : матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 2 листопада 2012 р. / під заг. ред. Судакова В. І., Куценко О. Д. Київ : Логос, 2013. С. 34–41.

3. Сокур О. В. Трансформації дискурсу щодо європейської інтеграції України (на основі дослідження аналітичних доповідей). *Актуальні проблеми філософії та соціології*. С. 217–222. URL: <https://surl.li/ziylhk> (дата звернення: 08.02.2025).

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ «ВЕРТИКАЛЬНОЇ» ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ВІД НАДДЕРЖАВНОГО ДО МІСЦЕВОГО РІВНІВ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Стефанів Андрій,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу

м. Івано-Франківськ

Науковий керівник – **Дмитро Дзвінчук,**

доктор філософських наук, професор, директор
Інституту гуманітарної підготовки та державного управління,
професор кафедри публічного управління та адміністрування

Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу,

заслужений працівник освіти України

м. Івано-Франківськ

Сучасний розвиток енергетичних систем в умовах декарбонізації та інтеграції європейських ринків визначає необхідність впровадження багаторівневих «вертикальних» механізмів управління, які дозволяють ефективно координувати дії на наддержавному, національному та місцевому

рівнях. Вертикальна енергетична політика визначається як процес інтеграції стратегій і заходів на різних адміністративних рівнях для досягнення єдиних цілей енергетичної безпеки, сталого розвитку та скорочення викидів. Як зазначають Кларк Міллер, Дженніфер Ріхтер та Джон О'ліри, ця політика охоплює взаємодію соціальних, економічних і технічних компонентів для забезпечення довгострокових перетворень в енергетичному секторі [1, с. 31].

На наддержавному рівні ЄС формує загальні стратегічні рамки через ключові документи, такі як Європейський зелений курс (European Green Deal), Директива щодо відновлюваної енергії (RED II) та Енергетичний союз. Ці ініціативи спрямовані на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року та стимулювання розвитку відновлюваних джерел енергії та скорочення споживання енергії [4]. Європейська Комісія відіграє центральну роль у координації дій країн-членів, встановленні цілей та забезпеченні фінансування через такі інструменти, як програма Horizon Europe, Фонд справедливого переходу та Механізм відновлення та стійкості. Наприклад, у Нідерландах були успішно впроваджені багаторічні угоди для підвищення енергоефективності, що забезпечили довготривалі зміни у виробничих і управлінських процесах [2].

Окрім фінансових та регуляторних механізмів, ЄС створює платформи для обміну досвідом, наприклад, через об'єднання Covenant of Mayors, що дозволяє місцевим органам влади країн-членів координувати свої ініціативи з наддержавними цілями. Цей підхід забезпечує інтеграцію глобальних викликів у національні та регіональні стратегії.

На національному рівні країни-члени ЄС інтегрують наддержавні директиви у власні енергетичні стратегії, зокрема, у Німеччині «Енергетичний перехід» (Energiewende) передбачає масштабний розвиток відновлюваних джерел енергії, одночасно забезпечуючи поступове згортання використання вугілля та атомної енергії. Ця політика базується на децентралізованому підході, де федеральні землі відіграють ключову роль у розробці програм та підтримці місцевих ініціатив.

В Італії реалізація енергетичної політики здійснюється через сильні регіональні адміністрації, які адаптують загальнонаціональні цілі до специфічних потреб кожного регіону. Так, Програма розвитку сонячної енергетики на півдні країни активно підтримується регіональними урядами через субсидії та співпрацю з місцевими громадами. Як зазначають Єлена Тарпані, Чіара Піселлі та Франческа Котана, впровадження енергетичних спільнот демонструє важливість локальних ініціатив, що сприяють сталому розвитку завдяки інклюзивним моделям управління енергетичними спільнотами [6].

У Франції значну роль відіграють регіональні енергетичні агентства, що координують місцеві ініціативи, спрямовані на енергоефективність. Зокрема, Анна Мановська, Александра Блушч та Катажина Водарчик-Свєхович свідчать, що створення місцевих енергетичних агенцій дозволяє муніципалітетам розробляти та впроваджувати проекти підвищення енергоефективності у житловому секторі, що є невід'ємною складовою загальної енергетичної стратегії країни [5].

На місцевому рівні значна частина європейської енергетичної політики реалізується через ініціативи муніципалітетів та місцевих територіальних громад. Так, у Нідерландах та Данії муніципальні енергетичні компанії забезпечують більшу частину виробництва енергії з вітрових електростанцій, які належать громадам. Це стимулює громадян брати активну участь у проектах та забезпечує соціальну прийнятність енергетичних змін. Мануель Гарсія-Альварес, Бланка Морено та Ізабель Соарес відзначають, що оскільки створення енергетичних спільнот дозволяє громадянам безпосередньо брати участь у виробництві енергії, то подібні проекти забезпечують соціальну згуртованість і економічну вигоду, стимулюючи інновації у відновлюваній енергетиці [3, с. 999]. Широко використовується механізм приватно-громадського партнерства, що дозволяє залучати інвестиції для розвитку зеленої енергетики, наприклад, муніципалітети співпрацюють із бізнесом для створення мікроенергетичних мереж, що забезпечують стійке енергопостачання навіть у віддалених районах. Такі підходи демонструють ефективність децентралізованої моделі, яка враховує

локальні особливості та залучає різні зацікавлені сторони до реалізації енергетичної політики.

Для України, яка прагне до інтеграції в європейську енергетичну спільноту, досвід ЄС у реалізації «вертикальної» енергетичної політики є надзвичайно важливим. З огляду на наведений європейський досвід основними напрямками адаптації є: децентралізація управління енергетикою: передача повноважень на регіональний рівень для підвищення ефективності та прозорості управління; розвиток відновлюваної енергетики: створення умов для залучення місцевих громад до проектів сонячної та вітрової енергетики; інтеграція цифрових рішень: впровадження інструментів «розумних» мереж та платформ управління енергоспоживанням; фінансування ініціатив: створення механізмів співпраці з міжнародними організаціями, такими як Європейський інвестиційний банк, для залучення грантів і позик.

На нашу думку Україна у повоєнний період може ефективно використати європейський досвід для створення багаторівневої системи управління енергетикою, яка забезпечить баланс між централізованим керівництвом та автономією місцевих громад. Це стане основою для довгострокового енергетичного розвитку та зміцнення енергетичної безпеки держави.

Джерела і література

1. Clark A. Miller, Richter J., O’Leary J. Socio-energy systems design: A policy framework for energy transitions. *Energy Research and Social Science*. 2015. № 6. P. 29–40. DOI: 10.1016/j.erss.2014.11.004

2. Dinica V., Bressers H. The implementation of a multi-annual agreement for energy efficiency in The Netherlands. *Energy Policy*. 2007. № 35. P. 1196–1212. DOI: 10.1016/j.enpol.2006.03.022

3. García-Álvarez M., Moreno B., Soares I. Analyzing the sustainable energy development in the EU-15 by an aggregated synthetic index. *Ecological Indicators*. 2016. № 60. P. 996–1007. DOI: 10.1016/j.ecolind.2015.08.001

4. Herranz-Surrallés A. Energy Policy and European Union Politics. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. 2019. DOI: 10.1093/acrefore/9780190228637.013.1079

5. Manowska A., Bluszcz A., Wodarczyk-Swiechowicz K. Towards Energy Transformation: A Case Study of EU Countries. *Energies*. 2024. №17(7). DOI: 10.3390/en17071778

6. Tarpani E., Piselli C., Cotana F. Energy Communities Implementation in the European Union: Case Studies from Pioneer and Laggard Countries. *Sustainability*. 2022. № 14(19). DOI: 10.3390/su141912528

ПРАВО НА ВЛАДУ В МІСТІ ЯК ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ІДЕНТИТЕТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Стеценко Світлана,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних наук та історії
Київського національного університету
будівництва і архітектури
м. Київ

Російсько-українська війна змістила червоні лінії зміни епох після Другої світової війни. Нав'язана рашистами війна стала екзистенційною загрозою суб'єктності та ідентичності України.

Країна-агресор скомплювала в своєму наративі війни взаємовиключні посили, розраховані як на внутрішнього, так і на зовнішнього споживача. Спроба знищити Україну подається як боротьба за конкуруючу «цивілізаторську» місію із західною цивілізацією, з якою ідентифікує себе українська нація. Західна ліберально-демократична модель врядування називається такою, що втратила перспективи існування і що Захід перестав формувати світову історію, включно зі своєю власною. Одночасно, російська пропагандистська машина намагається протиснути ідею, що підтримка та воєнна допомога Заходу Україні здійснюється з метою розвалити росію зсередини. Відкинувши демократичні цінності та фундаментальні права і свободи в своїй «державі-цивілізації» чи то «державній цивілізації», росія вже третій рік не полишає намірів ціною життів українців та росіян довести їх псевдоісторичну та цивілізаційну спільність.

Сучасна цивілізаційна ідентичність України навіть з урахуванням трансформаційно-історичної динаміки не співпадає з російською. Втіленням цивілізаційного розлому з росією став євроінтеграційний процес, набуття норм і

практик Європейського Союзу. Таймінг цього складного процесу запрацював в супрязі з героїчними та драматичними епізодами Євромайдану, котрий еволюціонував у Майдан гідності. В той кульмінаційний період спротиву і гідності цивілізаційна ідентичність України виборювалася як ідентичність проєкту майбутнього: «Вибір між партнерством з Євросоюзом чи з Росією сприймали як альтернативу між сучасною державою з рівним ставленням до всіх людей як до громадян і режимом, у якому корисливі клептократи маніпулюють демократією, створюючи вигляд демократичних процедур» [1, с. 53].

На центральних площах українських міст, насамперед у столиці, поряд з національною символікою вивішувалася європейська символіка, поряд з українським прапором – прапор Євросоюзу. Саме поряд, а не замість. Євроінтеграційний вектор ідентичності проєкту майбутнього проявився в масовому демонтажу пам'ятників політичного символізму минулого. Зростає значимість нових орієнтирів та наративів, а також оцінок можливостей їх застосування різними політичними акторами.

Євромайдан дохідливо показав, що цивілізації не можна захистити пропонуючи демократичні цінності та свободу. Ті, хто ненавидить інший спосіб життя, налаштовані на руїну. Сучасний провідний французький політичний філософ П. Манан в термінах «тут» і «там» і закликом до дії показав різницю між сукупністю західних «теренів» і тим, що знаходиться ззовні: «Тут» – це людська царина, де освічені громадяни, тобто свідомі своїх прав і загалом людських прав діють. «Там» – це людська царина, де вищезгадані освічені громадяни спостерігають та де вони ні мешкають, ні діють регулярним чином, ані є громадянами» [2, с. 14].

Одна з ідей, яка актуалізувалася з протистояння на Євромайдані, – «право на місто», котре акумулює весь комплекс людських прав. Міське розглядається як суспільне, а суспільне – як міське, «зв'язок між містом і громадянськістю ... як особливе місце належності в постійно зміщуваному часопросторі – все це надає політичного сенсу, який мобілізує визначальну політичну увагу» [3, с. 28]. Сучасне місто являє собою простір політичного конфлікту, що проявляється в

різних варіативах. Йдеться не про популістське трактування міських проблем, до якого вдаються деякі політики як до утрированого протиставлення залишків політичного минулого з можливістю безкризового майбутнього.

Місто, міські площі розглядаються як такі, що дають можливість згуртуватися, щоб артикулювати свої колективні вимоги і утворити щось докорінно інше як пошук ключового значення і сенсу повсякдення. Граничні соціальні простори можливостей визначаються як такі, що реалізуються в можливостях колективної дії, щоб утворилось докорінно інше. Далекосяжні політичні наслідки з'являються саме в таких пошуках ключового значення. Альтернативне колективне бачення не повинне стати швидкоплинним, ним варто вчасно скористатися. Як один із кейсів доказової бази успішної реалізації міського самоврядування слід розглядати об'ємний емпіричний масив міських практик в галузі реалізації нової символічної політики.

Джерела і література

1. Фукуяма Ф. Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості / пер. з англ. Т. Сахно. Київ : Наш Формат, 2000. 192 с.
2. Манан П. Природний закон та права людини / пер. з фр., передмова, примітки В. Омелянчика. Київ : Стилос, 2019. 160 с.
3. Гарві Д. Бунтівні міста. Від права на місто до міської революції. Київ : Медуза, 2021. 295 с.

ЗАПОБІГАННЯ СТРАХОВОМУ ШАХРАЙСТВУ В ЄС: АНТИКОРУПЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В НАЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМАХ СТРАХУВАННЯ

Тимошук Олеся,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права
та теоретико-правових дисциплін
Білоцерківського національного
аграрного університету
м. Біла Церква

Страхове шахрайство є серйозною проблемою для страхового ринку як у країнах Європейського Союзу, так і в Україні. Воно призводить до значних

фінансових втрат, підвищення страхових тарифів та зниження довіри до системи страхування. У країнах ЄС сформовано ефективні механізми запобігання страховому шахрайству, зокрема через антикорупційні заходи, що передбачають жорсткий контроль, цифровізацію процесів і співпрацю між страховими компаніями та державними органами. Дослідження цього досвіду є важливим для вдосконалення національного страхового ринку та боротьби з корупцією у сфері страхових виплат.

Корупційні схеми у страховій сфері мають низку негативних наслідків: економічні втрати як для страхових компаній, так і для добросовісних страхувальників, адже зловживання призводять до зростання страхових тарифів; підрив довіри до системи страхування – громадяни стають менш схильними користуватися страховими послугами через переконання у несправедливості системи; послаблення правового регулювання – поширеність корупції унеможливорює ефективний контроль над ринком страхування [1, с. 46].

Корупційні схеми у сфері страхування не лише підривають ефективність правового регулювання, але й завдають значної шкоди економіці та суспільству. Ефективна боротьба з корупцією вимагає комплексного підходу, який включає посилення правового регулювання, цифровізацію процесів і підвищення прозорості. Лише через спільні зусилля держави, громадськості та бізнесу можна створити справедливую систему страхових виплат, вільну від корупційного впливу [2, с. 77].

У країнах ЄС реалізовано низку заходів для мінімізації ризиків страхового шахрайства, зокрема: Запровадження єдиних баз даних страхових випадків – наприклад, у Франції та Німеччині використовуються централізовані платформи для обміну інформацією між страховими компаніями, що ускладнює повторні або фіктивні страхові випадки. Автоматизовані системи аналізу та виявлення підозрілих страхових заявок – застосування штучного інтелекту та Big Data дозволяє швидко виявляти шахрайські схеми та нетипові операції. Посилення кримінальної відповідальності та регулювання – у багатьох країнах ЄС (наприклад, Великобританія, Італія) посилено правові механізми щодо

шахрайських схем у страхуванні, а також запроваджено суворі санкції для порушників. Міжнародне співробітництво та обмін інформацією – європейські країни активно співпрацюють у рамках організацій, таких як Європейська федерація страхування (Insurance Europe), що сприяє ефективній протидії шахрайству на міжнародному рівні [3]. Аналіз цих підходів може бути корисним для України, де проблема страхового шахрайства залишається актуальною. Запровадження аналогічних механізмів, адаптованих до місцевого законодавства, дозволить підвищити прозорість страхового ринку та знизити рівень зловживань.

В останні роки в Україні спостерігається зростання випадків страхового шахрайства, особливо у сферах автострахування, медичного страхування та страхування життя. Це явище зумовлене низьким рівнем правової свідомості, недосконалістю механізмів контролю та відсутністю належного регулювання. Досвід Європейського Союзу показує, що ефективна протидія страховому шахрайству можлива лише за умови комплексного підходу, який включає жорсткий нагляд, цифровізацію процесів та міжнародну співпрацю [4]. У країнах ЄС значну увагу приділяють запровадженню централізованих баз даних страхових випадків, які ускладнюють маніпуляції з оцінкою збитків і фальсифікацію документів. Використання штучного інтелекту та алгоритмів аналізу великих даних дозволяє страховим компаніям швидко виявляти підозрілі транзакції та уникати неправомірних виплат. Також у багатьох європейських державах встановлено жорстку відповідальність за корупційні правопорушення у страхуванні, включаючи підкуп експертів, суддів та страхових агентів. Недостатня прозорість регуляторних органів і слабкість антикорупційних заходів у страховій сфері залишаються одними з головних перешкод для розвитку цього ринку в Україні. Водночас у ЄС діє система незалежного контролю за страховою діяльністю, що включає регулярні аудити, публічну звітність і стандарти фінансової прозорості. Впровадження подібних механізмів в Україні могло б підвищити рівень довіри населення до страхування як ефективного механізму фінансового захисту. Окрім цього, прозорий і підзвітний

страховий ринок є важливим чинником для залучення міжнародних інвесторів, які оцінюють рівень корупції як ключовий ризик. У ЄС функціонує розвинена нормативна база, що сприяє захисту прав як споживачів страхових послуг, так і страхових компаній. Тому для України критично важливим є запровадження європейських стандартів регулювання, посилення контролю за страховими виплатами та реформування державного нагляду за страховими компаніями. Лише комплексний антикорупційний підхід дозволить створити конкурентний, стабільний та довірений страховий ринок.

Європейський досвід свідчить про те, що ефективне запобігання страховому шахрайству можливе за умови застосування сучасних технологій, посилення регуляторного контролю та налагодження міжнародного співробітництва. Врахування цих практик може сприяти вдосконаленню української системи страхування та забезпеченню її прозорості. Подальші дослідження мають бути зосереджені на адаптації європейських моделей до національного законодавства та оцінці їх ефективності в українських реаліях.

Джерела і література

1. Антикорупційні механізми у системі публічного адміністрування як засіб забезпечення доброчесності державної служби. *Вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. № 4(76). С. 45–50. URL: <https://surli.cc/mqykxy> (дата звернення: 21.02.2025).

2. Савченко В. М. Сучасні проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України. *Вісник Вінницького національного технічного університету.* 2023. № 2. С. 76–82.

3. Insurance Europe. Annual Report 2023. Brussels, 2023. URL: <https://surl.li/wuxbmy> (дата звернення: 21.02.2025).

4. European Commission. EU Strategy on Financial Fraud Prevention. Brussels, 2022. URL: <https://surl.gd/fyzkef> (дата звернення: 21.02.2025).

ІНІЦІАТИВНІСТЬ ГРОМАДЯН У СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Токуєва Наталія,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри політології, історії і філософії
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава

Соціально-економічні й політичні зміни у суспільстві актуалізують проблему переосмислення особистісних якостей людини, яка повинна бути соціально зрілою й ініціативною, орієнтованою на позитивну самореалізацію у всіх сферах життя, здатною виявляти власну позицію, самостійно приймати рішення, втілювати нові ідеї та брати відповідальність за них задля перетворення навколишнього світу. Ініціатива громадян як важливий інструмент для досягнення конкретних чи сталих цілей є необхідною складовою місцевого самоврядування, оскільки забезпечує активну участь членів громади у прийнятті рішень, що впливають на покращення якості життя в громаді, та сприяє демократизації процесу прийняття рішень, враховуючи інтереси й потреби різних груп населення. З іншого боку, це дозволяє громаді усвідомлювати проблеми, що потребують вирішення, адекватно й ефективно реагувати на запити громадськості та планувати чи корегувати розвиток свого шляху. А отже, виховання соціально активної, ініціативної особистості, здатної повною мірою актуалізувати свій власний потенціал, виявляючи такі якості, як цілеспрямованість, відповідальність, активність, рішучість, наполегливість, креативність тощо, є надзвичайно важливим завданням для теоретиків і практиків в галузі педагогіки і психології.

Ініціативність як риса особистості, що характеризується здатністю й умінням висувати нові ідеї, виявляючи заповзятливість, рішучість і волю в їх реалізації, та вільною надситуативною активністю, спрямованою на досягнення певних цілей, прямо чи опосередковано була предметом досліджень багатьох науковців, які в різних аспектах розглядали сутнісні характеристики поняття «ініціативність»; формування та становлення ініціативності в різних видах діяльності (навчальної, пізнавальної, трудової тощо); психологічні механізми

формування громадянської свідомості, ідентичності й відповідальності як визначальних складових досліджуваної дефініції у сенсі громадянської активності; психологічні засади комунікації між громадянами та представниками влади, психологічні чинники, що спонукають громадян до участі в місцевому самоврядуванні та впливають на ефективність колективної (групової) роботи і прийняття колективних рішень, а також психологічні бар'єри, які перешкоджають активній участі в житті громади.

Сучасні філософські і психолого-педагогічні наукові розвідки висвітлюють два основних визначення поняття «ініціативність», які містять конкуруючі між собою найістотніші ознаки: ініціативність як психічний імпульс до нових кроків, здатність до цілеспрямованих, вольових дій, що характеризується активністю та спрямованістю на досягнення цілей, та ініціативність як інтелектуальна властивість особистості, яка свідчить про високі загальні розумові здібності та визначається потягом до створення нових ідей, до випередження наявної стимуляції [2, с. 155]. Як указує дослідниця Л. Харченко, будь-яка ініціатива пов'язана, перш за все, з інтелектуальним розвитком, що виявляється в здатності постановки мети дії, бо «ініціатива, щоб бути дієвою, повинна бути цілеспрямованою, не імпульсивною у своєму прояві, а усвідомленою» [3, с. 220].

Для поняття «ініціативність» характерні вольові дії, які виявляються як свідомий цілеспрямований процес здійснення поставленої мети з підпорядкуванням імпульсів свідомому контролю для змін навколишньої дійсності у відповідності з початковими задумами. Прості вольові дії носять одноактний характер (мета – виконання); складні – мають проміжний психологічний акт міркування: здійснювати дію чи утриматися від неї; які напрями, методи, форми й засоби задіяти для найбільш ефективного результату. І оскільки воля визначає здатність особистості регулювати свою поведінку на підставі своїх переконань та ідей, вимагає вміння керувати собою та своїми вчинками задля досягнення певної мети, ініціативність нерідко вважають саме вольовою якістю особистості, яка може розвиватися лише в діяльності людини. Отже, будь-який вид діяльності в освітніх установах (навчальний, пізнавальний,

трудоий, ігровий) повинен бути спрямованим на виховання волі, для чого необхідно створювати такі умови, за яких школярі чи здобувачі вищої освіти мали б можливість ставити перед собою цілі, впевнено й усвідомлено спрямовували свої дії на їх досягнення, керували собою, брали відповідальність за виконання кожного кроку на цьому шляху. Ініціативність, тісно пов'язану з цілеспрямованістю, активністю, відповідальністю, дисциплінованістю, самостійністю, науковці розглядають не лише як особистісну, а і суспільну якість, як потребу до зміни або перетворення дійсності і, навіть, як мотив діяльності [1, с. 7–8].

Для реалізації будь-якої ініціативної участі громадян в житті територіальної громади (створення громадських організацій, робота волонтерських рухів та груп, ініціювання розгляду у раді (у порядку місцевої ініціативи) будь-якого питання, що перебуває у віданні місцевого самоврядування, передбаченого законом України «Про місцеве самоврядування в Україні») необхідно врахувати і когнітивну компоненту феномена ініціативності, що містить наявність знань про навколишній світ і про себе, свої здібності та можливості; і емоційно-ціннісну складову, яка охоплює вироблення ціннісних орієнтацій у процесі ініціативних дій, реалізацію вольових зусиль та емоційно-чуттєвий досвід; і поведінковий чинник, виражений у самореалізації ініціативних дій, досягненні бажаного результату та відповідальності за нього. А отже, педагоги і психологи-практики у роботі з молодими людьми повинні звертати особливу увагу на формування знань щодо ініціативності у громадській діяльності та особистісних якостей, притаманних ініціативним людям, на розвиток рефлексії та оцінювання власного «Я», на формування ціннісних орієнтацій, мотивів діяльності, умінь висувати й реалізовувати ініціативи та нести відповідальність за результати своєї діяльності. Для виконання поставлених завдань необхідно розробляти педагогічні методики з формування знань, умінь і навичок, необхідних для подачі та реалізації громадських ініціатив у майбутньому або участі в місцевому самоврядуванні, як-от: завдання на комунікацію, аналіз проблем, самостійне прийняття рішень тощо. Ефективним

засобом становлення ініціативності молодих людей є використання в навчальній діяльності інтерактивних методів навчання: проведення дебатів, диспутів, дискусій, рольових ігор, застосування методу кейс-стаді (методу конкретних ситуацій) тощо.

Важливими завданнями подальших наукових досліджень є вивчення можливостей інтеграції проблем місцевого самоврядування в навчальні програми освітніх закладів з метою підвищення обізнаності молодих людей у цій сфері та підготовки до активної участі в громадському житті; залученні здобувачів вищої освіти до участі у проєктах, що спрямовані на розвиток місцевих громад.

Джерела і література

1. Соціальна ініціативність: змістово-технологічне забезпечення : посіб. / Т. К. Окушко, Ж. В. Петрович, Н. В. Чиренко, Н. О. Шпиг, О. В. Пашенко, Л. М. Сокол, О. В. Долгова ; наук. ред. Т. К. Окушко. Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. 222 с.
2. Сучасний психолого-педагогічний словник / авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький : Домбровська Я. М., 2016. 473 с.
3. Харченко Л. П. Формування ініціативності студентів молодших курсів у навчально-пізнавальній діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. «Педагогіка. Соціальна робота»*. Ужгород : Говерла, 2013. Вип. 27. С. 219–222.

ДОСВІД ПОЛЬСЬКИХ ОРГАНІВ САМОВРЯДУВАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАД

Шаравара Тамара,

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри політології, історії і філософії
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава

Із 2022 по 2025 рік в Полтавському державному аграрному університеті на кафедрі політології, історії і філософії виконується проєкт Еразмус+ напряму Жан Моне «Участь громадян та соціальний діалог як ключові фактори у

розбудові сталих територіальних громад: успішні практики ЄС для України» [1]. У результаті виконання проєкту науковці відвідали різні громади Польщі, переймали досвід розвитку громад у Гробніках, Глубчіце, Ополе, Щецині, Степніці, активно ділилися ним із усіма, хто також прагне розвивати свої громади. Це стало можливим також завдяки активній позиції польських колег, які не лише приймали українську делегацію, а й детально розповіли про особливості функціонування органів самоврядування у Польщі, їхні проблеми, способи подолання та налагодження діалогу з місцевим населенням [2].

Зокрема, такими справжніми провідниками для українських науковців стали солтис м. Гробніки (містечко засноване лицарями Гроба Господня) Павло Бучек і експерт проєкту Томаш Ковалік із м. Щецин, які приймали дві делегації в 2023 і 2024 роках.

Отже, 2023 року разом із Головою Нехворощанської громади паном В. Дубовичем та його заступницею О. Хоменко ми відвідали університети в м. Ополе, ознайомилися з особливостями освітнього процесу у державному і приватних вишах, але, крім освітньої складової, важливим був наш візит до м. Гробніки і м. Глубчіце, де нас приймав пан П. Бучек. Делегація ознайомила не лише з нормативно-правовою базою діяльності польських органів самоврядування [3]. Здобутий досвід у 2023 році нам дав змогу сформулювати наступні висновки:

- в українських і польських громадах є багато спільних проблем і не розв'язаних завдань. Як полякам, так і українцям так само потрібно дбати про розвиток дошкільних і шкільних закладів освіти, шукати кошти на оплату роботи вчителів, прибирати вулиці, займатися благоустроєм населених пунктів;
- звернімо увагу на два важливі моменти діяльності польських органів самоврядування: а) активність польського населення і здатність відгукнутися на заклик голови громади з метою швидко зібратися і ухвалити рішення про спосіб розв'язання проблеми; прийти особисто на збори і долучитися до фізичної участі у спільних громадських роботах із

благоустрою населеного пункту; б) активна участь самого голови громади у написанні грантових проєктів із метою залучення коштів ЄС.

Тож як українським, так і польським громадам бракує коштів, але натомість польські громадяни особистою фізичною працею долучені до облаштування локацій, серед яких: парки, сквери, зони відпочинку, демонтаж, висаджування рослин тощо. Водночас і голова громади невпинно особисто працює над способами залучення іноземних інвестицій [2], [4].

Досвід здобутий командою науковців від ПДАУ у 2024 році в м. Щецин (Західнопоморське воєводство) разом із головою Великобудищанської громади (20 населених пунктів) Миргородського району паном Миколою Шаблієм є інакшим і тому заслуговує на оприлюднення. Приймав делегацію з Полтави пан Томак Ковалік. У рамках візиту до Щецина ми відвідали: «Пікнік неурядових організацій». Таких організацій сотні, вони об'єднують людей за спільними проблемами, серед яких здоров'я, хобі, культурні уподобання. Активність польського населення значна. Сотні людей долучаються до участі в роботі громадських організацій, збирають кошти на підтримку хворих дітей, захист довкілля, допомогу тваринам тощо. Люди можуть реалізувати себе і знайти однодумців. Навіть важко чи невиліковно хворі люди є членами таких громадських організацій, знаходять там підтримку, спілкування і самі лишаються активними членами суспільства. Представники мерії м. Щецина розповіли про цінний досвід участі польських громадських організацій у виконанні соціальних проєктів, соціально-значимих заходах. Такі організації, навіть у маленьких містечках і селах, беруть участь у написанні грантових проєктів, заохочують молодь, стають активною ланкою суспільного життя. Україні цього явно бракує.

Під час зустрічі із членами правління Західнопоморського воєводства – це представники державної влади обласного рівня, директори департаментів представили нам свої презентації стосовно того, як польське суспільство об'єдналося – саме громади воєводства, розробили спільні туристичні програми для гастрономічного, спортивного, оздоровчого, винного, культурно-

історичного туризму тощо. Громади в Польщі рухаються в бік об'єднання зусиль для розв'язання спільних проблем. Вони випустили спільні туристичні карти, карти з унікальними архітектурними об'єктами, переліком місць відпочинку, готелів, ресторанів. Це і масова реклама місцевості, і залучення інвестицій. До речі, такі рекламні буклети друкують кількома мовами. Сьогодні нам не вистачає саме такого єднання громад, адже український турист не знає достеменно всіх особливостей в громадах, які відвідує, а зелений туризм в Україні має недостатню підтримку.

Після зустрічі з головою Щецинської метрополії (асоціація 15 громад де м. Щецин рівноправний член з одним голосом), вдалося з'ясувати, що громади домоглися залучення коштів ЄС для розбудови залізниць, доріг, які об'єднала громади довкола Щецина. На кожній залізничній станції передбачено зупинки громадського транспорту, місця для людей з інвалідністю, безбар'єрність, що сприяє подорожам з дитячими візочками, багатодітним родинам, інвалідам та різним категоріям людей. Найголовніше, на думку польських керманічів на рівні громад – це розвинута логістика і за нею майбутнє [5].

У містечку Степніца відбулася зустріч з Рішардом Лавіцкім, заступником голови сільської ради. Після повної екскурсії, на прикладі невеличкого населеного пункту дізналися, що там працює локальна медична програма («конверт життя»). Місцеві лікарі зібрали всю інформацію про пацієнтів поважного віку (або одиноких громадян з інвалідністю) і він є абсолютно у кожного вдома на випадок виклику швидкої допомоги. При втраті свідомості пацієнта або його важкому стані лікарі мають чітку картину чим хворіє людина [6].

Отже, набутий досвід у польських громадах є корисним для українських громад і потребує глибшого вивчення, висвітлення на різних майданчиках: у пресі, на офіційних сайтах установ, в тому числі і соціальних мережах. Оскільки Україна рухається у напрямі вступу до ЄС, досвід організації життя від найменших і до крупніших польських громад буде корисним. Особливо варто звернути увагу на активну позицію самих польських громадян, високу

відповідальність голів населених пунктів, значний рівень активності громадських організацій.

Джерела і література

1. Реалізація проєкту програми Еразмус+ напряму Жан Моне «Участь громадян та соціальний діалог як ключові фактори в розбудові сталих територіальних громад: успішні практики ЄС для України» в Полтавському державному аграрному університеті. URL: <https://surl.li/nrpbon> (дата звернення: 11.02.2025).

2. Між головою сільської ради (солтисом) с. Гробнікі Павлом Бучеком і головою Нехворощанської територіальної громади Полтавської області Віктором Дубовичем було укладено угоду про співпрацю за сприяння ПДАУ. URL: <https://surl.li/hesewe> (дата звернення: 11.02.2025).

3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 8 січ. 2025 р. URL: <https://surl.li/jvwuoh> (дата звернення: 11.02.2025).

4. Продовжуємо вивчати особливості місцевого самоврядування в Польщі. Офіційний сайт Нехворощанської громади. URL: <https://surl.li/tknj kf> (дата звернення: 11.02.2025).

5. Нові можливості співпраці: представники ПДАУ відвідали Пікнік неурядових організацій у Щецині. URL: <https://surl.li/rsxolh> (дата звернення: 11.02.2025).

6. Зустріч із заступником голови місько-сільської громади Степніци паном Ришардом Лавіцкім. URL: <https://surl.li/stcowo> (дата звернення: 11.02.2025).

СТАН РОЗВИТКУ АРХІВНОЇ СПРАВИ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Щетініна Тетяна,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава

У ході реалізації децентралізації в Україні до завдань, вирішення яких покладається на територіальні громади, належать цілий ряд питань економічного характеру, охорони здоров'я, організації освітнього процесу, соціального

забезпечення тощо. У тому числі до цього переліку належать і питання організації архівної справи у територіальних громадах. І якщо у міських територіальних громадах, особливо тих міст, що є адміністративними центрами районів та областей, подібна робота здійснюється за наявності відповідних установ та колективів фахівців з багаторічним досвідом, то для сільських та селищних територіальних громад питання зберігання документів та забезпечення функціонування архівних структур є справою новою. Особливо наголосимо, що актуальність питань зберігання документів органів місцевого самоврядування та їх виконавчих комітетів (на рівні сільських, селищних, міських, районних у містах рад) пропорційно зростає із зростанням ваги питань, які ці органи покликані вирішувати, як, наприклад, виділення земельних ділянок, організація чи реорганізація суб'єктів господарювання комунальної форми власності, встановлення місцевих доплат і т. п. У зв'язку з цим для мешканців територіальної громади організація зберігання документів та подальша можливість користуватися архівними інформаційними ресурсами набуває вагомого значення, зокрема, для реалізації правового чи соціального захисту громадян.

У лютому 2021 року проблеми організації архівної справи та діловодства в територіальних громадах обговорили учасники конференції, організованої Державною архівною службою України (Укрдержархів) за участі представників Міністерства розвитку громад та територій, Міністерства юстиції, Всеукраїнської асоціації громад, Асоціації міст України, Української асоціації районних та обласних рад, Асоціації об'єднаних територіальних громад, органів місцевого самоврядування, державних архівів областей, архівних відділів райдержадміністрацій та міських рад, архівісти сільських, селищних, міських рад і їх виконавчих органів [1]. Важливість обговорюваних питань підтверджує і той факт, що відеозапис з виступами учасників зібрання щодо розвитку архівної справи у територіальних громадах за цей час переглянули понад 3,5 тис. осіб.

Відзначимо, що основну увагу в організації архівної справи було приділено територіальним громадам, які були утворені за результатами адміністративно-

територіальної реформи, що тривала в Україні з 2015 по 2020 роки, та наслідком реалізації якої стало утворення 1469 територіальних громад замість понад 11 000 місцевих рад. Питання забезпечення збереженості документів набули у зв'язку з цим два рівноважливі напрями: 1) забезпечення зберігання документів органів місцевого самоврядування, діяльність яких було припинено; 2) заснування архівних підрозділів (архівів) у сільських, селищних, міських радах новоутворених територіальних громад і їхніх виконавчих органах.

Вже наприкінці 2020 року Укрдержархів підготував детальні методичні рекомендації щодо організація архівної справи в територіальній громаді [2], приділивши належну увагу обом цим напрямам.

Відповідно до норм чинного законодавства архівний відділ органу місцевого самоврядування організовує і забезпечує приймання, накопичення архівних документів (в паперовій та електронній формі), їх облік, збереження документаційного фонду, користування ним та проведення експертизи цінності документів. У процесі утворення територіальних громад шляхом об'єднання територіальних громад декількох населених пунктів відбувається і формування єдиних структурних підрозділів у архівних справах. Цей процес супроводжувався експертизою документів, які передаються, і ті з них, що визначені складовою Національного архівного фонду, були передані до державного архіву відповідної області. У повному обсязі були передані для подальшого зберігання матеріали трудових архівів, документи яких мають надзвичайну важливість для пенсійного забезпечення громадян. Організація належного зберігання документів із кадрових питань (особового складу) пояснюється також визначеним у чинному законодавстві значним терміном їх зберігання – 75 років від часу створення документу.

Згідно звіту Укрдержархів станом на 2021 рік в країні діяло 664 архівних установ сільської, селищної, міської ради, ради об'єднаної територіальної громади для централізованого тимчасового зберігання архівних документів, нагромаджених у процесі документування службових, трудових та інших правовідносин юридичних і фізичних осіб, що не належать до Національного

архівного фонду [3, с. 59-60]. Кількість трудових архівів в Україні в цілому у 2021 році зменшилась порівняно з 2020 роком, коли таких установ налічувалося 1196, тобто відбулося скорочення на 532 установи або на 44 %. Для порівняння, подібні ж суттєві скорочення, викликані укрупненням районів в областях у наслідок адміністративно-територіальної реформи, позначились на кількості архівних відділів (секторів) районних державних адміністрацій: з 472 установ у 2020 році до 129 у 2021 році, тобто на 343 установи або на 73 % [3, с. 60].

Таким чином, сьогодні на рівні органів місцевого самоврядування триває процес розвитку архівної справи, визначаються напрями взаємодії територіальних громад у цьому питанні, зокрема, утворення декількома територіальними громадами комунальних установ «спільних трудових архівів».

Джерела і література

1. Організація архівної справи в громаді : методичні рекомендації Укрдержархіву. *Децентралізація: портал*. URL: <https://surl.li/giylco> (дата звернення: 15.02.2025).

2. Організація архівної справи в територіальній громаді. Методичні рекомендації. Ч. 1. Архівні підрозділи ОМС / Укрдержархів ; упоряд. : М. І. Кузнецова, Л.Л. Левченко ; під ред. Л. Л. Левченко. Київ, 2020. 62 с.

3. Про роботу Укрдержархіву, архівних установ і спеціальних установ страхового фонду документації у 2021 році та пріоритети на 2022 рік. Київ : Державна архівна служба України, 2021. 94 с.

СЕКЦІЯ 3. ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ УЧАСТІ ГРОМАДЯН В УПРАВЛІННІ МІСЦЕВИМИ СПРАВАМИ: ВІТЧИЗНЯНА ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАКТИКА

СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Андріяш Вікторія,

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного
управління та адміністрування
Чорноморського національного
університету імені Петра Могили
м. Миколаїв

Громадська Наталя,

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та політології
Чорноморського національного
університету імені Петра Могили
м. Миколаїв

На сьогодні місцеве самоврядування є найбільш наближеним до громадян управлінням, оскільки більшість соціальних проблем населення вирішуються саме на місцевому рівні, а предметом місцевого самоврядування виступають соціальні проблеми соціальних спільнот, населення територіальних утворень. Зважаючи на вказане, варто враховувати, що соціальна практика місцевого самоврядування повинна ґрунтуватися на встановленні та дотриманні балансу інтересів різних соціальних груп та спільнот, що проживають на спільній території. Крім того, населення сучасних територіальних утворень складаються з соціальних спільнот, для яких характерні культурні, етнічні, соціальні, політичні відмінності, котрі передбачають необхідність співіснування різних соціальних груп, які мають суттєві відмінності й протилежні інтереси. Зауважимо, якщо такі інтереси суб'єктів соціальної взаємодії не співпадають й існує нерівність можливостей захисту власних прав та інтересів, то неминучим є конфлікт та погіршення взаємопорозуміння між соціальними спільнотами.

Соціальна напруга, партнерські відносини й інші соціальні процеси виникають під час реалізації власних інтересів. Інтереси місцевої влади та

населення зосереджені навколо питань використання бюджетних коштів, земельних відносин, муніципальної власності тощо. На думку Ю. Хабермаса, вербальна комунікація є необхідною тоді, коли у суб'єктів соціальної взаємодії виникають взаємні претензії щодо певних питань місцевого рівня. Саме тому метою соціального діалогу є встановлення соціальної справедливості, досягнення оптимальної якості рівня життя місцевої спільноти, створення повноцінної життєдіяльності на певній території.

Отже, соціальний діалог – це процес визначення та наближення позицій, досягнення домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами соціального діалогу. Крім того, такий діалог є певною взаємодією партнерів на основі комунікативної рівності, котра дозволяє виявити додаткові можливості для вирішення важливих соціальних проблем, сконцентрувати зусилля різних суб'єктів, де партнерами є представники органів місцевого самоврядування та жителі громади.

Роль соціального діалогу в сучасному місцевому самоврядуванні є надзвичайно важливою, оскільки він виступає ключовим елементом формування більш ефективної системи управління. Соціальний діалог як фактор динамічно збалансованої суспільної системи встановлює рівноправну участь його суб'єктів, що робить суспільну систему більш стійкою й надає можливість конструктивного розвитку соціальних процесів, в той час як відсутність діалогу та рівноправності має тенденцію до посилення рівня соціальної напруги, стимуляції соціальних конфліктів, що робить соціальну систему вкрай нестабільною.

Важливим ефектом соціального діалогу також є можливість існування різноманітних точок зору щодо оцінювання взаємовідносин людей між собою та до тієї або іншої соціальної проблеми, що перетворюється на стимул до кроків у відповідь щодо корекції вже наявних та створенню нових програм розвитку місцевого самоврядування. В процесі діалогу місцевої влади та населення різноманітні механізми зворотного зв'язку сприяють появі орієнтації відповідних дій органів місцевого самоврядування на безпосередні потреби

місцевих жителів й дозволяють орієнтуватися не лише на адміністративну доцільність, а й на обмежені бюджетні ресурси. Тобто конструктивний соціальний діалог виступає передумовою створення нової концептуальної моделі соціально-управлінських взаємовідносин, що ґрунтуються на виробленні, прийнятті та реалізації партнерських соціально значущих управлінських рішень. Крім того, саме конструктивний соціальний діалог є передумовою та показником демократизації місцевого самоврядування. Соціальний діалог створює можливості досягнення балансу інтересів, думок та позицій, знаходить можливі шляхи прийняття та реалізації відповідного рішення. Результатом конструктивного соціального діалогу населення та місцевої влади стає консенсус, соціальний порядок та стабільність, соціальна збалансованість, соціальна ефективність та функціональність.

Варто вказати, що на сьогодні існують певні комунікативні бар'єри між представниками влади та місцевою спільнотою внаслідок наявності різних особливостей. Зауважимо, що проблемою є й той факт, що більшість представників місцевої спільноти не бажає вступати у діалог з представниками влади. Вказане можна пояснити посиленням проявів соціальної апатії серед громадян, правового нігілізму або неправової вмотивованості, абсентеїзму, а також відсутністю солідарності та соціальної відповідальності. Як наслідок, представники місцевої спільноти не володіють навиками ведення конструктивного соціального діалогу з представниками влади, публічної артикуляції та захисту власних інтересів. На практиці вказане знаходить своє відображення в певному «мовчанні» місцевої спільноти. Населення позбавлене можливості вільно виражати власні погляди щодо того або іншого питання чи проблеми, місцева спільнота досить часто не бачить результативності ведення діалогу з представниками влади. Крім того, досить часто у самих представників влади відсутня культура введення діалогу «на рівних» з населенням, оскільки існує певна нерівність переговорних сил під час взаємодії спільноти та чиновників, оскільки останні фактично перебувають у більш привілейованому стані.

Таким чином, на рівні місцевого самоврядування необхідно переосмислити існуючу модель соціального діалогу між владою та громадою, створивши нову систему, засновану на сучасних принципах. Для цього необхідно сприяти формуванню активної громадянської позиції серед місцевої спільноти, що базуватиметься на усвідомленні важливості думки кожного. Водночас представникам влади слід розвивати культуру ведення діалогу на засадах рівності, уникаючи тиску на тих, хто висловлює альтернативні погляди.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ФОРМИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ У КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЯХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Калініченко Зоя,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки,
природних ресурсів та економіки міжнародного туризму
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя

Реформа децентралізації та самоврядування територіальних громад пов'язані з залученням мешканців громад до вироблення місцевої політики. Влада в громадах має працювати у взаємодії із громадськістю під час планування, реалізації та моніторингу виконання управлінських рішень. А ефективність громадської участі залежить від рівня досконалості нормативно-правової бази. Вже на сьогодні форми громадської участі регламентовані та зрозумілі мешканцям громад.

Практика місцевого самоврядування передбачає різні способи участі громадськості у місцевій політиці. Вони в останнє десятиліття актуалізувалися у зв'язку із ідеями переходу від представницької демократії до демократії участі. Основні форми громадської участі в місцевому самоврядуванні – це участь в управлінні місцевим бюджетом; громадські слухання; громадські обговорення; звернення громадян; громадські ініціативи; громадська експертиза; місцевий

референдум; консультації з громадськістю; відкликання депутата; громадські ініціативи.

Участь передбачає залучення громадян до процесу управління громадою, а головне – заходи закріплені законодавчо, механізми та процедури їх реалізації чітко визначені, а результати мають правові наслідки.

У випадку ефективної взаємодії громадськості з місцевою владою результати закріплюються у офіційних рішеннях місцевих рад та інших документах і реалізуються на практиці. А якщо влада перешкоджає громадськості реалізувати права на участь в місцевому управлінні у визначених формах, то передбачається відповідальність представників влади.

Громадська участь реалізовується у різних сферах управлінської діяльності місцевої влади: від розробки та реалізації місцевих стратегій розвитку та цільових програм до управління місцевим бюджетом, соціальною політикою, галузях житлово-комунального господарства, освіти, медицини, екологічно та природоохоронної діяльності тощо.

Право на участь громадськості у місцевому самоврядуванні закріплено в Конституції України. У ст. 140 Конституції йдеться, що територіальна громада має право на здійснення самоврядування як опосередковано через місцеві ради та делеговані їм від громади повноваження, так і безпосередньо. Це говорить, що мешканці мають право брати участь у самоврядуванні і самостійно, без посередництва місцевих депутатів. У ст. 143 Конституції закріплено право мешканців територіальних громад долучатись до управління та нести відповідальність за розвиток громади. Громадяни беруть участь у розподілі коштів місцевого бюджету на реалізацію цільових програм, залучаються до розробки стратегій розвитку громади. Широко використовуване в Європі право громадян проводити місцевий референдум, набуває досвіду і у нас. Громадяни відчують потребу долучатись до управління майном громади, брати участь в управлінні місцевим бюджетом й контролювати його виконання, вирішувати реальні та першочергові місцеві проблеми. До цієї роботи долучаються органи самоврядування громади.

Право громадян на участь в управлінні справами місцевого самоврядування здійснюється насамперед через вибори, обрані представники народу здійснюють таке право. Та всі громадяни активізують свою участь як через обраних ними представників, так і безпосередньо. «Формами безпосередньої участі територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення є: місцеві вибори; місцевий референдум; загальні збори громадян за місцем проживання; місцеві ініціативи; громадські слухання; звернення громадян до органів і посадових осіб місцевого самоврядування, у тому числі у формі електронної петиції; консультації з громадськістю; участь у консультативно-дорадчих органах, утворених при органах місцевого самоврядування; участь у роботі наглядових рад, або інших контрольно-наглядових органів юридичних осіб, засновниками яких є міська рада; участь у розподілі коштів місцевого бюджету та бюджет участі; участь у створенні та діяльності органів самоорганізації населення; інші форми участі жителів громади у вирішенні питань місцевого самоврядування, які не суперечать чинному законодавству України [1].

Нові форми залучення жителів територіальної громади до прийняття органами місцевого самоврядування рішень у переліку вказуються так: 1) загальні збори жителів територіальної громади, 2) місцеві ініціативи, 3) громадські слухання, 4) участь жителів у розподілі коштів бюджету територіальної громади, 5) публічні консультації, 6) громадська експертиза діяльності виконавчого органу ради громади, 7) консультативно-дорадчі органи при органах місцевого самоврядування (за функціями – це громадські ради). Зазначено, що можуть використовуватися сучасні цифрові форми участі, але ставиться умова, що вони мають бути передбачені у Статуті громади (табл. 1).

Серед проблемних моментів слід вказати на те, що Статути громад та місцеві Положення не мають рівного із законами правового статусу, а порушення їх норм не передбачає такої ж чіткої відповідальності, як порушення законів. Навіть якщо у Статутах та Положеннях регламентується увесь можливий спектр форм участі громадськості у самоуправлінні і декларується максимальне

врахування думки громадян при прийнятті управлінських рішень, ці норми можуть просто ігноруватися місцевою владою.

Таблиця 1

Моделі оцінки різних типів платформ залучення громадян у «розумному управлінні»

Модель	Характеристика	Особливості моделі
Модель «Платформа інформування»	заснована на принципі «Інцидент менеджменту»	Забезпечує реагування органів місцевого управління на запити та звернення мешканців, персональну комунікацію, голосування мешканців з питань місцевого розвитку, інформування населення про основні події та новини – модель орієнтована на оперативний зворотний зв'язок та інформаційне забезпечення перетворень
Модель «Платформа контролю та доступу до послуг»	Діє за принципом одного вікна / однієї платформи, забезпечуючи жителям крім зворотного зв'язку доступ до сервісів послуг та відкритих місцевих даних	модель представляє платформу як місце складання основних сервісів надання послуг та інструментів для відстеження та контролю основних місцевих процесів через публічні масиви структурованих та регулярно оновлюваних даних [2]
Модель «Інтегрована платформа залучення громадян»	Об'єднує всі елементи цифрового обслуговування – інструменти зворотного зв'язку, послуги, відкриті дані, а також надає можливість громадянам пропонувати власні проекти та ініціативи, різні технології інформаційного моделювання	модель спрямована на участь населення у визначенні пріоритетів місцевої політики, а також перетворення платформи на онлайн-простір для взаємодії основних учасників в особі мешканців, науково-технічних організацій, бізнесу та органів влади

**Джерело: сформовано автором*

Створювані на сьогодні платформи залучення громадян – цифрові системи, у межах яких організовано синхронізацію діяльності місцевих служб, дистанційну взаємодію органів влади та мешканців, контроль органів влади за виконанням рішень ефективні та сучасні. Платформи залучення громадян є розвитком платформ відкритих даних за рахунок підвищення інтерактивності. У технологічному плані це означає зростання значущості зворотного зв'язку, що реалізується у вигляді інтернет-звернень, push-повідомлень для громадян, краудсорсингу інформації через онлайн-сервіси та цифрові модулі.

Подальша розбудова України на засадах демократичної правової держави, де народ визнається джерелом влади, а кожному громадянину гарантується право брати участь в управлінні суспільними справами, вимагає здійснення комплексу правових, соціально-економічних, цифрових заходів. Необхідно шукати нові підходи до підвищення результативності та ефективності діяльності на основі найкращих методів та стандартів, які мають міжнародне визнання, як інструменти якісного та виваженого управління на рівні територіальних громад.

Джерела і література

1. Статут міської територіальної громади. Розділ III. Стаття 13. Форми безпосередньої участі територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення. URL: <https://surl.li/resfvu> (дата звернення: 10.02.2025).

2. Проніна О., Семенко О. Сучасні тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у місцевому самоврядуванні під час військової агресії. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2023. № 1(84). С. 239–243. URL: <https://surl.li/iyylro> (дата звернення: 10.02.2025).

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ УЧАСТІ ГРОМАДЯН В УПРАВЛІННІ МІСЦЕВИМИ СПРАВАМИ: ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ

Кочубей Лариса,

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри інформаційної
діяльності та зв'язків з громадськістю
Київського національного
університету культури і мистецтв
м. Київ

На сучасному етапі розвитку сучасної України необхідним є формування професійних засад інформаційної політики, зокрема, з позицій інформаційних форм участі громадян в управлінні місцевими справами, що суттєвим чином впливатиме на відкритість органів державного управління, згідно з вимогами нормативних документів Парламентської Асамблеї Ради Європи, у контексті розбудови правової, демократичної, суверенної держави є не лише умовою

виконання рекомендацій Ради Європи [3]. На сучасному етапі для ефективної взаємодії органів державної влади з громадськістю доцільно використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології.

Серед основних викликів щодо трансформації національного законодавства в сфері захисту прав людини є участь громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Європейська конвенція з прав людини передбачає, що держава повинна забезпечувати громадянам право брати участь в управлінні державними справами взагалі з метою створення демократичного та правового суспільства. Розвинена демократія, вільні стосунки між владою та суспільством можливі лише за умов дієвого впливу механізмів стримування і протипаг [4].

Активна взаємодія між урядом і громадянами повинна існувати в усіх сферах суспільного життя, однак вона особливо необхідна у сфері захисту прав людини. Участь громадян у виробленні політичного курсу, управлінні державою на демократичних засадах через встановлені законом форми безпосереднього співробітництва, а також через дозволену законом діяльність громадських організацій, незалежний нагляд за діяльністю органів управління як основи механізмів стримувань і протипаг неможлива без забезпечення вільного доступу до інформації та відкритого обговорення рішень влади.

Актуальними питаннями формування інформаційної політики в умовах євроінтеграції є розробка пропозицій щодо вдосконалення механізмів інформаційного забезпечення взаємодії органів державного управління та громадянського суспільства.

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема елементів гейміфікації, у процесі місцевого самоврядування може значно підвищити зацікавленість та активність громадян у прийнятті рішень, сприяючи кращому розумінню складних аспектів управління та бюрократії [1].

Важливим є удосконалення електронних платформ громадської участі та створення умов для ефективного діалогу між владою та громадою, що сприятиме покращенню якості ухвалених рішень та може стати вагомим кроком у напрямку

розвитку сучасного та відкритого місцевого самоврядування. Наразі, ряд міст пропонують для кращої комунікації влади з громадянами, міські додатки, зважаючи на сучасний рівень відкритості та прозорості міської ради. Концепція такої взаємодії спрямована на залучення жителів міст до активної участі у його розвитку та сприяння певним типам поведінки, які підтримують стале та успішне функціонування міст. Це можуть бути наступні напрями: використання громадського транспорту, велосипедів, сортування сміття, участь у міських культурних та спортивних подіях, фестивалях, спортивних змаганнях тощо. Така ініціатива може стати важливим кроком у напрямку творення активної громади та покращення якості життя в Україні. Громадська участь є ключовим елементом у створенні «розумних міст» нового покоління. Це передбачає попереднє накопичення людського капіталу, наявність доступу до необхідних даних у режимі реального часу, збереження міста як гібридної системи, що самоорганізується. У цьому відношенні платформи залучення громадян стають інструментом персональної комунікації між органами влади та мешканцями, краудсорсингу, оцінки ідей та ініціатив, доступу мешканців до даних про міські процеси та моделювання майбутнього розвитку території. Важливо зазначити, що цифровізація охоплює не лише певну номенклатуру наскрізних технологій, але також нові принципи управління: відбувається контроль та оптимізація не окремих процесів, а цілісного середовища. Зважаючи на це, інтегровані з різними міськими сервісами та порталами платформи залучення громадян стають віртуальним середовищем для формування довіри та багатосторонньої взаємодії стейкхолдерів міської політики з метою скорочення трансакційних витрат та пропозиції різних підходів та сценаріїв для розвитку міста.

Важливим є дослідження домінування громадянської ідентичності та територіальної єдності, що свідчитиме про те, що в українському суспільстві у випадку екзистенційних викликів чинник матеріальної диференціації нівелюється, суттєво розширюючи соціальну базу громадянської ідентичності та підвищуючи цим потенціал національної стійкості у суспільстві. Крім цього,

в останні роки простежується тенденція нівелювання мовних та регіональних відмінностей у процесі громадянської ідентифікації українців.

Формуючи єдине символічне середовище, громадянська ідентичність виступає в ролі своєрідного інформаційного фільтра для стримування деструктивних та небезпечних для суспільства настроїв. На індивідуальному та груповому рівнях громадянська ідентичність виконує ряд суттєвих функцій, важливих для зміцнення національної стійкості (резильєнтності). Адже кожна людина володіє багатоманітними статусами, виконує цілий перелік соціальних ролей, входить чи ідентифікується із слабко пов'язаними між собою групами, які нерідко конфліктують між собою і які пред'являють до неї свої вимоги [2].

Отже, питання національної ідентичності, інноваційних форм участі громадян в у місцевому самоврядуванні, пошук форм вибудовування ефективної комунікації між владою та громадянами у контексті формування дієвої інформаційної в умовах євроінтеграції є стратегічним планом дій нашої держави на шляху формування єдності, ефективності та продуктивності сучасного українського суспільства, особливо у такий непростий період у житті нашої держави під час російсько-української війни.

Джерела і література

1. Лукашевський Ю. Вдосконалення методики вибору інструментарію форм участі мешканців у місцевому самоврядуванні. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. Вип. 2 (20). С. 217–224.

2. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, В. А. Смолій, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький. Київ, 2022. 552 с.

3. Федераліст: коментар до Конституції Сполучених Штатів Америки / А. Гамільтон, Д. Медісон, Д. Джей. Київ : Сфера, 2002. 542 с.

4. Халецький А. В. Зв'язки органів державної влади з громадськістю: інформаційна взаємодія. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. № 12. URL: <https://surl.li/vonsmv> (дата звернення: 20.02.2025).

ВЗАЄМОДІЯ ВЛАДИ ТА ГРОМАДЯН У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Манелюк Юрій,

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних технологій
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
м. Київ

Політична комунікація відбувається на таких основних рівнях: міжнародному, загальнонаціональному, регіональному, локальному та базовому. Кожен із цих рівнів має свій контекст і аудиторію, що дозволяє органам влади адаптувати свої повідомлення до конкретних умов.

У контексті політичної системи та громадянського суспільства політична комунікація виконує певні функції. По-перше, інформаційну функцію, що передбачає поширення необхідних знань про елементи політичної системи та їх функціонування. Наприклад, уряд може проводити інформаційні кампанії про нові закони чи ініціативи.

По-друге, регулятивну функцію, що забезпечує оптимальний механізм взаємодії між елементами політичної системи та між політичною системою і громадянським суспільством. Це може включати проведення консультацій з громадськістю щодо нових законопроектів або реформ.

По-третє, політична комунікація сприяє політичній соціалізації, встановлюючи важливі норми політичної діяльності та поведінки. Наприклад, освітні програми про виборче право можуть підвищити участь громадян у виборах.

Також важливими є маніпулятивна функція, яка формує суспільну думку з найбільш актуальних політичних проблем. Прикладами можуть служити кампанії проти корупції, які змінюють громадську свідомість і ставлення до певних політичних осіб. Крім того, політична комунікація може мати інтеграційну або дезінтеграційну функцію. Вона об'єднує чи поляризує громадян, залежно від обставин. Наприклад, під час національних криз може спостерігатися зростання патріотизму, що об'єднує людей. Нарешті, мотиваційна функція комунікації спонукає громадян до участі у виборах чи

інших політичних процесах. Наприклад, виборча комунікація активно використовує соціальні мережі для залучення молоді до голосування. Таким чином, політична комунікація є важливим інструментом для забезпечення взаємодії між органами влади та населенням, сприяючи формуванню відкритого та демократичного суспільства.

Політична комунікація в Україні є важливим елементом функціонування демократичного суспільства та забезпечення ефективної взаємодії між органами влади та населенням. В умовах постійних змін, викликаних політичними, соціальними та економічними факторами, методи комунікації адаптуються до нових умов, забезпечуючи зворотний зв'язок і формуючи громадську думку.

Засоби масової інформації (ЗМІ). В Україні традиційні ЗМІ, зокрема телевізійні канали, радіостанції та друковані видання, відіграють ключову роль у політичній комунікації. Телебачення залишається основним джерелом інформації для більшості громадян, особливо в умовах інформаційної війни, що триває з Росією. Важливими аспектами є проведення прес-конференцій, де представники влади можуть відповідати на питання журналістів і громадськості, а також розкривати нові ініціативи та політики.

Соціальні мережі та цифрові платформи. Соціальні мережі, такі як Facebook, Instagram і Twitter, стали невід'ємною частиною політичної комунікації в Україні, особливо серед молоді. Політики та державні установи активно використовують ці платформи для поширення інформації, залучення підтримки та формування громадської думки. Наприклад, під час виборів 2019 року багато кандидатів проводили активні кампанії в соціальних мережах, що дозволило їм ефективно взаємодіяти з виборцями.

Публічні консультації та слухання. В Україні також активно реалізуються публічні консультації та слухання, які дозволяють громадянам висловлювати свої думки щодо законопроектів і державних ініціатив. Ці заходи сприяють залученню громадськості до процесу прийняття рішень. Наприклад, у 2021 році Міністерство охорони здоров'я проводило обговорення нової реформи охорони здоров'я, де представники громадськості могли висловити свої зауваження.

Освітні програми та кампанії. Уряд і неурядові організації в Україні реалізують освітні програми, спрямовані на підвищення політичної свідомості населення. Кампанії з роз'яснення виборчого права, прав людини та антикорупційних ініціатив є важливими для стимулювання участі громадян у політичних процесах.

Взаємодія з організаціями. В Україні важливу роль у політичній комунікації відіграють неурядові організації та громадські рухи. Вони можуть стати посередниками між населенням і владою, забезпечуючи зворотний зв'язок і впливаючи на формування політики. Наприклад, під час Революції Гідності 2014 року активісти та НУО стали важливими учасниками комунікації, відстоюючи права громадян і ініціюючи зміни в політичному житті.

Неформальні канали комунікації. Особисті зв'язки та неформальні канали комунікації також відіграють роль у взаємодії між владою та населенням. Лідери місцевих спільнот і громадських організацій можуть залучати своїх знайомих і прихильників до обговорення важливих питань, що дозволяє формувати громадську думку та активізувати участь у політичному процесі.

Виборча комунікація. Під час виборів в Україні політичні партії та кандидати використовують різноманітні методи комунікації, щоб донести свої програми до виборців. Виборчі кампанії часто супроводжуються активною агітацією, публічними виступами та рекламою в ЗМІ, що дозволяє залучати голоси виборців. Соціальні мережі також стали важливим інструментом для мобілізації підтримки серед молоді.

Зворотний зв'язок. Зворотний зв'язок є критично важливим для ефективної політичної комунікації в Україні. Громадяни можуть звертатися до органів влади через офіційні канали, такі як гарячі лінії, електронні листи та соціальні мережі, що дозволяє уряду враховувати думки та потреби населення. Наприклад, після введення нових соціальних програм органи влади можуть проводити опитування для оцінки їх ефективності та виявлення проблем.

Отже, ефективна комунікація між державними інституціями та громадянами є одним з основних чинників для забезпечення довіри до влади та

побудови громадянського суспільства. Застосування різноманітних методів взаємодії, таких як офіційні сайти, соціальні мережі, електронні послуги та публічні консультації, сприяє підвищенню прозорості роботи уряду та зменшенню бар'єрів у сприйнятті його дій.

Ці методи допомагають не лише інформувати, але й залучати громадян до процесу прийняття рішень, що посилює їхню довіру та готовність співпрацювати з владою. Водночас, розвиток цифрових каналів комунікації висуває нові вимоги щодо доступності інформації, захисту персональних даних і подолання цифрового розриву. Тому важливо, щоб влада постійно вдосконалювала свої підходи до комунікації, враховуючи потреби різних груп населення та дотримуючись принципів відкритості та взаємодії.

Джерела і література

1. Шиманова О. Теоретичні основи дослідження політичної комунікації. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2007. Вип. 19. С. 179–184. URL: <https://surl.li/wnhjns> (дата звернення: 17.02.2025).

2. Проноза І. І. Роль політичних комунікацій у сучасному інформаційному просторі. *Політикус*. Вип 3. 2021 С. 75–80. URL: <https://surl.li/xmambw> (дата звернення: 17.02.2025).

3. Матвієнків С. Організація і методи комунікації органів державної влади із ЗМІ (на прикладі Івано-Франківської області). *Вісник Львівського університету*. 2018. Вип. 19. С. 162–169. URL: <https://surl.li/ukwyqv> (дата звернення: 17.02.2025).

КРАУДСОРСИНГ ЯК НОВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ СУСПІЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТА ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКИХ ІНІЦІАТИВ

Наумкіна Світлана,

доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політичних наук і права
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса

Даріченко Дар'я,

здобувач вищої освіти за
спеціальністю 052 Політологія
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса

Краудсорсинг є мобілізацією людських ресурсів за допомогою інформаційних технологій із метою вирішення завдань, що виникають перед бізнесом, державою й суспільством у цілому. Тому можна говорити про окремі види краудсорсингу – бізнес-краудсорсинг, громадський (суспільний) і політичний (державний). У даному контексті головна увага приділяється громадському (суспільному) краудсорсингу. Можна стверджувати, що останнім часом формуються новітні потужні громадські механізми саморегулювання. Соціальні мережі, різні діалогові Інтернет-майданчики, тематичні онлайн-спільноти починають впливати на політичній арені, висуваючи чіткі вимоги до подальшого розвитку самоуправління.

Технологія краудсорсингу, яка передбачає можливість використовувати на добровільних засадах Інтернет-спільноти, стала не просто черговим кроком у розвитку засобів комунікацій – вона окреслила тенденцію до розширення доступу мільйонів людей до обміну інформацією. Саме розвиток Мережі дозволяє користатися кращою властивістю людської праці, відомою задовго до появи Інтернету.

Як відомо, мережева форма соціальної організації існувала й в інший час, і в інших місцях, однак парадигма нової інформаційної технології забезпечує

матеріальну основу для всебічного проникнення такої форми в структуру суспільства.

Краудсорсинг – модель розподіленого вирішення проблем і пошуку рішень, дроблення об'єму роботи на складові, що складають єдине ціле подібно до мозаїки. Відповідно, головний принцип краудсорсингу можна сформулювати так: у групи людей (натовпу) більше знань, ніж у окремої людини, але мистецтво полягає саме в тому, щоб створити умови для реалізації цих знань.

Таким чином, краудсорсинг є не просто організацією форуму, на якому учасники формулюють у нерегульованому режимі свої питання, зауваження та пропозиції, і навіть не традиційний механізм зворотного зв'язку, а організаційно та методично упорядкована модель діалогової взаємодії організації з ініціативними користувачами Інтернету. Можна на Краудсорсингові проекти стають своєрідними соціально-кар'єрними ліфтами, оскільки дають можливість талановитим людям виявити себе.

Краудсорсинг уміло користується глибинною соціальною природою людини. Віртуальні співтовариства – основа краудсорсингу, що забезпечує контекст і структуру, у якій здійснюється робота. Можна стверджувати, що завершується епоха, коли громадськість погоджувалася з тим, що політична та медіа-еліти мали «монополію на мудрість».

Соціальна технологія краудсорсингу може бути активним «громадянським опором» щодо певних державних практик, ініціатив або інститутів. Ця технологія об'єднує нові мережеві інноваційні технології, є новим баченням вирішення комплексних завдань із використанням інтелектуального потенціалу та знань мільйонів громадян.

За останні роки громадсько-політичний краудсорсинг демонструє свою ефективність в умовах надзвичайних ситуацій. Яскравим прикладом краудсорсингу є створення інформаційної програми «Ушахіді» у Кенії, коли під час президентських виборів країну охопили збройні міжетнічні конфлікти; офіційна влада блокувала роботу багатьох ЗМІ, в результаті чого населення

опинилося в інформаційному вакуумі, який спробували заповнити блогери. Таких прикладів можна навести безліч [Див., напр.: 2].

Так, наприклад, як відомо, на планеті налічується понад 12 млн жертв сучасного рабства. Без краудсорсингового проекту «Survivors Connect» безкарними б залишилися багато торговців живим товаром. Ініціатори проекту наносять на карту випадки викрадення людей і примусової праці.

Американські консерватори в рамках краудсорсингової програми «Contract from America» зібрали тисячі ідей щодо модернізації економічної системи країни. Громадськість, таким чином, виступає безоплатним генератором креативних підходів до розв'язання складних як планетарних, так і локальних проблем [3].

Соціально-політичне значення громадського краудсорсингу полягає у тому, що значна частина громадської творчості спрямована на візуалізацію актуальної на цей момент проблематики, яку опісля доноситься до усієї громадськості.

Отже, краудсорсингова технологія – це соціальна технологія, реалізована суб'єктами громадянського суспільства в громадських і державних інтересах. Краудсорсинг є технологією, що поєднує нові мережеві інноваційні системи з можливістю вирішення комплексних завдань шляхом використання інтелектуального потенціалу та знань мільйонів людей. Застосування технології краудсорсингу дозволяє залучити до публічного управління за допомогою віртуального інформаційного простору людей, що володіють громадянською активністю, новими й ефективними ідеями, здатністю до інноваційного мислення. Систематизований обмін ідеями за допомогою мережевих технологій уможливорює залучення у глобальне управління людей, що демонструють громадянську позицією.

Кризові явища останніх років засвідчують занепад традиційної системи ієрархічного управління. Громадяни хочуть дедалі ширшої участі в управлінні як державою, так і планетарними процесами; це формує суспільний попит на розробку та впровадження інновацій у сферу глобального управління, необхідність використання найсучасніших інформаційних і управлінських

технологій. Сьогодні краудсорсинг розвивається швидкими темпами, бо дозволяє вирішувати різноаспектні проблеми та завдання, які стоять перед суспільством в епоху глобальних викликів із мінімальними часовими та фінансовими ресурсами. Краудсорсинг стає одним із способів широкої громадської участі у соціально-економічному та політичному житті.

Джерела і література

1. Нерубашенко І. А. Глобальне громадянське суспільство: шляхи формування та перспективи розвитку: дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2015. 197 с.
2. Наумкіна С. М., Нерубашенко І. А. Краудсорсинг як сучасна модель діалогової взаємодії в суспільстві. *Політикус*. 2020. № 2. С. 70–75.
3. Федонюк С. Відкрите (масове) співробітництво. *Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори)* / І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий світ-2000, 2015. С. 44–45.

НОВІ ПОЛІТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ ГРОМАДЯН

Наумкіна Світлана,

доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політичних наук і права
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса

Свекла Костянтин,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 052 Політологія
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса

У сучасних умовах відбувається експансія нових політичних технологій на увесь комплекс соціально-економічних та політичних відносин. Безумовно, нові політичні технології впливають на участь громадян. Цей вплив є прямим (особливо під час виборчих кампаній) і опосередкованим. Нові політичні

технології є складовою інноваційних форм політичної участі громадян. М. Кастельс, відзначаючи політичний вплив інтернет-комунікацій (або, як він називає мережу, – Інтернет Галактики), зазначає: «Інтернет-галактика є новим комунікаційним середовищем. Оскільки комунікація є суттю людської діяльності, всепроникне використання Інтернету видозмінює всі сфери соціального життя... Нова соціальна форма – мережеве суспільство – набуває обрисів на всій планеті, хоча й різниться конкретними виявами... Як і з попередніми випадками структурної зміни, ця трансформація пропонує стільки ж можливостей, скільки і створює проблем... Безумовно, Інтернет – технологія свободи...» [1, с. 275].

У процесі створення «цифрової реальності» першочергову роль виконують нові масмедіа (становлення яких пов'язується із розвитком інтернет-комунікацій), які деінде доповнюють вплив традиційних («старих») медіа (преси, раді та телебачення), а переважно – замінюють їх в інформаційному просторі. Поле політики в умовах цифровізації виявляється сегментованим не відповідно до ієрархії, а за мережевим принципом, що забезпечується новими політичними технологіями, які ґрунтуються на комунікаціях у соціальних мережах, месенджерах та платформах. Йдеться про блогінг, Big Data, використання технології «спін доктор» з урахуванням специфіки соціальних мереж, створенні мережевих партій та груп впливу тощо. Як вже раніше зазначалось: «Розвиток нових політичних технологій напряду пов'язаний із інтернет-комунікаціями. Передусім, йдеться про «цифрову» науково-технічну революцію, яка спричинила суттєві соціально-політичні зміни. Одним із її наслідків стали нові виборчі технології, які, конструюючи «цифрову реальність», сприяли електоральній перемозі формації політичних фігур епохи мережі інтернет. Серед усього розмаїття нових «мережевих» виборчих технологій слід особливо відзначити вплив блогінгу, Big Data, мережевих партій, мемів тощо. Отримала «друге дихання» у соціальних мережах технологія «спін-докторінгу». Один із найважливіших аспектів сучасних трансформації під впливом нових виборчих технологій полягає у тому, що у межах єдиної «цифрової реальності» мережі

інтернет утворюються різні сегменти, які в інформаційному просторі можуть ніколи не перетинатись. У цих сегментах утворюються власні картини світу, відповідні наративи, які впливають на електоральний, політичний і повсякденний вибір індивідів» [2, с. 312–313].

Відповідно, з'являються нові актори – блогери, – які виступають суб'єктами застосування політичних технологій у цифрову епоху. Слід погодитись із тим, що політичні блогери відносяться до креативного класу сучасного суспільства саме завдяки креативності вони стають «лідерами думок», формують власний сегмент «цифрової реальності» [3].

Слід відзначити зв'язок процесу впровадження нових політичних технологій та трансформацій простору масмедіа. Зокрема, перехід від традиційних медіа до нових, мережевих медіа. Наголосимо, що кожний етап розвитку медіа – від друкованих до аудіовізуальних, а від аудіовізуальних – до мультимедіа епохи Інтернет, характеризується значними суспільними сподіваннями та очікуваннями розширення можливостей політичної участі громадян. Не став виключенням і етап формування мультимедіа та впровадження на їх основі нових політичних технологій. Адже, саме із мережею Інтернет пов'язуються надії на відкритість інформації, рівність доступу для усіх громадян та демократизацію політичної взаємодії. Натомість, слід відзначити проблеми, які вже виникли на шляху реалізації нових політичних технологій як складової інноваційних форм політичної участі громадян.

По-перше, телебачення та радіомовлення, як аудіовізуальні медіа, утворили передумови для становлення інформаційного суспільства, а стандарти професійної журналістики відіграли значну позитивну роль у боротьбі із цензурою, корупцією, свавіллям влади, захисті прав і свобод громадян. Сучасні трансформації медіа простору пов'язуються якраз із відходом від моделі «професійної журналістики» та переходом до моделі «розважальних» медіа з метою охопити найбільшу аудиторію, а у сучасних умовах – до моделі «блогінгу» із використанням інтернет-комунікацій.

По-друге, принципи збалансованості інформації (об'єктивність), фактчекінгу (перевірка інформації та її підтвердження мінімум з двох джерел) та

урахування контексту поступається місцем технологіям та алгоритмам соціальних мереж. Зокрема, йдеться про такі технології, як «ранжування на основі залучення», «контент перед користувачем», «екстремальний контент» тощо. Це спричиняє ефекти «вакууму достовірності» та «кривого дзеркала».

По-третє, ще одним викликом стає анонімне коментування, яке руйнує довіру і відповідальність та використовується для маніпуляцій.

Усі ці виклики, напряду пов'язані із новими політичними технологіями стають на заваді впровадженню інноваційних форм політичної участі громадян.

Джерела і література

1. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. Київ : Видавництво «Ваклер». 2007. 304 с.

2. Свекла К. «Цифрова реальність»: вплив нових виборчих технологій на трансформації поля політики. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2024. Вип. 56. С. 312–318. URL: <https://surl.li/mvgrpg> (дата звернення: 22.02.2025).

3. Яковлев Д. В. Креативний клас – феномен інформаційного суспільства. *Трансформація українського суспільства в цифрову еру* : матер. III Всеукр. наук.-практ. конф., (22 березня 2024 р.). Львів–Торунь, 2024. С. 100–104. DOI: 10.36059/978-966-397-389-0-27

ІННОВАЦІЙНІ КОМУНІКАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ: ЯК БУДУВАТИ ДОВІРУ ЧЕРЕЗ СОЦІАЛЬНІ ПЛАТФОРМИ

Сенько Інна,

старший викладач кафедри політології, історії і філософії
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава

Недоборенко Микола,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 052 Політологія
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава

У сучасну цифрову епоху соціальні мережі стали ключовим інструментом взаємодії між місцевою владою та громадянами. Відкритий діалог, прозоре ухвалення рішень і швидка реакція на запити мешканців є основними

складовими ефективною комунікації, яка зміцнює довіру до органів місцевого самоврядування.

За останні роки українські міста почали активніше використовувати цифрові технології для налагодження зв'язку з громадою. Це відображається у веденні офіційних сторінок у соціальних мережах, проведенні онлайн-обговорень, створенні цифрових платформ для звернень громадян тощо. Європейський досвід доводить, що інтерактивні комунікаційні стратегії сприяють підвищенню рівня залученості громадян у місцеве самоврядування та формуванню довготривалих відносин довіри між владою та суспільством.

З розвитком соціальних мереж місцева влада отримала унікальну можливість вести двосторонній діалог із мешканцями, що значно поліпшило механізми зворотного зв'язку та громадської участі.

Основні функції соціальних мереж у комунікації з громадою:

- Оперативне інформування – розміщення актуальних новин про зміни в законодавстві, міських ініціативах, ремонтах доріг, екстрених ситуаціях.
- Можливість для громадян висловлювати думку – коментарі та голосування дозволяють владі отримувати зворотний зв'язок у режимі реального часу.
- Підвищення прозорості – трансляція засідань місцевих рад, звіти про виконану роботу, відповіді на запити громадян сприяють формуванню довіри.
- Можливість швидкого вирішення локальних проблем – громадяни можуть повідомляти про комунальні проблеми, аварійні ситуації або інші питання, що потребують уваги влади.

Моніторинг Інституту масової інформації (ІМІ) показав, що понад чверть новин популярних онлайн-медіа України (26,6%) мають джерелом інформації соціальні мережі. Це підкреслює роль соціальних мереж як ключової платформи для комунікації влади з громадськістю [3].

Міста, такі як Берлін, Амстердам та Копенгаген, активно використовують цифрові технології для залучення громадян до ухвалення рішень. Наприклад, у Берліні платформа *meinBerlin* дозволяє мешканцям брати участь у плануванні міського простору, а в Амстердамі інтерактивні карти допомагають фіксувати

проблеми та відстежувати їх вирішення.

Соціальні мережі – не лише засіб комунікації, а й інструмент громадського контролю та забезпечення відкритості місцевої влади.

Основні платформи та їхнє застосування:

- Facebook та Instagram – забезпечують можливість публікації звітів, анонсів громадських слухань, онлайн-трансляцій засідань міських рад, що підвищує довіру громадян.
- Telegram та Viber – створюють ефективні канали швидкого інформування населення та збору зворотного зв'язку (наприклад, офіційні чат-боти або групи обговорень).
- YouTube – використовується для публікації відеозвітів, інтерв'ю з представниками влади, трансляції сесій міських рад.

Багато українських міст вже активно застосовують ці механізми. Наприклад, Київська міська рада регулярно проводить прямі ефіри у Facebook, а міська влада м.Дніпро використовує Telegram-бот для прийому заявок на вирішення комунальних проблем.

Європейські країни демонструють високий рівень інтеграції соціальних мереж та цифрових платформ у систему управління.

Приклади успішних практик:

- Естонія: країна запровадила платформу e-Estonia, яка дозволяє громадянам подавати звернення та отримувати відповіді онлайн через соціальні мережі.
- Франція: електронне врядування розвивається з акцентом на наданні послуг населенню через Інтернет. Пріоритетним напрямком є забезпечення доступу громадян до державних послуг онлайн. Це допомагає враховувати думку мешканців під час розробки місцевих політик.
- Данія: активно впроваджує цифрові технології для покращення комунікації між громадянами та владою. Одним із ключових інструментів є національний портал Borger.dk, створений у 2007 році, який забезпечує легкий доступ до державних послуг та інформації для мешканців Данії. Цей портал дозволяє громадянам взаємодіяти з різними державними установами, отримувати

необхідні довідки та подавати заявки онлайн.

Які уроки може взяти Україна?

1. Розширити використання інтерактивних платформ – запровадження цифрових сервісів для участі громадян у прийнятті рішень (наприклад, онлайн-голосування за проекти міського бюджету) в тих громадах, де ця практика ще не використовується.

2. Підвищити швидкість реагування на звернення громадян – створення оперативних служб підтримки у соціальних мережах, що відповідають на запити мешканців.

3. Активніше застосовувати відео- та аудіоконтент для роз'яснення місцевих політик, як це роблять у Швеції.

Отже, інноваційні комунікаційні стратегії на основі соціальних платформ є важливим інструментом налагодження ефективного діалогу між владою та громадянами. Вони сприяють: підвищенню рівня довіри до місцевого самоврядування; прозорості та відкритості в ухваленні рішень; залученню громадян до процесів управління містами та громадами.

Використання найкращих європейських практик дозволить українським громадам створити ефективну модель взаємодії між владою та суспільством. Успішна цифрова комунікація – це не лише інструмент інформування, а й механізм зміцнення демократії та формування активної громадянської позиції.

Джерела і література

1. Бойко Л. Сутність та особливості застосування цифрових інструментів владно-громадської взаємодії. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 9. С. 167–180. DOI: <https://surl.li/uebhgd> (дата звернення: 21.02.2025).

2. Волошин І. В., Кравченко Л. М. Особливості використання соціальних мереж для організації зв'язків з громадськістю. *Теорія і практика сучасної економіки* : матеріали XXIII Міжнар. наук.-практ. конф. / упоряд. : Р. В. Манн, Н. В. Ільченко ; відп. ред. Р. В. Манн. Черкаси : ЧДТУ, 2022. С. 35–37.

3. Інститут масової інформації. Соціальні мережі як основне джерело новин для українців: дослідження ІМІ. 2023. URL: <https://surl.li/axdlad> (дата звернення: 21.02.2025).

ІНТЕГРОВАНІЙ РОЗВИТОК ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ІНКЛЮЗИВНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС

Некряч Анастасія,

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології, історії і філософії
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава

Макарець Максим,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 052 Політологія
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава

Політична нестабільність, викликана широкомасштабною російсько-українською війною, тривалість каденцій голів та депутатів територіальних громад (ОТГ) обумовили необхідність залучення широких верств населення, різного формату об'єднань до процесу прийняття управлінських рішень на місцевому рівні. Принципи інклюзивності, запроваджені урядом України, стимулюють підґрунтя демократичних підвалин та збільшення зацікавленості населення політикою свого регіону. Ця зацікавленість найбільшою мірою проявилася в ході проведення реформи децентралізації влади. Комунікація новоутворених органів місцевого самоврядування, їх виконавчих комітетів із групами інтересів набула продуктивнішого та змістовнішого виміру. Певною мірою сприяло цьому й те, що на місцях почали діяти нові самоврядні інституції, зокрема інститут старост. Водночас проблема об'єднання громадян у групи інтересів чи долучення їх до раніше сформованих продовжує зберігати свою актуальність і сьогодні.

Складність цього процесу полягає в тому, що інтеграція громадян у процес прийняття рішень на місцевому рівні досить індивідуальна та відмінна від громади до громади. Чинниками цих відмінностей є: розмір самої громади;

економічний уклад, що домінує в громаді; доступ до об'єктів інфраструктури; політична активність у регіоні.

Цю тезу розглянемо детальніше. Що стосується розміру громад, то, незалежно від їх типу (сільська, селищна, міська), в ході практичної діяльності в них сформувалася структура двох видів: моноцентрична та поліцентрична. Для першого виду характерно становлення центру та периферії на засадах екзистенційного протистояння. Специфіка поліцентричної структури полягає в наявності двох або більше центрів, між якими відбуваються симбіотичні відносини, коли всі суб'єкти дотримуються узгоджених правил гри. Вона більш гнучка та адаптована під конкретні умови та завдання громад. Ключовою її ознакою є залучення нових суб'єктів та територій до загальної системи управління без надмірного навантаження та суттєвих змін в архітектурі управління з мінімізацією бюрократичної складової. Підтвердимо це прикладом. Якщо до міської громади доєднувати будь-яку прилеглу, сільську чи селищну, територію, то цей процес буде супроводжуватися низкою потенційних складнощів. А саме: оптимізація доступу мешканців громади до діючої інфраструктури та збільшення матеріальних і управлінських затрат на обслуговування приєднаних територій. Механізми розв'язання цих проблем є більш реалістичними в громадах з поліцентричною структурою, адже їх метою є побудова інтегрованої системи впливу шляхом співпраці, спільного використання ресурсів та збалансованого їх розподілу. Повертаючись до моноцентричних громад, зазначимо, що переважна частина території є недостатньо розвиненою, оскільки більшість населення прагне мешкати та працювати в центрі об'єднання. Отже, маємо підстави говорити про суттєві переваги громад, що мають два центри тяжіння, які функціонують на основі постійного діалогу, розвиненого партнерства, спільного розуміння проблем. Логічно, що все це закладає сприятливе підґрунтя для реальних інвесторів. Адже економічний складник є важливою передумовою та фактором у розбудові спроможних територіальних громад. А наявність промислових підприємств як єдиного джерела доходу та розмір видаткового навантаження на бюджет громад

стають ключовими чинниками даного процесу. Загалом перезавантаження, що відбулося завдяки реформі децентралізації влади, дало стимул для формування в регіонах нової архітектури місцевої влади, актуалізувало потребу застосування інноваційних інструментів у системі місцевого управління. До речі, в ході добровільного об'єднання брались до уваги історичні, природні, етнічні, культурні чинники, що впливають на соціально-економічний розвиток громад. У підсумку сформувалися громади з різними ресурсними потенціалами, різною інфраструктурою. Проте спільним для них усіх є те, що вони діють у єдиному податковому полі. Однаковою мірою це стосується як профіцитних, так і дотаційних громад. Водночас переважна кількість громад мають єдине джерело доходу: податки, акцизи чи рента. А згідно з чинним законодавством до слабшої у фінансовому відношенні місцевої влади застосовується процедура усунення фінансових диспропорцій або так званого бюджетного вирівнювання. Натомість обидва види громад за своєю структурою бюджету не є пропорційними й залежними від одного джерела. Так, у міських громадах – це акциз та податки з населення, у сільських та селищних – рента. Доцільно враховувати місцеві особливості, які притаманні кожній громаді. Це наявність або відсутність великих підприємств, рівень безробіття та структура населення. Зокрема, у великих громадах інфраструктура є багаторівневою, розгалуженою та складною, в той час, як в малих вона менш розвинена, а тому об'єктивно потребує менше експлуатаційних затрат. Насправді ж економічний складник – суб'єктивна площина і залежить від багатьох факторів єдиного вертикально та горизонтально інтегрованого регіону. Цей аспект значною мірою впливає на суспільне та політичне життя людей, мотивує їх об'єднуватися в різноманітні групи інтересів, які спільно формують візії, консолідовані пропозиції та вимоги щодо підвищення ефективності управління громадою.

Зазначимо, що важливе значення в інтеграційному процесі на місцевому рівні відіграє безпосередньо діюча інфраструктура. Функціонування її об'єктів створює спільний простір, який надає рівні можливості для розвитку та самореалізації громадян, сприяє виробленню політичних рішень та алгоритму

дій, розкриває можливості суб'єктів, які здійснюють свою діяльність. У процесі такої взаємодії формується інтегрована модель довіри, відбувається обмін на всіх рівнях управління ресурсами, навичками, знаннями. Інфраструктура формує вертикально інтегровані мережі груп людей взаємозалежних, але зацікавлених один в одному. Співпраця в рамках цих вертикальних та горизонтальних мереж налагоджує міцні партнерські зв'язки та неформальні групи інтересів, які позитивно впливають на становлення самоврядного простору. А використання наявних спільних ресурсів та їх освоєння лише підсилює цей процес та підвищує зацікавленість і згуртованість мешканців. Відтак інфраструктура, розвиваючись та вдосконалюючись, зміцнює спільне розуміння місцевих потреб, спрямовуючи зусилля на їх вирішення. Переважна більшість громад використовують інфраструктуру як матеріальну базу для сталого та тривалого розвитку території, досягнення консенсусу з усіма суб'єктами, що здійснюють свою діяльність в рамках громад.

Як засвідчує практика, без зацікавленого політичного представництва неможливе загальне зростання самоврядних структур. За відсутності активної співпраці з боку політичних, громадських та неприбуткових організацій, приватного сектору цей процес стає обмеженим. Натомість спільні візії, партнерська співпраця, розробка спільного алгоритму дій, сталого розвитку, що відповідає інтересам і потребам усіх верств населення, розширюють його. Своєю чергою такий підхід відкриває широкі можливості залученню небюджетних коштів та цілеспрямованого їх використання на місцеві потреби. Йдеться про грантові проекти та програми, що передбачають спільну участь громади, виконавчого комітету місцевих рад, профільних установ та безпосередньо самих мешканців. Доречним це є ще й тому, що значна кількість громад відчувають проблеми з фінансуванням. Якщо узагальнено говорити про розвиток регіону, то залежить він ще й від того, наскільки діюча «вертикаль» місцевого управління ефективно здійснює контроль за всіма суб'єктами, які здійснюють свою діяльність на тій чи іншій території та наскільки вона сприяє малорозвиненим та складним суб'єктам.

На нашу думку, до цього процесу варто долучати осередки політичних партій, враховуючи, що останні відчувають брак політичних лідерів на регіональному та місцевому рівні. Тому логічно, щоб пошук та виховання майбутніх лідерів відбувався безпосередньо на місцях. Сприятливі цьому має загальна тенденція, яка проявилася за останні роки. В регіонах з'явилося багато молодіжних рухів, об'єднань, створених та афілійованих з політичними партіями. Завдання ж політичних партій врахувати цю тенденцію і використати її в правильному напрямі, зацікавлюючи молодь сучасними ідеями, програмами, а в майбутньому інтегрувати їх в систему управління на всіх рівнях.

Зважаючи на ті обставини, в яких перебуває нині вітчизняне місцеве самоврядування, громадські форми самоорганізації є не досить стійкими й організованими. До того ж окремі групи помилково сприймаються як маргінальні. Тож ситуація, яка характеризується відсутністю успішних і авторитетних лідерів в регіонах у перспективі може призвести до ухвалення необґрунтованих помилкових рішень, відсутності консенсусу серед громадян, проявів елементів абсентеїзму. Подолати можна це використовуючи соціальні мережі як майданчик з рівним доступом і пошуком однодумців та груп інтересів, об'єктивного та неупередженого висвітлення діяльності малих груп та залучення їх до реалізації спільних місцевих і регіональних справ. Відповідно самоорганізація населення має трансформуватися в структурований та послідовний процес здатний ефективно впливати на самоврядне середовище.

І насамкінець зазначимо, що стратегією розбудови сталих, спроможних територіальних громад є створення спільного простору з рівними можливостями для всіх членів громади; сприяння ліквідації нерівномірного розвитку територій; збалансування структури фінансових надходжень; залучення політичних партій до підготовки кадрового резерву та системної реалізації громадських ініціатив під патронатом і за підтримки місцевих владних структур.

Тому реальна та зацікавлена інтегрованість громадян, забезпечення (у різних форматах) співпраці політичних партій, громадських об'єднань, представників приватного сектору, зміцнює демократію на місцевому рівні, яка

є результатом зусиль усіх політичних гравців, робить її консолідованою і більш стабільною, відкритою та підвищує відповідальність кожного громадянина як за спільне сьогодні, так і за спільне майбутнє.

Джерела і література

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 8 січ. 2025 р. URL: <https://surl.li/jvwuoh> (дата звернення: 26.02.2025).

2. Європейська хартія місцевого самоврядування : Хартія Ради Європи від 15.10.1985 : станом на 16 листоп. 2009 р. URL: <https://surl.li/knwtwo> (дата звернення: 26.02.2025).

3. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 02.05.2023 № 3077-ІХ. URL: <https://surl.li/jvwuoh> (дата звернення: 26.02.2025).

4. Про затвердження розподілу обсягу додаткової дотації з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією Російської Федерації, за III квартал 2024 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 25.10.2024 № 1048-р. URL: <https://surl.li/jvwuoh> (дата звернення: 26.02.2025).

5. Некряч А., Шаравара Т., Приходько С., Макарець С. Самоосвіта в громадах : посібник. Полтава, 2024. 135 с.

DIGITAL PLATFORMS AS A TOOL FOR PUBLIC PARTICIPATION IN LOCAL GOVERNMENT

Pronoza Inna,

Candidate of Political Science, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
Political Sciences and Law State Institution
«South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky»
Odesa

In modern democratic societies, expanding public participation in the management of local affairs is a key factor in increasing the legitimacy of government and the effectiveness of public administration. Digital platforms are becoming a

commercial tool of political communication, ensuring interactivity, efficiency and accessibility of interaction between citizens and local government bodies. In the context of decentralization reforms in Ukraine, the active implementation of digital mechanisms of participation in promoting the development of e-democracy, increasing public control and forming new formats of public governance. At the same time, foreign risks of the digital divide, insufficient inclusiveness of technological solutions and cybersecurity threats, which require systematic scientific understanding. The question arises of analyzing the possibilities and opportunities for using digital platforms in local government, as well as outlining the prospects for the development of digital democracy in Ukraine and European countries.

Digital platforms for public participation in local self-government play an important role in forming effective mechanisms of communication between citizens and authorities, increasing transparency of management processes and providing opportunities for public participation in decisions made [1]. In modern political practice, such platforms can be classified by functional purpose, which allows us to outline their capabilities in more detail, specify their use and impact on the development of local democracy.

The first category includes electronic petition platforms that create conditions for initiating public proposals and their consideration by state or local government bodies. In Ukraine, one of the key examples is an electronic petition on the official web portal of the President of Ukraine, which allows citizens to influence the formation of the current government. Similar mechanisms of action exist at the local level, where municipal electronic petition platforms are used to address issues of public order, social infrastructure, and urban development.

The second important category is public budget platforms, which are aimed at involving citizens in the distribution of part of the community's budget funds by voting for socially significant projects. In Ukraine, this mechanism is actively used in large cities such as Kyiv, Lviv, Dnipro, where relevant online platforms operate, allowing residents to propose and support projects aimed at improving urban infrastructure, ecology, education and culture.

The third group establishes e-voting platforms that are used for making decisions related to local self-government. They can claim to vote on the distribution of local resources, elect representatives of public organizations to advisory bodies to

government bodies, or support e-democracy initiatives. The use of such a platform contributes to expanding the practice of electronic citizen participation and increasing the level of inclusiveness of the decision-making process [3].

A separate segment of digital tools is formed by interactive open data portals that provide access to official information about the activities of local authorities. In Ukraine, key examples of such platforms are the “Single Open Data Web Portal” and “Prozora Rady”, which give citizens the opportunity to analyze budget expenditures, make decisions of local councils and monitor the activities of officials. Open data successfully plays an important role in preventing corruption and promoting greater public involvement in monitoring the effectiveness of management decisions.

Thus, digital platforms for public participation form a multi-level system of e-governance, which increases trust in government, expands the possibilities of citizens’ influence on local political processes and the development of the concept of digital democracy. However, further improvement of these mechanisms requires addressing the problem of digital inequality, information security and increasing the level of digital competence of the population.

European practices of using digital platforms to engage citizens in local government have demonstrated significant potential in increasing government transparency and stimulating active citizen participation in the political process. Many European countries have already successfully implemented innovative mechanisms that allow citizens to influence at the local level through digital platforms.

Estonia, one of the leaders in the field of digital technologies, operates an e-Participation system, which includes electronic voting, electronic petitions and citizen participation in policy development. This system allows citizens not only to participate in general elections, but also to actively shape local policies through electronic platforms, which makes it possible to respond quickly to the needs and demands of society. Also, in 2005, Estonia was the first in the world to organize electronic voting in parliamentary elections, which was a step towards the

In Poland, the practice of public budgets is successfully implemented through the “Participatory Budget” platform, which allows citizens to submit their proposals and vote for financing various local projects. Online voting allows each resident to be more actively involved in the decision-making process, which has a direct impact on improving social infrastructure and the distribution of local resources. The platform

also ensures transparency of the decision-making process, after all stages – from submitting ideas to voting – are open to the public.

In Sweden, the Decidim platform operates, which allows city residents to participate in the development of municipal strategies, planning and implementation of projects related to local development. The tool is actively used for interaction between local governments and citizens, promoting greater citizen involvement in decision-making, which has a direct impact on improving the quality of life in cities [3].

Despite positive trends, there are problems and challenges that hinder the development of digital democracy in Ukraine:

- digital divide: not all segments of the population have equal access to digital tools;
- insufficient level of digital literacy: citizens are not always aware of the possibilities of electronic participation;
- security risks: cyberattacks and data manipulation risks;
- Implementation issues: not all decisions made through digital platforms are enforced by authorities.

The prospects for the development of digital platforms in Ukraine include the expansion of e-governance, improvement of citizen participation mechanisms, and integration into pan-European initiatives [2].

Thus, digital platforms are a tool for the modernization of local self-government, contribute to the transparency of management decisions and expand the possibilities of civic influence. Ukrainian experience in developing digital mechanisms for public participation shows significant potential, but their effective functioning will require further reforms, increased digital literacy, and adaptation of best European practices. (date of application: 17.02.2025).

Sources and literature

1. Mekhanizmy ta protsedury zaluchennia hromadskosti do pryiniattia rishen. Ofitsiyni sait NADS Ukrainy. URL: <https://surl.li/tfvbhu> (date of application: 17.02.2025).

2. Plan zakhodiv do 2024 roku shchodo realizatsii Natsionalnoi stratehii spryiannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini na 2021–2026 roky. URL: <https://surl.li/nutive> (date of application: 17.02.2025).

3. Uchast hromadskosti v protsesi pryiniattia rishen. Ohliad standartiv ta praktyk ukrainakh-chlenakh Rady Yevropy. URL: <https://surl.li/ynjxuz> (date of application: 17.02.2025).

КОНСТРУКТИВІЗМ ЯК БАЗОВА ПОЗИЦІЯ В РОЗУМІННІ ГЕНЕЗИСУ І ПРИРОДИ СОЦІАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЇЇ РОЛІ В ЕПОХУ МОДЕРНА ТА ПОСТМОДЕРНА

Ростецька Світлана,

доктор політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних наук і права
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса

Наумкін Ігор

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 052 Політологія
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса

Аналізуючи регіональну ідентичність, ми будемо за основу підхід З. Фрейда, що цей феномен є похідним від конфлікту протиборчих сил у суспільстві, які необхідно розглядати динамічно. Саме цей динамічний процес Ерік Еріксон поклав в основу своєї теорії ідентичності, зокрема соціальної. Опираючись на позицію Фрейда щодо початкової включеності людини в соціальність, Еріксон стверджує, що становлення локальної ідентичності стартує з факту початкової включеності людини в групові практики та досвід. Ідентичність, таким чином, – це «способи організації досвіду», і вона може бути груповою або індивідуальною. Групова ідентичність, або «ідентичність груп ґрунтується на географічних та історичних відмінностях і на суттєвих відмінностях соціальних цілей і засобів (колективний план життя)» [Цит. за: 1, с. 20]. Е. Еріксон підкреслює, що його ідентичність – це не проста репліка групової ідентичності, вона є динамічним процесом, пов'язаним воєдино соціальне та індивідуальне. Збіг почуття зростаючих індивідуальних

можливостей з почуттям відповідності культурним груповим сенсів і призводить до оформлення того, що Е. Еріксон називає его-ідентичністю (egoidentity).

Процес формування ідентичності починається на основі вибіркового відкидання або засвоєння «множинних ідентифікацій, пов'язаних з дитинством». Це здійснюється за допомогою їх занурення в нову конфігурацію, що, в свою чергу, залежить від процесу, за допомогою якого суспільство ідентифікує молодого індивіда, визнаючи його тим, ким він став. Ідентичність в своєму суб'єктивному аспекті представляє собою усвідомлення того суб'єктивного факту, що методи синтезування досвіду є засібом спадкоємності індивіда для інших.

Еріксон виділяє чотири аспекти «ідентичності»: Ідентичність – це свідоме почуття «індивідуальної ідентичності»; несвідоме прагнення до збереження наступності характеру, власної особистості; критерій визначення успіху «мовчазних звершень по синтезуванню його его»; збереження і підтримка внутрішньої «солідарності» з ідеалами і ідентичністю групи.

Варто звернути увагу і на науковий доробок К. Юнга, який запропонував інший підхід у тлумаченні феномена ідентичності. На його думку, замкненість індивіда на собі не може слугувати джерелом становлення людини [Цит.: 2, с. 103]. Однак, у його роботах проглядається інтерес до суб'єктивного індивідуального досвіду. Головною залишається теза про те, що людина адаптується до теперішнього часу, не беручи до уваги вплив минулого і майбутнього. Поняття «ідентичність» стало ключовим для соціально-філософської концепції Е. Фрома, який розглядає в якості предмета дослідження аналіз сучасних особливостей взаємин індивіда та соціуму [Цит. за: 2, с. 79]. Вчений визначає ідентичність як результат індивідуалізації людини. На його думку, остання є результатом відокремлення людини від сил природи і від інших людей, що вперше стає можливим лише на певному етапі людської історії, а саме – в Новий час. Важливою проблемою для Е. Фрома була прірва між свободою і безпекою. Так, перша, за Е. Фромом, вимагає для особистості право вибору та необхідність мати владу над своїм життям, друга – необхідність

відчувати себе зв'язаним і об'єднаним із іншими людьми. Інтенсивність цього протиріччя та способи його вирішення безпосередньо залежать від економічної і політичної систем суспільства.

На відміну від своїх попередників, Е. Фром робить акцент на внутрішньому потенціалі людини, що дозволяє їй знайти себе в сучасному світі. Він демонструє важливість буття «для іншого», а не «для себе», як З. Фройд.

У сучасній науковій літературі існує декілька теорій, які пояснюють феномен ідентичності. Дві, найбільш відомі та обґрунтовані – як в концептуальному, так і в емпіричному плані, можуть бути релевантними для пояснення процесів взаємодії та взаємовпливу між особистістю та місцем. Одна з них – теорія соціальної ідентичності – з'явилась та отримала розповсюдження переважно соціальних психологів у ХХ ст., в той час як інша – теорія ідентичності, знаходить прибічників в колі соціологів [3]. Ця теорія аналізує механізми формування ідентичності на мікросоціальному рівні, пов'язуючи її з процесами взаємодії, прийняття, індивідуального розуміння та виконання соціальних ролей, ставленням до тих чи інших ролевих репертуарів. Одним із розробників теорії ідентичності є Ш. Страйкер. Останнім часом вона отримала подальший розвиток і ширшу аналітичну перспективу в працях його прихильників. У теорії ідентичності залишається недоторканою ідея про формування Я або самості в процесі соціальної взаємодії, завдяки якому люди пізнають себе, спостерігаючи за реакціями інших.

У теорії Ш. Страйкера варіації ідентичностей пов'язані з різноманітністю соціальних ролей, виконуваних індивідом. По суті, мова йде про те, що Я являє собою сукупність окремих рольових іден-ичностей, кожна з яких, в свою чергу, відповідає рольовій позиції в суспільстві [4, с. 164]. Таким чином, ролі служать тим фундаментом, на якому зводиться конструкт ідентичності.

Передумовою формування ідентичності, за Дж. Мідом, є невідповідність індивіда вимогам суспільства, а найбільш важливим засобом інтеріоризації «узагальненого іншого» виступає мова. «Мова у своєму значимому сенсі є такий голосовий жест, який має тенденцію пробуджувати в індивіда (який говорить) ту

установку, яку він пробуджує в інших; саме це вдосконалення самості таким жестом, опосередковує соціальні дії, і дає початок процесу прийняття ролі іншого» [Цит. за: 5, с. 110].

Послідовники наукової школи Дж. Г. Міда систематизували його ідеї і повному інтерпретували різні ситуації міжіндивідуальної комунікації в мікросоціології. Зокрема, І. Гофман звернув увагу на той факт, що при набутті ідентичності («загрозі» ідентичності) людина змушена вирішувати складне питання про те, як можна балансувати між двома ілюзіями – між нормальністю (звичайної) та унікальністю власної особистості.

Соціальна природа ідентичності аналізується в межах теорії соціального конструювання, зокрема в роботах П. Бергера і Т. Лукмана [Цит. за: 6, с. 121]. Досліджуючи соціокультурну ідентичність, П. Бергер особливо підкреслює роль соціальних інститутів при формуванні особистісної ідентичності. Так, він вважає, що набуття ідентичності завжди проходить в контексті специфічної соціальної структури. Не тільки її зміст, а й заходи її успіху мають соціально-структурні умови і наслідки. Результатом такої взаємної типізації є роль – схема діяльності індивіда, який вступив до інституту. За допомогою ролей інституту втілюються в індивідуальному досвіді. Роль передбачає певний спосіб типізації досвіду і знакового опосередкування світу, відповідний внутрішній логіці, закладеній в інституті. При самоідентифікації людини з деякою інституціональною роллю, властивий їй спосіб конструювання досвіду стає для людини основним, впроваджується в її ідентичність, змінюючи систему базових цінностей.

Конструктивізм як базова позиція в розумінні генезису і природи соціальної ідентичності зазвичай постає, по-перше, як історичне обґрунтування того факту, що соціальна ідентичність оформляється і набуває свою специфіку тільки в умовах європейських суспільств епохи модерну. У зв'язку з цим її не можна вважати фундаментальним і універсальним властивістю індивіда в тому плані, що індивід має соціальною ідентичністю в усіх формах соціально-історичного життя. Ідентичність конструюється, тобто свідомим чином

оформлюється тільки у індивіда епохи модерну. По-друге, в рамках конструктивістського підходу обґрунтовується і аналізується процес оформлення і реалізації соціальної ідентичності, властивої модерну і сучасності.

Конструктивізм як соціальна теорія звертається до зовнішньополітичних проявів соціокультурної ідентичності, розглядаючи їх як обґрунтування і реалізацію глибинних аспектів політики самоідентифікації актора.

Джерела і література

1. Баїрачний С. Становлення проблематики соціальної ідентичності у теоріях Є. Фрома та Є. Єриксона. *Матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф.* Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. С. 19–29.

2. Єгупов М. В. Ідентичність як атрибут людини і суспільства : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. Київ, 2015. 214 с.

3. Ідентичність та соціальна солідарність у Центрально-Східній Європі / Т. Каменська, П. Ожеховський та ін. ; за ред. проф. Н. Коваліско, д-ра А. Єкатеринчука, проф. О. Лісеєнко, проф. Р. Радзіка. Львів : ЛНУ імені Івана Франка; Lublin : Wydawnictwo UMCS, 2020. 224 с.

4. Кириленко В. В. Мобілізаційна функція сучасного політичного міфу. *Науковий вісник Одеського державного економічного університету*. 2012. Вип. 12 (164). С. 163–170.

5. Коржов Г. Територіальні ідентичності: концептуальні інтерпретації в сучасній зарубіжній соціологічній думці. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2010. № 1. С. 107–124.

6. Коч С. В. Транскордоння: простір соціального порядку та політичної дії. Одеса : Фенікс, 2019. 357 с.

ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ ІНТЕГРАЦІЇ МІГРАНТІВ У БЕРЛІНІ: РОЛЬ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАД

Семенов Геннадій,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
Чорноморського національного університету імені Петра Могили
м. Миколаїв

Міграція давно стала невід'ємною частиною соціального ландшафту європейських мегаполісів, і Берлін – яскравий приклад міста, що системно працює над інтеграцією новоприбулих. Як столиця Німеччини, він приваблює мігрантів не лише економічними можливостями, а й толерантною мультикультурною атмосферою. Однак саме масштабність міграційних потоків створює серйозні виклики для місцевої влади та громад.

У відповідь на ці виклики Берлін розробив низку інноваційних підходів до інтеграції, які виходять за межі класичних державних програм. Тут активно залучаються громадські організації, волонтерські ініціативи та навіть цифрові платформи, що допомагають мігрантам швидше адаптуватися до нових умов [2, с. 8]. Взаємодія між муніципальними структурами та громадянським суспільством стала ключовою особливістю берлінської моделі інтеграції, яка поєднує соціальну підтримку, освіту, працевлаштування та культурний обмін [4].

Берлінська міська влада розглядає інтеграцію мігрантів як один із пріоритетів своєї політики, адже понад 30% населення міста має іноземне походження [4]. У зв'язку з цим реалізується комплексна стратегія, що охоплює освітню, соціальну, економічну та культурну сфери. Одним із головних документів, який визначає напрямки міграційної політики міста, є *Berliner Integrationskonzept* – концепція, що містить конкретні заходи, спрямовані на створення сприятливого середовища для новоприбулих.

Ця концепція ґрунтується на кількох ключових принципах: забезпеченні рівного доступу до ресурсів, децентралізації інтеграційної політики через створення інтеграційних центрів у кожному районі міста та активному залученні

громадянського суспільства, включаючи співпрацю з релігійними спільнотами й волонтерськими ініціативами [5, с. 28].

Окрему увагу приділено питанню працевлаштування. Програма *Berlin Arbeit für Alle* включає курси підвищення кваліфікації та перекваліфікації, що дозволяють мігрантам швидше адаптуватися до вимог ринку праці. Державні субсидії стимулюють роботодавців наймати мігрантів, а спеціальні біржі праці допомагають їм знайти роботу відповідно до кваліфікації. Крім того, важливим аспектом інтеграційної політики є доступність житла. Програма *Soziale Wohnraumförderung* передбачає інвестиції у створення доступного житла для біженців і трудових мігрантів, що сприяє запобіганню формуванню етнічних гетто та розвитку міжкультурного діалогу [1, с. 4].

Проте державні ініціативи – лише частина інтеграційного процесу. Важливу роль відіграють громадські організації та волонтерські рухи, які забезпечують мігрантам соціальну підтримку на рівні локальних громад. Однією з найвідоміших ініціатив є *Flüchtlingsrat Berlin*, що спеціалізується на наданні правової допомоги біженцям, організації інформаційних кампаній і захисті міграційних прав. Інший важливий проєкт, *Give Something Back to Berlin*, діє за принципом взаємодопомоги: мігранти можуть брати участь у мовних курсах, культурних заходах і майстер-класах, що сприяє швидшому налагодженню соціальних зв'язків [2, с. 12].

Релігійні громади також відіграють важливу роль у цьому процесі. Католицька організація *Caritas Berlin* надає соціальну допомогу мігрантам, включаючи гуманітарну підтримку, житлові програми та інтеграційні курси. Мусульманська спільнота активно організовує освітні ініціативи, сприяючи взаємодії між мігрантами та місцевими жителями. Наприклад, програма *Kiezpatenschaften* передбачає наставництво, коли корінні берлінці стають «кураторами» для новоприбулих, допомагаючи їм адаптуватися до нового середовища [3].

Крім соціальної інтеграції, важливою складовою є культурна адаптація мігрантів. Незважаючи на відкритість міста, багато новоприбулих стикаються з

викликами у взаємодії з місцевим населенням. У відповідь на це Берлін впроваджує концепцію «культурних мостів», що передбачає організацію спільних заходів, де берлінці та мігранти можуть взаємодіяти в неформальному середовищі. Прикладами таких ініціатив є інтеграційні фестивалі, спільні мистецькі проєкти та програми культурного наставництва. Такі підходи сприяють подоланню бар'єрів та зменшенню соціальної напруги [5, с. 14].

Ще одним перспективним напрямом є розвиток підприємницької активності мігрантів. Берлін підтримує запуск бізнесів серед новоприбулих через програми мікрокредитування та бізнес-інкубатори. Зокрема, ініціатива *Start-up Your Future* допомагає мігрантам із навчанням, пошуком інвесторів та юридичною підтримкою. Це не лише сприяє економічній інтеграції, а й зміцнює фінансову незалежність мігрантів, створюючи нові робочі місця та стимулюючи розвиток міста.

Інтеграція мігрантів у мегаполісах – складний, але необхідний процес, і Берлін демонструє одну з найбільш ефективних моделей цього явища. Його підхід ґрунтується на поєднанні державної підтримки, активного залучення громадських ініціатив та впровадження інноваційних рішень. Попри значні успіхи, система інтеграції в Берліні стикається з проблемами, такими як соціальна сегрегація, обмежений доступ мігрантів до політичного життя та складнощі з визнанням іноземних кваліфікацій.

Берлінська модель інтеграції є корисним прикладом для інших європейських міст. Її досвід доводить, що комплексний підхід та відкритість до міграційних процесів не лише мінімізують соціальні ризики, а й сприяють розвитку міста, створюючи більш інклюзивне та згуртоване суспільство.

Джерела і література

1. Кішко Д. А. Особливості протидії нелегальній міграції у контексті євроінтеграції : кваліфікац. робота за другим рівнем вищої освіти (магістр) / Чорноморський національний університет імені Петра Могили. Миколаїв, 2022.
2. Комар Н. Міста-дестинації мігрантів в Європі: виклики та можливості. *Economic Analysis*. 2020. Т. 1, № 30. С. 8.

3. Кортукова Т. О. Правове регулювання спільної імміграційної політики Європейського Союзу : дис. ... д-ра філос. наук : 293 «Міжнародне право». Київ, 2021.

4. Костюк Л. Міграційна політика Німеччини на початку ХХІ століття. *Україна–Європа–Світ* : зб. наук. пр. Київ, 2014.

5. Малиновська О. А. Міграційна політика Європейського Союзу: виклики та уроки для України : аналіт. доп. Київ : Нац. ін-т стратегічних досліджень, 2014.
URL: <https://surl.li/hxmuav> (дата звернення: 09.02.2025).

6. Фогел Х. Є. Політичні аспекти становлення та розвитку міграційної політики Європейського Союзу : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04. Чернівці, 2018.

МАРКЕТИНГ ІМІДЖУ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Степаненко Сергій,

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри політекономії
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
м. Полтава

Китриш Олексій,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 051 Економіка
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
м. Полтава

Маркетинг іміджу є важливим інструментом розвитку територій, оскільки визначає сприйняття місцевості різними цільовими аудиторіями (туристами, інвесторами, реальними і потенційними мешканцями, представниками влади тощо). Це стратегія, яка зосереджується на створенні та поширенні позитивного образу місцевості, її характеристик та особливостей. Вона передбачає активну комунікацію з зовнішнім світом, пропаганду вже наявних переваг та акцентування уваги на їх актуальності та важливості [1]. Водночас ефективність маркетингу іміджу залежить від багатьох факторів, таких як вже існуючий імідж території, її проблеми чи успіхи в економічному розвитку та соціальних аспектах. Розглянемо різні типи іміджів територій на прикладах конкретних міст.

1. Позитивний імідж мають міста, які вже здобули визнання завдяки своїм визначним характеристикам, таким як архітектурна спадщина, фінансове благополуччя, історична значущість або культурний рівень. До міст із позитивним іміджем належать Венеція, Сінгапур або Стокгольм. Венеція, з її унікальними каналами та історичними пам'ятками, асоціюється з романтикою та історичною цінністю. Сінгапур – це символ сучасних технологій, високого рівня життя та фінансової стабільності. Стокгольм відомий своєю чистотою, водними маршрутами та екологічним підходом до розвитку міського середовища. Зазвичай позитивний імідж потребує лише перманентного підсилення через додаткові рекламні кампанії та міжнародні заходи, які демонструють переваги відомих міст і дозволяють розширювати аудиторії для нових інвестицій та туристичних потоків.

2. Слабковиражений імідж властивий тим територіям, які ще не стали популярними серед цільових груп і не мають добре сформульованих конкурентних переваг. Такі населені пункти можуть бути маловідомими, а їхня привабливість не повною мірою реалізована. Наприклад, деякі міста в Україні, такі як Чернівці чи Вінниця, можуть бути відомі місцевим жителям, але на міжнародній арені їх імідж не так яскраво виражений. Це можуть бути території, де туристи чи інвестори не мають чіткої уяви про наявні переваги. Для таких місць важливо активно працювати над створенням інформаційних потоків, за допомогою яких вони можуть донести до широкої аудиторії свої особливості: історичні пам'ятки, природні ресурси, культуру чи вигідне географічне розташування. Приміром, інформаційні кампанії можуть підкреслити особливості місцевих традицій чи організувати фестивалі, що привертатимуть увагу відвідувачів і сприятимуть розвитку місцевої економіки.

Застарілий (традиційний) імідж зустрічається у містах, чий образ ґрунтується на історичних асоціаціях, що вже не відповідають сучасним реаліям. Такі міста, хоч і мають певну культурну чи архітектурну спадщину, однак можуть не бути сприйняті як сучасні та динамічні. Наприклад, деякі давні європейські міста на кшталт Лондона чи Парижа, хоча і мають багатий історичний контекст,

потребують оновлення свого іміджу для підкреслення своєї сучасної ролі у світі. Для таких територій важливим є технологічний імідж, який зокрема, може бути підвищений завдяки впровадженню новітніх технологій у транспорт, архітектуру чи бізнес-сектор.

4. Суперечливий імідж характерний для великих міст, які мають масу переваг, але одночасно асоціюються з негативними явищами, такими як забруднення, високий рівень криміналу чи перенаселеність. Це може бути актуально для таких мегаполісів, як Нью-Йорк чи Мехіко, де одночасно співіснують престижні райони та райони з високим рівнем злочинності. У таких випадках місцевій владі та громадськості важливо змінити негативні асоціації і підвищити якість життя в окремих районах, зокрема, через вдосконалення інфраструктури, зниження рівня забруднення і підвищення безпеки.

5. Змішаний імідж можна спостерігати у деяких населених пунктах таких країн, як Італія або Іспанія, де активно розвивається туризм, але іноді трапляються прикрі інциденти, які можуть негативно впливати на загальне враження мандрівників. Наприклад, у містах Італії туристи насолоджуються її прекрасною архітектурою, але можуть зіткнутися з проблемами, такими як страйки або організаційні труднощі в громадському транспорті. Таким чином, для таких територій важливо підкреслювати їхні позитивні аспекти та замовчувати або мінімізувати негативні ситуації, щоб утримати позитивний імідж серед інвесторів і туристів.

6. Негативний імідж є найбільш складним для змін, оскільки він пов'язаний з серйозними соціальними чи економічними проблемами. Прикладом таких територій є міста, що переживають економічні кризи або серйозні соціальні потрясіння. Наприклад, Детройт у США довгий час був асоційований з високим рівнем кримінальності і економічними труднощами. Для таких міст потрібно не лише створювати новий імідж, а й активно працювати над дезавуацією старих стереотипів через реформування соціальної сфери, залучення інвестицій, розвиток нових галузей економіки та створення комфортних умов для життя.

7. Надмірно привабливий імідж виникає у випадку, коли певні міста чи регіони надто популярні серед туристів або нових резидентів, що призводить до перенавантаження інфраструктури та зниження якості життя. Прикладом є Фінляндія, де є необхідність регулювати потоки туристів і нових мешканців, щоб не завдати шкоди екології та зберегти високий рівень життя. Для таких територій важливо здійснювати контроль за розвитком інфраструктури та проводити політику обмеження кількості туристів або нових будівництв.

Підсумовуючи, зазначимо, що кожен із наведених типів іміджу вимагає індивідуального підходу та маркетингової стратегії для зміни або покращення громадського сприйняття території. Маркетинг іміджу є потужним засобом впливу на сприйняття територій різними цільовими групами, проте його ефективність залежить від правильного аналізу наявного іміджу та розробки відповідної стратегії покращення. Успішне управління іміджем сприяє економічному зростанню, привабленню інвесторів та покращенню якості життя, що робить цей напрям ключовим у розвитку територій.

Джерела і література

1. Гринчук Н. Формування територіальних маркетингових стратегій. URL: <https://surl.li/jpsnsp> (дата звернення: 01.02.2025).

ПАРТИЦИПАТОРНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ У ПОЛТАВІ: МІЖ ДЕМОКРАТІЄЮ УЧАСТІ ТА ВИКЛИКАМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Усанов Ігор,

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри політології, історії і філософії
Полтавського державного аграрного університету,
м. Полтава

Антонюк Марина,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської і української філології
Полтавського державного аграрного університету,
м. Полтава

Партиципаторне бюджетування, або бюджет участі, – це інструмент, який дає змогу громадянам безпосередньо впливати на розподіл частини місцевого

бюджету і відчувати себе відповідальними у суспільстві.. Разом із Черніговом та Черкасами, Полтава почала реалізовувати цю демократичну ініціативу [1]. У Полтаві її було офіційно започатковано у 2015 році, коли депутати міської ради одногосно затвердили Положення про бюджет участі [2]. Бюджет участі має важливе значення і має багато позитивних сторін, він покликаний зміцнити місцеву демократію, підвищити прозорість та ефективність використання бюджетних коштів та ін. Проте, як показує практика, впровадження бюджету участі супроводжується як досягненнями, так і певними викликами.

Безумовно, бюджет участі носить виховний характер що до громадянської свідомості, дозволяє мешканцям бути не просто населенням, а громадою, це те, що не підлягає імпорту, а є внутрішнім досвідом реалізації свободи. Тож, одним із головних досягнень партиципаторного бюджетування в Полтаві є активізація громадської участі. Мешканці міста отримали можливість не лише висловлювати свої потреби, а й пропонувати конкретні проєкти, спрямовані на облаштування життя громади, що сприяє формуванню громадянської позиції та зростанню рівня довіри до місцевої влади.

Метод реалізації проєктів, обраних шляхом голосування, – ще одне важливе досягнення на шляху вирішення нагальних проблем, які хвилюють мешканців міста. Це можуть бути проєкти з благоустрою територій, створення зон відпочинку, покращення інфраструктури тощо. Прозорість процесу – ще одна несумнівна перевага партиципаторного бюджетування. Всі етапи, від подання проєктів до голосування та реалізації, є публічними. Це дозволяє громадянам контролювати використання бюджетних коштів та забезпечує підзвітність місцевої влади [3].

Окрім безсумнівних досягнень, партиципаторне бюджетування у Полтаві стикається з низкою викликів. Одним із них є нерівномірність участі, бо активність окремих груп містян може бути вищою, ніж інших, що призводить до нерівномірного розподілу коштів. Складність процесу – це ще один виклик. Процес подання проєктів, голосування та контроль за реалізацією потребують певних знань та навичок, що може ускладнити участь. Ризик маніпуляцій – також

є проблемою. Недостатня прозорість та контроль можуть призвести до спотворення результатів голосування, але разом з тим дозволяє напрацьовувати соціально правовий досвід. Обмеженість бюджету можна назвати іще одним фактором, що впливає на ефективність партиципаторного бюджетування. Обсяг коштів інколи недостатній для реалізації всіх важливих проєктів. Тож, партиципаторне бюджетування в Полтаві – це потрібний інструмент для розвитку місцевої демократії, який має як досягнення, так і труднощі. Для підвищення ефективності цього механізму необхідно забезпечити рівномірну участь громадян, спростити процес подання проєктів та голосування, посилити контроль за прозорістю та запобігти маніпуляціям, а також збільшити обсяг коштів, виділених на бюджет участі. Але, первісно має прийти перемога і Карфаген має бути зруйнованим і тоді в сім'ї вольній, новій ...

Аналізуючи існуючий досвід, можна виділити деякі тенденції в обранні проєктів по типології. Так, великі проєкти часто спрямовані на створення або ж реконструкцію міських просторів, таких як парки, сквери, спортивні майданчики. Наприклад, проєкти з облаштування сучасних спортивних зон, таких як «Вулична арена» або «Скейтпарк» залучають велику кількість мешканців. До великих, відноситься ініціатива утворення та подальший розвиток «Університету третього віку», що користується зростаючою популярністю. Середні проєкти охоплюють покращення інфраструктури окремих мікрорайонів, встановлення дитячих майданчиків, облаштування зон відпочинку, орієнтовані на вирішення локальних проблем в конкретних мікрорайонах міста. А от задіяні мікропроєкти дозволяють включати і невеликі ініціативи, навіть шкільні дитячі проєкти, або ж такі як проведення філософського форуму, який був орієнтований на молодь, але отримав популярність і серед старшого покоління містян. Ці проєкти часто мають точкову спрямованість, але в сукупності створюють більш комфортне та затишне міське середовище і його змістовне наповнення.

Загалом, запровадження партиципаторного бюджетування у Полтаві стало важливим кроком до підвищення прозорості та відкритості міської влади, а

також до залучення громади до процесів прийняття рішень, що сприяє розвитку демократичного суспільства.

Джерела і література

1. Бюджет участі в містах України: регіональний розріз. URL: <https://surl.li/pssheu> (дата звернення: 19.02.2025).
2. У Полтаві запровадять партиципаторне бюджетування. Новини полтавщини. 17.09.2015. URL : <https://surl.li/kzprmu> (дата звернення: 19.02.2025).
3. Чайковська А. Як «Бюджет участі» оселився в Полтаві. *Зміст*. 2016. URL: <https://surli.cc/jgiabx> (дата звернення: 19.02.2025).

ЦИФРОВІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ВІЗУАЛЬНИХ КОНФІГУРАТОРІВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Феденко Дмитро,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ

Цифровізація стає ключовим чинником трансформації управлінських процесів у сфері місцевого самоврядування. В умовах інтеграції України до європейського співтовариства питання модернізації бухгалтерського обліку набуває особливої актуальності. Оновлення методів ведення облікових процесів, включаючи впровадження сучасних інструментів, таких як візуальні конфігуратори, може суттєво підвищити ефективність використання фінансових ресурсів і зміцнити довіру громадян до органів місцевої влади.

Візуальні конфігуратори є інноваційними цифровими інструментами, які дозволяють представити складні фінансові дані у зручному та зрозумілому для користувача форматі. Їх застосування полегшує аналіз і управління фінансами завдяки інтерактивним можливостям, що дають змогу отримувати результати в реальному часі, формувати прогнози, створювати індивідуалізовані звіти та спрощувати процес комунікації між різними відділами. Для органів місцевого

самоврядування такі переваги є надзвичайно важливими, адже саме на рівні місцевої влади вирішується чимало питань, пов'язаних із розподілом і використанням бюджетних коштів.

Європейський досвід показує, що використання візуальних конфігураторів може значно підвищити прозорість і підзвітність фінансових процесів. Наприклад, у таких країнах, як Естонія, Швеція чи Німеччина, широко застосовуються інтерактивні платформи для управління місцевими фінансами. Ці платформи дозволяють громадянам у відкритому доступі отримувати інформацію про доходи та витрати бюджету, аналізувати фінансові показники та навіть долучатися до формування пріоритетів бюджетного фінансування. Візуальні конфігуратори є невід'ємною складовою таких платформ, адже вони спрощують сприйняття інформації, роблячи її доступною навіть для осіб, які не мають спеціалізованої освіти у сфері бухгалтерії чи фінансів [1].

Для України цей досвід є надзвичайно цінним. Система місцевого самоврядування потребує не лише реформування законодавчої бази, але й запровадження інструментів, які дозволять місцевим громадам ефективно керувати фінансами. Зокрема, використання візуальних конфігураторів сприятиме підвищенню прозорості процесу формування та виконання місцевих бюджетів. Це особливо важливо в умовах, коли громадяни дедалі більше цікавляться тим, як витрачаються кошти платників податків.

Окрім забезпечення прозорості, візуальні конфігуратори дозволяють автоматизувати багато рутинних процесів у бухгалтерському обліку. Це включає генерацію звітів, моніторинг виконання бюджетних планів, аналіз ефективності витрат тощо. Завдяки цьому працівники місцевих фінансових органів можуть зосередитися на стратегічному управлінні, залишаючи технічні завдання автоматизованим системам.

Ще однією важливою перевагою впровадження таких інструментів є можливість використання великих обсягів даних (Big Data). Візуальні конфігуратори здатні обробляти великі масиви фінансової інформації, виявляти закономірності, прогнозувати тенденції й попереджати можливі фінансові

ризика. Наприклад, вони можуть аналізувати історичні дані про надходження податків чи динаміку витрат, що дозволяє прогнозувати фінансову ситуацію на майбутнє та приймати виважені рішення.

В умовах цифровізації органи місцевого самоврядування України також отримують унікальний шанс підвищити ефективність своєї роботи через інтеграцію візуальних конфігураторів у систему обліку та звітності. Це дозволить не лише покращити внутрішні управлінські процеси, але й підвищити рівень участі громадян в управлінні місцевими справами. Завдяки прозорому представленню інформації громадяни зможуть краще розуміти, як використовуються їхні податки, що сприятиме посиленню контролю та довіри до органів влади [2].

Особливої актуальності цифровізація набуває в умовах сучасних викликів, таких як воєнний стан в Україні. У таких обставинах органи місцевого самоврядування стикаються з необхідністю швидко адаптуватися до змін у фінансових потоках, оперативно реагувати на потреби громад і забезпечувати звітність у складних умовах. Візуальні конфігуратори можуть значно спростити ці завдання завдяки можливості швидкого аналізу даних і формування звітів у реальному часі.

Не менш важливою є роль візуальних конфігураторів у залученні громадян до управління місцевими справами. Інтерактивні платформи з їх використанням сприяють розвитку механізмів громадського бюджету, коли мешканці громади мають змогу голосувати за пріоритетні напрями використання бюджетних коштів. Це підвищує рівень довіри до місцевої влади та сприяє зміцненню демократичних принципів.

Таким чином, цифровізація бухгалтерського обліку в органах місцевого самоврядування є важливим напрямом модернізації управлінських процесів, що відповідає сучасним викликам та європейським стандартам. Використання візуальних конфігураторів відкриває нові можливості для оптимізації облікових процесів, підвищення прозорості, ефективності та залучення громадян до управління фінансовими ресурсами. Це не лише сприятиме підвищенню довіри

до органів місцевої влади, але й стане вагомим кроком на шляху до європейської інтеграції України.

Джерела і література

1. Пуцентейло П. Р., Довбуш А. В. Основні вектори розвитку бухгалтерського обліку в умовах цифрової економіки. *Інноваційна економіка*. 2021. №3–4. С. 140–151.

2. Білоус О., Кундеус О. Трансформація бухгалтерського обліку в умовах цифрової економіки. *Галицький економічний вісник*. 2023. Т. 84, № 4. С. 56–61.

ДЕКОНЦЕНТРАЦІЯ ДЕЛІБЕРАЦІЙНИХ ПРАКТИК У СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Філіппова Вікторія,

доктор наук з державного управління, професор,
в. о. завідувача кафедри державного управління
і місцевого самоврядування

Херсонського національного технічного університету
м. Хмельницький

Концепція деконцентрації деліберативних практик пропонує інноваційний і нетрадиційний підхід до розуміння деліберативної демократії, яка має значний потенціал для практичного впровадження в системі місцевого самоврядування. На відміну від загальноприйнятого центрального підходу, акцент якого робиться на створенні структурованих процесів обговорення, публічного діалогу та розробці спільних рішень, підхід деконцентрації фокусується на ширшому контексті політичних процедур [1, с. 250].

У сфері місцевого самоврядування поняття деконцентрації деліберативних практик відображає підхід, згідно з яким демократична легітимність рішень, ухвалених органами місцевої влади, залежить не стільки від формального існування спеціалізованих деліберативних майданчиків, скільки від того, наскільки самі процеси формування громадської думки та прийняття відповідних рішень відповідають певним нормативним критеріям. Такі критерії передбачають інклюзивність участі різних груп населення, забезпечення атмосфери взаємоповаги під час обговорень, а також чітке спрямування на досягнення

спільного блага громади. Завдяки подібному підходу акцент робиться на якості комунікації та залученні всіх зацікавлених сторін до процесів управління, що гарантує більш обґрунтовані та загальноприйнятні рішення. Це дозволяє розглядати різноманітні комунікативні практики на рівні територіальної громади – від формальних громадських слухань до неформальних дискусій у соціальних мережах – як елементи деліберативної системи [2].

Необхідно акцентувати увагу на тому, що явище деконцентрації деліберації у сфері місцевого самоврядування здатне створити низку важливих наслідків. Насамперед, такий підхід відкриває можливість подолання існуючих обмежень традиційних механізмів громадської участі, які нерідко характеризуються недостатнім рівнем інклюзивності та не забезпечують повноцінного представництва всіх соціальних груп. Завдяки деконцентрації деліберації процеси ухвалення рішень можуть значною мірою стати більш відкритими та доступними для різних верств населення. По-друге, деконцентрація сприяє визнанню тієї демократичної важливості, яку мають неделіберативні практики. До таких належать, зокрема, активістські протести, суспільні ініціативи, символічні акції чи флешмоби. Ці заходи не лише збуджують увагу суспільства до нагальних проблем, але й активно стимулюють інтеграцію маргіналізованих груп або менш почутих верств населення у публічний діалог, підвищуючи загальний рівень соціальної згуртованості та взаєморозуміння. По-третє, важливо підкреслити, що така тенденція відіграє важливу роль у забезпеченні критичного підходу до оцінювання якості демократичних процесів на локальному рівні. Деконцентрація деліберації дозволяє виявити слабкі місця в існуючих структурних механізмах управління та ухвалення рішень, що робить органи місцевого самоврядування більш чутливими до потреб громади, а демократичні процедури – більш відповідними до принципів справедливості, рівності та прозорості.

Як зазначає М. Скаддер, «метою деконцентованого підходу до деліберативної демократії є надання норм і критеріїв, за допомогою яких можна поставити під сумнів та покращити нормативну легітимність процесу та багатьох

його політичних результатів» [1, с. 250]. У контексті місцевого самоврядування це означає необхідність розробки критеріїв для оцінювання деліберативної якості процесів ухвалення рішень, що враховують не лише формальні процедури, але й якість комунікативних взаємодій між різними акторами.

Одним із ключових викликів для застосування деконцентрованого підходу до деліберативної демократії в системі місцевого самоврядування є розробка методології для емпіричного оцінювання деліберативної якості політичних процесів. Як зауважує М. Скаддер, «нормативні критерії, що надаються деліберативною моделлю, здаються принаймні неявно виведеними з досвіду хорошого обговорення на очних зустрічах» [1, с. 252], що ускладнює їх застосування до складних і динамічних процесів на рівні територіальної громади. Для подолання цієї проблеми доцільно звернутися до концепції інтерконективності, яка розглядається як «процеси та політика зв'язків між різними видами діяльності, акторами та інституціями» і може слугувати ключовим критерієм для оцінювання деліберативної якості системи місцевого самоврядування [1, с. 252]. Застосування концепції інтерконективності для оцінювання деліберативної якості місцевого самоврядування дозволяє подолати обмеження ін'єкційного підходу [1, с. 243], який передбачає оцінювання демократичності системи за кількістю формалізованих деліберативних практик. Натомість, фокус на інтерконективності дозволяє розглядати деліберативну якість як емерджентну властивість.

Отже, концепція деконцентрації деліберації являє собою трансформаційний підхід до демократичних процесів на рівні місцевого самоврядування, який виходить за межі традиційних структурованих форматів обговорення. Ключова цінність цього підходу полягає у зміщенні фокусу з формальних деліберативних майданчиків на якість комунікативних взаємодій та інтерконективність різноманітних демократичних практик у громаді. Така парадигма дозволяє інтегрувати як формальні, так і неформальні способи громадської участі в єдину деліберативну систему, забезпечуючи більшу інклюзивність, репрезентативність та легітимність прийнятих рішень.

Джерела і література

1. Scudder M. F. Deliberative Democracy, More than Deliberation. *Political Studies*. 2023. № 71(1). P. 238–255. URL: <https://surl.li/ootppe> (дата звернення: 24.02.2025).

2. Scudder M. F. Beyond Empathy and Inclusion: The Challenge of Listening in Democratic Deliberation (New York, 2020; online edn, Oxford Academic, 22 Oct. 2020). URL: <https://surl.li/lzzxpe> (дата звернення: 24.02.2025).

ПАРТИСИПАЦІЯ У СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ГРОМАД

Ярошук Інна,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних наук та історії
Київського національного університету
будівництва і архітектури
м. Київ

Умови та середовище в якому громади країн світу живуть сьогодні стають все більш динамічні, з конвергенцією технологій, глобалізацією, новими суспільними тенденціями та дедалі більшою участю зацікавлених сторін. Для того, щоб процвітати, громади мусять бути далекоглядними, мати бажання та стимул сприймати зміни і запроваджувати їх.

Наразі в громад є можливість самостійно формувати місцеві політики в різних галузях. Це у свою чергу відкриває нові можливості для формування партнерства між органами місцевого самоврядування та громадянським суспільством.

Європейська практика стратегічного планування свідчить про активне залучення громадськості до участі в розробці та реалізації стратегічних документів розвитку територіальних громад.

Партисипація, це передусім участь, громадська чи громадянська, залучення громади, спільне прийняття рішень, спільне управління. Участь громадськості означає участь у заходах, спрямованих на поліпшення якості життя в одній чи кількох громадах шляхом вирішення питань, що становлять суспільний інтерес.

Партисипація є неодмінною складовою для самоідентифікації, демократизації та розвитку суспільства, а методом громадської участі є стратегування. Партисипативна модель стратегічного планування передбачає: залучення до роботи над стратегією широкого кола громадськості; врахування принципів сталого розвитку – аналітичні дослідження та рішення, які приймаються під час розробки стратегії, охоплюють економічну, соціальну та екологічну сфери; прийняття рішень на основі глибокого соціального аналізу та вивчення громадської думки щодо умов життя та якості публічних послуг у суспільстві, справжні та ефективні громадські консультації; врахування відгуків та думок мешканців при виборі пріоритетів розвитку (соціологічні дослідження та консультації); партнерство та співпраця у розробці стратегії між зацікавленими сторонами (громадянами та інституціями), працівниками органів місцевого самоврядування та консультантами.

Партисипація є демократичним методом вирішення конфліктних ситуацій, який дозволяє винести на обговорення будь які питання, що хвилюють спільноту. Однак спрацювати цей метод може лише у тому випадку, коли громада активна – створює електронні петиції, надсилає запити на інформацію, безпосередньо звертається до представників влади і готова власними силами втілювати проєктні ініціативи.

Отже, актуальним є пошук шляхів впровадження партисипативних інструментів, щоб вони дійсно слугували врахуванню інтересів громадян, а не були засобами популізму, маніпуляцій та дестабілізації життя у громаді. Громадська участь може бути реалізована в широкому діапазоні взаємодії: від партнерської участі в переговорному процесі з метою досягнення компромісу з владою – до ухвалення важливих управлінських рішень.

Партисипативне прийняття рішень – це не проєкт влади для людей, а спільна робота громади разом з владою. Учасники більш вмотивовані, коли зважають на їх інтереси, вони бачать, що справді можуть щось змінити. Але партисипативний процес може бути маніпуляцією з метою легітимізації влади, політиків, архітекторів та інших професіоналів, залучених до процесу.

Якщо аналізувати стан партисипації в Україні на сьогодні, то можемо визначити, що вона уособлює в собі риси інформативного рівня громадського залучення. Цей рівень не дає змоги суспільству впливати на переважну більшість важливих рішень. В українському контексті важливими рушіями є благодійні фонди та меценати, однак сферою їх впливу переважно є низові ініціативи.

Участь громадськості означає участь у заходах, спрямованих на поліпшення якості життя в одній чи кількох громадах шляхом вирішення питань, що становлять суспільний інтерес. Участь громадськості в процесі прийняття владних рішень реалізується у відносинах Громада – Влада. Сторонами такої участі є: влада, організації громадянського суспільства, громадські активісти, окремі громадяни, широка громадськість. Завдяки публічній партисипації влада має можливість вживати заходи, які відповідають реальним потребам громадян та є гарантією прозорості прийняття рішень, що своєю чергою сприяє збільшенню рівня довіри. Партнерство може здійснюватися на всіх етапах процесу прийняття управлінських рішень і є особливо актуальним на етапах встановлення пріоритетів місцевого розвитку або реалізації політики розвитку громади [1, с. 12].

Роль громад та громадськості в Україні невпинно зростає, і цьому є як зовнішні, так і внутрішні причини. Серед зовнішніх причин є вимоги міжнародних організацій, які планують допомогти повоєнному відновленню України, обов'язково залучати громадськість на всіх етапах розробки проєктів відновлення територіальних громад – від подання пропозицій до остаточного його затвердження.

У зв'язку з намірами України вступити у Європейський Союз українські територіальні громади мають наблизити практики участі громадськості до рівня європейських, тобто значно посилити роль громадськості у формуванні владних рішень. Невпинним рушієм цього процесу є впровадження новацій у практики місцевого самоврядування, які підвищують прозорість діяльності місцевої влади та підвищують роль громадськості в управлінні громадою. Мова йде, зокрема, про такі законодавчі ініціативи, як Проєкт Закону №4254 «Про публічні

консультації», який вже прийнято за основу Верховною Радою України, а також законопроекти №7283 («Про народовладдя в громадах»), №6401 («Про прозорість місцевого самоврядування»), №6319 («Про удосконалення порядку діяльності органів самоорганізації населення»), які наразі є на розгляді комітетів Верховної Ради [2].

Так, за ініціативи Міністерства цифрової трансформації України були удосконалені/розроблені сайти місцевих громад та підключені до платформи e-DEM – першої української платформи, що об'єднує інструменти електронної демократії, такі як «Громадський бюджет», «Місцеві петиції», «Відкрита громада», «Консультації з громадськістю» та інші.

Але, разом з пасивністю і інерцією громад щодо застосування нових партисипативних інструментів можна спостерігати майже у всіх громадах емоційну критику і протести з боку громадських активістів щодо деяких витрат з місцевих бюджетів. Такі акції проходять під лозунгами «Гроші на ЗСУ, а не на бруківку!» та «Коли ворог наступає, хату боронять, а не білять!» [3]. І місцева влада вже майже всюди виразно відчуває свою залежність від того, як складаються її відносини з активом громади і, звісно, хоче впливати, щоб поліпшити комунікацію мешканців громади та місцевої влади щодо вирішення соціально важливих питань.

Отже, склалася ситуація, що ефективна участь громадськості у формуванні владних рішень є і зовнішньою вимогою, і внутрішньою необхідністю в управлінні територіальною громадою.

Джерела і література

1. Партисипація у стратегуванні розвитку громади: досвід територіальних громад Донеччини та Луганщини / Ю. Гончар та ін. 2021. 92 с.
2. Партисипація як фундамент демократичного суспільства. URL: <http://surl.li/sobet> (дата звернення 26.01.2025).
3. Ярошук І. В., Бойко А. Р., Воробканич І. С., Коваленко А. Г. Партисипація у стратегії розвитку громад як фундамент демократичного суспільства. *Topical aspects of modern scientific research : proceedings of the 8th International scientific and practical conference*. CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2024. P. 410–419. URL: <http://surl.li/tsakt> (дата звернення 26.01.2025).

СЕКЦІЯ 4. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

ЛОКАЛЬНА ДЕМОКРАТІЯ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бабарикіна Надія,
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних технологій
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
м. Київ

Локальна демократія в Україні є одним із ключових чинників розвитку державності, забезпечуючи громадянам можливість брати участь у процесах ухвалення рішень на рівні територіальних громад. Попри наявні законодавчі прогалини та виклики, що виникають у функціонуванні органів місцевого самоврядування, механізми громадської участі активно впроваджуються та розвиваються.

До основних форм локальної демократії належать вибори, загальні збори громадян, місцеві ініціативи, громадські слухання, органи самоорганізації населення, а також соціологічні опитування. Додатковими інструментами громадської участі є звернення громадян, електронні петиції, відкритий доступ до засідань місцевих рад, діяльність консультативно-дорадчих органів та механізм бюджету участі.

На законодавчому рівні триває робота над удосконаленням правових механізмів функціонування локальної демократії. Верховна Рада України розглядає законопроекти щодо публічних консультацій та народовладдя на рівні місцевого самоврядування, що спрямовані на уніфікацію відповідного законодавства та його адаптацію до умов воєнного стану.

Запровадження воєнного стану в Україні суттєво вплинуло на механізми функціонування локальної демократії, зокрема обмежило реалізацію окремих конституційних прав громадян, тимчасово призупинивши проведення виборів і масових громадських заходів. Водночас цифрові інструменти участі, зокрема

електронні петиції та онлайн-консультації, залишаються ефективними засобами взаємодії громадян із владою.

Локальна демократія відіграє критичну роль у розбудові стійких та відповідальних громад, забезпечуючи залучення мешканців до процесів управління та ухвалення рішень. Воєнні виклики суттєво вплинули на діяльність органів місцевого самоврядування, які, попри складнощі, продемонстрували здатність до швидкої адаптації та ефективного управління. Місцеві ради стали важливими центрами координації, забезпечення громадського порядку та соціальної підтримки населення.

У 2024 році Верховна Рада України прийняла два законодавчі акти, спрямовані на підвищення рівня транспарентності та відкритості діяльності органів місцевого самоврядування, а також на розширення можливостей для залучення громадськості до процесів прийняття рішень на місцевому рівні.

Зазначена ініціатива набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану, що зумовив призупинення проведення виборів різного рівня, включаючи президентські, парламентські та місцеві. Традиційно виборчий процес служить каталізатором активізації громадянського суспільства та окремих громадян, сприяючи їх участі в політичному житті та частково компенсуючи недостатність ефективних механізмів залучення громадськості до управління.

В умовах воєнного стану органи місцевого самоврядування України виявили високу сприйнятливості до адаптації та ефективного виконання своїх повноважень, що дозволило їм змінити ключову роль у забезпеченні координації управлінських процесів, підтриманні громадського порядку та наданні соціальної допомоги населенню. Із пріоритетних напрямків їх діяльності стало ухвалення та реалізація комплексних програм підтримки Збройних Сил України (ЗСУ), які передбачають як фінансове сприяння, так і матеріально-технічне забезпечення військових формувань.

Повномасштабне вторгнення суттєво активізував взаємодію між місцевими органами влади та державними інституціями, що проявилось в тісній координації з військовими адміністраціями, зокрема у питаннях забезпечення

безпеки населення, логістичного супроводу гуманітарних ініціатив та підтримки обороноздатності регіонів. Відповідно до чинного законодавства, у випадку, коли місцеві органи самоврядування не можуть у повному обсязі реалізовувати своє повноваження, ці функції делегуються військовим адміністраціям, що покращує стабільність управлінських процесів в умовах воєнного часу.

Незважаючи на складні виклики, органи місцевого самоврядування демонструють високий рівень інституційної стійкості та здатність до оперативного реагування на кризові ситуації, що підтверджується як нормативно-правовими актами, так і практичними прикладами реалізації управлінських рішень у різних регіонах країни.

Таким чином, воєнний стан став каталізатором змін у системі місцевого самоврядування, підкресливши необхідність подальшої децентралізації, розширення механізмів громадської участі та ефективної взаємодії між різними рівнями влади.

Джерела і література

1. Війна не перешкода: як місцеві громади впроваджують інноваційні практики. URL: <https://surl.li/saofqn> (дата звернення: 10.02.2025).

2. Локальна демократія в дії: інструменти для посилення громад і вплив на розвиток сучасного українського суспільства. URL: <https://surl.li/zbgus> (дата звернення: 10.02.2025).

3. Ключковський Ю., Венгер В. Правове регулювання місцевого самоврядування в Україні в умовах війни та передумови проведення місцевих виборів після припинення воєнного стану. URL: <https://surl.li/ryusyh> (дата звернення: 10.02.2025).

4. Одарченко К. Місцеве самоврядування в умовах війни з Росією. URL: <https://surl.li/vgqcat> (дата звернення: 10.02.2025).

5. Пирога І. С., Пирога М. І. Роль місцевого самоврядування у відбудові в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Вип. 77, Ч. 1. С. 117–123. URL: <https://surl.li/pxnupv> (дата звернення: 10.02.2025).

6. Стешенко Т. В., Зозуля А. С. Місцеве самоврядування та реформа децентралізації під час воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №3. С. 104–107. URL: <https://surl.li/hatazj> (дата звернення: 10.02.2025).

7. 5 інструментів локальної демократії, які ефективно працюють під час війни. URL: <https://surl.li/zyfz fz> (дата звернення: 10.02.2025).

НАДАННЯ ПОСЛУГИ СТАЦІОНАРНОГО ДОГЛЯДУ В ГОРБАНІВСЬКОМУ ГЕРІАТРИЧНОМУ ПАНСІОНАТІ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ ТА ПРАЦІ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ЛЮДЬМИ ЛІТНЬОГО ВІКУ ЗА ПІДТРИМКИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Бережна Тетяна,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота
Полтавського інституту економіки і права
Університету «Україна»
м. Полтава

Науковий керівник – **Ніна Черняк,**
старший викладач кафедри соціальної
роботи та спеціальної освіти
Полтавського інституту економіки і права
Університету «Україна»
м. Полтава

Горбанівський геріатричний пансіонат ветеранів війни та праці виконує важливу соціальну функцію, забезпечуючи належний догляд та підтримку людей літнього віку та осіб з інвалідністю. Засновником пансіонату є Полтавська обласна рада. Утримання пансіонату здійснюється за рахунок Полтавської обласної ради створено ефективну систему соціального забезпечення, що відповідає сучасним стандартам якості життя для мешканців. У пансіонаті людям надаються послуги:

Соціальний догляд за людьми літнього віку: включає комплекс заходів, спрямованих на підтримку фізичного, психологічного та соціального стану мешканців пансіонату.

– Побутова допомога. Люди літнього віку часто мають труднощі у виконанні щоденних справ. Для цього в пансіонаті організована система побутової

підтримки, яка включає: прибирання приміщень та особистих кімнат – забезпечення чистоти та комфортних умов проживання; прання, прасування та ремонт одягу – догляд за речами мешканців, що дозволяє зберегти їхній гідний зовнішній вигляд; допомога у прийомі їжі – особливо важлива для осіб з обмеженими фізичними можливостями; забезпечення особистої гігієни – підтримка в митті, розчісуванні волосся, догляді за шкірою та нігтями.

- Емоційна та психологічна підтримка. Літні люди часто стикаються з психологічними проблемами, такими як депресія, відчуття самотності, втрата інтересу до життя. У зв'язку з цим у пансіонаті працюють психологи та соціальні працівники, які: надають індивідуальні психологічні консультації; організовують групові тренінги та арт-терапію; сприяють соціальній активності мешканців через залучення до спільних заходів.
- Сприяння соціальній активності. З метою підтримки активного способу життя літніх людей проводяться: гуртки та майстер-класи (малювання, рукоділля, музика); культурні заходи (концерти, перегляд фільмів, літературні читання); фізична активність (гімнастика, реабілітаційні вправи, прогулянки на свіжому повітрі); волонтерські програми – співпраця з молоддю, зустрічі з учнями шкіл та студентами.
- Юридична допомога. Мешканцям пансіонату надаються юридичні консультації з питань: оформлення пенсійних та соціальних виплат; захисту прав літніх людей; спадкових питань.
- Соціальна реабілітація

Перебування в геріатричному закладі – це значна зміна в житті літньої людини. Тому персонал пансіонату допомагає мешканцям адаптуватися до нових умов шляхом: організації групових зустрічей та підтримки нових мешканців; проведення тренінгів щодо самостійного ведення побуту; психологічної підтримки під час періоду адаптації. В Горбанівському геріатричному пансіонаті ветеранів війни та праці на сьогоднішній день перебуває 233 підопічних, з них: 59 – внутрішньо переміщених осіб; 48 – ветеранів праці, 87 – дітей Великої вітчизняної війни

Підтримка Полтавської обласної ради. Полтавська обласна рада активно підтримує Горбанівський геріатричний пансіонат ветеранів війни та праці завдяки депутатському корпусу Полтавської обласної ради, отримує належне фінансування, що забезпечує модернізацію установи та реалізацію програм соціального догляду. Фінансування від Полтавської обласної ради дозволяє забезпечити: ремонт та модернізацію закладу – оновлення приміщень, покращення умов проживання; закупівлю сучасного медичного обладнання – кардіомонітори, інвалідні візки, ортопедичні ліжка тощо; забезпечення якісного харчування – збалансовані дієтичні раціони відповідно до потреб літніх людей.

– Кадрова підтримка. Для підвищення якості догляду за мешканцями пансіонату Полтавська обласна рада сприяє: організації тренінгів та курсів для медперсоналу; залученню соціальних працівників та волонтерів; підвищенню зарплатні та соціальних гарантій для працівників пансіонату з метою підвищення якості медичного обслуговування.

– На базі Горбанівського геріатричного пансіонату ветеранів війни та праці функціонує кафедра геронтології Полтавського медичного університету

– Медичне забезпечення. Співпраця з Полтавськими медичними установами дозволяє надавати мешканцям пансіонату якісне медичне обслуговування; регулярні медичні огляди лікарями-терапевтами, кардіологами, неврологами; проведення реабілітаційних програм для людей з інвалідністю; контроль за хронічними захворюваннями та надання екстреної допомоги.

Для підопічних Горбанівського геріатричного пансіонату ветеранів війни та праці проводиться організація дозвілля та соціальної адаптації.

Завдяки фінансуванню Полтавської обласної ради у пансіонаті проводяться: фестивалі, свята, зустрічі з творчими колективами; відвідування музеїв, виставок, театральних постановок; літні оздоровчі програми (санаторне лікування, екскурсії).

Отже, за допомогою комплексному соціальному догляду та підтримці Полтавської обласної ради Горбанівський геріатричний пансіонат забезпечує гідні умови проживання для людей літнього віку. Інтеграція медичних,

соціальних та психологічних послуг дозволяє мешканцям пансіонату почуватися захищеними та соціально активними. Подальший розвиток та підтримка установи сприятиме покращенню якості життя літніх людей у Полтавській області.

Джерела і література

1. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://surl.li/gmweva> (дата звернення: 17.02.2025).

2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації соціальних послуг у геріатричних закладах : Наказ Міністерства соціальної політики України від 25.04.2016 № 312.

3. Офіційний сайт Горбанівського геріатричного пансіонату ветеранів війни та праці URL: <https://surl.li/desstm> (дата звернення: 17.02.2025).

4. Про затвердження Державного стандарту догляду за людьми літнього віку : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2009 № 1417.

5. Статут Горбанівського геріатричного пансіонату ветеранів війни та праці (офіційний документ закладу).

6. Типове положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів, затверджене постановою Кабінету Міністрів України № 303 від 02.04.2005 р.

ТРЕТЯ МІСІЯ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ТА ВЗАЄМОДІЯ З ГРОМАДОЮ: КРИТЕРІЇ АНАЛІЗУ

Бульбенюк Світлана,
кандидат політичних наук, доцент,
професор кафедри політичних технологій
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ

Комплексні дослідження третьої місії університету – місця реалізації особливого різновиду суспільного служіння були започатковані в останнє десятиліття. Розгляд університету не лише як академічного середовища, але й в

якості місця особистісної, професійної та світоглядної соціалізації має історію становлення ще з часів Відродження. Однак особливий наголос на місії суспільного служіння університету стає все більш відчутним саме нині.

Одним з перших вітчизняних університетів, де на рівні програмних документів було унормовано та на рівні практик було впроваджено ідеали третьої місії університету, став Український католицький університет (УКУ). Прикладом можуть слугувати окремі волонтерські проєкти, обов'язкова практика волонтерства для студентства УКУ. Як зауважував у січні 2024 р. проректор із зовнішніх зв'язків та суспільного служіння УКУ Д. Шеренговський, третя місія сучасного університету – це завдання приносити користь суспільству поза академічною сферою, це завдання «створювати соціальні інновації, щоб покращити життя людей і громад» [1].

Сьогодні ідеали та практики реалізації третьої місії університету у тій чи іншій мірі реалізуються більшістю вітчизняних закладів вищої освіти. За якими критеріями доречно визначати та аналізувати реалізацію третьої місії вітчизняного університету у перспективі найближчих 3–5 років та з врахуванням реалій воєнного часу?

По-перше, визначення мети місії суспільного служіння університету. Третя місія українського університету в його взаємодії з громадою за умов війни – це позиціонування університету не тільки як освітньої та науково-дослідницької установи, як центру підприємництва і розвитку стартапів, але й як середовища соціальної згуртованості і соціальної (соціально-психологічної) стійкості громади.

По-друге, маємо окреслити та оцінити виклики для реалізації третьої місії університету в Україні. Серед основних слушно назвати:

- багаторічний досвід применшення значимості соціальної ролі університету для громади, міста, області, регіону, держави;
- брак фінансування з боку держави соціальних ініціатив університетів та фактична відсутність досвіду системної взаємодії університетів та громади;

- застаріла матеріально-технічна база більшості університетів, яка стає на заваді успішній реалізації соціально значущих ініціатив;
- низький рівень або відсутність соціальної репутації університету як особливого «Місця сили» громади;
- брак візіонерів та проактивних представників академічної й адміністративно-академічної спільноти для просування і популяризації ідеалів третьої місії університетів.

По-третє, необхідно чітко визначити індикатори та показники взаємодії університету і громади. Так, серед ключових індикаторів можемо вказати системну та послідовну (тяглу) співпрацю університету і громади, яка знаходить своє відображення в їх ефективній взаємодії. До названого індикатора показниками взаємодії можуть бути: наявність сучасної університетської інфраструктури, яка постійно модернізується; напрацьовані моделі й інструменти підтримки громади та її жителів (психологічні служби, юридичні клініки, соціально орієнтовані простори, місця для зустрічей і неформальної освіти тощо); залученість і охоплення громади; соціальна капіталізація університетської діяльності.

По-четверте, важливим є коректне визначення стейкхолдерів у процесі взаємодії університету і громади.

По-п'яте, слушно проаналізувати з позицій методики SMART цілей і завдань реалізації місії соціального служіння університету.

Безперечно, представлені вище критерії не є вичерпними, це радше спроба узагальнення типових та можливих практик реалізації третьої місії університету у вітчизняних реаліях.

Якщо вести мову про глобальний рівень реалізації суспільного служіння університетів, підходи до аналізу цієї місії університету різнитимуться. Спільним є бачення особливого – соціального та гуманістичного значення університету. Того значення, яке почало окреслюватися в епоху Відродження та яке у часи глобальних викликів 2020-х рр. набуває нового прочитання. «Сучасні університети створюють тенденції розвитку суспільства, вони також здатні

прогнозувати вектори розвитку суспільних трансформацій, використовуючи такі інструменти як інноваційне мислення та інноваційні технології. Університети стають «агентами регіонального розвитку», є надзвичайно важливими ланками для нарощення регіонального інституційного потенціалу», – стверджували Ю. Заячук та О. Ковальська [2, с. 45]. Тож, сподіватимемось, що вітчизняні університети попри усі труднощі воєнного часу та не завжди системні і продумані реформи стануть справжніми й ефективними агентами національного розвитку і відновлення людського капіталу України.

Джерела і література

1. Освіта задля служіння: суспільно орієнтоване навчання і третя місія у
н 2. Заячук Ю., Ковальська О. Місія університету в суспільстві: формування
університетської традиції та сучасні виклики. *Педагогічний дискурс*. 2020.
Вип. 29. С. 38–50. URL: <https://surl.li/jjdinz> (дата звернення: 15.02.2025).

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ СИСТЕМ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Василенко Денис,

старший викладач кафедри експлуатації
та озброєння військової техніки
Військового інституту танкових військ
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»
м. Харків

В Умови воєнного стану в Україні поставили перед органами місцевого
самоврядування нові виклики, пов'язані з забезпеченням безпеки населення,
організацією гуманітарної допомоги, відновленням інфраструктури та
управлінням ресурсами в умовах обмежених можливостей. Ефективність
місцевого самоврядування в умовах кризи значною мірою залежить від
доступності, достовірності та точності інформації. Впровадження сучасних
інформаційно-аналітичних систем (ІАС) значно покращує процеси прийняття
рішень, дозволяє прогнозувати варіанти розвитку подій, пропонувати можливі

варіанти рішень та оцінювати наслідки [1]. В Україні, де в результаті російської військової агресії виникли безпрецедентні виклики для публічного управління, роль ІАС стала ще більш важливою у підтримці ефективності публічного управління, забезпеченні безпеки та оптимізації механізмів реагування на надзвичайні ситуації.

Інформаційно-аналітична система є поєднанням програмних інформаційних та аналітичних засобів, які забезпечують збір, обробку, аналіз та візуалізацію даних для підтримки прийняття управлінських рішень [2; 3]. У контексті місцевого самоврядування ІАС можуть виконувати наступні функції: моніторинг стану інфраструктури та ресурсів; аналіз соціально-економічних показників; прогнозування розвитку ситуації в умовах кризи та надзвичайних ситуацій; координація дій між різними органами влади та громадськістю.

Воєнний стан в Україні створив низку викликів для органів місцевого самоврядування, зокрема:

- забезпечення безпеки населення (евакуація, організація сховищ, попередження про загрози);
- управління гуманітарною допомогою (розподіл продуктів харчування, ліків та інших необхідних речей);
- відновлення інфраструктури (ремонт доріг, мостів, енергетичних мереж);
- координація з центральною владою та міжнародними організаціями (обмін інформацією та ресурсами).

ІАС є ключовим інструментом для місцевої влади для оцінки ризиків, прогнозування загроз та ефективного реагування на надзвичайні ситуації. Вказані системи інтегрують збір, обробку та розповсюдження даних у режимі реального часу, що дозволяє органам влади швидко приймати обґрунтовані рішення. Основні переваги ІАС в реагуванні на кризи включають:

- обробку даних у режимі реального часу (можливість постійного моніторингу соціально-політичних та економічних умов, надання інформації для своєчасного втручання);

- прогнозу аналітику (розширені алгоритми допомагають передбачати кризові сценарії, сприяючи проактивним реакціям);
- оптимізацію ресурсів (ефективний розподіл ресурсів серед критичних сфер);
- координацію між органами публічної влади (покращення комунікації між національними, регіональними та місцевими органами влади, підвищуючи ефективність реагування).

У умовах воєнного стану зазначені можливості стають особливо важливими, оскільки дозволяють динамічно реагувати на зміни ситуації та забезпечувати ефективне управління ресурсами.

Ефективне розгортання ІАС підтримує публічне управління такими способами:

- інформування про кризові ситуації та обізнаність громадськості (сприяння поширенню точної інформації серед населення, протидії дезінформації та паніці);
- геопросторовий аналіз і аналіз ризиків (географічні інформаційні системи (ГІС), інтегровані в ІАС, допомагають у картографуванні зон високого ризику, оптимізації планів евакуації та виявленні вразливих груп населення);
- системи підтримки прийняття рішень (аналіз даних в режимі реального часу для надання рекомендації для осіб, які приймають рішення);
- управління інфраструктурою та ланцюгом постачання (відстеження збоїв у критичній інфраструктурі, сприяючи швидкому відновленню основних послуг, таких як вода, електроенергія та транспорт).

Інформаційно-аналітичні системи в умовах воєнного стану дозволяють органам місцевого самоврядування динамічно реагувати на виклики, приймати обґрунтовані рішення та забезпечувати прозорість публічного управління.

Серед ключових рекомендацій для подальшого вдосконалення ІАС можна виділити:

- розширення функціональних можливостей системи, зокрема для прогнозування розвитку ситуації;
- забезпечення інтеграції ІАС між різними органами влади;

- підвищення рівня цифрової грамотності серед фахівців місцевих органів влади;
- залучення міжнародної допомоги для розвитку ІАС, зокрема фінансової та технічної підтримки.

Інтеграція інформаційно-аналітичних систем у місцеве самоврядування є надзвичайно важливою для забезпечення ефективного публічного управління, зокрема в умовах воєнного стану. Зазначені системи покращують процес прийняття рішень і реагування на кризи та зміцнюють суспільну довіру. Однак для їх успішного впровадження необхідно подолати проблеми забезпечення кібербезпеки, фінансування та координації. Інвестуючи в цифрову трансформацію та зміцнюючи інституційний потенціал, органи місцевого самоврядування можуть підвищити свою стійкість та ефективність у процесі врегулювання криз та надзвичайних ситуацій.

Джерела і література

1. Палій С. Сучасні тенденції розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення у контексті прийняття ефективних управлінських рішень (на прикладі органів державної влади України). *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 166–174.

2. Шапошников К. С. Роль і значення інформаційно-аналітичного забезпечення в системі регіонального менеджменту. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Економічні науки*. 2021. №1 (60). С. 65–71.

3. Труш О. О., Василенко Д. В. Інформаційно-аналітична діяльність у системі публічного управління. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2023. Вип. 3. С. 49–55.

**ВНЕСОК НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ
ІМЕНІ М. В. ДОВНАР-ЗАПОЛЬСЬКОГО КНЕУ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА В ДІЯЛЬНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ
ГРОМАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ**

Воробйова Людмила,

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач сектору відділу соціокультурних комунікацій
Наукової бібліотеки імені М. В. Довнар-Запольського
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
м. Київ

Війна, що триває, суттєво впливає на українські громади, які є основою системи управління в Україні. Потужне місцеве самоврядування довело, що воно є запорукою стійкості України. Тому що кожна громада найкраще знає потреби своєї місцевості та її мешканців. Це дозволяє краще долати виклики, спричинені російським вторгненням. Під час війни Наукова бібліотека імені М. В. Довнар-Запольського стала інформаційним центром громади.

Соціальні мережі – досить зручний майданчик представлення і популяризації діяльності бібліотеки. На сторінках бібліотеки в соціальних мережах – Facebook, YouTube, Telegram та чаті @lib_kneu_discuss розповсюджувалися актуальні новини, інформаційні повідомлення, віртуальні виставки, анонсувалося та повідомлялось про проведені заходи, представлялися відеозаписи цікавих заходів, відеопрезентації та відеоогляди книжкових виставок тощо.

Ефективним засобом популяризації наукових знань та популяризації вітчизняної літератури були й залишаються книжкові виставки. Тематика виставок визначається навчальною програмою, державними та міжнародними професійними святами, днями пам'яті, пам'ятними датами та ювілеями істориків, письменників, економістів, статистиків, фінансистів. Головною виставкою останніх 2-х років стала виставка «Україна – незламна, єдина!», яка постійно поповнюється. В ній представлені книги про російсько-українську війну. На основі цієї виставки було започатковано рубрику, в якій висвітлюються нові книжки з даної тематики.

Залученню користувачів до бібліотеки сприяє організація культурно-просвітницьких та наукових заходів. Завдяки цим заходам здійснюється реклама бібліотеки, яка залишається простором просвітництва. Це організація та проведення семінарів, круглих столів, літературних вечорів, оглядів літератури, екскурсій, зустрічей з відомими людьми, презентацій тощо.

Так, протягом останніх 5-ти років, бібліотекою були проведені наступні круглі столи:

1. М. В. Довнар-Запольський – засновник першого в Україні ВНЗ економічного профілю». З нагоди присвоєння бібліотеці КНЕУ імені М. В. Довнар-Запольського.

2. «С. Подолинський, В. Вернадський, М. Руденко – подвижники природничих засад економічного мислення і господарювання». З нагоди 170-річчя від дня народження Сергія Подолинського, 100-річчя від дня народження Миколи Руденка та 85-річчя від дня смерті Володимира Вернадського.

3. Сергій Подолинський – основоположник природничих засад мислення і господарювання в національній та світовій економічній науці» (до 130-річчя від дня смерті).

4. «...Людство є діючим органом Всесвіту» – Микола Руденко про Григорія Сковороду». З нагоди 300-річчя від дня народження Григорія Сковороди.

5. Інтелектуальне надбання академіка Володимира Вернадського і світова фізико-економічна думка». З нагоди 160-річчя від дня народження.

6. Економічна наука для інтелектуально-духовного відродження України». До 100-річчя від дня народження проф. Л. Я. Корнійчук.

Співорганізаторами круглих столів стали: кафедра економічної теорії КНЕУ імені Вадима Гетьмана, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Наукове товариство імені Сергія Подолинського, Товариство зв'язків з українцями за межами України «Україна – Світ», Інститут філософії імені Г. С. Сковороди, Національний університет «Острозька академія». До участі в круглих столах були залучені вчені, викладачі, представники громадських

організацій, студенти з багатьох міст України та інших країн (Австрії, Канади, ОАЕ, Польщі).

За результатами роботи круглих столів були видані в онлайн-форматі тези учасників цих заходів.

Вже стало традицією проведення в грудні щорічних Руденківських читань. Цей захід проводиться до дня народження Героя України, правозахисника, засновника Української Гельсінської групи, філософа, економіста Миколи Руденка сумісно з Науковим товариством імені Сергія Подолинського. До участі в заході залучаються вчені, викладачі, студенти, представники громадських організацій.

Бібліотека під час війни – це не просто місце для читання книг. Це і центр культурного життя, де відбуваються різноманітні заходи, які спрямовані на розвиток освіти, культури, національної свідомості.

Так, у лютому 2021 р. у Бібліотеці відбулась онлайн зустріч з учасниками Революції Гідності та презентація книги «Антон Цедік – правдива Душа в пошуках Істини». В заході брали участь проректор Оболенська Т. Є., декан факультету міжнародної економіки і менеджменту Солодковський Ю. В., побратими Антона Цедіка. На зв'язку з Полтавою були батьки, вчителі та друзі. На заході була присутня вчений секретар музею Революції Гідності Леся Онишко, яка подарувала Бібліотеці книжки.

У жовтні 2021 р. відбувся захід «80 років пам'яті: забуттю не підлягає». Захід проводився в онлайн-режимі і пов'язаний з 80-ми роковинами трагедії в Бабиному Яру. У заході взяли участь близько 100 осіб, зокрема: студенти та викладачі КНЕУ, представники Всеукраїнського жіночого товариства імені Олени Теліги, члени клубу КНЕУ «Дорогами до прекрасного», представники Наукового товариства імені Сергія Подолинського, студенти Київського медичного коледжу № 3.

У цьому ж році з ініціативи Інституту вищої освіти Університету та за підтримки Департаменту молоді та спорту міста Києва відбувся онлайн-захід з нагоди відкриття Центру дослідження та популяризації трипільської культури

КНЕУ «Дивосвіт Трипілья» на базі Бібліотеки. Заснування центру обумовлено необхідністю комплексного підходу до відтворення та популяризації трипільської культури, поширення результатів досліджень археологів та мистецтвознавців.

У лютому 2022 року відбувся патріотичний квест «Державні та народні символи України». Захід присвячений 30-річчю затвердження Верховною Радою національної символіки України – Державного Гімну, Державного Прапора та Державного Герба, а також у зв'язку з оголошеним Президентом України Днем Єднання. У заході взяли участь викладачі, співробітники, науковці, студенти КНЕУ та фахового економічного коледжу, який є підрозділом нашого університету. Були заслухані виступи членів клубу «Дорогами до прекрасного» та Наукового товариства імені Сергія Подолинського.

24 листопада 2022 року з нагоди 90-ї річниці від початку Голодомору в Україні 1932–1933 рр. Відбувся урок пам'яті «Свічка, яка ніколи не згасає». Учасники заходу переглянули документальні фільми Інституту національної пам'яті, прочитали вірші.

У березні 2023 року відбулася презентація поетичної збірки «Війна цивілізацій. Поетичний фронт КНЕУ». Це видання є продовженням колективних поетичних збірок «Багатобарвне літо» (КНЕУ, 2001), «Вітрила натхнення» (КНЕУ, 2006), «Мереживо часу» (КНЕУ, 2011). Нове видання – це емоційно-творча реакція авторів на війну, розв'язану російським агресором. У ньому поєднані твори поетів КНЕУ різних поколінь. А захід – вияв глибокої шани та щирої вдячності захисникам та захисницям, які виборюють перемогу. Захід проводився у змішаному форматі. У ньому взяли участь: автори збірки, представники клубу «Дорогами до прекрасного» та клубу «Скіфи», викладачі, співробітники Бібліотеки, студенти КНЕУ та фахового економічного коледжу.

У квітні 2023 року відбулася зустріч «Театральні миттєвості Галини Яблонської». Захід проходив у змішаному режимі. У ньому взяли участь викладачі, співробітники й студенти КНЕУ та фахового економічного коледжу. Учасники заходу з цікавістю прослухали розповідь актриси про її творчий шлях,

цікаві факти з життя, переглянули відео. Актриса прочитала свої вірші та зіграла уривки зі своїх театральних ролей. Голова правління клубу «Дорогами до прекрасного» КНЕУ Людмила Рінгіс присвятила Галині Яблонській свій вірш. Захід пройшов у невимушеній, творчій атмосфері.

У травні 2023 року відбулася зустріч «Сім проєктів Станіслава Аржевітіна». Станіслав Михайлович Аржевітін – відомий банкір і політик, народний депутат України 5–6 скликань, голова Ради Асоціації українських банків, д.е.н., професор кафедри банківської справи та страхування КНЕУ імені Вадима Гетьмана. У виступі він розповів про свої життєві проєкти: сім'ю, бізнес, політику, науку, краєзнавство, громадськість, архівографію. Його кредо – жити й творити.

З нагоди Дня Українського козацтва, Дня захисників та захисниць України та Покрови Пресвятої Богородиці 28 вересня 2023 р. У конференц-залі КНЕУ імені Вадима Гетьмана відбулася творча зустріч з лауреатом Національної премії України імені Тараса Шевченка, народним артистом України Василем Нечепую «Мистецтво та освіта заради України». Захід проводився музеєм історії КНЕУ сумісно з науковою бібліотекою імені М. В. Довнар-Запольського. Бібліотекою була підготовлена книжкова виставка, присвячена українському козацтву, а також українським кобзарям та лірникам. Зокрема було представлено книжку «В рокотанні-риданні бандур».

14 лютого 2024 року у Науковій бібліотеці імені М. В. Довнар-Запольського відбувся захід «Кохання меж не має...», присвячений світлій пам'яті колишнього викладача КНЕУ Миколи Йосиповича Хорунжого. На заході було презентовано останню збірку поезії Миколи Йосиповича «Виміри життя».

З нагоди 210-ї річниці з дня народження Т. Г. Шевченка у Науковій бібліотеці імені М. В. Довнар-Запольського 7 березня відбувся захід «Тарас Шевченко єднає народи». Захід проводився сумісно з клубом «Дорогами до прекрасного».

Під час проведення заходу відбувся флешмоб з декламуванням найпопулярніших віршів Тараса Шевченка, в якому взяли участь студенти

фахового економічного коледжу КНЕУ та члени клубу «Дорогами до прекрасного».

11 вересня 2024 року в КНЕУ відбувся захід «Десною зачарований...», присвячений 130-річчю від дня народження Олександра Довженка. Захід проводився сумісно Науковою бібліотекою імені М. В. Довнар-Запольського, клубом «Дорогами до прекрасного» та музеєм історії КНЕУ. Інтерес до постаті відомого українського письменника, кінорежисера, кінодраматурга, художника, класика світового кінематографа викликаний ще й тим, що він був студентом нашого університету. З нагоди 130-ї річниці від дня народження Олександра Довженка викладачі, співробітники та студенти КНЕУ завітали до Національної кіностудії художніх фільмів імені Олександра Довженка на день відкритих дверей.

До Дня української мови та писемності 22 жовтня працівники бібліотеки відвідали Національний музей літератури України, у якому відбувся показ української історичної драми «Щедрик» режисерки Олесі Моргунець-Ісаєнко. Після перегляду фільму відвідувачі отримали можливість зустрітися із режисеркою, акторами та представниками медіа, зокрема з Анжелікою Рудницькою.

Систематичними стали відвідування музеїв, до яких залучаються викладачі, співробітники, студенти: Національний музей історії України у Другій світовій війні, Національний музей «Чорнобиль», Національний музей Голодомору-геноциду, Національний музей літератури, Меморіальний музей пам'яті жертв Бабиного Яру, музей становлення української нації, музей Революції Гідності, Національний музей-заповідник української військової звитяги та інші. Традиційними для бібліотеки стали зустрічі з цікавими людьми та лекції вузьких спеціалістів, так наприклад:

Творча зустріч «Трипілля і туризм» з М. Ю. Відейком, доктором історичних наук, старшим науковим співробітником, завідувачем науково-дослідної лабораторії археології Київського університету імені Бориса Грінченка, керівником проектів та програм департаменту відкритих ринків

Національного Банку України Бахтарі Е. А., психологом КНЕУ Бойчук О. С. та іншими.

Під час війни бібліотека залишається на варті української ідентичності, культури та мови. Відділом соціокультурних комунікацій у залі українознавства було обладнано куточок старожитностей.

Завдяки співробітникам бібліотеки вдалося відтворити культуру та побут наших бабусь та прабабусь. Кожного року до Дня української хустки та до Дня вишиванки в цьому залі проводяться флешмоби, до яких долучаються співробітники та студенти. В умовах воєнного часу бібліотека стала і осередком волонтерської діяльності. Так, співробітники бібліотеки разом з САР університету долучилися до благодійних акцій по зборі коштів для дитячого будинку «Берізка» та для госпіталю.

А 23 квітня 2024 року, у Всесвітній день книги та авторського права, бібліотека приєдналась до благодійного проєкту «Книга для кожного», що пройшов у першому корпусі нашого університету. Під час заходу було проведено збір книг для переміщених осіб у м. Києві.

Діти – найбільш вразливіша аудиторія під час війни. Бойові дії відбирають Дитинство у маленьких українців. Сховища замінили їм дитячі кімнати, а повітряні тривоги – шкільні дзвінки. Тому частина заходів бібліотеки була присвячена дітям.

До Дня захисту дітей була організована виставка дитячої творчості, на якій були представлені малюнки та поробки дітей співробітників бібліотеки. Всіх учасників було нагороджено грамотами. А з нагоди 206-ї річниці від дня народження Тараса Григоровича Шевченка в бібліотеці відбулися зустрічі зі школярами 3-х та 4-х класів спеціалізованої СШ №82 м. Києва імені Т. Г. Шевченка. В програмі заходу: екскурсія до залу українознавства та перегляд книжкової виставки, а також демонстрація фільму та декламування віршів Великого Кобзаря.

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ЗАПОРІЗЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ)

Горло Наталя,

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя

У процесі реалізації реформи децентралізації влади в Україні на базовому рівні управління відбулося утворення об'єднаних територіальних громад, які відповідно до принципу субсидіарності отримали повноваження щодо вирішення місцевих проблем та ресурси для їх реалізації, що водночас передбачало і посилення відповідальності органів місцевого самоврядування перед жителями громади. Серед багатьох питань, які мають вирішувати органи самоврядування, постає захист довкілля і вирішення екологічних проблем, які загострилися у період повномасштабної війни: забруднення повітря, ґрунтів, води, руйнування екосистем, замінування сільськогосподарських об'єктів тощо. Від цього потерпає особливо велика кількість прифронтових чи деокупованих громад. Саме тому екологічний вектор діяльності територіальних громад є одним з пріоритетних, оскільки він створює додатковий ресурс для забезпечення стійкості територіальних громад, у тому числі в умовах воєнного стану. Крім того, вирішуючи екологічні проблеми на місцевому рівні, громади тим самим підтверджують свою суб'єктність і у реалізації державної екологічної політики.

Нормативне забезпечення екологічної політики територіальних громад може розроблятися у різних формах. Найчастіше у Стратегії розвитку громади визначається екологічний вектор, реалізація якого конкретизується у цільових програмах, рідше – одразу розробляється екологічна цільова програма.

Розглянемо екологічну політику громади на прикладі Запорізької міської територіальної громади. У Стратегії розвитку міста Запоріжжя на період до 2028 року зазначено, що її метою з-поміж іншого є вирішення проблем місцевого розвитку, насамперед відновлення та збереження довкілля міста, безпечного для життя. У стратегічному баченні розвитку міста Запоріжжя до 2028 року визначено, що це «місто чистих енергій, кришталевого повітря, прозорих вод і

охайних берегів, екологічно чисте та безпечне, з достатньою кількістю парків і скверів з цікавими місцями змістовного культурного відпочинку» [4, с. 16]. Документ виокремлює стратегічні напрями розвитку міста, серед яких напрям А – екологічний, який має назву «Місто здорового довкілля та ресурсозбереження». Цей напрям конкретизується двома стратегічними цілями: А.1. Місто чистого довкілля та А.2. Ресурсоощадна та енергоефективна система життєзабезпечення міста. Кожна стратегічна ціль розкривається в оперативних цілях, які представляють собою обмежені у часі алгоритми дій щодо досягнення стратегічних цілей. Зокрема, стратегічна ціль А.1. включає такі оперативні цілі, як: ресурсоефективне та економічно вигідне поводження з відходами; зменшення забруднення атмосферного повітря; безпечне водопостачання та водовідведення; поліпшення екологічного стану малих річок та річки Дніпро; системний екологічний моніторинг та інформування. Стратегічна ціль А.2. конкретизується такими оперативними цілями: розвиток міської системи управління енергетичними ресурсами; розвиток мереж громадського електротранспорту; енергоефективні системи вуличного освітлення міста; енергоощадне, комфортне житло та енергоефективні будівлі бюджетної сфери [4, с. 22]. Для кожної оперативної цілі позначені конкретні сфери реалізації проєктів, результати досягнення цілі, індикатори реалізації, відповідальні, джерела фінансування та термін реалізації. Документ доповнюється Звітом про стратегічну екологічну оцінку Стратегії розвитку міста Запоріжжя до 2028 року, у якому подана докладна характеристика стану екології міста. І, хоч Стратегія була розроблена ще до початку повномасштабного вторгнення РФ, всі позначені у ній цілі щодо екологічного напрямку розвитку міста є актуальними і на сьогодні, особливо з врахуванням євроінтеграційного курсу України і долучення України до Європейського зеленого курсу.

Таким чином ця Стратегія виступає основним документом, який визначає вектор екологічної політики у Запорізькій міській територіальній громаді. Екологічні цілі конкретизуються відповідними цільовими програмами. Так, у Програмі економічного і соціального розвитку Запорізької міської територіальної громади на 2025 рік для вирішення проблем екології визначені

міські цільові програми «Про фінансування природоохоронних заходів за рахунок екологічних надходжень на 2024–2025 роки» і «Програма розвитку та обслуговування зеленого господарства міста на 2023–2025 роки» [3]. Попри війну, місто живе і розвивається, міська влада ставить чіткі цілі і визначає конкретні кроки для їх досягнення.

Проте, як зазначає Г. Журавська, «...навіть склавши набір цільових програм, у яких вказані дії щодо покращення екологічної ситуації та захист довкілля, міста та громади часто не сприймають і не усвідомлюють проблеми екології комплексно» [1]. У таких випадках велика роль належить ініціативам з боку жителів, які долучаються до вирішення екологічних проблем громади та контролюють дії органів влади. Наприклад, громадська організація «Екосенс», яка працює у м. Запоріжжі, здійснює контроль безпеки води, повітря та рівня радіації, працює у напрямку екологічної просвіти, сталого розвитку Запоріжжя та адаптації міста до зміни клімату, а з березня 2022 року проводить оперативне попередження населення Запорізького регіону про екологічні загрози, спричинені військовими діями [2].

Отже, в умовах сьогодення територіальні громади є повноправними суб'єктами екологічної політики. Запит жителів громад щодо безпечного довкілля спонукає органи місцевого самоврядування виважено підходити до визначення пріоритетних цілей екологічної політики у відповідних стратегіях розвитку громади та до розробки цільових програм. Екологічна політика громад стає більш ефективною за умови долучення громадськості до заходів зі збереження довкілля та контролю за діями влади. Приклад Запорізької міської територіальної громади показує, що міська влада зберігає увагу до вирішення екологічних проблем і у період воєнного стану.

Джерела і література

1. Журавська Г. Як громади можуть впливати на національну екологічну політику і чому це вигідно обом сторонам. *Екоclub*. 26.09.2022. URL: <https://surl.li/exlzlo> (дата звернення: 10.02.2025).

2. Про ГО «Екосенс». URL: <https://surl.li/srgwls> (дата звернення: 12.02.2025).

3. Про Програму економічного і соціального розвитку Запорізької міської територіальної громади на 2025 рік : Рішення міської ради від 04.12.2024 № 32. URL: <https://surl.li/cmwacm> (дата звернення: 10.02.2025).

4. Стратегія розвитку міста Запоріжжя до 2028 року: затверджено Рішенням міської ради 20.12.2017 №57. 286 с. URL: <https://surl.li/qtehrd> (дата звернення: 08.02.2025).

DECENTRALISATION OF THE SOCIAL PROTECTION SYSTEM IN UKRAINE: NEW REALITIES AND PROSPECTS

Demianenko Oleksandra,

PhD in Political Science, Associate Professor,
Research Fellow, New Europe College –
Institute for Advanced Study,
Bucharest, Romania

One of the social rights that the state guarantees and must ensure is the right to social protection. As a function of the state, social protection is defined in many constitutions, which is one of the signs of the social principle of the state system. This means that the state assumes the responsibility to provide assistance to all those who are unable to earn a decent living on their own and have no other source of income. Today, the social protection sector is a key link in the process of Ukraine's European integration, is recognised as one of the main priorities and global goals in Ukraine, and is the basis of the 2030 Agenda for Sustainable Development. According to the 2021 Eurobarometer survey on social issues, 9 out of 10 Europeans (88%) consider a social Europe important to them personally [4]. This area is extremely important for each of the EU countries, and despite the functioning of different social policy models, an effective social protection system is one of the conditions for joining the EU. Therefore, the search for effective mechanisms and efficient methods of functioning of the social protection system in modern conditions is an important area of scientific research and an urgent practical task.

The decentralisation reform in Ukraine, launched in 2014, has provided for the transfer of significant powers to the local communities – hromadas. In particular, in the areas of social protection and child protection. These are the services most often

associated with the welfare state and are most in demand among Ukrainians. The goal of such changes is to bring the providers of these services as close as possible to their direct recipients. The powers of local self-government bodies in the area of social protection of the population, as a result of the reform, include the provision of social services, administrative services of a social nature and the protection of children's rights. Some of these are inherent powers of local governments, while others are delegated.

According to the decentralisation reform plan in Ukraine, social services and their providers – territorial centres and centres of social services for families, children and youth – should be fully transferred to the community level, either by creating an appropriate structure or by purchasing services from other hromadas. Children's services were to operate both in the hromada and at the rayon level (the second level of government after the local level, i.e. hromada, and before the oblast level, i.e. regional). Administrative social services should be provided through 'front offices' in hromadas, which in turn would ensure their transfer to the social protection bodies of district state administrations.

Also, the Cabinet of Ministers of Ukraine established the National Social Service Service of Ukraine on 26 August 2020, a special central executive body whose activities are directed and coordinated by the Cabinet of Ministers of Ukraine through the Minister of Social Policy and implement state policy in the field of social protection of the population, protection of children's rights, state control over compliance with the requirements of the law in the provision of social support and the observance of children's rights [2].

In general, as a result of the transformations at the end of 2020, the vertical management of social protection in the state was broken, but no real alternative was provided. The newly formed hromadas in 2020, in turn, were unable to quickly establish work on social protection and child protection. They faced the issue of financing the relevant powers, lack of qualified personnel, and awareness of the importance of not only infrastructure but also social projects. As of February 2022, the

situation with the implementation of key areas of social policy at the local level was plagued by many problems.

The full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation has become a challenge for all spheres of public life. Within a short period of time, the state authorities adopted a number of legal acts aimed at providing social security to the civilian population of Ukraine.

The Verkhovna Rada of Ukraine adopted amendments to the legislation in the social sphere. The Cabinet of Ministers of Ukraine has regulated certain issues related to social protection of the population under martial law. International monitoring missions and the central authorities of Ukraine are constantly analysing the current situation and providing systematic assistance to local authorities and citizens in need.

The government is also implementing a number of initiatives in cooperation with international organisations. For example, the humanitarian platform eDopomoga operates in three areas: financial assistance from the state; receiving and providing volunteer assistance; and payments from international organisations [1].

To speed up the provision of social services, the government created the Unified Information System of the Social Sphere (UISSS). Currently, the government has centralised the appointment, calculation and payment of accommodation allowances to internally displaced persons. This makes it possible to quickly change an outdated place of residence in an internally displaced person's (IDP) certificate, correct erroneous data, find out and eliminate the reason for the delay in payments or deregister as an IDP at any regional social protection department. These services are also available online in the Diia application, an ecosystem created by the Ministry of Digital Transformation of Ukraine, where more than 70 online services for citizens and businesses are available. The Ministry of Social Policy is also digitising other types of social benefits in the UISSS, such as assistance for child adoption; assistance to persons with disabilities since childhood and children with disabilities; child benefit for a single mother or father, etc.

The state is also actively working to establish the work of social protection departments and children's services in the de-occupied territories, pay pensions, etc.

In today's circumstances, Ukraine should develop social protection in the following areas: institutional (strengthening the authorities responsible for social protection through a clear division of powers, as well as improving the material and technical equipment of specialised institutions and organisations providing social services in Ukraine), human potential and resources (expanding the network of personnel in the social sphere, improving their skills and motivation to work), regulatory (streamlining the norms of the current legislation on social protection), and legal (streamlining the norms of the current legislation on social protection).

Sources and literature

1. eHelp. URL: <https://surl.li/fkqnmj> (date of application: 13.02.2025).
2. National Social Service of Ukraine. URL: <https://surl.li/iftkg> (date of application: 13.02.2025).
3. Social services in times of war: new changes and challenges. URL: <https://surl.li/onhobn> (date of application: 13.02.2025).
4. The European Pillar of Social Rights Action Plan. URL: <https://surl.li/ppnbc> (date of application: 13.02.2025).

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ: ПРОБЕМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Зіньова Ольга,

старший викладач кафедри права
Київського кооперативного
інституту бізнесу і права
м. Київ

Процес децентралізації розпочався ще до повномасштабного вторгнення росії в Україну, а саме 1 квітня 2014 року Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. У 2020 році був завершений перший етап реформи і місцеві вибори відбулися на новій територіальній основі громад та районів.

Після 24 лютого 2022 року місцеве самоврядування стало одним із факторів стійкості фронту, показавши людству, що саме громада стала бойовою одиницею, здатною зупинити ворога. Окремі громади опинилися в окупації, що

ускладнило виконання ними повноважень як органів місцевого самоврядування, інші громади зіткнулися з великим потоком внутрішньо переміщених осіб і які самі взяли на себе відповідальність за їх прихисток. Після звільнення окремих територій України саме громади взяли за відновлення територій. Таке становище свідчить про необхідність посилення громад, тобто необхідність зберегти місцеве самоврядування, незважаючи, що в період війни посилюється централізація влади.

У період дії воєнного стану були створені обласні військові адміністрації замість цивільних, що посилює вплив централізації. Трохи нестандартна ситуація відбулася з міськими адміністраціями, які в окремих регіонах були замінені на військові, а деякі почали чинити спротив, що призвело до конфліктів. Яскравим прикладом цього є Херсон та Чернігів. У Херсоні запровадили міську військову адміністрацію, що стала частиною вертикальної централізації, що підпорядковується обласній військовій, а та – Офісу Президента. У Чернігові мала місце інша ситуація, суть якої зводилася до протистояння між областю і містом щодо встановлення міської військової адміністрації. Як результат – місцеве самоврядування збережено, хоча формально міська військова адміністрація існує і заважає місцевому самоврядуванню здійснювати свої повноваження. Таким чином, органи місцевого самоврядування отримали ще одну проблему – боротьба з централізацією. Фактично реформа децентралізації лише частково була реалізована – вертикальні зв'язки (підпорядкування) залишилися, хоча і були послаблені і рухалися у бік їх ліквідації, але введення воєнного стану у зв'язку з повномасштабним вторгненням змінило ситуацію в бік централізації. Проте ми маємо рухатися у бік децентралізації, розвивати місцеве самоврядування з метою створення України як європейської держави, у якій економічний та соціальний розвиток здійснюється на місцях.

У період війни посилюється ідеологія децентралізації. Пошкодження об'єктів критичної інфраструктури через російську агресію змушує іноді застосовувати екстраординарні методи з децентралізації енергетики. Це означає, що місцеві громади разом з державою створюють різні спільні проекти на

комунальних підприємствах, водоканалах, і невеликі проєкти сонячних електростанцій тощо. Це свідчить, що децентралізація – це корисно, ефективно, особливо у кризових ситуаціях.

На продовження децентралізації влади спрямовано прийняття змін і доповнень до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [1] щодо збільшення прозорості та відкритості роботи місцевого самоврядування, а також на ширше залучення громадськості, передбачене Законом України «Про публічні консультації» від 20.06.2024 р., який має набрати чинності через 12 місяців з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні [2]. Прийняття таких законів є досить важливими, оскільки у період дії воєнного стану заборонено проведення виборів різних ланок, у тому числі і місцевих, тому саме завдяки прийнятим положенням можна якомога більше людей долучити до роботи у громадах.

Головна робота місцевого самоврядування припадає на період відновлення територій: багато громад зруйновано активними бойовими діями. Чи буде бажання відновлювати їх залежить від людей цієї громади, а тому вже зараз органи місцевого самоврядування працюють над цими питаннями, ведуть активну роботу по залучення іноземних спонсорів до післявоєнної відбудови, проводять опитування місцевих мешканців щодо повернення у громади. Таким чином, роботи у органів місцевого самоврядування дуже багато, вирішувати питання доводиться кожного дня, незважаючи на війну.

Джерела і література

1. Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо забезпечення прозорості місцевого самоврядування : Закон України від 22.02.2024 № 3590-IX. URL : <https://surl.li/vbvvsml> (дата звернення: 04.02.2025).

2. Про публічні консультації: Закон України від 20.06.2024 № 3841-IX. URL: <https://surl.li/njcucw> (дата звернення: 04.02.2025).

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Іванов Євгеній,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування Державного податкового університету м. Ірпінь

Науковий керівник – **Інна Канцур,**
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та публічного управління Державного податкового університету м. Ірпінь

Війна, що розгорнулася на території України, стала серйозним випробуванням для всієї системи державного управління, включаючи місцеве самоврядування. В умовах воєнного стану, коли на перший план виходять питання безпеки та виживання, роль місцевих громад набуває особливого значення.

Українські територіальні громади (ТГ) зіткнулися з безпрецедентними викликами, яких не знало жодне місцеве самоврядування у світі, через повномасштабне вторгнення Росії. Українські громади не лише витримують екстремальні умови, але й демонструють застосування міжнародних стандартів місцевого самоврядування на практиці.

8 серпня 2024 року Президент України підписав Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо вдосконалення правового регулювання інституту старост та його діяльності в умовах воєнного стану» (законопроект з реєстр. № 9518) [1].

Цей Закон спрямований на удосконалення правових засад функціонування інституту старост в умовах повномасштабної збройної агресії проти України, дії правового режиму воєнного стану, а також усунення недоліків, що існують в чинному законодавстві України, що унормовує відповідне коло питань.

Реформа децентралізації в Україні є однією з найуспішніших і найпослідовніших за останні вісім років. Запорукою цього стали давні європейські традиції місцевого самоврядування, послідовність керівництва

держави та системна методологічна й інституційна допомога міжнародних організацій. Успішність реформи територіальної організації влади в Україні визнають міжнародні партнери. Саме тому основні завдання Уряду на 2022–2025 рр. було спрямовано на забезпечення стійкого розвитку регіонів і ТГ. Водночас ці плани зазнали вимушеної корекції через російський напад. Рішення центральної влади, спричинені потребою швидко реагувати на умови воєнного часу, призупинили процеси децентралізації у певних напрямках [2].

Довіра держави до населення та громад стала вирішальною у формуванні взаємної довіри в суспільстві. Залучення громадян – це комплекс засобів та технологій, який дозволяє залучити членів територіальної громади до прийняття рішень в межах компетенції громади та здійснення реального самоврядування, гарантованого законодавством [3, с. 14].

В умовах воєнного стану державна економічна політика має адаптуватися до кризових умов, що вимагає швидких та ефективних рішень. Ресурси повинні бути спрямовані на забезпечення безпеки та відновлення. При цьому державна політика включає екстрену допомогу населенню, включаючи евакуацію, надання медичної допомоги та забезпечення житлом тощо.

Одним з основних питань є фінансування місцевих громад. Існує понад сорок джерел надходжень коштів до місцевого бюджету, але не всі вони реальні в умовах війни, особливо якщо говорити про рентні платежі, адміністративні збори, штрафи, плату за розміщення тимчасово вільних коштів тощо.

На практиці основне джерело коштів, які може використовувати громада для власного розвитку, – це податки на доходи фізичних осіб, 60% цього податку йде до місцевого бюджету. І фінансові труднощі дійсно є, і це скорочення надходжень до місцевих бюджетів, необхідність перерозподілу коштів на потреби оборони та безпеки, пошук додаткових джерел фінансування [4].

Отже, з якими труднощами та викликами стикаються місцеві громади у період воєнного стану: 1) організація евакуації та розміщення внутрішньо переміщених осіб, забезпечення цивільного захисту та реагування на надзвичайні ситуації, співпраця з військовими адміністраціями та силовими

структурами; 2) забезпечення населення продуктами харчування, медикаментами та іншими необхідними ресурсами, підтримка критичної інфраструктури, подолання наслідків руйнувань та відновлення житлового фонду, соціальна підтримка вразливих категорій населення; 3) взаємодія з військовими адміністраціями, забезпечення безперебійного функціонування органів місцевого самоврядування, прийняття оперативних рішень в умовах невизначеності.

Чи адаптувалось місцеве самоврядування до роботи у воєнних умовах? На це питання можна відповісти так, тому що:

– На територіях, де ведуться активні бойові дії, або існує загроза їх відновлення, утворюються військові адміністрації. Вони здійснюють повноваження органів місцевого самоврядування, забезпечуючи військовий порядок та безпеку.

– Органи місцевого самоврядування активно залучаються до організації та розподілу гуманітарної допомоги. Вони співпрацюють з міжнародними організаціями, волонтерами та благодійними фондами.

– Організовані укриття та бомбосховища, проводяться навчання з цивільного захисту, створені пункти незламності.

– Проводиться робота з інформування населення про ситуацію в регіоні, протидії дезінформації та фейкам, підтримка морального духу населення.

– Використовуються онлайн-платформи для надання адміністративних послуг, в разі необхідності забезпечення дистанційної роботи органів місцевого самоврядування та залучення громадян до обговорення місцевих питань.

Війна є серйозним випробуванням для місцевого самоврядування в Україні, але вона також продемонструвала його стійкість та здатність до функціонування в умовах війни. Після перемоги Україна матиме можливість побудувати більш ефективну та демократичну систему місцевого самоврядування, яка буде відповідати потребам громадян та сприяти розвитку України.

Джерела і література

1. Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо вдосконалення правового регулювання інституту старост та його діяльності в умовах воєнного стану : Закон України від 17.07.2024 №3870-ІХ. URL: <https://surl.li/qckxtl> (дата звернення: 01.03.2025).
2. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу: аналіт. доп. / В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін. ; за ред. В. Г. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 54 с. URL: <https://surl.li/orjqfl> (дата звернення: 01.03.2025).
3. Рада та громада або як залучати громадян до місцевого самоврядування. Посібник для працівників органів місцевого самоврядування / Н. Ільків, О. Карий, О. Кушнарєнко та ін. Київ : Академпрес, 2003. 132 с.
4. Всеукраїнська асоціація ОТГ. Місцеве самоврядування в умовах воєнного стану: виживання чи розвиток? 2024. URL: <https://surl.li/jrnsjh> (дата звернення: 02.03.2025).

АНАЛІЗ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДА-ГРОМАДА НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Ковальова Дар'я,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування Полтавського державного аграрного університету м. Полтава

Науковий керівник – **Ольга Сердюк,**
кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри публічного управління та адміністрування Полтавського державного аграрного університету м. Полтава

Публічне управління в демократичному суспільстві не можливе без комунікації як форми взаємодії та узгодження позицій у постійному діалозі між владою і громадськістю. Справжній діалог між владою та суспільством є двостороннім спілкуванням і має на меті широке залучення громадськості до процесу прийняття рішень. Стабільність існування держави і суспільства, місцевого управління та громади забезпечується за умови неухильного

дотримання принципів їх ефективної комунікації: організаційних (прогресивності, динамічності, прозорості, відкритості, підзвітності, толерантності, партнерства) та змістовних (інформативності, адекватності, достовірності, оперативності, доступності, промоції, комплексності, стратегічного планування) [1].

Успіх будь-якої громади нерозривно пов'язаний з якістю спілкування між її представниками та мешканцями. Незалежно від розміру та типу громади, ключем до співпраці між громадою та владою є вміння слухати, бути почутим та надавати ясність для вирішення проблеми. Специфіка громади щодо залучення населення до місцевого управління проявляється в різноманітних моделях організації спілкування та соціальної взаємодії: централізованій (комунікаційна діяльність та заходи залучення координуються та спрямовуються через відповідний структурний підрозділ); децентралізованій (уся діяльність здійснюється з відносною самостійністю на рівні органів виконавчої влади/структурних підрозділів), гібридній, що поєднує елементи перших двох моделей [2].

Створенню передумов для інклюзивного залучення громадськості до місцевого розвитку має передувати аналіз процесів комунікації та виявлення основних тенденцій, викликів і точок їх росту. Зокрема, в рамках проекту «Долучайся локально: створення засад для інклюзивного залучення громадськості до місцевого управління в Івано-Франківській, Сумській та Тернопільській територіальних громадах» (стартував у липні 2024 року) експрес-аналіз стану взаємодії влада-громада на місцевому рівні здійснюється шляхом вивчення документів, що регулюють взаємодію влади та громади, аналізу наявних інструментів комунікації, оцінки ресурсів (інфраструктури, фінансування, людських ресурсів), оцінки освітніх активностей, аналізу бізнес-процесів місцевих рад (наявність людських ресурсів та специфіка роботи) [3]. Результати групуються з врахуванням чотирьох рівнів взаємодії (інформування, консультації, діалог, партнерство) за трьома напрямками: прозорість та підзвітність влади, вироблення місцевої політики, прийняття рішень на

місцевому рівні. Методологія експрес-аналізу може бути адаптована до конкретних потреб та застосована до інших територіальних громад. Результати дослідження щодо стану взаємодії місцевої влади з мешканцями, громадським сектором, бізнесом тощо допоможуть територіальним громадам визначити запити та пріоритети для покращення участі населення шляхом вдосконалення наявних комунікаційних інструментів або створення нових.

Проводити дослідження для оцінки взаємодії з громадськістю посадовці місцевих рад можуть і самостійно. В окремих випадках доцільно скористатися результатами онлайн-опитувань мешканців територіальних громад, що здійснюються робочими групами під час розробки стратегій розвитку громад. Так, під час розробки стратегії розвитку Котелевської селищної територіальної громади на 2022–2027 роки (Полтавська область) одним з об'єктів оцінювання була місцева комунікація між громадянами та владою [4]. Серед респондентів 45% склали службовці та 31,2% – наймані працівники, що вказує на значну пасивність місцевого населення. Більше половини опитаних (52,3%) – це люди віком від 25 до 40 років, 25,4% – віком 41–50 років, (молодь більш соціально активна). Спостерігається гендерний перекис в середовищі активних громадян селища на користь жінок (в анкетуванні взяли участь 85,6% жінок і лише 14,4% чоловіків).

Результати опитування свідчать, що мешканці Котелевської селищної територіальної громади підтримують використання сучасних засобів комунікації на основі цифрових технологій. Зокрема, 70,2% респондентів хочуть отримувати інформацію через спеціально створену електронну сторінку на сайті ради, існуючим веб-сайтом задоволені 34,2% респондентів, проте 37,4% респондентів хочуть отримувати інформацію через газету.

На думку респондентів, покращити комунікацію між населенням і владою можна шляхом підвищення прозорості діяльності місцевої влади та впровадження принципу підзвітності. 41,0% респондентів вважають, що місцева влада має посилити підзвітність за свою роботу, 38,0% наполягають на створенні

електронних мереж зв'язку, 29,4% бачать таку можливість у покращенні технічного забезпечення зв'язку.

Хоча 37,4% респондентів хотіли отримувати інформацію з газети, лише 1,2% вказали, що газета є джерелом новин про територіальну громаду. Зрозуміло, що газета розглядається як засіб отримання інформації про ситуацію в країні та моніторингу законодавчих змін (газета дозволяє постійно мати під рукою корисну інформацію). Переважна більшість респондентів (82,2%) дізнаються про події в суспільстві від друзів та сусідів, що свідчить про недостатні зусилля влади щодо підвищення довіри громадян. Майже половина респондентів (47,6%) дізнаються новини з офіційного сайту, 34,4% – з публічних виступів керівництва, 12,0% – із соціальних мереж. Характерно, що 30,2% респондентів не цікавилися новинами громади, що ще раз підкреслює значну соціальну пасивність громади та необхідність зусиль для активізації населення.

Тому для більш тісного зв'язку між Котелевською селищною радою (Полтавська область) та її мешканцями необхідно посилити підзвітність керівників територіальної громади, налагодити зворотній зв'язок, пришвидшити розміщення новин на сайті місцевої ради. Розвиваючи інформаційно-комунікаційні технології доцільно також зберегти видання місцевої газети, яка користується популярністю у третини населення.

Джерела і література

1. Карпенко О. О., Миронова О. В. Проблеми комунікації влади і суспільства як виклик для держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 1. URL: <https://surl.li/eddzgp> (дата звернення: 20.02.2025).

2. Як громади Івано-Франківська, Сум та Тернополя покращуватимуть взаємодію з мешканцями – стартував спільний проєкт. *Громадський простір*. 2024. 03 серп. URL: <https://surl.li/taarwn> (дата звернення: 20.02.2025).

3. Дослідження взаємодії муніципальної влади з громадськістю: для чого це потрібно громадам? *Громадський простір*. 2024. 25 серп. URL: <https://surl.li/oazrrd> (дата звернення: 20.02.2025).

4. Стратегія розвитку Котелевської селищної територіальної громади на 2022–2027 роки. Котелевська селищна рада Полтавського району Полтавської області: офіційний сайт. URL: <https://surl.li/axhnvu> (дата звернення: 20.02.2025).

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Красилюк Віктор,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 052 Політологія
Донецького національного університету імені Василя Стуса
м. Вінниця
Науковий керівник – **Микола Польовий,**
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології та державного управління
Донецького національного університету імені Василя Стуса
м. Вінниця

Моделювання просторового розвитку територіальних громад є важливим аспектом для забезпечення ефективного використання ресурсів, створення комфортних умов для життя населення та функціонування бізнесу, особливо в умовах повоєнного відновлення. Це питання набуває особливої актуальності в контексті децентралізації та військової агресії рф проти України.

Моделювання просторового розвитку територіальних громад у післявоєнний період потребує чіткої методологічної основи, здатної враховувати виклики та ризики, а також ефективного державного регулювання, що забезпечить збалансоване та стале відновлення деокупованих територіальних громад.

У Звіті НДЦ ІПР НАН України «Моделювання просторового розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні» за 2023 рік [3] визначено конструктивні методологічні підходи та відповідно виклики та ризики для розвитку деокупованих територіальних громад. Просторовий розвиток деокупованих громад потребує інтегрованого підходу, що поєднує стратегічне планування, відновлення критичної інфраструктури, соціально-економічну реабілітацію та когнітивне моделювання з урахуванням безпекових,

демографічних та екологічних викликів [3]. Військова агресія росії значно загострила проблеми моделювання просторового розвитку, збільшивши соціальні, економічні, безпекові та екологічні загрози. Визначено групи ризиків, зокрема інституційні, демографічні, економічні, екологічні та безпекові [1, с. 83].

Відновлення деокупованих територіальних громад має ґрунтуватися на комплексній державній політиці, що враховує ключові структурні компоненти, серед яких людський капітал, ефективне управління, фінансове забезпечення, розподіл відповідальності між рівнями влади та просторовий розвиток, орієнтований на рівномірне відновлення регіонів. У сфері людського капіталу першочерговим завданням є зміцнення державних інституцій, підвищення довіри суспільства до влади та залучення професіоналів, приватного сектору й громадянського суспільства до процесу відновлення, що має доповнюватися створенням сприятливих умов для повернення українців з-за кордону як потужного імпульсу для економічного зростання та інтеграції країни в ЄС. Управління відновленням потребує запровадження прозорих процедур використання коштів донорів, створення дієвих консультаційних рад за участю громадськості та бізнесу, а також залучення приватного сектору з урахуванням публічних інтересів та конкурентного середовища, що сприятиме ефективному використанню ресурсів [2].

Розроблено різні сценарії просторового розвитку територіальних громад, які враховують характер проблем та ступінь впливу бойових дій. Основні сценарії включають базовий, відновлювальний та розвитковий, які відрізняються напрямком відновлення та інерційністю розвитку громади [4]. На нашу думку, основна проблема полягає в тому, що ця трикаскадна модель просторового розвитку (ядро, середній рівень, зовнішній контур) є теоретично привабливою, але складною для реалізації через значні відмінності у рівні руйнувань, соціально-економічних умовах та адміністративних особливостях громад. Крім того, спрощене поділення на базовий, відновлювальний та розвитковий сценарії не враховує динамічних змін безпекової ситуації, фінансової нестабільності та політичного контексту, що може призводити до значної похибки в прогнозах.

Включення до моделі соціально-економічних та екологічних ризиків через зовнішній контур є важливим, проте методологія оцінки взаємозалежності цих факторів є недостатньо розробленою, а врахування змін демографічної ситуації, рівня державної підтримки та локальної економіки залишається обмеженим.

Додатковою проблемою є те, що модель недостатньо враховує політичні та адміністративні особливості різних територій, що може ускладнювати її ефективне впровадження. Деокуповані громади мають різний рівень автономності, фінансової спроможності та доступу до ресурсів, що робить необхідним створення гнучких стратегій, адаптованих до кожного конкретного випадку. Хоча метод аналізу ієрархій дозволяє комбінувати сценарії розвитку залежно від місцевих потреб, його практичне застосування може ускладнюватися низькою координацією між громадами, місцевою та центральною владою. Окрім того, модель базується переважно на теоретичних припущеннях і поки що не має широкої емпіричної перевірки, що ставить під сумнів її ефективність у реальних умовах.

Для підвищення точності прогнозів необхідно розширити використання реальних даних та впровадити комбіновані підходи. Особливо важливим для деокупованих громад є врахування безпекових аспектів, оскільки просторове планування має базуватися не лише на економічних показниках, а й на оцінці ризиків повторної ескалації бойових дій, стану критичної інфраструктури та демографічної ситуації. Таким чином, хоча модель може бути корисною для загального стратегічного планування, її застосування до деокупованих територій потребує суттєвого доопрацювання, включаючи адаптацію до швидкозмінного середовища, розширення емпіричної бази та інтеграцію з національними та міжнародними програмами відновлення.

Таким чином, просторове моделювання може стати важливим інструментом відновлення деокупованих територій, якщо воно буде інтегроване з реалістичними сценаріями розвитку, адаптованими до динамічних умов та регіональних особливостей. Подальші дослідження повинні бути спрямовані на уточнення та вдосконалення прогнозних моделей, удосконалення механізмів

міжрівневого управління, а також на визначення ефективних стратегій розвитку громад, що сприятимуть відновленню в повоєнний період.

Джерела і література

1. Дуб А. Р. Ризики просторового розвитку територіальних громад і шляхи їх нівелювання. *Бізнес Інформ*. 2023. № 8. С. 78–85. URL: <https://surl.lu/ctfkci> (дата звернення: 14.02.2025).

2. Запатріна І. В., Шатковська А. О. Досвід післявоєнного відновлення міст світу: уроки для України. Проєкт USAID «Економічна підтримка України», 2023. 86 с. URL: <https://surl.li/giydmx> (дата звернення: 14.02.2025).

3. Моделювання просторового розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні. Харків, 2023. 15 с. URL: <https://surl.li/ojihpw> (дата звернення: 14.02.2025).

4. Ivanova O., Laptiev V., Poliakova O. et al. Modeling Scenarios of Territorial Communities Spatial Development. *IEEE Xplore*. URL: <https://surl.li/myput> (дата звернення: 14.02.2025).

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ У РОБОТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Лахач Тамара,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політології, історії і філософії,
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава

Лукашов Віталій,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 052 Політологія
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава

Актуальність дослідження трансформаційних змін у роботі місцевого самоврядування в умовах воєнного стану зумовлена її надзвичайною важливістю для розвитку довіри громадян як гаранта діяльності самоврядних інституцій. Однією з причин інтересу до трансформаційних змін у роботі місцевого самоврядування є забезпечення потреб населення громад в умовах війни.

В Україні з 2014 року місцеве самоврядування трансформується в рамках реформи децентралізації влади. Під основними поняттями ми розуміємо, що децентралізація – «процес передачі владних повноважень і бюджетних надходжень від центральних органів державної влади до органів місцевого самоврядування», а місцеве самоврядування – як «право територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [2, с. 125].

І хоча децентралізаційні реформи до початку повномасштабного вторгнення та проведення бойових дій відбулися не в повному обсязі, однак це не завадило органам місцевого самоврядування зберегти на високому рівні діяльність державних і самоврядних інституцій. Ця реформа дійсно проявила свої позитивні моменти, дозволивши населеним пунктам спільно справлятися з проблемами, які сьогодні постають як ніколи гостро.

Однак, зміни у роботі місцевого самоврядування під час війни 2022–2025 років носять глибоко трансформаційний характер, який визначається низкою зовнішніх та внутрішніх факторів: окупація українських територій, поглиблення і розширення негативних тенденцій в економіці, політична доцільність, а не раціональність у прийнятті управлінських рішень, міграція населення, продовольче забезпечення, відновлення інфраструктури, тощо.

Варто відзначити, що першочерговою трансформаційною зміною у роботі місцевого самоврядування під час війни стало забезпечення максимальної підтримки та сприяння військовому командуванню у запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану. Згідно Закону України «Про правовий режим воєнного стану», окремо було створено військово-цивільні адміністрації на територіях де велися активні бої. Це дозволило місцевому самоврядуванню «перейти на воєнні рейки» та продовжити свою роботу.

Деякі повноваження місцевого самоврядування припинилися, деякі перейшли до державних органів влади. На час воєнного стану також були створені тимчасові спеціальні органи – обласні військові адміністрації (ОВА). У

свою чергу, військове командування разом із ОВА почали самостійно або із залученням органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування запроваджувати спільні заходи правового режиму воєнного стану.

Зокрема, дослідник Миколюк А.В., посилаючись на Закон України № 2259-ІХ від 12.05.2022 року, виокремлює такі основні спільні заходи правового режиму воєнного стану:

- «1) встановлювати (посилювати) охорону об'єктів державного значення;
- 2) запроваджувати трудову повинність для працездатних осіб;
- 3) використовувати потужності та трудові ресурси підприємств;
- 4) примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності;
- 5) запроваджувати комендантську годину;
- 6) встановлювати особливий режим в'їзду і виїзду;
- 7) перевіряти документи у осіб;
- 8) забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів;
- 9) регулювати роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрі та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації... та інше» [3, с. 70].

Така злагодженість різних органів влади у спільних заходах дозволила у короткий термін вирішити цілий ряд складних питань з-поміж яких найважливішими є вчасна організація оборони більшості населених пунктів України і якісне забезпечення необхідними ресурсами внутрішньо переміщених осіб. При цьому, органи місцевого самоврядування хоч і зазнали трансформаційних змін, проте суттєво розширили свої повноваження.

Підсумовуючи вищевикладене необхідно зазначити, органи місцевого самоврядування зазнали трансформаційних змін в умовах воєнного стану. Але це не завадило швидко адаптуватися і продемонструвати значний рівень ефективності при функціонуванні в умовах сьогодення. Розв'язання одночасно цілого ряду складних проблем, ефективність взаємодії між органами державної

влади, керівництвом територіальних громад та представниками громадських і волонтерських організацій дозволяє уникати різких криз в процесі забезпечення життєдіяльності громад. Це демонструє, що місцеве самоврядування є вагомим елементом і підтримує загальне функціонування держави. Набутий Україною за час війни трансформаційний досвід чітко проілюстрував цілий ряд переваг стимулювання самоорганізації населення перед централізацією управління.

Джерела і література

1. Кіріка Д. Проблеми демократичної трансформації державної влади в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 26–28. URL: <https://surl.li/luiadb> (дата звернення: 21.02.2025).

2. Офіс Ради Європи в Україні. 08 червня 2023. URL: <https://surl.cc/selvbo> (дата звернення: 21.02.2025).

3. Миколюк А. В. Робота органів місцевого самоврядування під час воєнного стану. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 2. С. 67–73. URL: <https://surl.cc/xtrwaa> (дата звернення: 21.02.2025).

РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СТОЛИЦІ УКРАЇНИ – МІСТА КИЄВА ВІДНОСНО МЕШКАНЦІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ – ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЕМПІРИЧНИЙ ДОСВІД, ЗДОБУТКИ, ПОТОЧНИЙ СТАН

Лукін Владислав,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 052 Політологія

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ

Науковий керівник – **Тімашова Вікторія,**
доктор політичних наук, доцент
доцент кафедри політичних наук

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ

З початком повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 р. та запровадженням в Україні правового режиму

воєнного стану, указом Президента України № 69/2022 оголошена загальна мобілізація громадян України в усіх областях України до лав Сил оборони України з метою відсічі збройної агресії Російської Федерації [1]. У зв'язку з чим, місцеві територіальні громади областей, міст тощо зіштовхнулись з відтоком людського капіталу з громади на військову або спеціальну службу, що вплинуло на політичний, соціально-економічний стан таких громад, підштовхнуло до розробки нових інструментів взаємодії з мобілізованими громадянами, спонукало пошукам нових форм та засобів підтримки мешканців громади.

Так, в місті Києві з метою розширення Сил територіальної Оборони (далі – ТрО) Збройних сил України, на базі 112 бригади ТрО 14 квітня 2022 року була сформована ще одна 241-ша окрема бригада ТрО [2], що говорить про широке залучення членів територіальної громади Києва до мобілізації в лави Збройних сил України. З метою всебічної підтримки таких членів територіальної громади, які мобілізуються до Сил оборони України (далі – СОУ), органом місцевого самоврядування міста Києва (Київською міською радою (далі – КМР)) у період 2022–2025 років реалізовано ряд бюджетних програм, які направлені на фінансову підтримку громадян України – мешканців міста Києва, що відображає соціальний запит мешканців столиці України на забезпечення представників СОУ матеріальним ресурсом для проходження військової служби та участі у бойових діях для захисту України.

Так, рішенням КМР від 20 січня 2022 року № 4175/4216 Про затвердження міської цільової програми «Захисник Києва» на 2022–2025 роки із змінами і доповненнями від 7 грудня 2023 року [3] встановлено, що територіальна громада міста Києва буде надавати одноразову фінансову матеріальну допомогу у розмірі 30 тисяч гривень мешканцям столиці, які були призвані до лав СОУ в період з 01 грудня 2023 року та перебували на військовому обліку в районних територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки міста Києва. Департамент соціальної та ветеранської політики виконавчого органу КМР (КМДА) готує наказ, відповідно до якого виплачуються кошти в установленому порядку в безготівковій формі шляхом зарахування на картковий рахунок.

З офіційного порталу Києва відомо, що станом на 8 березня 2024 року перші 473 військовослужбовці, які мобілізувалися до лав СОУ після 1 грудня 2023 року, отримали матеріальну допомогу від столиці на банківські рахунки [4].

Наступна програма підтримки представників СОУ – мешканців міста Києва прийнята рішенням КМР від 30 березня 2022 року № 4550/4591 Про Порядок використання коштів Програми вирішення депутатами Київської міської ради соціально-економічних проблем, виконання передвиборних програм та доручень виборців в умовах воєнного стану із змінами і доповненнями [5].

Так, відповідно до пункту 17.2 Програми матеріальна допомога надається особам СОУ, у розмірі, що перевищує 5, але не перевищує 30 прожиткових мінімумів, чинних для працездатної особи станом на 01 січня звітного податкового року за зверненнями депутатів КМР.

Реалізація на практиці цієї програми полягає у тому, що відповідно до пункту 17.2 Програми, депутат КМР має право клопотати на бюджетну комісію КМР про надання матеріальної допомоги у розмірі до 90 тисяч 840 гривень особі сектору СОУ, яка зареєстрована в місті Києві та брала участь у бойових діях з 24.02.2022 року та подала відповідні документи на ім'я депутата. Також, під дію цієї програми підпадають внутрішньо переміщені особи, місце проживання яких зареєстровано в місті Києві.

Кошти надаються з бюджету міста Києва в рамках запланованих депутатом видатків на виконання передвиборних програм та доручень виборців в умовах воєнного стану, за розпорядженням заступника міського голови – секретаря КМР після погодження бюджетною комісією, та передаються на реалізацію громадській організації, яка виконує функції громадської приймальні депутата КМР, з подальшим нарахування визначеної суми заявнику.

Особливістю цієї програми є те, що надавати матеріальну допомогу одній і тій же особі можливо раз на календарній рік, та те, що розмір матеріальної допомоги визначається депутатом КМР, виходячи із обставин, які виникли.

Звіт про використанні кошти по кожному депутату можливо знайти на сайті КМР у графі «депутати» – «доручення виборців» [6].

Ще однією програмою підтримки є рішення КМР від 23 березня 2023 року № 6254/6295 Про затвердження міської цільової програми «Підтримка киян – Захисників та Захисниць України» на 2023–2025 роки із змінами і доповненнями [7].

Так, відповідно до цієї Програми, місто Київ поклало на департамент соціальної та ветеранської політики виконавчого органу КМР (КМДА) реалізацію надання одноразової матеріальної допомоги при пораненні киянам – представникам СОУ, які отримали поранення в зонах бойових дій після 24.09.2024 року, згідно набуття чинності відповідного рішення КМР, у розмірі 45 тисяч гривень.

Для цього, зацікавлена особа може подати пакет документів через електронний сервіс порталу послуг «Kyiv.digital», а нарахування буде здійснено у безготівковій формі на банківський рахунок заявника [8].

Варто зазначати, що наведені бюджетні програми не виключають одну одну у контексті надання допомоги одній людині, і представник СОУ має право подаватися на кожен окремо, відповідно до виписаних вимог.

Отже, наведені приклади показують реалізацію соціальної політики територіальної громади Києва відносно військовослужбовців-представників СОУ у контексті підтримки своїх мешканців, місто Київ проводить роботу з забезпечення ресурсами громадян, які поповнюють лави Збройних сил України та інших військових формувань для захисту України від агресії Російської Федерації.

Джерела і література

1. Про загальну мобілізацію : Указ Президента України від 24.02.2022 № 69/2022. URL: <https://surl.li/fsmsse> (дата звернення: 14.02.2025).

2. Бригади ТРО в Києві та області. URL: <https://surl.li/kstumn> (дата звернення: 14.02.2025).

3. Про затвердження міської цільової програми з організації військової служби, виконання військового обов'язку, мобілізаційної підготовки і

територіальної оборони у місті Києві «Захисник Києва» на 2022–2025 роки : Рішення Київської міської ради від 20.01.2022 № 4175/4216. URL: <https://surl.li/bfqauе> (дата звернення: 14.02.2025).

4. Мобілізовані в Києві почали отримувати виплати в розмірі 30000 грн. URL: <https://surl.li/hfgpcb> (дата звернення: 14.02.2025).

5. Про порядок використання коштів Програми вирішення депутатами Київської міської ради соціально-економічних проблем, виконання передвиборних програм та доручень виборців в умовах воєнного стану : Рішення Київської міської ради від 30.03.2022 № 4550/4591. URL: <https://surl.li/qpetzy> (дата звернення: 14.02.2025).

6. Київська міська рада. Офіційний веб-сайт. Доручення виборців. URL: <https://surl.li/tbuooх> (дата звернення: 14.02.2025).

7. Про затвердження міської цільової програми «Підтримка киян – Захисників та Захисниць України» на 2023–2025 роки : Рішення Київської міської ради від 23.03.2023 № 6254/6295. URL: <https://surl.li/xivblb> (дата звернення: 14.02.2025).

8. Одноразова матеріальна допомога киянам – Захисникам та Захисницям України, які отримали поранення на територіях, на яких ведуться бойові дії. URL: <https://surl.li/kvonie> (дата звернення: 14.02.2025).

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ФОНДІВ ЖИТЛА ДЛЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Мамонтов Ігор,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри права і публічного управління
Київського національного університету
будівництва і архітектури,
заслужений юрист України
м. Київ

В умовах глобальних руйнувань житлового фонду та інфраструктури, що відбуваються у наслідок масованих терористичних атак і проведення широкомасштабних бойових дій під час російського воєнного вторгнення,

мільйони людей втратили власні помешкання. Так, за даними Міністерства соціальної політики України [1], на початок 2025 року кількість офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) в країні досягає 4,9 млн осіб. З загальної кількості – 3,6 млн – особи, які перемістилися (чи повторно перемістилися) після початку повномасштабної війни. З них – 2,5 млн, які перемістилися і не можуть повернутися до своїх домівок (оскільки житло або зруйноване, або знаходиться у зоні активних бойових дій, або на тимчасово окупованій території). У таких умовах надзвичайної важливості набуває потреба у запровадженні дієвих механізмів забезпечення житлових прав внутрішньо переміщених осіб в Україні, які базуються на ефективному законодавчому регулюванні.

20 листопада 2024 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо додаткових заходів, пов’язаних із забезпеченням внутрішньо переміщених осіб житлом» № 4080-IX [2] (далі – Закон), положення якого спрямовані на урегулювання окремих питань забезпечення житлових прав ВПО. Зокрема, положеннями норм даного Закону пропонується врегулювати питання щодо:

1) утворення Інформаційно-аналітичної системи об’єктів нерухомого майна для проживання ВПО;

2) проведення всеукраїнської інвентаризації (обстеження) об’єктів нерухомого майна всіх форм власності, які можуть бути використані для забезпечення ВПО житлом;

3) встановлення порядку надання в оренду будівель і споруд закладів освіти для забезпечення житлових прав ВПО.

Важливим положенням даного Закону є створення Інформаційно-аналітичної системи об’єктів нерухомого майна для проживання ВПО, що повинно забезпечити потребу у систематизації відомостей про усі потенційно придатні для проживання приміщення в Україні усіх форм власності, які можуть бути використані для вирішення проблеми забезпечення житлом ВПО. Тобто положеннями акта пропонується передбачити створення, наповнення і

встановлення порядку користування Інформаційно-аналітичною системою об'єктів нерухомого майна для проживання ВПО.

Водночас у Законі закладено проведення всеукраїнської інвентаризації (обстеження) об'єктів нерухомого майна державної, комунальної та, за згодою власника, приватної форми власності, які можуть бути використані для забезпечення ВПО житлом. Даний захід передбачено з метою наповнення відомостями про наявні житлові об'єкти всіх форм власності Інформаційно-аналітичної системи об'єктів нерухомого майна для проживання ВПО, для чого пропонується проведення всеукраїнської інвентаризації (обстеження) об'єктів нерухомого майна. У подальшому на виконання даного положення Закону Кабінету Міністрів України буде потрібно врегулювати питання щодо встановлення порядку проведення системного аудиту та пооб'єктної інвентаризації усіх потенційно придатних для проживання приміщень в Україні усіх форм власності, які можуть бути використані для вирішення проблеми забезпечення житлом ВПО.

Окремим важливим положенням даного Закону є запровадження порядку надання в оренду будівель і споруд закладів освіти для забезпечення житлових прав ВПО, що здійснюватиметься шляхом використання приміщень закладів освіти для проживання ВПО на правах оренди. Зокрема, будівлі і споруди які не використовуються за призначенням на початок навчального року та протягом останніх 12 місяців, можуть бути надані в оренду для проживання – на період дії воєнного стану та протягом трьох років після його припинення або скасування. Нормами Закону пропонується за згодою засновника передбачити порядок надання в оренду будівель і споруд закладів і установ професійної (професійно-технічної) освіти, дошкільної освіти та вищої освіти для забезпечення житлових прав ВПО.

Також у даному Законі запропоновано:

а) розширення повноважень ОМС щодо здійснення розподілу та надання житла, що належить до комунальної власності, або яке отримано в оренду,

користування (у тому числі комунальними підприємствами, установами, організаціями);

б) встановити пільгові умови розрахунку орендної плати за державне майно для забезпечення проживання ВПО для таких орендарів: державні та комунальні підприємства; громадські об'єднання та благодійні організації.

Окрім безперечно ефективних і важливих положень, даний Закон містить і важливі недоліки, які у подальшому потребують додаткового законодавчого врегулювання. До таких недоліків відносимо відсутність правового підґрунтя передачі на баланс органів місцевого самоврядування будівель і споруд для забезпечення житлових прав ВПО, окремого правового врегулювання потребують механізми приватизації таких об'єктів. Враховуючи зазначені аспекти, а також в умовах змін у політиці міжнародної матеріально-технічної підтримки України доцільним напрямом удосконалення законодавчого забезпечення формування фондів житла для внутрішньо переміщених осіб в Україні є перегляд програмних стратегічних актів щодо забезпечення житлових прав ВПО у контексті оптимізації внутрішньодержавних житлових ресурсів і фондів житла територіальних громад.

Джерела і література

1. Внутрішньо переміщені особи. Офіційний веб-сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <https://surl.li/wugrga> (дата звернення: 04.02.2025).

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо додаткових заходів, пов'язаних із забезпеченням внутрішньо переміщених осіб житлом : Закон України від 20.11.2024 № 4080-IX. URL: <https://surl.li/ghfewi> (дата звернення: 04.02.2025).

PUBLIC ADMINISTRATION IN RESTORING SERVICES IN DEOCCUPIED COMMUNITIES: CHALLENGES AND PROSPECTS

Matsuka Viktoriia,

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Management and finance Mariupol State University
Kyiv

Horbashevska Maryna,

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Management and Finance Mariupol State University
Kyiv

The occupation and hostilities have caused significant destruction of critical infrastructure, making it difficult for residents to access basic public services. In particular, schools, hospitals, administrative institutions and utilities have been affected. The problem of the shortage of qualified personnel, such as doctors, teachers, social workers, who are key to restoring the life of communities, is particularly acute. Given the different conditions in each community, an individual approach to solving problems is needed [1].

Local government representatives in frontline communities emphasize the importance of preparing for recovery even before de-occupation. Key steps at this stage include:

- Organizing resources and engaging volunteers, public organizations, and businesses for rapid restoration work.
- Accumulation of humanitarian aid in the areas closest to the combat zone to quickly provide for the liberated territories [2].
- Provision of equipment, including IT technologies for registry restoration and building materials for the restoration of damaged infrastructure [5].
- Training personnel in the field of medical, social and psychological services.
- Creation of commissions to assess damage, which will allow for the correct prioritization of restoration.

According to a study conducted in 17 deoccupied communities, the main steps and challenges in restoring public services were identified:

1. Restoration of registers of territorial communities to ensure access to basic documentation (registrations, declarations, certificates, etc.).
2. Launching social services, such as processing subsidies, payments, and social assistance.
3. Using mobile ASCs (Administrative Service Centers) to ensure the availability of services in remote or dangerous areas [2].

Mobile ASCs have become an important tool in communities where stationary points cannot be organized for security reasons. Field administrators work on a schedule, adapting their services to the needs of specific settlements [3].

Main challenges:

1. Social sphere:

- Low wages and lack of insurance for social workers who work in difficult conditions (with dangerous categories of the population or in areas exposed to shelling).
- There is a shortage of staff in the social services sector, causing workers to perform a wide range of tasks, which reduces the effectiveness of their work.
- Excessive dependence on humanitarian aid, which is gradually replacing social services, causing the risk of demotivation and dependence among the population.
- Housing shortage for internally displaced persons (IDPs), especially in small communities where there is no proper infrastructure.

2. Medical field:

- General practitioners and specialists often work with the support of charities and volunteers.
- Telemedicine is becoming an important tool in areas where physical access to doctors is difficult.
- Some communities cooperate through agreements among themselves to provide primary health care in a shared area. based on.

3. Housing and communal services:

- Significant difficulties in restoring housing and communal services in communities that have experienced intensive bombing.
- Lack of equipment for the effective operation of municipal services, which requires urgent investments and purchases.

4. Administrative services and reporting:

- The lack of access to public cadastral maps complicates the work of land surveyors.

Significant burden on employees due to duplication of requests and voluminous reporting to central authorities [4].

Ways to solve problems:

Optimizing reporting through digitalization and implementing unified databases to reduce staff workload and improve information exchange between communities [5].

1. Expanding training programs for social, medical, and administrative sectors with the involvement of international partners.

2. Digitalization of public services, including online registries and request processing systems.

3. Investments in municipal infrastructure, purchase of machinery and equipment to provide basic services.

4. Involving volunteers and public organizations not only for humanitarian assistance, but also for creating long-term projects to support local communities.

5. Increasing salaries and creating insurance mechanisms for social workers who work in hazardous conditions.

Rebuilding communities after de-occupation is a complex, multifaceted process that requires a comprehensive approach. Preparing for recovery, assessing damage, digitizing services, and engaging staff are key elements of an effective strategy. In addition to a rapid response, it is important to create conditions for long-term community resilience, including through supporting local infrastructure, stimulating the economy, and social integration of the population.

Sources and literature

1. Про організацію надання соціальних послуг : Постанова Каб. Міністрів України від 01.06.2020 № 587 : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://surl.li/pultan> (date of application: 27.01.2025).
2. Організація надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. URL: <https://surl.li/jlwabm> (date of application: 27.01.2025).
3. Управління фінансово-економічною безпекою держави та шляхи запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам : монографія / А. В. Балабаниць та ін. Маріуполь, 2020. 223 с. URL: <https://surl.li/hafnbp> (date of application: 27.01.2025).
4. Що з публічними послугами у деокупованих громадах? URL: <https://surl.li/gdhrvd> (date of application: 27.01.2025).
5. Theoretical and Methodological Foundations for the Use of Digital Technologies in Ukraine through the Implementation of EU Experience : collective monograph / edited by A. V. Cherep, I. M. Dashko, Yu. O. Ohrenych, O. H. Cherep. Zaporizhzhia : publisher of FOP Mokshanov V. V., 2024. 246 p. URL: <https://surl.li/gpxvdx> (date of application: 27.01.2025).

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ГРОМАДИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Мельник Людмила,
кандидат політичних наук, доцент,
завідувач кафедри філософських та політичних наук
Білоцерківського національного аграрного університету
м. Біла Церква

Російсько-українська війна стала важким випробуванням для кожної людини, кожної родини та кожного громадянина України. Війна не лише забирає життя людей та руйнує інфраструктуру, а також впливає на кожного українця, незалежно від того, чи людина зазнала прямих втрат. Люди відчувають почуття втрати, страху, гніву та безпорадності – усі перераховані негаразди впливають психоемоційний стан людини.

Психічне здоров'я відіграє ключову роль у нашому житті, впливаючи на всі аспекти нашого існування. Воно визначає наші емоції, поведінку, спосіб спілкування, мислення, прийняття рішень та соціальне благополуччя.

Недостатня увага до психічного здоров'я може мати серйозні наслідки для фізичного здоров'я. Слушною є думка, що «фізичне і психічне здоров'я пов'язані між собою, тому підтримка психічного здоров'я має прямий вплив на поліпшення фізичного стану. Хвороби серцево-судинної системи пов'язані зі стресовими розладами, тож подолання стресу може мати позитивний вплив на здоров'я серця» [1].

У свою чергу погіршення ментального та фізичного здоров'я мешканців громади несуть негативні соціально-економічні наслідки для громади. Оскільки, людський ресурс – основний драйвер економічного добробуту. За даними Mental Health Foundation, London School of Economics «The economic case for investing in the prevention of mental health conditions in the UK» втрати ВВП через проблеми з ментальним здоров'ям становлять 5% [2]. Отже, одним із основних факторів резильєнтності громади є психічне здоров'я.

Спираючись на дослідження науковців дослідниця О. Пахненко виділяє наступні підходи до інтерпретації поняття «резильєнтність громади», які можна згрупувати за наступними основними напрямками:

– резильєнтність як атрибут (здатність) громади: резильєнтність як атрибут (здатність) громади: «здатність громади протистояти зовнішнім потрясінням її соціальної інфраструктури»;

– резильєнтність як процес зміни стану громади: «здатність динамічно пристосовуватися та позитивно адаптуватися до несприятливих сил або впливів, а потім виходити в позитивний функціональний стан»;

– резильєнтність як адаптація, збереження стійкого стану: «здатність адаптуватися до небезпеки, вживаючи заходів для досягнення та підтримки прийняттого рівня функцій і структури громади»;

– резильєнтність як зміцнення, розвиток у відповідь на фактор ризику: «здатність громади передбачати ризики, готуватися до них, реагувати на них і

швидко відновлюватися завдяки виживанню, адаптації, еволюції та зростання на основі досвіду минулих катастроф та їх наслідків» [3].

Важливо зазначити, що ці аспекти життєстійкості не виключають один одного, а взаємопов'язані та взаємозалежні. Щоб досягти високих стандартів, громада повинна розвивати всі ці компоненти. Розуміння різних аспектів стійкості дозволяє громадам ефективніше передбачати кризи, реагувати на них і керувати ними.

Отже, резильєнтність громади у воєнний час є критично важливою характеристикою, що визначає її здатність не тільки вижити, але й зберегти свою ідентичність, соціальну структуру та потенціал для відновлення. А психічне здоров'я є одним із важливих факторів життєстійкості громади.

Джерела і література

1. Офіційний сайт МОЗ. URL. <https://surl.li/ncbhfm> (дата звернення: 06.02.2025).

2. Офіційний сайт Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» ініціативи Олени Зеленської URL. <https://surli.cc/uyzoib> (дата звернення: 06.02.2025).

3. Пахненко О. Сутність та складові резильєнтності громад в контексті COVID-19. URL. <https://surl.li/gdnezk> (дата звернення: 06.02.2025).

РОЗВИТОК ЛІДЕРСТВА В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

Науменко Ольга,

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних технологій
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
м. Київ

Розвиток лідерства в органах місцевого самоврядування є важливим за сучасних обставин. Зважаючи на стан війни регіони зазнають значних втрат, тому нагальним є формування та підтримка сильного лідерства в органах місцевого самоврядування заради забезпечення миру та безпеки.

Органи місцевого самоврядування попри виклики війни здійснюють оперативне реагування на непередбачувані обставини, забезпечуючи відновлення військових об'єктів, надання послуг населенню, формуванню робочих місць для внутрішньо переміщених осіб та залученню інвестицій. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII від 12.05.2015 р., визначається режим функціонування органів місцевого самоврядування та їх взаємодія з військовими адміністраціями. Військові адміністрації під час війни зобов'язані виконувати встановлені чинним законодавством повноваження місцевих державних адміністрацій і частково органів місцевого самоврядування [2, с. 117].

Відповідно з ст. 5 Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» № 2259-IX від 12.05.2022 р., в період дії воєнного стану сільський, селищний, міський голова територіальної громади спроможні приймати такі рішення: передача коштів з відповідного місцевого бюджету на потреби Збройних Сил України чи на забезпечення заходів правового режиму воєнного стану; формування умов щодо надання безоплатної первинної правової допомоги, призначення на посади та звільнення з посад таких установ; боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями; поводження з небезпечними відходами [3].

На сьогодні місцеві органи влади без вказівок зверху, самостійно здійснюють необхідні зміни, будують та зміцнюють інституції задля повноцінного функціонування територіальних громад. Успіх відновлення громад залежить від того як громади гуртуватимуться і визначатимуть пріоритети [2, с. 118].

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII від 12.05.2015 р., органи місцевого самоврядування мають сприяти діяльності військового командування і військових адміністрацій щодо запровадження і здійснення заходів правового режиму воєнного стану на відповідній території [4].

Управління у взаємозв'язку з державною владою на місцевому рівні через військові адміністрації становить три режими співпраці: заміщення органів місцевої влади військовою адміністрацією; спільне управління громадою; розширенні повноваження органів місцевого самоврядування з деяким підпорядкуванням їх військовій адміністрації вищого рівня [2, с. 118].

Лідерство на державній службі і на службі в органах місцевого самоврядування на сьогодні набуває важливого значення [7, с. 13]. При аналізі вітчизняного законодавства в Україні існують відповідні напрацювання для нормативно-правової бази щодо розвитку феномену лідерства в органах публічної влади [5, с. 48].

На період воєнного стану відбулося значне обмеження органів місцевого самоврядування [1]. Як зазначає експерт з місцевого розвитку, керівник ГО «Агенція відновлення та розвитку» О. Солонтай, що місцеве самоврядування збереглося, тоді як, міська військова адміністрація формально існує й досі, не маючи жодних повноважень, заважаючи цивільному управлінню працювати. Тому, місцеве самоврядування здійснює боротьбу проти нав'язувань рішень центру. Децентралізація і розвиток місцевого самоврядування є необхідною складовою України щодо її європейського вектору розвитку, де місцевий соціальний і економічний розвиток здійснюється на місцях [6].

Лідерство в органах місцевого самоврядування за умов воєнного стану має надважливий характер, зазнаючи постійних викликів. Потребує збалансування повноважень між військовою адміністрацією та цивільним управлінням. Погодження внутрішніх механізмів розвитку лідерства в органах місцевого самоврядування є пришвидшенням до нашої Перемоги та єдності української нації.

Джерела і література

1. Одарченко К. Місцеве самоврядування в умовах війни з Росією. 2023. *LB:ua* : веб-сайт. URL: <https://surl.li/qpzdox> (дата звернення: 18.02.2025).
2. Пирого І. С., Пирого М. І. Роль місцевого самоврядування у відбудові в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного*

університету. Серія «Право». 2023. Вип. 77, Ч. 1. С. 117–123. DOI: <https://surl.li/kguvja> (дата звернення: 17.02.2025).

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану : Закон України від 12.05.2022 № 2259-IX. URL: <https://surl.li/tuqrmg> (дата звернення: 17.02.2025).

4. Про правовий режим воєнного стану : Закону України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 8 лют. 2025 р. URL: <https://surl.li/faehxq> (дата звернення: 17.02.2025).

5. Романюк О. Ф. Нормативно-правове забезпечення розвитку лідерства в органах публічної влади. *Ефективність державного управління*. 2023. № 70/71. С. 45–50. DOI: <https://surl.li/cqzpru> (дата звернення: 17.02.2025).

6. Солонтай О. Місцеві громади в реаліях воєнного стану. *УКРІНФОРМ : веб-сайт*. URL: <https://surl.li/nyvfra> (дата звернення: 18.02.2025).

7. Толкованов В. В. Розвиток лідерства на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування як один з пріоритетних напрямів реалізації адміністративної реформи в Україні. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління*. 2012. Вип. 1. С. 13–20.

ДОСТУП ДО ОСВІТИ ЯК ВИКЛИК СТАБІЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ В ДЕОКУПОВАНИХ ГРОМАДАХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Піддубний Сергій,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політичних технологій
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
м. Київ

Широкомасштабна агресія Росії проти України спричинила значні зміни в житті українського суспільства. Однією з найбільш гострих проблем є загроза людському капіталу і подальша деградація українських територій. Особливо гостро демографічна криза вдарила по громадах Миколаївської і Херсонської областей. Причинами масованих хвиль внутрішньої міграції стали:

- наступ збройних сил агресора, і втеча цивільного населення від загрози війни (лютий – березень 2022 рр.);
- окупація територій і проведення репресивно-насильницьких дій (квітень – листопад 2022 р.);
- активні бойові дії на території громад (лютий – листопад 2022 р.);
- ракетні обстріли і терор дронами населення (грудень 2022 – лютий 2025 рр.);
- підриг Каховської ГЕС та затоплення прилеглих територій;
- руйнування систем водо-, електро- та газопостачання, нищення мережі закладів охорони здоров'я, дозвілля, освіти і відсутність умов для повноцінного життя;
- знищення умов для ведення бізнесу, банкрутство місцевих підприємств;
- руйнація інфраструктури і втрата транзитного потенціалу, високий рівень забруднення місцевості вибухонебезпечними пристроями.

Всі перелічені фактори призвели до стрімкого падіння кількості фактичного населення громад. Наприклад, місто Херсон в період з лютого по листопад 2022 р. покинуло більш ніж 80% жителів [1]. Середній показник міграції в громадах Херсонщини на правому березі Дніпра сягнув щонайменше 70% за період 2022–2025 рр. [2], а південно-східні громади Миколаївщини – від 20 до 30% в 2022–2024 рр. [3]. Все це призводить до складних соціально-економічних наслідків – спустошення території, збезлюднення і втрату інтеграційних зв'язків деокупованих територій з іншими регіонами України.

Місцеві об'єднані територіальні громади зіткнулися зі складною проблемою відновлення доступу дітей до освіти, що вкрай гостро сприймається жителями деокупованих територій. Міжнародними організаціями і державними структурами зафіксовано, що в Снігурівській, Горохівській, Шевченківській, Первомайській громадах Миколаївщини [4], Дар'ївській, Музиківській, Станіславській, Тягинській, Великоолександрівській, Високопільській, Калинівській, Бериславській, Милівській громадах Херсонської області не лишилося жодного вцілілого закладу загальної середньої освіти і майже 70% закладів дошкільної освіти [5]. Відсутність освітньої інфраструктури призводить до погіршення електоральних настроїв. Неспроможність деокупованих громад

власними силами вирішити проблеми забезпечення дітей доступом до освіти щонайменше в змішаній формі або залучити зовнішню підтримку (міжнародні гранти, програми, акції, інвестиції) підриває авторитет обраних перед війною голів місцевих рад і розмиває локальний партійний ландшафт.

Невирішеність проблем освіти, а саме:

- відсутність фінансових і матеріальних засобів для реконструкції і будівництва зруйнованих і пошкоджених закладів освіти (недостатнє податкове надходження в бюджет, неможливість залучення субвенцій, бюрократичні перепони перерозподілу внутрішні ресурсів);
- непрозорі механізми відбудови і реконструкцій, виявлення фактів корупції, недбальства, непрофесіоналізму;
- незадовільна якість матеріального забезпечення вчителів і самого процесу освіти;
- недалекоглядне стратегічне бачення подальшого забезпечення освіти засобами захисту (укриття) і деградація законсервованих освітніх потужностей;
- страх перед ракетними загрозами і неприйняття альтернативних рішень;
- прагнення зберегти економію місцевих бюджетів за рахунок не використання фінансів на обслуговування приміщень закладів освіти, забезпечення харчування учнів, підвозу з сусідніх населених пунктів, оновлення матеріальної бази освіти призводить до накопичення довгострокових проблем низької якості людського капіталу громад, посилення міграції і маргіналізації груп населення, яке лишається.

Для політичного устрою громад виникає загроза розхитування внутрішньої стабільності і появи альтернативних, іноді деструктивних суспільних і політичних рухів, які при тривалому нехтуванні задоволенням права на освіту, розмиватимуть електоральний фундамент теперішніх політичних еліт. Відсутність зміни поколінь, через виїзд з громади вмотивованих сімей з дітьми в пошуках кращих перспектив, призведе до утворення такої якості виборців, якими буде легко маніпулювати під час виборів популістськими гаслами. Це вірний шлях до послаблення демократичних принципів сучасного

українського місцевого самоврядування і втрати ним статусу активного гравця політичного процесу України.

Серед рекомендацій, які варто надати органам місцевого самоврядування у питанні покращення рівня доступу дітей громади до освіти відзначимо:

- прозорий діалог з громадою і інформування про стан бюджету освіти, перспективи його освоєння;
- залучення місцевих жителів до обговорення стратегії оптимізації мережі закладів освіти з метою спільного рішення болючої проблеми;
- здійснення заходів з оцінки пріоритетності заходів з відновлення освіти і залучення незалежних експертів;
- надання пропозицій бізнесу і громадськості щодо їх залученості у відбудові закладів освіти або формуванні альтернативних форм здобуття освіти;
- звернення з конкретними рішеннями до неурядових організацій, які здійснюють оперування міжнародними ресурсами з реагування на виклики освіти.

Отже, ефективною стратегією запобігання політичній нестабільності, викликаній проблемами з доступом дітей до освіти в громадах, є відкритий діалог, прозора звітність та активна участь мешканців у процесі відновлення освітньої інфраструктури. Такий підхід сприятиме формуванню спільних цінностей, зміцненню соціальної згуртованості та розвитку людського капіталу, що, у свою чергу, забезпечить стабільність і послідовність політичних уподобань у майбутньому.

Джерела і література

1. Тимчасово окупований Херсон покинули майже 80 відсотків жителів. *Суспільне Херсон*. 2022. 5 листопада. URL: <https://surl.li/vkgljb> (дата звернення: 18.02.2025).

2. Іванова К. Глава Херсонщини назвав кількість населення, яка залишається на деокупованій території регіону. *Главком*. 2024. 27 березня. URL: <https://surl.li/vwbozj> (дата звернення: 18.02.2025).

3. Майже всі жителі Миколаївщини повернулися додому – Кім. *Радіо Свобода*. 2023. 20 квітня. URL: <https://surl.li/yicghh> (дата звернення: 18.02.2025).

4. Скільки освітніх закладів знищила РФ у Миколаївській області з початку повномасштабного вторгнення? 2024. 25 травня. URL: <https://surl.li/lmnkev> (дата звернення: 18.02.2025).

5. Іванова Т., Хлебус О. 137 пошкоджених дитсадків, шкіл, училищ. Як росіяни перетворюють на руїни навчальні заклади Херсона. *Суспільне Херсон*. 2025. 8 лютого. URL: <https://surl.li/ngghsum> (дата звернення: 18.02.2025).

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Пушишева Валентина,

директор Центральноукраїнського інституту
розвитку людини Університету «Україна»
м. Кропивницький

Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сел, селища, міста – самостійно або через органи місцевого самоврядування вирішувати питання життєдіяльності. Стаття 140 Конституції України проголошує, щомісцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста - самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [5].

Органи місцевого самоврядування (виконавчі органи) покликані здійснювати повноваження із забезпечення вирішення питань адміністративно-територіального устрою; забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод та законних інтересів громадян, надання соціальних послуг населенню; управління комунальною власністю, забезпечення громадської безпеки, правопорядку, питання соціального захисту населення, сприяння працевлаштуванню громадян; – захист прав місцевого самоврядування. Районні та обласні ради являються органами місцевого самоврядування, що

представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст. До компетенції міських рад належать питання організації управління районами в містах. Виконавчий орган місцевого самоврядування створюється представницьким органом місцевого самоврядування [2, с. 56].

В перші години широкомасштабної війни в Україні ввели воєнний стан. Це змінило життя усіх українців, діяльність державних і самоврядних органів, інституцій. У зв'язку із запровадженням в Україні воєнного стану, на території країни діє низка обмежень та заборон. Зокрема, введено комендантську годину, обмежено право на виїзд військовозобов'язаних чоловіків, діє заборона на проведення виборів. Уряд своєю постановою позбавив бюджетних повноважень не тільки обласні і районні ради, які опинилися під окупацією чи в зоні військових дій, але і усі інші ради цих рівнів на територіях, які знаходяться в тилу. Обласними та районними бюджетами по всій Україні розпоряджаються місцеві державні адміністрації. В умовах війни громади ефективно і оперативно допомагають армії, закриваючи більшість потреб військових частин, в тому числі на дрони на автомобілі, на РЕБи, на маскувальні сітки, на інші потреби, на які не вистачає державних коштів. За даними соціологів, місцева влада протягом останніх двох років зберігає стабільну довіру населення на рівні 50% [4, с. 54]. Це свідчить про те, що місцеве самоврядування виконує свої функції достатньо ефективно і відповідає потребам громадян.

Місцева влада також активно підтримує військових і цивільних, які постраждали від війни. Громади своїми ресурсами, можливостями забезпечили прийняття і розміщення внутрішніх переселенців, лікування військових, налагодили безпеку тилу, роботу релокованого бізнесу та навчальних закладів. Місцевому самоврядуванню за рахунок власних коштів вдалося вирішувати питання облаштування укриттів для дитячого населення в закладах освіти, цивільного населення та багато інших питань. На прикладі м. Чернівці бачимо, що зі зміною ПДФО, який забрали з місцевих бюджетів, бюджет міста може недоотримати близько 700 мільйонів гривень. Така ж ситуація і в інших громадах,

а це може негативно вплинути на допомогу військовим, вирішення багатьох питань, пов'язаних з війною.

Останнім часом державна влада на місцях намагається вручну перерозподілити кошти місцевих бюджетів, скеровуючи в адміністративному порядку не тільки податки військових, але й більшу частину інших місцевих коштів на потреби ЗСУ. На думку експертів, вирішення цього питання лежить виключно в забезпеченні прозорості та чіткості правил формування і сплати податків, а не в зміні розпорядника коштів з місцевої на державну владу [1]. Необхідно для бюджетного процесу визначити перелік першочергових витрат в час війни і чітко його дотримуватись. В такому випадку не було би купівлі яєць по 17 грн.

Під час війни важливе об'єднання всіх громадян, владних структур, місцевих органів самоврядування на загальнонаціональному рівні. Суспільство чекає професійних кроків з боку державної влади для забезпечення рівноправної співпраці всіх учасників бюджетного процесу для ефективного використання фінансових ресурсів, в тому числі і на місцях.

Під час воєнних дій окремі населені пункти України опинилися під тимчасовою російською окупацією. Перед представниками тамтешніх ОМС постало питання щодо дій за таких умов. Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України № 389 «Про правовий режим воєнного стану» на територіях, на яких введено воєнний стан, для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян можуть утворюватися тимчасові державні органи – військові адміністрації [2]. Ст. 19 Закону № 389 прямо забороняє в умовах воєнного стану проведення виборів, зокрема, до органів місцевих рад. Заборонено проведення всеукраїнських та місцевих референдумів під час війни. Проведення загальних зборів можливе у виключних випадках та у разі завчасного повідомлення виконавчих органів відповідної ради, у разі утворення

на відповідній території ВА НП – повідомлення цього органу та отримання відповідного погодження.

Громади, які постраждали від російської агресії, та нині звільнені від окупації, розпочали відбудову територій. Представники місцевого самоврядування продовжують виконувати свої повноваження, обстежують пошкоджене житло, організують допомогу, оцінюють збитки і вже отримують та направляють постраждалим ресурси від державина відшкодування завданої шкоди. У місцевих громадах є інструменти місцевої демократії в умовах воєнного стану, але вони досить обмежені. Під час дії воєнного стану можуть виникнути проблеми з реалізацією права на внесення місцевої ініціативи – неможливість радизібратися через відсутність кворуму, використання дистанційного режиму для проведення пленарного засідання. Громадські слухання можливі у разі невеликої кількості людей та наявності безпеки для них. Можливе використання електронних засобів комунікації, якщо в локальних актах передбачені такі варіанти. Під час дії воєнного стану не обмежене використання електронних петицій, як інструмента місцевої демократії. Проте для цього не повинно бути проблем зі зв'язком та мережею інтернет. Прикладами є петиції про присвоєння високих звань Героям-захисникам.

Участь жителів територіальних громад у вирішенні питань місцевого рівня не зупиняється, не зважаючи надії воєнного стану. Однак, використання деяких інструментів місцевої демократії ускладнюється і може бути тимчасово обмеженим. На міжнародному рівні задля підтримки українських міст у пошуку партнерів створена нова онлайн-платформа Cities4Cities за підтримки Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи [1]. Платформа є безплатним онлайн-інструментом, що дозволяє ОМС України та інших регіонів Європи поділитися своїми потребами та пропозиціями, пов'язаними з міською інфраструктурою, а також налагодити прямі зв'язки для співпраці з отримання практичної допомоги. З 1 квітня 2014 року розпочався процес децентралізації місцевої влади в Україні. Місцеве самоврядування відчуло себе повноправним партнером держави. Процес реформування місцевого самоврядування позитивно вплинув на

розвиток громад. Цей процес призупинений у зв'язку з війною, але він невідворотний і буде продовжений у мирний час.

Джерела і література

1. Аналіз подій та стану місцевого самоврядування під час війни. URL: <https://surl.li/kyuytp> (дата звернення: 11.02.2025).
2. Баймуратов М. О., Васильєв Є. О. Територіальна громада та органи місцевого самоврядування України у локальній системі зовнішньоекономічної діяльності : монографія. Київ : Фенікс, 2021. 116 с.
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 8 лют. 2025 р. URL: <https://surl.cc/ocqqjn> (дата звернення: 11.02.2025).
4. Іванський А. Й. Місцеве самоврядування та захист майнових прав територіальної громади. Одеса : Гельветика, 2019. 87 с.
5. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://surl.li/pmvezpy> (дата звернення: 11.02.2025).

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Синяньський Олег,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

Державного податкового університету

м. Ірпінь

Науковий керівник – **Андрій Близнюк,**

доктор наук з державного управління, доцент,

професор кафедри менеджменту та публічного управління

Державного податкового університету

м. Ірпінь

Місцеве самоврядування є фундаментальною складовою державного управління, яка забезпечує стабільність функціонування територіальних громад, реалізацію соціально-економічних програм та дотримання демократичних принципів управління. В умовах воєнного стану роль місцевої влади значно зростає, оскільки саме на рівні громад забезпечується організація оборони,

евакуація цивільного населення, розподіл гуманітарної допомоги та підтримка критичної інфраструктури.

Російська агресія проти України спричинила масштабні руйнування, змусила мільйони громадян покинути свої домівки та створила нові виклики для місцевих органів влади. Знищення соціальних об'єктів, необхідність організації життєзабезпечення населення в умовах бойових дій та масова міграція внутрішньо переміщених осіб (ВПО) потребують швидких рішень, злагодженої координації та міжнародної підтримки.

Водночас воєнний стан відкрив і нові можливості для реформування місцевого самоврядування, сприяючи прискоренню цифровізації адміністративних послуг, розвитку кризового менеджменту та зміцненню партнерств між українськими та європейськими громадами.

Одним із головних викликів стало кризове управління та координація гуманітарної допомоги. В умовах руйнування критичної інфраструктури громади вимушені швидко адаптувати свої управлінські процеси. У Маріуполі через російську блокаду населення опинилося без водопостачання, електроенергії та медикаментів, а органи місцевої влади не мали можливості централізовано організувати допомогу. Водночас у Харкові, незважаючи на масовані обстріли, міська адміністрація забезпечила оперативну евакуацію жителів та організувала систему гуманітарних штабів, що дозволило розподіляти продовольство та медикаменти.

Другим значним викликом є фінансові обмеження. З початку повномасштабного вторгнення доходи місцевих бюджетів скоротилися через зменшення надходжень від бізнесу, зростання витрат на оборонні потреби та необхідність соціальної підтримки ВПО. Наприклад, у 2023 році в багатьох прифронтових громадах податкові надходження впали на 40–60%, що змусило місцеві органи влади звертатися по міжнародну допомогу.

Ще однією проблемою стала необхідність забезпечення безпеки населення. У прифронтових зонах місцева влада координує роботу військових адміністрацій, забезпечує укриття та евакуацію, а також розвиває механізми

громадської безпеки. У Запорізькій області муніципалітети співпрацюють з теробороною для організації мобільних груп реагування на надзвичайні ситуації.

Важливим аспектом зміцнення місцевого самоврядування є адаптація європейського досвіду. У Польщі створена система муніципальних кризових фондів, що дозволяють громадам накопичувати кошти на випадок надзвичайних ситуацій. У Німеччині ефективно діє механізм децентралізації в умовах кризи – муніципалітети отримують автономію в управлінні ресурсами під час катастроф. Естонія демонструє успішний досвід цифровізації муніципального управління: всі адміністративні процеси можна здійснювати через онлайн-системи, що мінімізує ризики у разі фізичного знищення установ.

Україна вже адаптує частину цих підходів, зокрема, через впровадження електронних сервісів «Дія» та створення резервних фондів для фінансування громад під час війни.

Для підвищення ефективності місцевого самоврядування в умовах війни необхідно впроваджувати такі заходи:

1. **Законодавча адаптація.** Потрібне оновлення Закону України «Про місцеве самоврядування», що передбачатиме механізми екстреного фінансування громад, спрощення процедур отримання міжнародної допомоги та розширення повноважень місцевої влади у сфері безпеки.
2. **Фінансова стабільність.** Доцільним є створення муніципальних кризових фондів, які дозволять громадам мати резервні ресурси на випадок військових загроз. Важливо також спростити механізми залучення грантових коштів від міжнародних партнерів.
3. **Розвиток цифрових технологій.** Впровадження єдиних платформ для обліку ВПО, гуманітарної допомоги та координації евакуацій дозволить покращити управління кризовими ситуаціями. Використання мобільних застосунків для оповіщення населення значно підвищить рівень безпеки в громадах.
4. **Міжнародне співробітництво.** Поглиблення партнерства між українськими громадами та європейськими містами сприятиме обміну

досвідом та залученню допомоги. Успішний приклад – співпраця Львова та Фрайбурга, що дозволила забезпечити українське місто медичним обладнанням і технічними ресурсами.

5. **Навчання місцевих управлінців.** Важливим напрямом є організація спеціальних тренінгів із кризового управління для представників місцевої влади, що допоможе громадам швидше адаптуватися до викликів війни.

Воєнний стан змінив підходи до функціонування місцевого самоврядування, зробивши його центральним елементом кризового менеджменту. Для підвищення ефективності громад необхідно розвивати цифровізацію, запроваджувати фінансові резерви, удосконалювати правове регулювання та розширювати міжнародну співпрацю.

Запропоновані заходи сприятимуть підвищенню стійкості українських громад, забезпеченню безпеки громадян та підготовці місцевого самоврядування до викликів післявоєнної відбудови країни.

Джерела і література

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 8 січ. 2025 р. URL: <https://surl.li/jvwuoh> (дата звернення: 17.02.2025).

2. Про правовий режим воєнного стану : Закону України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 8 лют. 2025 р. URL: <https://surl.li/faehxq> (дата звернення: 17.02.2025).

3. Децентралізація в Україні: виклики воєнного часу та перспективи розвитку : аналітичний звіт. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2024.

4. UNDP Ukraine. Strengthening municipal resilience in times of war. Київ : Програма розвитку ООН в Україні, 2024.

5. World Bank. Financing local governments during emergencies: Global best practices. Washington, D.C., 2023.

6. European Commission. Local governance in crisis management: Lessons from EU member states. Brussels, 2023.

7. Boin A., Lodge M., Luesink M. Managing Crises: Responses of Local Governments in Europe. Oxford : Oxford University Press, 2023.

8. Friedrich Ebert Stiftung. Crisis Governance: The Role of Local Authorities in Emergency Management. Berlin, 2022.

9. Estonian e-Governance Academy. Digital Resilience in Public Administration. Tallinn, 2023.

РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ГРОМАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Старєва Анна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
директор Миколаївського інституту розвитку людини,
Університету «Україна»
м. Миколаїв

Інклюзивна освіта є важливою складовою сучасного освітнього процесу, оскільки забезпечує рівні можливості для всіх учнів, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних чи соціальних особливостей. Інклюзивне навчання допомагає зменшити соціальну ізоляцію, забезпечує доступ до якісної освіти для всіх, включаючи осіб з інвалідністю, та створює середовище, де кожен має можливість реалізувати свій потенціал [1, с. 5–7]. Освітнє середовище має важливу роль у забезпеченні рівних можливостей для всіх дітей, зокрема – для дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП). Різноманітні форми підтримки, такі як інклюзивні методи навчання, адаптовані ресурси, індивідуалізація навчального процесу та створення безпечного і сприятливого середовища, дозволяють дітям з різними потребами мати рівні шанси на успіх.

Війна в Україні має значний вплив на освітній процес та інклюзивну освіту. Зруйновані школи, брак матеріально-технічної бази, відсутність доступу до навчальних закладів у прифронтових зонах і масова міграція дітей створюють труднощі для нормального навчання. Інклюзивна освіта також постраждала через нестачу спеціалістів та ресурсів для підтримки дітей з особливими потребами. В умовах війни значно ускладнено забезпечення доступу до навчання для дітей з інвалідністю, а також тих, хто перебуває в тимчасових умовах чи на

територіях, підконтрольних ворогу. Проте зростає важливість онлайн-навчання та адаптивних методик для забезпечення рівних можливостей для всіх учнів.

Інклюзивна освіта – це освітній підхід, який передбачає забезпечення рівних можливостей для всіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей або потреб, що базується на трьох ключових принципах: рівність, де кожен учень має право на освіту без дискримінації, з врахуванням його потреб та можливостей; доступність – освітні ресурси та середовище мають бути доступними для всіх учнів, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби та підтримка різноманітних потреб учнів – інклюзивне навчання враховує фізичні, емоційні, соціальні та інтелектуальні особливості кожного учня, надаючи індивідуальну підтримку для забезпечення успіху в навчанні.

Існує кілька моделей інклюзивного навчання, які можна застосувати в громаді.

Модель універсального дизайну для навчання (UDL), яка орієнтована на створення таких навчальних програм, які задовольняють потреби всіх учнів та ґрунтується на трьох основних принципах: варіативність в представленні інформації: матеріали можуть бути представлені в різних формах (текст, відео, інтерактивні вправи), щоб кожен учень міг отримати знання в найбільш зрозумілому для себе форматі; варіативність в процесах навчання: учні мають можливість працювати з матеріалом через різні стратегії та підходи (групова робота, індивідуальні заняття); варіативність в оцінюванні: учні можуть продемонструвати свої знання через різні форми (письмові роботи, проекти, презентації).

Модель кооперативного навчання передбачає активну співпрацю учнів у малих групах, де кожен учасник має свою роль. Він допомагає створити підтримку для дітей з особливими потребами завдяки взаємодії з однокласниками, які допомагають та підтримують. Важливою частиною цієї моделі є те, що учні взаємодіють між собою, розвиваючи навички комунікації, емпатії та співпраці.

Модель інклюзивних класів передбачає інтеграцію дітей з ООП в загальні класи. Вчителі працюють над тим, щоб адаптувати матеріали та методи навчання для всіх учнів, а також надають індивідуальні підтримуючі послуги (спеціалісти з інклюзивної освіти, асистенти, логопеди). Важливим аспектом є забезпечення фізичної доступності класів і надання спеціальних засобів для навчання (наприклад, спеціалізованих технологій).

Модель мультисенсорного навчання, що фокусується на залученні різних органів чуття учнів до навчального процесу. Для дітей з ООП, наприклад, із порушеннями слуху або зору, така модель може бути особливо корисною. Вона включає використання тексту, зображень, звуків, тактильних відчуттів та ін. Це дозволяє кожному учневі активно взаємодіяти з матеріалом, незалежно від їхніх особливостей.

Модель індивідуалізованого підходу передбачає, що кожен учень отримує індивідуальну програму навчання, яка враховує його потреби, інтереси та рівень розвитку. Зазвичай такі програми розробляються з урахуванням особливих освітніх потреб учня та включають індивідуальні або групові заняття з фахівцями. Підхід дозволяє не тільки підтримати учнів, але й стимулювати їхні сильні сторони та потенціал.

Модель підтримки через технології дозволяє забезпечити доступність і гнучкість для учнів з різними потребами. Це може бути використання програм для корекції мовлення, інтерактивних платформ, додатків для розвитку математичних та мовних навичок, а також доступу до онлайн-ресурсів для самостійного навчання. Технології можуть стати потужним інструментом для підтримки дітей з обмеженими можливостями.

Модель інтеграції з громадою передбачає активне залучення учнів до місцевої громади через проекти, волонтерство та інші форми діяльності, що допомагають їм інтегруватися в суспільство. Інклюзивне навчання не обмежується лише класними заняттями; воно включає участь у громадських заходах, співпрацю з різними організаціями, а також створення рівних можливостей для всіх членів громади незалежно від їхніх здібностей.

Модель соціально-емоційного навчання фокусується на розвитку соціальних і емоційних навичок учнів через спеціальні програми, які включають навички взаємодії, саморегуляції, управління емоціями. Це важливо для всіх дітей, але особливо для тих, хто має особливі освітні потреби або переживає складні соціальні ситуації.

Ці моделі можуть бути адаптовані та впроваджені в різних громадах, в залежності від специфіки місцевих потреб та ресурсів. Важливо, щоб усі учасники процесу, від педагогів до батьків і громади в цілому, були залучені до створення підтримуючого середовища для кожної дитини.

На шляху розгортання інклюзивного освітнього середовища громади наштовхуються на низку труднощів, пов'язаних із війною: пошкодження або знищення шкіл, відсутність необхідних ресурсів, відключення електроенергії, людські та матеріальні втрати. У багатьох громадах зруйновано інфраструктуру, немає доступу до навчальних матеріалів, техніки, комп'ютерів та інших засобів, необхідних для організації навчального процесу. Відсутність стабільного доступу до електроенергії створює додаткові труднощі для дистанційного навчання, оскільки учні та вчителі можуть не мати можливості підключитися до інтернету або користуватися необхідною технікою. Ці проблеми ще більше загострюються в районах, де відсутні водопостачання, газ та інші основні послуги. Багато сімей змушені залишати свої домівки, що призводить до втрати соціальних зв'язків і дезорганізації навчального процесу в громадах.

У зв'язку з воєнним станом дистанційне навчання стало важливим засобом для забезпечення безперервності освіти. Однак не всі учні мають рівний доступ до онлайн-освіти через різні соціально-економічні чинники. У той самий час, для багатьох дітей, особливо у віддалених та небезпечних районах, онлайн-освіта стала єдиним можливим варіантом отримання знань. В умовах воєнного стану освіта залишається однією з найважливіших складових стабільності та відновлення країни, і її організація повинна бути адаптована до нових викликів, зберігаючи при цьому доступність і якість для всіх учасників процесу.

Важливими ресурсами громади щодо розвитку інклюзивного освітнього середовища навіть під час воєнного стану можуть стати:

1. Можливості для онлайн-навчання: Онлайн-навчання є одним з найбільш ефективних способів забезпечення безперервного освітнього процесу під час війни. Завдяки цифровим платформам можна забезпечити доступ до навчальних матеріалів, відеоуроків і тестів. Громади можуть організувати курси на базі шкіл або через спеціальні онлайн-платформи, щоб усі учні могли отримувати освіту, незалежно від того, де вони перебувають. Важливо створити механізми для доступу до інтернету для дітей у віддалених чи постраждалих регіонах.

2. Мобільні освітні програми: В умовах воєнного стану мобільні освітні програми стають важливим інструментом. Це можуть бути освітні автобуси, які надають навчальні матеріали та обладнання для дітей, які не мають доступу до онлайн-ресурсів. Крім того, можна створювати тимчасові навчальні класи в укриттях або пересувні школи, щоб діти могли навчатися, навіть коли їм важко потрапити до звичайних освітніх установ.

3. Волонтерська допомога: Волонтери можуть надати суттєву підтримку, як організаційну, так і емоційну. Вони можуть проводити заняття з учнями, допомагати батькам у забезпеченні умов для навчання вдома, а також допомагати в організації психоемоційної підтримки.

Створення інклюзивного освітнього середовища в умовах воєнного стану вимагає комплексного підходу, який включає використання сучасних технологій, волонтерську допомогу, психологічну підтримку, а також забезпечення рівних можливостей для всіх учнів, незалежно від їхніх фізичних чи психологічних особливостей.

Джерела і література

1. Впроваджуємо інклюзію в заклади освіти. URL: <https://surl.li/syxrwx> (дата звернення: 10.02.2025).

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ПРАВОВОМУ РЕЖИМІ ВОЄННОГО СТАНУ

Ткаченко Ірина,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри права та соціально-економічних відносин
Центральноукраїнського інституту розвитку людини
Університету «Україна»
м. Кропивницький

Сучасні реалії функціонування органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану висувають особливі вимоги до їхньої організаційно-правової діяльності, що обумовлює необхідність комплексного наукового аналізу цього феномену. Актуальність дослідження обумовлена викликами, які постали перед органами місцевої влади у зв'язку зі змінами правового режиму та умовами, що вимагають від них оперативного прийняття рішень у надзвичайних ситуаціях. Воєнний стан створює специфічні правові умови, що безпосередньо впливають на обсяг повноважень органів місцевого самоврядування, їх взаємодію з центральними органами виконавчої влади та громадськими інституціями, а також на виконання ними завдань у сфері забезпечення безпеки та соціального захисту населення.

Предметом дослідження є організаційно-правові аспекти діяльності органів місцевого самоврядування в умовах правового режиму воєнного стану, а об'єктом – особливості функціонування цих органів у зазначений період.

Метою дослідження є з'ясування основних викликів, з якими стикаються органи місцевого самоврядування під час реалізації своїх функцій у режимі воєнного стану, а також розробка рекомендацій щодо удосконалення правового регулювання їхньої діяльності з урахуванням сучасних потреб та викликів.

Стан наукового дослідження проблематики функціонування органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану характеризується наявністю значної кількості публікацій, присвячених як загальним питанням правового режиму воєнного стану, так і окремим аспектам діяльності органів місцевої влади. У дослідженнях А. Авер'янова, Г. Атаманчука, А. Колодія, В. Ковальчука, Л. Гришко та В. Колпакова розглядаються аспекти децентралізації державної

влади, розмежування компетенцій між центральними та місцевими органами управління, а також нормативно-правове забезпечення реагування на надзвичайні ситуації.

Водночас залишається недостатньо вивченим питання щодо адаптації функцій органів місцевого самоврядування до умов воєнного стану, включаючи їхню здатність оперативно реагувати на виклики та забезпечувати стабільність на місцевому рівні.

Функціонування органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану вимагає з'ясування їхньої ролі в забезпеченні безперервності влади та стабільності управління на місцевому рівні. Особливе значення має здатність органів місцевого самоврядування забезпечувати життєдіяльність територіальних громад у ситуаціях, що характеризуються підвищеним рівнем загрози. В умовах воєнного стану особливу увагу слід приділяти питанням захисту населення, координації дій з військовими адміністраціями, організації територіальної оборони та вирішенню питань соціального забезпечення осіб, які постраждали внаслідок збройного конфлікту.

Законодавче регулювання діяльності органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, передбачене Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та іншими нормативно-правовими актами, встановлює правові рамки для їхньої діяльності, водночас дозволяючи певну гнучкість у прийнятті рішень відповідно до потреб конкретної територіальної громади. Воєнний стан, проголошений відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», надає право військовим адміністраціям брати на себе частину повноважень органів місцевого самоврядування, що створює певні виклики для координації дій та забезпечення ефективного управління [3].

У перші дні збройної агресії органи місцевого самоврядування відігравали ключову роль у забезпеченні охорони та захисту цивільного населення, що було зумовлено різними викликами, з якими зіткнулися окремі регіони країни. На Півночі, Півдні та Сході основна увага приділялася стримуванню військових дій

агресора, тоді як у західних областях, зокрема тих, що межують із країнами Європейського Союзу, постала проблема безпрецедентного потоку людей, які шукали притулку. Значне навантаження, покладене на місцеву владу в перші дні війни, стосувалося управління процесами, пов'язаними з великим напливом внутрішньо переміщених осіб. Органи місцевого самоврядування були змушені оперативно організувати реєстрацію статусу таких осіб, видачу необхідних довідок і за підтримки членів громад забезпечувати процес розміщення людей, які вимушено залишили свої домівки [5, с. 40].

Відповідно до положень Конституції України [1, ст.140], місцеве самоврядування визначено як право територіальної громади, до складу якої входять жителі села чи добровільного об'єднання кількох сіл, селищ або міст, здійснювати самостійне вирішення питань місцевого значення в межах конституційних і законодавчих норм України. Така правова природа місцевого самоврядування є багатоплановою, оскільки його можна розглядати як комплексне політико-правове явище, яке функціонує в кількох аспектах. Зокрема, воно постає однією із засад конституційного устрою України, специфічною формою народовладдя, а також як юридично закріплене право жителів адміністративної одиниці на автономне вирішення питань місцевого значення.

Значення місцевого самоврядування полягає в тому, що воно є невіддільним елементом кожної демократичної держави сучасності. Реформа децентралізації, яка передбачала об'єднання сільських, селищних та міських рад у потужні територіальні громади, надала змогу суттєво посилити автономність цих структур. Територіальні громади, які після об'єднання отримали доступ до значно більших ресурсів, показали підвищену спроможність реагувати на виклики. У правовому режимі воєнного стану така реформа підтвердила свою ефективність, адже громади, діючи згуртовано, змогли забезпечити вирішення нагальних проблем, які гостро постали перед державою та суспільством. Серед основних викликів, що постали у цих умовах, слід виокремити міграційні

процеси, забезпечення продовольчими товарами, відновлення інфраструктури та інші аспекти.

Варто також зазначити, що завдяки реформі децентралізації значна частина питань місцевого значення може вирішуватися жителями без необхідності очікувати розпоряджень чи допомоги від центральних органів влади. Така здатність громад самостійно долати проблеми демонструє ефективність реформи і підтверджує її ключову мету, яка полягає у зміцненні місцевого самоврядування та сприянні розвитку демократії через розширення прав і можливостей територіальних громад. Як зазначають дослідники, загальний вплив децентралізації спрямований на підвищення якості управління в державах, що прагнуть досягти високого рівня демократичної зрілості [6, с. 397].

Прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування в період дії воєнного стану» було спрямоване на забезпечення безперервності діяльності органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. Нормативний акт створив правові механізми, які дозволили місцевим органам влади здійснювати оперативне ухвалення рішень, спрямованих на підтримання життєдіяльності територіальних громад, розширивши повноваження сільських, селищних і міських голів у громадах, де не ведуться активні бойові дії та не створено військових адміністрацій. Закон також врегулював аспекти функціонування військових адміністрацій населених пунктів, що є особливо важливим для координації дій у складних умовах.

Відповідно до положень закону, сільським, селищним та міським головам надано додаткові повноваження, які включають право ухвалювати одноосібні рішення у низці важливих сфер. До таких рішень належать, зокрема, передача коштів із місцевого бюджету на потреби Збройних Сил України, створення установ для надання безоплатної первинної правової допомоги, організація заходів з подолання стихійних лих та епідемій, управління небезпечними відходами, звільнення земель комунальної власності від незаконно встановлених

споруд. До цього переліку також входять обстеження будівель і споруд, пошкоджених через бойові дії, а також демонтаж аварійних конструкцій, які становлять загрозу життю населення. Рішення, ухвалені головами громад, набувають чинності з моменту прийняття, якщо не зазначено іншого терміну, і мають бути невідкладно доведені до відома жителів відповідних територіальних громад.

Законом також передбачено, що у разі порушення сільськими, селищними чи міськими головами вимог Конституції чи законів України, начальник обласної військової адміністрації, отримавши погодження Генерального штабу Збройних Сил України, може ініціювати перед Президентом України питання про створення військової адміністрації населених пунктів. У районах і областях військові адміністрації формуються у разі нескликання сесій відповідних рад у визначені Законом строки, припинення їх повноважень або для забезпечення управління у сфері оборони, громадської безпеки та порядку. Відповідно до норм Закону, військові адміністрації населених пунктів, районів та областей виконують свої функції протягом періоду дії воєнного стану та додатково впродовж 30 днів після його скасування або припинення [2, ст. 4].

Зазначені зміни законодавства суттєво посилили роль як органів місцевого самоврядування, так і військових адміністрацій у забезпеченні ефективного управління в умовах надзвичайного стану, сприяючи збереженню громадського порядку, забезпеченню безпеки та вирішенню найактуальніших проблем життєдіяльності територіальних громад.

Таким чином, дослідження функціонування органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану є важливим для розуміння їхньої ролі у забезпеченні стійкості суспільства та захисту інтересів громадян. Результати цього аналізу можуть стати основою для вдосконалення законодавчого регулювання та розробки практичних рекомендацій для органів місцевої влади, спрямованих на підвищення ефективності їхньої роботи в умовах надзвичайних ситуацій.

Джерела і література

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://surl.li/pmvezpy> (дата звернення: 12.02.2025).
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану : Закон України від 12.05.2022 № 2259-ІХ. URL: <https://surl.li/dkfsky> (дата звернення: 12.02.2025).
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 8 лют. 2025 р. URL: <https://surli.cc/ocqqjn> (дата звернення: 12.02.2025).
4. Гришко Л. Особливості діяльності органів місцевого самоврядування в Україні в умовах воєнного стану 2022 року. *State Building and Local Government*. 2022. № 43-1. С. 75–91. URL: <https://surl.li/oqurql> (дата звернення: 12.02.2025).
5. Ковальчук В. Особливості правового регулювання функціонування органів місцевого самоврядування в період воєнного стану в Україні. *Український часопис конституційного права*. 2023. № 4. С. 37–45.
6. Мороз В. Повноваження органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану в Україні: законодавче регулювання та проблеми реалізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 396–398.
7. Мунько А. Ю., Лі Д. В., Тагачін М. К. Особливості організації взаємодії органів місцевого самоврядування з громадянами в умовах воєнного стану в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2024. № 14.

РОЛЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ

Цурканова Ірина,

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та політичної теорії
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»
м. Дніпро

Після проголошення Незалежності України у 1991 році місцеве самоврядування стало основою демократичного управління та децентралізації влади. Але російська збройна агресія, яка почалася у 2014 році, дуже сильно вплинула на розвиток регіонів. Через деякий час, а саме – у 2022 році, відбулося повномасштабне воєнне вторгнення росії в Україну, що спричинило значні трансформації в діяльності органів місцевого самоврядування, особливо, у регіональному вимірі.

Як зазначають А. Кравець та І. Астахов «Регіональний розвиток будь-якої країни є пріоритетом державної політики, адже сталий розвиток регіонів є запорукою стабільності держави загалом. Кожний регіон країни має свої специфічні особливості, які безпосередньо впливають на його економічний, політичний і соціальний стан» [1, с. 44].

Однак, після руйнувань, спричинених воєнними діями країни-агресора, місцеві органи влади вимушені шукати ефективні методи управління в умовах надзвичайного стану. Це призводить до збільшення повноважень місцевих громад, які найкраще знають потреби своїх мешканців і можуть оперативно реагувати на виклики, зокрема, забезпечення безпеки та громадського порядку.

Війна радикально змінила функціонування місцевого самоврядування в Україні. Постійна загроза обстрілів, руйнування доріг, електромереж, систем водопостачання, медичних та освітніх закладів змусило органи місцевої влади оперативно організувати додаткові ремонтні роботи, а також забезпечувати логістику для військових й мирних жителів, зокрема, пов'язану з евакуацією населення.

Зниження податкових надходжень у прифронтових та окупованих регіонах призвело до бюджетних дефіцитів, що обмежило можливості громад у реалізації соціальних та економічних програм. Так, наприклад, у таких регіонах, як: Донецька, Луганська, Херсонська, Запорізька області місцеве самоврядування частково або повністю припинило функціонування через ворожу окупацію або активні бойові дії.

Важливу роль у підтримці економічної стабільності країни, відіграють центральні та промислові регіони (Дніпропетровська, Полтавська, Вінницька області), зокрема, через релокацію підприємств та створення нових робочих місць.

Зараз органи місцевого самоврядування стають головними координаторами та виконавцями стратегій, спрямованих на забезпечення життєдіяльності громад, підтримання порядку та відновлення інфраструктури. Для цього вони повинні бути більш активно залученими до соціальних програм, спрямованих на підтримку внутрішньо переміщених осіб (ВПО), ветеранів та постраждалих від бойових дій. На мою думку, потрібно удосконалити законодавчу базу щодо розвитку системи соціального захисту для надання всебічної допомоги (зокрема, гуманітарної) постраждалим під час повномасштабного воєнного вторгнення.

Слід наголосити на тому, що місцеве самоврядування постійно взаємодіє з центральними органами влади з координації економічних зусиль в умовах війни. Це включає створення нових робочих місць, підтримку малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій та міжнародної допомоги. Розвиток інфраструктури стає пріоритетом, що полегшує повернення та відбудову спільнот.

Важливу роль у цьому процесі відіграє громадянське суспільство, яке активно бере участь у процесі прийняття рішень на місцевому рівні та сприяє розвитку демократичних процесів. Громадські організації, волонтерські рухи та місцеві активісти набувають досвіду та впливу на формування політики, що забезпечує прозорість та підзвітність влади.

Пирога І. та Пирога М. зазначають, що: «У липні 2022 року Президент України підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» [2], який визначає основні засади відновлення та розвитку регіонів і громад. Цей закон передбачає комплексне удосконалення механізмів реалізації регіональної політики держави. Відновлення територіальних громад вимагає запровадити нову трирівневу ефективну й прозору систему стратегічного планування: державна стратегія – регіональні стратегії – стратегії громад, які мають узгоджуватися між собою та бути логічним продовженням. Відповідно до цього упроваджуються чотири типи територій: а) території відновлення; б) полюси економічного зростання; в) території з особливими умовами для розвитку; г) території сталого розвитку» [3, с. 120].

Цей підхід є важливим у контексті повоєнного відновлення України, оскільки дозволяє враховувати різні умови та можливості регіонів для їхнього ефективного розвитку. Зокрема, запроваджується План відновлення та розвитку регіонів, що прискорить відбудову критичної інфраструктури та сприятиме поверненню населення.

Таким чином, відновлення та розвиток регіонів у післявоєнний період потребуватимуть подальшого посилення децентралізації, міжнародного партнерства та економічних реформ. Війна має глибокий негативний вплив на місцеве самоврядування в Україні, змінюючи підходи до управління, соціального захисту, економічного розвитку та громадської активності. З цього погляду регіони, які зазнали найбільших викликів, вже сьогодні демонструють стійкість та прагнення до відновлення, що свідчить про важливу роль місцевого самоврядування в умовах надзвичайних ситуацій.

Джерела і література

1. Кравець А., Астахов І. Регіональна політика України: проблеми та перспективи. *Політичне життя*. 2023. № 4. С. 44–51.

2. Про засади державної регіональної політики : Закон України № 5323.
URL: <https://surl.li/etepkr> (дата звернення: 08.02.2025).

3. Пирого І., Пирого М. Роль місцевого самоврядування у відбудові в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Вип. 77(1). С. 117–123.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Черняк Ніна,
старший викладач кафедри
соціальної роботи та спеціальної освіти
Полтавського інституту економіки і права
Університету «Україна»
м. Полтава

Надання соціальних послуг є одним із пріоритетів в діяльності кожної держави. Особливої актуальності набуває соціальна підтримка громадян в умовах воєнного стану.

Результатом переходу до децентралізованої моделі територіальної громади стало передавання більшості повноважень. Такими у контексті децентралізації стали питання щодо планування та впровадження заходів із соціального захисту населення громади, зокрема організації та надання соціальних послуг населенню як складової політики регіонального розвитку. Впровадження соціальної політики є одним із пріоритетних завдань місцевих органів виконавчої влади, зокрема в частині адміністрування, моніторингу та оцінки якості соціальних послуг.

Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про соціальні послуги» визначають повноваження органів місцевого самоврядування щодо організації та забезпечення фінансування, виконання регіональних програм у частині забезпечення потреб осіб / сімей у соціальних послугах, розроблених за результатами визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади в соціальних послугах [6; 7].

Для забезпечення надання соціальних послуг органами місцевого самоврядування у територіальних громадах Полтавської області створено 66 надавачів соціальних послуг, з них 19 Територіальних центрів соціального обслуговування, 36 Центрів надання соціальних послуг, 11 Центрів соціальних служб [1].

8 територіальних громад Полтавської області не створили власних надавачів соціальних послуг. Соціальні послуги надаються на умовах муніципальної співпраці.

Найбільшим чинником, який призвів до потрапляння вразливих груп населення громади у складні життєві обставини безумовно в територіальних громадах визначено саме повномасштабну війну, яка спричинила внутрішнє переміщення людей країною, руйнацію об'єктів житлового фонду та критичної інфраструктури

Викликом для органів місцевого самоврядування стала необхідність адаптації та соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади. Полтавщина надала прихисток майже 218216 внутрішньо переміщеним особам, серед яких є особи з інвалідністю. Чисельність внутрішньо переміщених осіб в області склала 15,5 % від загальної чисельності населення.

Під час аналізу програмних документів у сфері соціального захисту населення з'ясовано, що на сайті Полтавської обласної ради розміщений Перелік обласних цільових програм, які реалізуються коштом обласного бюджету, спрямовані на поліпшення умов життя населення області, зокрема:

– Комплексна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб на період 2023–2024 роки, її мета:

реалізація прав і задоволення потреб внутрішньо переміщених осіб, поліпшення умов їхньої життєдіяльності, створення фінансових, організаційно-правових і технічних механізмів для забезпечення комфортного соціального клімату й досягнення позитивних зрушень щодо рівня та якості життя населення, сприяння подальшій інтеграції внутрішньо переміщених осіб через усунення

перешкод у реалізації їх прав та основоположних свобод, забезпечення повного доступу до адміністративних, соціальних, культурних та інших послуг.

– Цільова обласна Комплексна програма «Шлях до рівних можливостей» на 2022–2025 роки, її мета:

виконання вимог чинного законодавства та будівельних норм і правил у сфері безбар'єрності, виконання зобов'язань Держави Україна, учасниці за Конвенцією ООН про права осіб з інвалідністю, забезпечення безбар'єрності в громадському просторі для реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення в усіх сферах життєдіяльності без дискримінації за ознакою інвалідності чи гендерним аспектом.

– Комплексна програма реабілітації, інтеграції та соціального захисту Захисників та Захисниць України, членів сімей загиблих Полтавської області на 2023–2025 роки, її мета: сприяння у реабілітації, інтеграції та соціального захисту Захисників та Захисниць України, членів сімей загиблих (померлих) Захисників в Захисниць України Полтавської області шляхом підвищення ефективності функціонування системи соціальної допомоги, включення додаткових заходів соціальної підтримки, вирішення проблем матеріально-технічного, медичного спрямування, надання послуг професійної адаптації, залучення до активного цивільного життя, а також посилення співпраці з інститутами громадянського суспільства [3].

Рішенням пленарного засідання другої сесії восьмого скликання Полтавської обласної ради від 29 грудня 2020 року № 38 затверджено Комплексну програму соціального захисту населення Полтавської області на 2021–2025 роки, основною метою якою є досягнення максимально можливого рівня соціального захисту жителів області незалежно від їхнього віку, статі та з урахуванням соціального статусу [4].

Аналогічні програми діють і на рівні територіальних громад Полтавської області із затвердженням обсягів видатків в місцевих бюджетах.

На рівні територіальних громад, за ініціативи Міністерства соціальної політики відпрацьовується система створення Центрів Життєстійкості – безбар'єрних, дружніх просторів, де будуть надаватися соціальні послуги. До

переліку соціальних послуг належать наступні: соціально-психологічна допомога, консультування та інформування. Результатом діяльності таких Центрів є сприяння зміцненню психосоціальної стійкості населення громади, організація та координація волонтерської діяльності [5].

9 територіальних громад області включені до переліку учасників цього національного проекту, а саме: Полтавська, Кременчуцька, Кобеляцька, Пирятинська, Миргородська, Лубенська міські, Шишацька та Новосанжарська селищні. В квітні 2024 року розпочав роботу перший на Полтавщині центр життєстійкості в Глобинській територіальній громаді [5].

У Центрах життєстійкості команди психологів та фахівців соціальної роботи допомагають жителям громад долати стреси, пропрацьовувати травматичний досвід і різні соціальні виклики. А також – навчають кожного відновлюватися після потрясінь, повертатися до активного життя і включатися в ініціативи своєї громади.

Проведені дослідження організації надання соціальних послуг особам, які потрапили в складні життєві обставини, органами місцевого самоврядування Полтавської області в умовах воєнного стану, підтверджують вжиття заходів з метою поліпшення матеріального становища мешканців Полтавщини, забезпечення їх соціальними послугами. Інструментом в органів місцевого самоврядування для вирішення цього питання є затвердження місцевих цільових програм, створення надавачів соціальних послуг, запровадження інноваційних соціальних послуг.

Джерела і література

1. Аналіз стану організації та надання соціальних послуг у Полтавській області. URL: <https://surl.li/aleubu> (дата звернення: 15.02.2025).
2. На Полтавщині відкрили перший в області центр життєстійкості. URL: <https://surl.li/fhyieo> (дата звернення: 15.02.2025).
3. Про внесення змін до Комплексної програми реабілітації, інтеграції та соціального захисту Захисників та Захисниць України, членів сімей загиблих Полтавської області на 2023–2025 роки : рішення сесії Полтавської обласної ради від 22.12.2023. URL: <https://surl.li/okxrmf> (дата звернення: 15.02.2025).

4. Про внесення змін до Комплексної програми соціального захисту населення Полтавської області на 2021–2025 роки : рішення сесії Полтавської обласної ради від 22.12.2023. URL: <https://surl.li/wzxqje> (дата звернення: 15.02.2025).

5. Про організацію діяльності та забезпечення функціонування центрів життєстійкості : Постанова Каб. Міністрів України від 23.01.2024 № 83. URL: <https://surl.li/reqjil> (дата звернення: 15.02.2025).

6. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 8 січ. 2025 р. URL: <https://surl.li/jvwuoh> (дата звернення: 15.02.2025).

7. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://surl.li/jtxenw> (дата звернення: 15.02.2025).

ЦЕНТРИ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ЯК ОСЕРЕДКИ ВЗАЄМОПІДТРИМКИ В ГРОМАДІ

Шупта Ірина,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава

Від початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, кожен громадянин відчуває страх і піддається руйнівній дії стресу. Наразі актуальним завданням для органів місцевого самоврядування постало питання надання психологічної підтримки для населення. На сьогодні особливої популярності набула Програма життєстійкості, котра регулюється двома постановами Кабміну України, а саме: «Про реалізацію експериментального проекту із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості» та «Про організацію діяльності та забезпечення функціонування Центрів життєстійкості» [1; 2]. Перед громадами постало важливе завдання – побудова та облаштування Центрів Життєстійкості. Згідно

зазначених постанов розуміємо, що в подібних Центрах будуть створені умови для надання наступних послуг (рис. 1).

*Центри
життєстійкості*

- Створення осередків розміщення сімейних просторів для організації батьківських/сімейних клубів, сімейного консультування та надання соціальних послуг сім'ям з дітьми, усиновлювачам, прийомним сім'ям, патронатним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу.
- Надання фахівцем із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб підтримки ветеранам.
- Організації прийому отримувачів послуг з надання працівниками регіонального центру зайнятості та їх філій соціальних послуг у сфері зайнятості відповідно до законодавства.
- Організації прийому отримувачів послуг з надання безоплатної первинної правничої допомоги відповідно до ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу» [1].
- Проведення громадських заходів, спрямованих на задоволення потреб та інтересів територіальної громади, забезпечення розвитку громадянського суспільства.

Рис. 1. Послуги, що надаються в Центрі життєстійкості

Життєстійкість є не просто внутрішнім ресурсом людини, це є ключем до відновлення громади. Варто зауважити, що Програма життєстійкості містить такі складові (рис. 2) [4]:

❶ Кейс-менеджмент - оцінка звернень громадян та первинний скринінг потреб людини з подальшим направленням до необхідних фахівців.

❸ Координація волонтерських активностей - оперативне реагування на ті

②Надання соціальних послуг - групові заняття, тренінги та увесь спектр послуг з психосоціальної підтримки. За потреби, у Центрах життєстійкості може бути додатково організована низка інших послуг: первинна правнича підтримка, консультації щодо питань зайнятості, супровід ветеранів та інше - ті послуги, яких потребують мешканці конкретної громади.

④Сімейний простір для підтримки родин: організація активностей та занять для дітей, навчання батьків, проведення заходів для родин.

потреби, які виникатимуть у громаді, та акумуляція волонтерського потенціалу навколо цих потреб.

Рис. 2. Чотири складові Програми життєстійкості [4]

Саме у таких Центрах життєстійкості мешканці громад зможуть за рахунок держави та меценатів отримати безкоштовні послуги. Зауважимо, що будь-яка територіальна громада України зможе подати свою заявку на участь у цьому проекті, дотримуючись єдиної вимоги, а саме: підготувати та утримувати приміщення Центру життєстійкості.

Проект може бути реалізований в три етапи. Першим етапом є залучення громади. Для громади на цьому етапі необхідно пройти шість обов'язкових кроків, зокрема: 1) Знайти придатне для Центру приміщення та внести інформацію про це в необхідну заявку. 2) Кожна громада може долучитися до участі в проекті та подачі заявки. Дізнатися про актуальні терміни подачі заявки та вимоги можна на сторінках сайту Міністерства соціальної політики. 3) Після відбору громади до участі територіальний орган повинен сформувати довідку з необхідними рекомендаціями з метою покращення приміщення. 4) Про те, як саме облаштувати та утримувати приміщення Центру, громади та благодійні організації можуть дізнатися з розробленого Міністерством соціальної політики посібника з підготовки приміщення. 5) На цьому етапі, коли приміщення готове, а надавачі послуг пройшли відбір, починається робота з надання послуги. всіх етапах здійснює саме громада, а Міністерство соціальної політики здійснює консультування.

На другому етапі відбувається конкурс надавачів послуг з формування життєстійкості (юридичні особи чи ФОП, внесені до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг). До команди від надавача входять соціальні менеджери, психологи й фахівці з соціальної роботи.

На третьому етапі розпочинається сама робота Центрів життєстійкості, до яких звертаються громадяни у випадку, коли зіткнувшись зі стресом, у тому числі через війну, не спроможні самостійно допомогти собі., проте можуть отримати безоплатну фахову допомогу та консультації спеціалістів безпосередньо у своїй громаді. Щодо адреси Центру життєстійкості, то її у своїй громаді мешканці можуть отримати, коли звернуться до місцевих органів влади.

Таким чином, в умовах війни населення громад потребує всебічної соціальної підтримки, що може бути забезпечена завдяки функціонуванню Центрів життєстійкості. Реалізація Програми життєстійкості передбачає отримання мешканцями громад за рахунок держави та меценатів безкоштовних послуг.

Джерела і література

1. Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 10.04.2023 № 3022-IX : станом на 15 лист. 2024 р. URL: <https://surl.li/wdnssf> (дата звернення: 20.02.2025).

Про реалізацію експериментального проекту із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості : Постанова Каб. Міністрів України від 03.10.2023 № 1049 : станом на 3 груд. 2024 р. URL: <https://surl.li/fprklr> (дата звернення: 20.02.2025).

Про організацію діяльності та забезпечення функціонування центрів життєстійкості : Постанова Каб. Міністрів України від 23.01.2024 № 83. URL: <https://surl.li/reqjil> (дата звернення: 20.02.2025).

Формування життєстійкості: за даними Міністерства соціальної політики

у

к

р

а

ї

н

Наукове видання

**МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ:
ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД
(Полтава, 27 лютого 2025 р.)**

Авторська редакція.
Комп'ютерна верстка – Макарець Світлана, Усанов Ігор

Умовн. друк. аркушів – 13,7. Гарнітура Times New Roman Cyr.